

చెన్న పట్టణము, మార్చి ౧౯౩౦

సంపుటము ౭

శుక్ల సంవత్సరము ఫాల్గుణమాసము

సంఖ్య ౩

హంపీక్షేత్రము

కొడాలి వెంకటసుబ్బారావుగారు, బి. ఏ., తామరాజుగడ్డ శివయ్యోగానందరావు గారు

౧

హంపీస్థాపన

[ఆనెగొందివక్కనున్న చిన్న పల్లెటూరు హంపి. దాని స్థాపననుగురించి అక్కడివారు అను సుతముగా చెప్పకొనే కథ యిది. ఓరుగల్లు కాకతీయులతో ఢిల్లీ పాదుషాలు పోరాడి వరసగా పన్నెండుసంవత్సరాలు ఓడిపోయినారు. చివరకు యుద్ధములో గెల్చి రాజును ఖైదీగా పట్టుకొన్నారు. హరిహరరాయ బుక్కరాయలలో ఒకరు మంత్రి, ఒకరు సేనాపతి. పాదుషా ఢిల్లీ వెళ్లేటప్పుడు ఆ అన్నదమ్ములను జామీనుగా ఉంచుకొని, యుద్ధాలలో తనకయినఖర్చు యావత్తూ ఇస్తే వారిని వదిలివేస్తా నన్నాడట. తెలుగువారు డబ్బు యివ్వలేదట. లాభము లేదని పాదుషా వారిని విడిచిపెట్టి వెళ్లిపోయినాడు. తర్వాత అన్నదమ్ములు సిగ్గుతో అడవు

లలో తిరుగుతూ ఉంటే శ్రీ ద్వారకాస్వామివారు వారి రాజ్యములు గ్రహించి, హస్తీలో
నారిని ప్రభువులుగా నిలిపినారట. కొంతకాలానికి వారు చూపిన అనాచరణకు స్వామివారు
వారిని శపించినారట. ఈశాపము మార్చినాము.]

“అహననప్త మైనసిరి యంతయు తనలె జెప్పవారు, ఈ
మీ హరిబంధు దేవులు సుమీ” అను మేచ్చుని కేలిసంక్కులో
సాహస మున్నదా? మరున జాలెన? ద్వాదశవర్ష సంగర
శ్రీహరణమ్మ “జెల్గునపసింగము” చేత ప్రతాపరుద్రుచేత.

ప్రారంభోదయ వైజతేజులును, పారంపర్యశౌర్యాగ్నిశీ
లారక్తాక్షులు నీనులైతూరక నామ్రాప్తదైతై, వాంఛినా
రా రత్నాద్భుతిశీర్షముల్? జలదభారాభిన్నమై మేరువే
నీరైపోయిన? చూతురా “తెలుగురాణి” గర్భ నిర్భేదముల్?

కాకతిరాజ్యవైభవ వికల్పనదక్షుడు మేచ్చరాజు ఢి
ల్లీకి ప్రయాణమై చనె; ఫలించిన పంటలకాసుగూడ బం
దీకృతమోక్షయత్నవిరతి వ్యయపెట్టరు తెల్లువారు; రి
క్తీకృత లాభనిశ్చయవిధిక్త చ్యుత్తు లాహరిరాయసోదరుల్.

మొగిలుమరుంగునం బడి విముక్తరుచుల్ ప్రకటించు భాస్కరుల్
తెగబడలేరు కర్మనియతిక అటులే హరిరాయసోదరుల్
జగముల నేలజాలు గుణసాగరు లయ్యు పరాజయవ్యథా
నిగళము: దాల్చి తెల్లు జననిక భజయింపగ రారు ముక్తులై.

కాలము మారిపోయి శునకంబులు బొబ్బటిలంగ బెబ్బులుల్
చాలక నిల్చిపోయినవి, శాశ్వతమా విజయప్రవృత్తి? ఆ
శాలవదీజమే పరవశంబున పొంగి పునప్రయత్నవాం
ఛాలతె లల్లి నిగ్మలయశిస్సుమముల్ విరియించుచుండు పో.

వనవాసవ్రతనిష్ఠురత్వమున సర్వాంగవ్యథాశుష్కు డ
య్యను ఆంధ్రావనిఘోషలో తనకు సాయుజ్యంబు లేదంచు నెం

చిన నన్నాస్తి పతిష్ఠ జేసెనట సుశ్రీయుక్తుగా హక్కరా
యుని విద్యానగరాంధ్రభూపతి నదుద్యోగంబులో పొంగుచున్.

విష్ణువర్ధను డవుడు నవ్వెనట, హర్ష-బాష్పపులకిత శంపాభవంబు నూత్న
తేజ మొక్కటి ఆంధ్రభూదేవునొనట-తోచినదియంట దేవదుందుభులు మెరయ.

అరయుచుండి విమానముల్ వరుస నిలిపి-తన్మహోత్సవమాధుర్య తన్మయులయి
గౌతమీ శాతవాహన శాతకర్ణి-వంశభవులును “చాళుక్యవంశమును.”

పంచాంగస్థిర సన్మహూర్త సగరప్రారంభ మా దానధ
ర్మాచద్యూపణవస్త్రురత్ననిచయ ప్రఖ్యాతి నాశీస్సు గా
వింఛె భూసురవాణి; అం దొకటి తృప్తి కెందగా లేక కో
పించె, పాతకు లయ్యు విప్రు లపు డుర్వీనాభనంపూజ్యులే.

విద్యారణ్యమహర్షి నిత్య మని భావింఛె మహారాజ సం
పద్యోగంబున హక్కరాట్కులము దేవస్వామి కన్నెర్రయై
నద్యోవైరము దాల్చి మండెనట మాతృర్యాగ్నిలో ధూమవే
ణీద్యోతంబయి నేలమట్టమట హంపీపట్టణశ్రీద్యుతుల్.

మంత్రి ప్రశంస

కాళ్లకూరి గోపాలరావు గారు

బలములకు బలంబు మఱి ప్రాణపదం బన వన్నె కెక్కి, ని
శ్చలమహిమంబుతో నితరసర్వబలంబుల నేలు కేముషీ
బలమె బలంబు; తద్బల విభావిధవాఘ్యుడై మంత్రి; మంత్రికి
గలుగదు స్వప్రయోజనము, కార్యము దేశహితంబె యెయ్యెడన్.
వైభవంబు పటాటోపపాటవంబు-మఱి కిరీటంబు లే వను మాట కాని
రాజునకు రాజు మంత్రి; సర్వత్ర వార-లాత్మయు శరీరముం బోలె నలరుచుండు!
(తిమ్మరుసు నాటకమునుండి)

చందస్సనఁగా పద్యలక్షణము.

యతిపరిచ్ఛేదము

౧. పాదమున నిలుపుదలఁపఁది యక్షరము యతి.

[యతికే విరతి, విశ్రాంతి, విరామము, యమము, విశ్రామము ఇత్యాది నామములు గలవు. పద్యప్రథమాక్షరమునకు యతినంజ్ఞ బొపచాచికము.]

౨. ఏకపాదయతు లన్నిటిలోను ప్రధానవర్ణములు సవర్ణములు గావలయు.

[ఏకపాదములో, ఒకయతిలోని ప్రధానవర్ణములు కడమ యన్ని యతులయందలి ప్రధానవర్ణములకును సమానముగా నుండవలయును. ఇందుల కపచాదములున్న సూచించబడును.]

౩. యతులయందు స్వరసామ్యము తప్పదు. ఆ స్వరము పదాది తాదేని దానితోడి హల్లునుం బ్రధానమే.

ఉ: "కేదారేశు భజించితి శిరమునఁ"

గీలించితి హింగుర

పాదాంభోరుహముల్, ప్రయాగనిలయుఁ
బద్మాక్షు....."

ఉ: "జేవా [వ + ఆ] చల్ శ్రీహరిఁ గాంచి

[మొక్కిరి ప్రమా

దా[ద + అ]ంభోధి యుప్పొంగఁగఁ"

యతులలోని ప్రధాన వర్ణములకే

సామ్యము వలయును. యతిస్థానములందుఁ బదచ్ఛేదము కలదేని అట ఉత్తరపదాదివర్ణము ప్రధానము. అది స్వరమేని స్వరసామ్యము చాలును. అది హల్లుగునేని, ఆహల్లును, దానితోడి స్వరమును రెండునుం బ్రధానములే. ఆరెంట నొక్కొక్కటికిని సామ్యము సరిపడవలయును. ఉత్తరపదాదితో సంయోగము కలదేని అంగలి హల్లు ఒకటియు, దానితోడి స్వరమును రెండును బ్రధానములు. సమవృత్తిములలో ఏకపాదమున బహుయతు లున్నచో వానియందెల్ల ఒక్కస్వరమునకే, ఒక్కహల్లునకే సామ్యము నిర్వహించవలయును. అనఁగా రెండు యతులలో నొక ద్వయమునకు సామ్యమును, వేఱు రెండు యతులందు వేఱుద్వయమునకు సామ్యమునుం గా లెల్లఁగూడదు.

యతిలో పూర్వపదాంత హల్లుతో పదచ్ఛేద మున్న పూర్వపదాంతహల్లును ప్రధానమగుటయుం గలదు.

౪. హల్లునకును అచ్చునకును సామ్యము లేదు.

సామ్య మెట్లనఁగా:

౧. (౧) ఆ ఆ ఐ ఔ లు; (౨) ఇ ఈ ఋ ఋ ఎ ఏ లు; (౩) ఉ ఉ ఓ ఓ లు; (౪) క ఖ గ ఘ ఙ ఞ త థ ధ న ణ; (౫) ప ఫ బ భ రు శ ష స లు; (౬) ట ఠ డ ఢ లు; (౭) త థ ద ధ లు;

(౮) ప ప బ భ వ లు; (౯) న న న న ములు; (౧౦) జ్జ న న లు; (౧౧) ఊ న న ములు క్ష ప బ భ మ లు సమములు.

ఇందు, తుద నున్న “సమములు” అను పదము ఒక్కొక్క సమాసమునకును విశేషణము. కావున, ఒకదాని కొకటి సమాసములయిన వర్ణములెల్ల ఒక్కొక్క సమాసమునఁ జెప్పఁబడినవి.

ననసమములు (సమములు—నకారమునకు సమమగు వర్ణమును, నకారమునకు సమమగు వర్ణమును) ఒకదాని కొకటి సమాసములు. అనఁగా, తవర్ణవర్ణమునకు పూర్వమందున్న పూర్ణబిందువు టవర్ణవర్ణమునకు పూర్వమందున్న పూర్ణబిందువునకు సమాసము. ఉ: ౦ త = ౦ ట. ఈ విషయము పై సూత్రమున విశదమగును.

ఉసమముక్... మకారములు (సమములు)—ఉసమములనఁగా ఉకార సమవర్ణములు; ఏవియనఁగా, ఉ ఊ ఒ ఓ లు (హస్వము దీర్ఘగ్రాహకము); అం చొక దానితోఁ గూడిన ప ప బ భ మ లు నొంపొంటికి సమము. ఉ: ఘ = ము.

౬. బిందుపూర్వకస్పర్శములు తత్తద్వర్గాను నాసికములకు సమములు.

౭. ఋ వర్ణము ఇకారసమ వర్ణయంతమైన రేఫమునకు చెల్లును.

౮. ఋ వర్ణము ఋ యుక్తములకు సమము. ఋ = కృ, కృ = స్పృ.

౯. యహలమీద స్వరము ప్రధానము. ౧౧. అన్ ఘానికము అగు ఓ అకారలోపమున పదము.

అ-సమమును అకారమునకు సవర్ణముగాఁ గొనఁదగినది.

“రామన్ అహమ్” అనుచోట సంధిరాఁగా, అన్ అనుదానికి బదులుగా ఓకారము వచ్చి, అహమ్ అను దాని యొక్క ప్రథమ వర్ణమైన అకారము లోపించి, “రామో హమ్” అయినది. ఇట్టి చోట్ల ఇట్టి ఓకారమును పదముగాను, అకారముగాను గ్రహింపవలయును.

౧౦. అంకు, అన్నకు, అంకు-పదములు.

సప్తమీవిభక్తియగు అంకు వర్ణకమును, కొందఱ మతమునఁ బంచమీ విభక్తులగు అన్న, అంకు వర్ణకములను పదములనుగా గ్రహింపవలయును.

౧౧. అసదాది ఋ లి య హచ్చ లొండె.

ఒండె = వైకల్పికముగా = ఇష్టమైనప్పుడు. పదాదులు గాని ఋ లి వర్ణములను, యకార హకారముల మీఁది పదాదులు గాని యచ్చులను ఇష్టమైనప్పుడు పదములనుగా గ్రహింపవచ్చును.

౧౨. ఋరలు, లిలలు, పూర్ణబిందు తత్పర సవర్గానునాసికములు, మకార యాదిపరక పూర్ణబిందువులు, ల శ డ లు; ప్రాసమందును.

ఇవి ప్రాసమందును, యతియందును ఒకదాని కొకటి బదులుగా నుండవచ్చును.

పూర్ణబిందు...ములు(సమములు)—పూర్ణ
బిందువు దానితరువాతనున్న హల్లుయొక్క
వర్గలోని యనునాసికమునకు సమానము; వర్గ
హాలు లేనియెడల మకారమునకు సమానము.
వర్గము లేవియనిన,—క ఖ గ ఘ జ లు—
కవర్గ, చ ఛ జ ఝ ఞ లు—చవర్గ, ట ఠ
డ ఢ ణ లు—టవర్గ, త థ ద ధ న లు—
తవర్గ, ప ఫ బ భ మలు—పవర్గ: ఇవి
వర్గహల్లులు. ఇందు జ ఞ ణ న మలు—అను
నాసికములు; కావున, పూర్ణబిందువు కవర్గ
హల్లునకు పూర్వమం దుండేనేని జకారము
నకు సమానము. ఉ: ౨ క=జ. ఇట్లే కడమ
వర్గ హల్లులకు నెఱుంగవలయును. ఉ: ౨ చ=ఞ.

మకార...బిందువులు (సమములు).

పూర్ణబిందువు య ర ల వ శ ష స హ ల
లో నొకదానికి పూర్వమం దుండేనేని మకార
మునకు సమము. ఉ: ౦ య=మ.

౧౪. యుష్మద్భిచ్చబ్బములపై, శకంధ్వా
దుల, కర్ణాటాదుల, మావజాదుల, ఉపవర్గలపై,
సంజ్ఞా సమాసముల, అప్యర్థక ఏని, విభాగార్థక
ఏని, రేఫాగమ పూర్వక అలు నామగత అప్పా
దుల-పదాద్యచ్చు, అపదాదిప్లుతము పదిమును.

పదమును= పదమునుగానైనను, తదితర
ముగానైనను గ్రహింపవచ్చును.

దేని నిట్లు గ్రహింపవచ్చుననగా, పదా
దిగాని ప్లుతమును, అనగా, భయశోకాదులం
దు మూఁడు మాత్రలు గలుగున ట్లుచ్చరింపఁ
బడిన పదాదిగాని యచ్చును. ఉ: ౧, వేగతి కా

వనే రఘుఁతీ". ఇంక దేని నిట్లు గ్రహింపవచ్చు
ననగా, సూత్రమందు అప్పాదుల వఱకును
జెప్పబడిన పదాద్యచ్చును. (సూత్రమందు
పదాద్యచ్చునుమాట తత్సూర్వమున కెల్ల
సన్వయించును.) ఇందువలన, యుష్మచ్చబ్బ
ముపై యచ్చు, అన్మచ్చబ్బముపైదియు వికల్ప
ముగాఁ బదాది. ఎట్లనిన, యుష్మదాగమనము
(యుష్మత్ + అగమనము) అనుచోట ఆకా
రము పదాదియేని కివ సూత్రమువలన అది
మాత్రమే ప్రధానమగును. అప్పుడు దానికి
మాత్రమే సమముగా నొకవర్గమును కడమ
యత్యక్షరములలో నుంపవలయును; అందు
వలన స్వరయతిమాత్ర మగును. ఆయాకా
రము పదాదికాదేని, దకారమును, ఆకార
మును, రెండును ప్రధానము లగును; రెంటికిని
సమానముగా రెండువర్గములు కడమప్రతి
యతియందును ప్రయోగింపఁబడును; అనగా
హల్యతి యగును.—పదాదిగాని ప్లుతమును
అట్లే అగును. ఇట్లే ఈసూత్రమం దెల్ల గ్రహిం
పవలయును.

శకంధ్వాదులు—శకంధు(శక + అంధు),
కర్కంధు (కర్క + అంధు), కులట (కుల +
అట), నీమంత (నీమ + అంత), మనీషా (మ
నన్ + ఈష), లాంగలీషా (లాంగల + ఈషా),
ఉష్ణీష (ఉష్ణ + ఈష), మండీర (మంజు +
ఈర), వేదండ (వేద + అండ), సారంగ
(సార + అంగ),—ఇత్యాదులు.

ఉపవర్గలు—ప్ర, పరా, అప, సం, ని, అప,
అను, నిర్, దుర్, వి, అధి, సు, ఉత్, పరి,

ప్రతి, అభి, అతి, అపి, ఉప, ఆ—ఈ యిరువది.
ఉ: ప్రాణము (ప్ర + అన).

కర్ణాటాదులు—కర్ణాట (కర్ణ + అట), న
నాక (నన + అక), స్వీప (ద్వి + అస్), అంతరీప
(అంతర్ + అస్), మందార (మంద + అర),
పదార్థ (పద + అర్థ), అన్యోన్య (అన్యః +
అన్య), జనార్దన (జన + అర్దన), స్వాంత
(స్వ + అంత), ఏకాంత (ఏక + అంత), ఆపో
శన (ఆపః + అశన), సిద్ధాంత (సిద్ధ + అంత),
రాధాంత (రాధ + అంత), నారాయణ
(నార + అయన), వాతాయన (వాత + అయన)
రసాయన (రస + అయన), రామాయణ
(రామ + అయన), మార్తాండ (మార్త +
అండ),—ఇత్యాదులు.

నభో నమాసములు—ఉ: అనేక (న +
ఏక), నాక (న + అక), నాగ (న + అగ),—
ఇత్యాదులు.

అటుట యనగా నశించుట. అంతమందు
అటుధాతువుగల రూపణ, పెంపణ, పెల్లణ,
ఏపణ, క్రచ్చణ, ఉక్కణ మొదలగు కొన్ని
శబ్దపల్లవధాతువులును, క్రిక్కిరియు (ఇతి
యు + ఇతియు), ఇట్టివి కొన్నియు రూప
ణాదులు.

“కృతయుగమునందు ఎంత దుష్టుడేని
హరిని భజించును.”—ఇది అప్యర్థకమగు ఏ
నిశబ్దము. “సత్యభామ ముత్తైదువలకు నాలు
గేసి చీరలు, పదేసి యుంగరములు నిచ్చెను.”
—ఇది విభోగార్థకమగు ఏసి శబ్దము. “ముద్ద

రాలు, బాలెంత రాలు”.—ఇది రేఫాగమపూర్వ
కమగు ఆలు శబ్దము.

అప్పాదులు—వెంకప్ప, సోమయ్య,—
ఇత్యాది నామములయందలి అప్ప, అమ్మ,
అయ్య, అన్న, అక్క, ఆయి,—ఇత్యాదులు.

౧౧. ద్వీపాదుల వికృతీయే ప్రధానము
ద్వీపము మొదలగు శబ్దములయందు
స్వరయతి యగునప్పుడు పదాద్యచ్చు అప్రధా
నము, దానికి బదులుగా వచ్చిన యచ్చే ప్రధా
నము. ఉ: ద్వీపశబ్దమందు అప్ శబ్దము యొక్క
ఆదియగు అకారము అప్రధానము; దానికి బ
దులుగా వచ్చిన ఈకారమే ప్రధానము.

ప్రాసపరిచ్ఛేదము

౧. పాదముల ద్వితీయాక్షరము ప్రాసము.

పద్యములయందు ప్రతిపాదమందును రెండవ
యక్షరము ప్రాస మనబడును. ఎట్లనిన, “రా
ముడు” అని పాదాదియందుండేనేని, ‘ము’
అనునదియు, “రాష్ట్రము” అని పాదాది నుండే
నేని, ‘ష్ట్ర’ అనునదియు ప్రాస మనబడును.

౨. అన్నిట నొక్కటియే గురులఘు
పూర్వకము.

ఒకపాదమందలి ప్రాసము ఏయక్ష
రమో, కడమయన్ని పాదముల యందలి ప్రా
సమును ఆయక్షరమే కావలయును. మఱియు
ప్రాసమునకు పూర్వమున, ఒకపాదమందు
గురు వుండేనేని అన్నిటను గురువే యుండవల
యును; ఒకపాదమందు లఘు వుండేనేని అన్ని
టను లఘువే యుండవలయును.

అచ్చులకే గురులఘు సంజ్ఞలను చెప్పట చేత, గురు లఘు పూర్వ మనుటచే ప్రథమాచ్చువఱకే ప్రథమాక్షరమనియు, అందు వలన అచ్చువఱకు నక్షరమనియు, అందువలన అటుపై ద్వితీయాచ్చువఱకు ఎన్నివర్ణములున్నను అవి యన్నియు ద్వితీయాక్షర మనియు, అనగా ప్రాసాక్షరమనియు గ్రహింపవలయును.

3. విందు సెనర్గములు హల్లులు.

౪. గీతసీస సంగీత మంజరీ కృతులగారు.

ఆటవేది యనుపద్యమును, తేటగీతి యనుపద్యమును గీతపద్యము లనబడును.

౫. ప్రాస్వ దీర్ఘములమీది సంయోగములో తుది ర ల లు, దీర్ఘమునకును క గ చటత్రఫలకును నడిమి అరసున్నయు అప్రధానములు.

సంయోగ మనగా కేవలహల్లుల సముదాయము. ఉ: ష్ట్ర, ష్ట్ర).

ప్రాసవిషయమై, దీర్ఘము మీది క్రూర వడి ( ), లావడి ( ), ఏదైన నొక దీర్ఘాచ్చునకును క గ చటత్రఫ-అనునీ యాటింటిలో నేదైన నొకదానికిని నడుమ నుండు అరసున్నయు అప్రధానములు. అనగా, ఈ చెప్పబడినవి ఒకప్రాసమం దుండేనేని, కడమయన్ని ప్రాసములందు నుండవలయు నను నియమము లేదు.

౬. అచ్చులు, నసర తత్త్వానికి ణషలలు, ంబులు, గ్రంథాది ధధలు, బోధాది దధలు సమములు.

ఈమాత్రమందు “సమము” లను పదము పూర్వమునకెల్ల నన్వయించును.

నసర...ణషలలు (సమములు)—నకార సకార రేఫములును, వానికి బడులుగా వచ్చిన ణకార షకార లకారములు వరుసగా ఒకదాని కొకటి సమానములు.

ప్రాసవిషయమై, ఏ యచ్చయినను మఱి యేయచ్చునకయినను సమానము; ంబ=మృ; గ్రంథాదిశబ్దముల ధకారము ధకారమునకును, బోధాదిశబ్దముల ధకారము దకారమునకును సమానము.

విషమప్రాస యతిప్రాసముల కుదాహరణములు:—

“అంబకు మొక్కి నా* కలవడినట్లు ఇమ్ముగా యతి కుదా*వృత్తులు సప్పరను.

ఓ కవిశ్వరులార* యోగీశ్వరులకు ఆకేమి హరుడు మ*నోబ్ధమం దుండ.

ఆయుషిత్రాత లో*కాఘరక్షకుడు హేరాళముగను వే*దైకవేద్యుండు.

విసయంబున నజప్ర*భృతి దైవతములు త్రిణయనుండనియేని*ధృతిఁ గొల్తు రట్టి.

కంధర ఖండాధ*ఖరకాలకూట

గ్రంథిలకంఠుడు*జ్ఞానయోగంబు.

శ్వసనయోగము మేలు*చాతుర్య మిచ్చు విషమ మార్గమునుండి*పెడఁ బొపు మదిని.

నమ్ముడీ మసల జా*ణలఁ జేసి కాలు నింమసల వెన సం*టింపక ప్రోచు.

బోధ గల్గిన మహా*మును తెల్లఁ బ్రణవ
నాద మాతఁడని తత్వ*జ్ఞత మీఱ సంధ్రు.

ఏల మాటలు వాని*ద్వీపేశ్వరులును
ఆడి పాడరె స్వాంత*మం దజా యనుచు.

నా కలవడిన=నాకు + అలవడిన. మనో
బ్జ = మనస్ + అబ్జ. లోకాఘ = లోక + ఓఘ.
వేదైక=వేద + ఏక. త్రిణయన=త్రి + నయన.
వివమ= వి + నమ. కాలునిమనల=కాలుని
+ మనల.

గణపరిచ్ఛేదము

౧. ప్రాస్వము లఘువు.

ప్రాస్వాచ్చు లఘు వనఁబడును.

౨. దీర్ఘము; పొల్లునకు, నెఱుసున్న విస
గలకు, ఏకపద సంస్కృత ప్రాకృత సంస్కృ
తసమాససమనయోగమునకు పూర్వప్రాస్వ
మును గురువులు.

పొల్లునఁగా అచ్చుతోఁ గూడని పదాంత
హల్లు. ఉ: రామునిక, హరిక. దీర్ఘాచ్చును,
పొల్లునకుఁ గాని, నెఱుసున్నకుఁగాని, విసర్గకుఁ
గాని పూర్వమున నుండు ప్రాస్వమును (ఉ: హరిక,
హరి స్థనియె, సంత, రామః), ఏకపదము,
సంస్కృతము, ప్రాకృతము, సం
స్కృతసమాససమము- ఈ నాలుగింటియందు
సంయోగమునకు పూర్వమున నుండు ప్రాస్వ
మును (ఉ: అన్ని, యశ్యజ్ఞాన, తహజ్జీవ్య,
వృషభధ్వజుడు)-గురువు లనఁబడును.

సంయోగమునకు పూర్వముం దుండు
ప్రాస్వము గురువు గాదు:

ఉ: “క. గురుపాదధ్యానముచే
బరమేశ్వర్యంబుగలుగుఁ బ్రాజ్ఞతమీఱక.”

“క. గురుపదముల ధ్యానించిన
బరమేశ్వర్యంబుగలుగుఁ బ్రాజ్ఞతమీఱక.”

‘పాదధ్యాన’—(ద)గురువు. ‘పదముల’—
(ల) గురువు గాదు.

3. అద్రుచాదులఁ గాదు.

అద్రుచు, విద్రుచు, ఇత్యాదులయందు
సంయోగమునకు పూర్వమున నున్న ప్రాస్వ
ము గురువు గాదు.

౪. గలలు గురు లఘు ద్యోతకములు.

ద్యోతకములు=తెలియఁజేయునవి. గ=
గురువు. ల=లఘువు.

గి. ద్వంద్వము క్రమ సముచ్చయద్యో
తకము.

క్రమము = వరుస. సముచ్చయము =
కూర్పుట.

ద్వంద్వముచేఁ జెప్పఁబడిన గణ గురు
లఘువులను ఆ చెప్పిన వరుస తప్పకయే కూర్ప
వలయును. ఇందువలన - న్న = రెండు నగణ
ములు; లల = రెండు లఘువులు; న్య = నగణము,
దాని వెంటనే యగణము; నలము = నగణము,
దానివెంటనే లఘువు. భజనలు = వరుస తప్ప
కుండ భగణము, జగణము, నగణము.

౫. ఆకారాంతము ద్విరుక్త సమము.

ఉ: నా=న్న=నన=రెండు నగణములు.

2. క. తొలి, నడుమ, గొననె, గురువుగ-నలరు
భ, జ, స, లవె లఘువులు య, ర, త, లలోస-
ర్వ లఘు, గురులు, స, మ, లీగణ-ముల మూ-
డే యచ్చులు లగము, గలము, వ, హ, లా.

తొలి (ఏ) = ఆదియందు (మాత్రమే);
నడుమ (ఏ) = మధ్యయందు (మాత్రమే);
గొననె = అంతమందు మాత్రమే; గురువుగ
గురు వుండెనేది; భజనలు = వరుసగా భగ-
ణము, జగణము, సగణము; అలరు =
అగును.

అనగా—గలల = భగణము; లగల =
జగణము; లలగ = సగణము. అవె = ఆ తొలి
నడి కొనలుమాత్రమే; యరతలలో = వరు-
సగా యగణమందు, రగణమందు, తగణ-
మందు; లఘువులు = లఘువృత్తులుగా నుం-
డును. అనగా—లగగ = యగణము; గలగ =
రగణము; గగల = తగణము. నమలు = వరుసగా,
నగణము, మగణము; సర్వలఘు గురులు =
సర్వలఘువును, సర్వగురువును. అనగా లల =
సగణము, గగ = మగణము. లగ = నగణము;
గల = హగణము.

5. క. నల, నగ, సల, భ, ర, త, ము లిం-దులు
స, హ, లర్కులు, నవంబుతో, నలల, నగా-
సలల, సవ, సహలు, సహముం-భల, భగ,
తల, తగ, రల, రగ, మల, ములు చం-దుల్.

పద్యపరిచ్ఛేదము.

గణబంధాది నియమములు గల కవనము
పద్యము.

తదితరకవనము గద్యము.

ఆది నియమ విశేషములు—ఒక్కొక్క
పద్యమునకు నాలుగుపాదము లుండవలయును.
పద్యములు సమవృత్తములు, విషమవృత్తములు
నని యిరుదెఱుగులు. సమవృత్తము లందు
నాలుగు పాదములందును గణకముము ఒకటే.
విషమవృత్తములందు ఆ నియమము లేదు.

ఉ: శాస్త్రాల విక్రీడితము సమవృత్తము.

గీత నీన కందాదులు విషమవృత్తములు.

అన్ని వృత్తములందును (దండకములలో-
దప్ప) యత్రిప్రాసలు కలవు.

నియమ విశేషములు ఆరూ పద్యము
కడం జెప్పబడును.

సంజ్ఞలు

శక్ర = ఇంద్ర. ఇన, అర్క, అర్యమ, రవి,
ప్రాద్ధు = మార్గ. నౌ = చంద్ర. యుగ, యుగళి,
యుగళ, ద్వయ, ద్వితయ, ద్వితయి = 2. శుచి,
ఎరగలి = 3. మాత్ర, ఉసుతులు = 4. రుచి,
షట్ = 6. అద్రి, గిరి, ధరాధర, శైల, పర్వత,
భూధ్ర, కుధర, సప్త = 7. సామభూ, హస్తీ,
కరి, అష్ట = 8. ధాత, బ్రహ్మ, పరమేష్ఠి, అబ్జజ,
అజ, ఆత్మజ, బిలాళి, మణి, నవ = 9. ఆశ,
దిక్కు, దెస, దిశ = 10. ఈశ, ఈశ్, పంచశ-
రారి, గిరిశ, శివ, మిగులగనుదొర = 11.
ద్వాదశాత్మ, భాస్కర, రవి, ఖర, ద్వాదశ =
12. భవన, విశ్వ = 13. మను = 14.
నృప = 15.

* ఉత్తరహిందూస్థాన చిత్రములు

౨. కైబరు కనుమలో మోల్తారుల బాటి, బిలైల దారి

౪. లెట్ శిల-ధర్మరాజస్థానము

౧. 'టాంగా'లు అనుబంధు-లాహోరు
* ఈచిత్రములు ౪. గుబ్బారావుగారు తీసిపంపినవి.

౩. మంచు క్రమ్మిన యిండ్లు-ముగ్రే

౬. జలియనువాలాబాగులో చనిపోయిన భారతీయుల శవములను త్రోసిన నూయి

౮. లాహోరుకు త్రొక్కివేయబడిన సింహద్వారము

౭. లాహోరుపట్టణము

౬. జలియనువాలా బాగు

న్యాయములు

సగమునకు లక్షణము:

ఇన్నపదమునకుని నిర్దేశింపక చెప్పిన లక్షణము ప్రతిపాదమునకును అగును.

యతికి పూర్వమున ఈ వౌత్తమున ఈ * గుర్తు ఉండును.

సమవృత్తములలో గురులఘువులు అన్ని పాదములలోను ఒక్కటే వరుసను ఉండును. విషమవృత్తముల న ట్లుండవు.

పద్యమూలా పద్యోత్పత్తిముల యందలి సంఖ్య, సమవృత్తములలో ఏకపాదమున, పూర్వయతినుండి ప్రస్తుతయతివఱకు వర్ణములను లెక్కపెట్టగా నేర్పడిన సంఖ్యగాను; విషమవృత్తములలో ఏకపాదమందు, పూర్వయతి మొదలుకొని ప్రస్తుతయతి యుండు గణము వఱకు గణములను లెక్కపెట్టగా నేర్పడిన సంఖ్యగాను ఉండును. అతుదగణముయొక్క మొదటివర్ణము యతి యగును.

యతికి బదులుగా ప్రాసమువచ్చుననుచో, యత్యంతములను యతిలక్షణము ప్రకారముం పక. వానిపై యంతములను ప్రాసలక్షణము ప్రకార ముంపవలయును.

పద్యములు

౧. పద్యమున నాలుగు పాదములు.

కంధము:—

౧. కంధ మనగా భ జ న నల, లం-దెవ్వి యు మూడు వైదు* యతి మూటిపయి, బొందునలమొ జమొ యాతీట, నొందును దుద గురువు జగణ * ముండదు బేసిక.

అర = సగము,

గా, భ, జ, న, నల, అను గణములే తొలిపాదమున మూడును, రెండవపాదమున అయిదును ఉండును. రెండవపాదమున నాల వగణము తొలియంతరము యతి; ఆటవది నలమో, జమో అగును; తుదను గురు వ్రం డును. కడమ సగమునకు ఇదే లక్షణము.

ఆటవెలది గీతి:—

(3 సూర్యులు, ౨ ఇంద్రులు బేసి పాద ము; ౫ సూర్యులు సరిపాదము; యతియొ, ప్రాసమొ, ర.)

3. ఇనులు ముగ్గు రింద్రు * లిద్దఱు బేసికా ల్లర్కు లేవురు నరు * లాట వెలది.

కాళ్లు = పాదములు. ఏవురు = అయిదు గురు. నరులు = సరిపాదములు. యతి నాలవ గణమని తేటగీతిలక్షణమం దున్నది.

తేటగీతి:—

(సూర్యుడు, ౨ ఇంద్రులు, ౨ సూ ర్యులు; యతియొ ప్రాసమొ, ర.)

౪. ఇనుఁ డొకఁడు శక్తరపులిద్ద*తీదఱు తేట గీతి, ప్రాసమొ యతియొ నా*ర్లింట గీతి.

గీతి = గీతపద్యమందు, అనఁగా, ఆట వెలది యందుఁ గాని, తేటగీతియందుఁ గాని.

నీసము:—

(౪ ఇంద్రులు బేసిపాదము; ౨ ఇంద్రులు, ౨ సూర్యులు సరిపాదము; పాదములు ౪; అటువై గీతి.)

౧. నీపమున నల్లు రింగులు
బేసియడుగు;లింగ్రయుగర*విద్యయము సరుల్
ప్రాసమె యతియో మూటక
వ్రాసి పదాప్తకము, గీత*పద్య మిడు తుదక.
ఇడు = వ్రాయుము.

ఉత్పలమాల:—

(భ ర న భ భ ర వ, ౧౦.)

౬. ఉత్పలమాలలో భ, ర, న, *లొప్పను
భా, రవ లుక దిశాయతిక.

చంపకమాల:—

(న జ భ జ జ జ ర, ౧౧.)

౭. న జ భ జ జ ర లీ శ య మ* నంబును
జంపకమాల యై చనుక.

శార్దూలవిక్రీడితము:—

(మ న జ న త త గ, ౧౩.)

౮. శార్దూలిన్, మనజల్ నతాగములు వి
*శ్వశాంతితోఁ జెప్పుక.

మత్తేభవిక్రీడితము:—

(న భ ర న మ య వ, ౧౪.)

౯. మను విశాంతియు సభనమ్యవములుక
*మత్తేభవిక్రీడ యా.

స్రగ్ధర:—

(మ ర భ న య య య, ౮, ౮.)

౧౦. చాలుక, మ ర్భస్యయా ల*ప్తయ
తియుగళముక*స్రగ్ధరావృత్తమందుక.

మహాస్రగ్ధర:—

(న త త న న ర ర గ, ౯, ౫.)

౧౧. స త త న్నల్ రాగముల్ వి*శ్ర
మయుగళి మహా*స్రగ్ధరక బ్రహ్మ హస్తీక.

లయగ్రాహి:—

(భ జ న న భ జ న న భ య)

(ప్రాసము ౯, ౯, ౯.)

౧౨. ఇ[ంబ] లరు దిక్కుల భ*జ[ంబు]
న న భ[ంబు] జ న*న[ంబు] భము ప్రాసముల
*య[ంబా]రయు గ్రాహిక.

లయవిభాతి:—

(న న న న న న న న న గ ప్రాసములు
౧౦, ౧౦, ౧౦.)

౧౩. న న న న న న న న ల*న న గ ము
లు ప్రాసయతి*పానగుడులక వరుస*వెన
లయవిభాతిక.

లయవిహారి:—

(న న న న న న న న న న న గ,
ప్రాసములు ౧౧, ౧౧, ౧౧.)

౧౪. నగణములు పదునొక్కడు* నగలు
యతిప్రతినిధులు-మిగుల గను దొరలపయి-
దగులు లయహారిక.

సాధ్య:—

(భ న జ న న న న భ గ, ౪, ౪, ౪.)

౧౫. చాలును గరికరి*సాధ్యవి భనజన
*సన్నభగములును*సామజముక.

లాక్షణి:—

(భ న న న న భ న న న, ౧౬.)

౧౬. లాక్షణి యగు భ న న న న భ న
న నలు*లాలిత నృతి విరమణముతోక.

శిఖరిణి:—

(య మ న న భ వ, ౧౩.)

౧౭. వెనక, యమ్మ స్ఫల్ వంబును
శిఖరిణి-విశ్వవిరతి.

క్రొంచపదము:—

(భ మ న భ న న న య, ౧౧.)

౧౮. పంస శిఖరిణి క్రొంచపదంబా
*భ మ న భ న న న య*పరమేష్ఠియతి.

మానిని:—

(భ భ భ గ భ భ భ గ, ౭, ౭, ౭.)

౧౯. భా భ భ భా భ గ*భాసిరి మానిని
*పాయదు పర్యత*పార్వముల.

రమణకము:—

(న న న న న న న న లగ, ౯, ౯, ౯.)

౨౦. న న న న న న న న*నలగలు న వ
న న*నవవిరతుల రమణక మమయ.

మందాక్రాంత:—

(మ భ న త త గ గ, ౧౧.)

౨౧. మందాక్రాంత గిరిశిఖరిణి
*మభ్నతాగా చెలంగు.

ధ్రువకోకిల:—

(న భ ర న జ జ గ, ౧౨.)

౨౨. రవియతి ధ్రువకోకిల నభ
*రంబు సజ్జగము దగు.

మత్తకోకిల:—

(ర న జ జ భ ర, ౧౧.)

౨౩. మత్తకోకిల వృత్త విశయ
*మంబుతో రనజ్రభము.

తరళము:—

(న భ ర న జ జ గ, ౧౨.)

౨౪. తరళ మొప్పు నభగ్నజాగము
*వ్యాదశాత్మ విరామము.

తరళ:—

(న న న న న న న గ, ౧౩.)

౨౫. తరళ న న న న న న న గలు
*వనరుభవన విరతితో.

తరళి:—

(భ న న జ న ర, ౧౧.)

౨౬. సారమహిత భన్నజనర *సాద్ర
తరళి యాద్యతి.

మలయజము:—

(న జ న న న న భ ల గ, ౮, ౮, ౮.)

౨౭. మలయజ ముష్టయ*మముల నజ
న్నలు*మఱి ననభంబులు*మఱి లగము. ధి

తన్వి:—

(భ త న న భ భ న య, ౧౩.)

౨౮. విశ్వవిరామంబు భ త న న భ భ త
*వేడుకతో నయలును దగు తన్వి.

కవిరాజవిరాజితము:—

(న జ జ జ జ జ జ వ, ౮, ౭, ౭.)

౨౯. రహి నజవృద్ధ వి*రాట్ర-విరాజ
వి*రాజిత ముష్టధ*రద్యయితో.

లాటీవిటము:—

(న న న న మ త య, ౧౩.)

౩౦. న న న ల న మ త ల యగణం
బును వి*శ్వక్రాంతి లాటీవిటమందు.

ధి దీనికి గణలక్షణము నిరూపమున్నది.

నర్మటము:—

(న జ భ జ జ వ, ౧౧.)

3౧. న జ భ జ జ ల్ ఎముక్ శివుడు
*నర్మటమందుఁ దగుక్.

హరిణి:—

(న న మ ర న వ, ౧౨.)

3౨. హరిణియగు నస్మర్పన్వలై భాస్క
*రాత్రవిరామమై.

పంచచామరము:—

(జ ర జ ర జ గ, ౧౦.)

33. జ ర ల్ జ ర ల్ జ గంబు పంచ*చా
మరంబు దిగ్యతిక్.

మాలిని:—

(న న మ య య, ౯.)

3౪. న న మ య య లు గూడు*న్మాలిని
దొమ్మిదింటిక్.

మదనము:—

(త భ జ జ జ గ, ౯.)

3౫. ధాతక్ యతిక్ మదనమా * త భ
జాజగంబుల్. ర్గి

సుగంధి:—

(హ హ హ హ హ హ హ గ, ౯.)

3౬. తొమ్మిదింట హమ్మ లేడు *తోగ
మా సుగంధిక్.

వనమయూరము:—

(భ జ న న గ గ, ౯.)

3౭. ఔ వనమయూరము లి*లాని భ
జనన్దా.

కరిబృంహితము:—

(భ న భ న భ న ర, ౧౩.)

3౮. మూడు భనములు రేఫమును
బదు*మూట యతి కరి బృంహితక్.

మణిగణనికరము:—

(న న న న వ, ౯.)

3౯. మణిగణనికరము*మణి ననననల్.

వసంతతిలక:—

(త భ జ జ గ గ, ౯.)

౪౦. క్రాతుక్ వసంతతిలక*కక్ గరితోఁ
దృజాగా.

మంజ భాషిణి:—

(న జ న జ గ, ౯.)

౪౧. మణియుక్ సజల్ సజగ * మంజ
భాషిణిక్.

రుచిరము:—

(జ భ న జ గ, ౯.)

౪౨. నవాంకమురుచిరము*నక్, జ భ
స్స గల్.

కుసుమ విచిత్రము:—

(న య న య, ౭.)

౪౩. కుసుమ విచిత్రక్ * కు భ ర న య
స్యల్.

మణిమాల:—

(త య త య, ౭.)

౪౪. భూధంబు తయత్యల్ * పాల్కు
మణిమాలక్.

ర్గి దీని గణలక్షణము 'వసంతతిలక'ను బోలియున్నది.

వృథివి:—

(న భ జ ర, ౮.)

౪౫. వెన నభజ్ర పృథి*విగ్ గరి నె
కుగ్.

ద్రుత విలంబిత:—

(న భ భ ర, ౭.)

౪౬. ద్రుతవిలంబిత*తో న భ భ ర్
గిరుల్.

వంశస్థము:—

(జ తి జ ర, ౮)

౪౭. జతిజ్రవంశస్థము*సామభూయతిగ్.

జలోద్ధతగతి:—

(జ న జ న, ౮.)

౪౮. జలోద్ధతగతిగ్ జ*సల్ జనకరిగ్.

ప్రమితాక్షరము:—

(న జ న న, ౯.)

౪౯. ప్రమితాక్షరంబు మణి*పై న జ సా.

తోదకము:—

(న జ జ య, ౮.)

౫౦. న జ జ య తోదక * నామము
హస్తిగ్.

ఇంద్రవంశము:—

(త త జ ర, ౮.)

౫౧. ఓ నింద్ర వంశంబున * హస్తితా
జరల్.

మణిరంగము:—

(ర న న గ, ౬.)

౫౨. శ్రీ ర సా గ ను * చిగ్ మణి
రంగగ్.

భద్రకము:—

(ర న వ.)

౫౩. భద్రకంబు రసల్ వముగ్.

భుజంగప్రయాతము:—

(య య య య, ౭.)

౫౪. భుజంగ ప్రయాతిం*బునగ్ శైల
యా యా.

స్వస్తి:—

(ర ర ర ర, ౭.)

౫౫. స్వస్తిగ్ తా ర రల్ * శైల
విశ్రాంతియుగ్.

చంద్రిక:—

(న న ర వ, ౯.)

౫౬. చను న న ర వ బ్రహ్మ*చంద్రికల్.
సుముఖ:—

(న జ జ వ, ౭.)

౫౭. న జ జ వ లద్రి*నలిగ్, సుముఖగ్.
శాలిని:—

(మ త త గ గ, ౭.)

౫౮. నిల్వేడింటి శాలినిగ్ మత్త
గాయుగ్.

ఇంద్రవజ్ర:—

(త త జ గ గ, ౮.)

౫౯. ఈతాజగాహస్తియు*నింద్రవజ్రగ్.

ఉపేంద్రవజ్రః—

(జ త జ X X, ౮.)

౬౦. ఉపేంద్రవజ్రః గరి*నొప్ప జన్మగా.

ఉ ప జా తిః—

౬౧. ఇంద్రవ జ్రోమేంద్రవజ్రాపాద సంకరము ఉపజాతి.

తోటకముః—

(స న న న, ౯.)

౬౨. అగుసానన తోటక*మబ్జజతోన్.

దోధకముః—

(భ భ భ X X, ౭.)

౬౩. దోధకమా గరి*తో భ భ భ గ్గల్.

దీనికే పాదపమనియుం బేరు.

పృథ్విః—

(జ న జ న య వ, ౧౮.)

౬౪. చతుర్దశయతిః జనల్ జనయవల్ వే*సం బృథ్వి యా.

స్వాగతముః—

(ర న భ X X, ౭.)

౬౫. స్వాగతంబు రన*భల్ X X మర్దిక.

రథోద్ధతముః—

(ర న ర వ, ౭.)

౬౬. ఒప్పుర్థ రవ ర*థోద్ధతః గిరికా.

సరసాంకముః—

(న జ న న య, ౧౦.)

౬౭. సరసాంకమాశల యతిః * న జ సాయ లొప్ప.

విద్యన్మాలః—

(మ మ X X, ౫.)

౬౮. మాగా విద్య*న్మాలః మాత్రల్.

మంగళమహాశ్రీః—

(భ జ న న భ జ న న X X, ౯, ౯.)

౬౯. చక్కఁగ భజన్నభజ * నన్దగలు మణ్యజల*త్రాంతులును మంగళమహాశ్రీ.

తరువోజః—

(౩ ఇంద్రులు, సూర్యుడు,

౩ ఇంద్రులు, సూర్యుడు, ౩, ౩, ౩.)

౭౦. ముగు రింద్రులొకప్రాద్దు*మూడి

ట విరతి * ముగియఁగా రెట్టింప* మొగి దరు వోజ.

ఉత్సాహః—

(ఏమగురు సూర్యులు, గురువు, ౫.

౭౧. ఉసులు, లేడు ప్రాద్దులునుగ * ముత్తు దాక్త సాహ యా.

అంతరాక్కరః—

(సూర్యుడు, ౨ ఇంద్రులు, చంద్రుడు; రెండవఇంద్రుని తుదివర్ణము యతి.)

౭౨. రవియు శక్రద్వితయు నెల రాణ మీట, యతియునింద్రులతుది సంతరాక్కరంబు.

మధురాక్కరః—

(సూర్యుడు, ౩ ఇంద్రులు, చంద్రుడు; ర.

౭౩. రవియు శక్రత్రయము నెల రాణ మీట,

యతియు నాల్గింటఁగా మధురాక్కరంబు.

మధ్యాక్కరః—

(౨ ఇంద్రులు, సూర్యుడు, ౨ ఇంద్రులు
సూర్యుడు; ౩.)

౭౪. ఇంద్రయుగ మర్యమునిఁ బెట్టి
యినుమడింప,

యతిని యిడ నాలుగింటమధ్యాక్క-
రంబు.

అల్పాక్కరః—

(౨ ఇంద్రులు, చంద్రుడు; ౩)

౭౫. ఇంద్ర యుగళంబునుఁ జంద్రుఁ
డింపు మీఱ,

యతిని మూడింటఁ బెట్ట నల్పాక్కరంబు.

ద్విపద రగడ ద్విపదలుః—

౭౬. ద్విపదలోను, రగడలోను రెండేపాద
ములు. అయినను కవీశ్వరులు సాధారణ
ముగా ఎక్కో ద్విపదలను ఎకతెంపు లేక
చెప్పదురు.

ద్విపదః—

(౩ ఇంద్రులు, సూర్యుడు; యతియో,
ప్రాసయో, ౩ ను.)

౭౭. సాంద్రచ్చిశామంబు*చను మూట
ద్విపద.

౭౮. రగడయం దంత్యప్రాసముకూడ నుండును.

హయప్రచారరగడః—

(౪ సూర్యులు, ౩.)

౭౯. ఇనులు నల్వ * రెరగలియతి,
చనుహయప్ర*చారనియతి.

౮౦. హయప్రచారములు=౧. తురగవల్లన
రగడ.

౮౧. ౨. తురగ వల్లనములు= ౧ విజయ
మంగళ రగడ.

ద్విరదగతి రగడః—

(౪ గణ, ౩, ౧ గణ=౫ల, ౨ల=౧ గ.)

౮౨. కరము పంచ లస ద్య*గణ చతుష్ట
యముచే,

విరమంబు రెంటిపయి * ద్విరదగతి
నయముచే.

౮౩. ౨. ద్విరద గతులు= విజయ భద్ర
రగడ.

మధురగతి రగడః—(౪ గణ, ౩, ౧ గణ=
౪ ల, ౨ ల=౫.)

౮౪. నాలుగుమాత్రల * నాలుగు గణ
ములు

సోలు మధురగతి*శుద్ధివిరమణములు.

హరిగతిరగడః—(నల, న, భ, ఈగణములే
౮; ౪.)

౮౫. నలనభగముల నెన్నిది సేరక*

నాల్గిటిపై యతి నయముగ హరిగతి,

నామందిపాట నాలో నేనే పాడుకుంటాను.

నే-వైకి-పాడ.

నే-వైకి-పాడే-పాటయెల్లా, రెంహోరకమేను—

నాకలమ్మంది, కాయితాన్నుంది, 'కైతా!' అంటాను

నే-నేమీ-వ్రాయ.

నే-వ్రాస్తే-వచ్చే-దంతామేలిం, వ్రాయ సంతేను—

॥ నామంది ॥

నాయెడదాబెంచి, కల్లనించి, నవరసమొలికిస్తా

నా-పెదవీ-విప్ప.

తేపీ-తేపీ-నాల్క-చివర-నాపి, ఊకొడుతూ—

॥ నామంది ॥

నీలోకంగాస్తూ, శోకంమూస్తూ, లోలూపునైపోతా,

నే-నేడ్వా-నవ్వా,

నా-చెక్కి-శ్లంటాకాతేనీరు నవనాళ్లనింకించి,—

॥ నామంది ॥

నే బేరంసారం, దూరంభారం, నేరాను కించిత్తు

నే-నేమీ-కోర

నాగడపాకొచ్చి నన్నూపిల్చి ననుగొవిపోతూంటే—

॥ నామంది ॥

నా రాజ్యంపూజ్యం, రాగంత్యాగం, నేనే రాజ్ బంటు

నా-కెవరూ-లేరు,

నా-నాడే-మెంచి, పంచీనిశించి, నాదంటే ఏదంటూ—

॥ నామంది ॥

నే కవినిగాను, కథకూడగాను, ఏకాలంగలయే

నే-విదరా-బోను

సిరామెదిసి, సిరావిదిసి, శ్రీరామ సుశ్రీనే—

॥ నామంది ॥

‘విక్రమ సన్స్కృత కావ్యవళి’ 2. భట్టబాణుడు—“ముకుటతాడితకము.”

యాయూణ్ణి వేంకట వీరరాఘవాచార్యులుగార, ఆంధ్రగీర్వాణ సాహిత్య పరిషత్తు

జగద్గీత త్రియ, గద్యకవితా సామ్రాజ్యలక్ష్మి నధీశ్వరుండునగు భట్టబాణుని కవితాపారభము నాశ్రూ ణింపని యంశ్యరాణి యుండెడు. రాజకవిశోమణియగు హర్షవర్ధన కల్పధూజము వాక్రయించిన భట్టబాణుని కోకిల కవితాగాన మాధురీయహిమ సార్వవిద్యతాకి కము. గీర్వాణ గద్యకవితా తారావళమున దివ్యశోభివలె వెలుంగు నీ కవిపుంగవుని గూర్చి ఆంగ్లము, జర్మన్, ఫ్రెంచిభాషలలో గణేషణాత్మకములగు గ్రంథరాజములు పెక్కులు గలవు; ఇందు నొన్నిటికే దేశ్యులవెద.

1. P. V. Kane's Introduction to his edition of Bana's "Harsacaritam". 1918.

2. The elegant and spirited translation—into English—of the "Harsacarita" by Profs. Cowell and Thomas.

3. Dr. P. Peterson's interesting and instructive Introduction to his edition of the "Kadambari."

4. Prof. M. R. Kale's Introduction to his edition of the "Kadambari."

5. 'The Sanskrit Poems of Mayura and Bana' edited by G. P. Quackenbos. [Harvard Oriental Series.]

6. Introduction to the 'Parvati-Parinaya'. [Vani Vilas Press, Srirangam.]

7. Dr. A. B. Keith's latest monumental work, 'A History of Sanskrit Literature', published in 1928.

8. Dr. A. B. Keith's "Classical Sanskrit Literature". [Heritage of India Series.]

9. సంస్కృతకవి తీవరము, 1 సంపుటము, శ్రీ మల్లాది నార్యనారాయణశాస్త్రి నిర్మితము, 1911.

“కాదంబరీ రసజ్ఞానా మాహాశోఽపి న శోచతే” అను సుధీమాక్షికీ బాత్రమను బాణుని కవితాసుందరి పాశ్చాత్య విద్యవ్రసికుల హృత్కుశేకయముల విక సింపఁజేయఁజాలక పోయెను.

కార్యణ్యప్రాప్త్యానా సాిత్యపరిషత్పత్రికలో (1854 సం.) వీబర్ విద్యవృత్తి భట్టబాణుని గద్యకావ్యముల విట్టులు విరసించెను:—

"Bana's prose is an Indian wood where all progress is rendered impossible by the undergrowth, until the traveller cuts out a path for himself and where even then he has to reckon with malicious wild beasts in the shape of unknown words that affright him". [From the Journal of the German Oriental Society for 1854].

బాణుని కవితలో లోపములు లేకపోలేదు; కాని మైవిమర్శమతి మాత్రతీక్ష్ణముగానున్నది. బాణుండు వక్రోక్తికవితామాగ్ధమున సిద్ధపాస్తుఁడు. సంస్కృతరాఘవ పాండవీయపుహాకావ్య నిర్మాతయగు కవిరాజమూరి భట్టబాణుండు వక్రోక్తిమార్గనిపుణుఁడని యుల్లభించియు న్నాఁడు.

“శ్లో. సుబుధ ర్మభట్టశ్చ కవిరాజ ఇతి త్రియః, వక్రోక్తి మార్గనిపుణా శ్చ శుభో విద్యలే నవా.”
—రాఘవపాండవీయము, 1 ప. 41 శ్లో.

చాళుక్య ప్రభువుంగవుఁడగు సోమదేవుని సంపాదనంబున భూతుఁడగు విద్యామాధవ విద్యవృత్తివిహార్య

తీర్థక్షేత్రము" మను ద్వ్యర్థికావ్యయలో నిట్టులు వ్రాసియున్నాడు:—

శ్లో. బాణాశ్శుభము కదిరాజసంజ్ఞో
విద్యా మహామధవపండితశ్చ,
వ్రకోక్షిదయః కవయః పృథివ్యాం
చత్వారవీలే సహి పంచమోఽస్తి."

[Vide 'A Descriptive Catalogue of Sanskrit Manuscripts in the Govt. Oriental M S S. Library, Madras, Vol. XX. p. 7779; R. No. 11606.]

మార్గశతకముం జెప్పి, ప్రభాకరుని బ్రహ్మనిగాఁ జేసికొని నీశోనుండైన మయూరమహాకవిని, భట్ట బాణుండును గద్యంబు చెప్పి శంకరుం గరము ప్రహన్నుం జేసికొని కరలాభ మొందెనని యైతిహ్యము గలదు. పెద పాటి ఎఱ్ఱాపెగడ "కుమార నైవధము"లో (యా. ప్రబంధరత్నావళి, 23 పు. 76 ప.) నిట్టులు నుడివియున్నాడు:—

"గద్యంబు చెప్పి శంకరునిచే గరములు
ప్రతిభతోఁ బడిసిన బాణుండలఁడు."

(ఇట్టి యైతిహ్యములు 'బసవపురాణము'లోఁ (ఆ. 55 పుట; ప్రాచీనప్రతి) గూడ మల్లేఖింపఁబడి యున్నవి:

"చేతులు రెండు సంస్కృతిఁ బూరింప
ఖ్యాతిగఁ జేతులు బాణునకిచ్చె
కన్నులు రెండు సమన్వృతిఁ బూర్వఁ
గన్నులప్రావిడఁ గాలిదాసునకు

* * * * *

భానునిచే బోని లోని కుండదచి
పూని మయూరని మే నిచ్చెఁ గాదె
పారిచేతఁ బోని దుర్దరమైన కుంభు
పారియింపఁజే దండి యరిఁ గీర్తింప."*

* ఈవిషయము నాకు శ్రీయుత నిడదవోలు గుండరము పంతులుగారివలనఁ దెలిసినది.

+ Published as a supplement to the "Indian Historical Quarterly" of Calcutta, Vol. V, No. 1, March, 1929.

సోమశేఖరకవి 'నరపథుపాలరాజీయము' లో (1 ఆ. 8 ప.) నిట్టులు నుడివి యున్నాడు:

"నరవృత్తిములు మారి వాటి యెవ్వనికై
వలచి నావాణ్నేమరులకుఁ జిత్తు."

లింగేశ్వర మల్లనమంత్రి (వృత్తి) భాను చరిత్రలో (1 ఆ. 5 ప) నిట్టులు బాణునిగూర్చి వ్రాసియున్నాడు:—

"అపమబాణాంకర నలరారియు నతిక
నేత్రు మెట్టించిన నిర్మలాత్మ"దలఁకు.

బాణునికి గద్యకవిత్వలో నున్న నైపుణ్యము పద్య కవిత్వలో లేదని యాలంకారికుల యభిప్రాయము:

ప్రకాశేంద్రుడు "రసార్ణవాలంకారము"లో నీ విషయమై యిట్టులు నుడివి యున్నాడు:—

శ్లో. యాదృగ్గద్యనిధా బాణా పద్యబద్ధే న తాదృశః,
ప్రతిమగ్ధమయా (వేదము) చిత్రాహి సరస్వతీ."

111 పరిచ్ఛేదము. 87 శ్లో.

పై శ్లోకమునందలి పూర్వార్థము భోజదేవుని "సరస్వతీ కంఠాధరము"లోఁగూడ [P.142 of Vol. I of the Benares Edition] నుట్టింకింపఁబడి యున్నది. బాణుండు పద్యకవిత్వరచనమునఁగూడ నిపుణుడు; కాని యీతని పద్యగద్య కవిత్వములఁ బోల్చినపుడా తిడు గద్యకవిత్వరచనమున విరంకుప్రజ్ఞాపంపముఁ జని వికోదమనును. గద్యపద్య గద్యకావ్యరచనము బహుకష్ట సాధ్యము. అందుచే నాలంకారికులు కవియొక్క సాహిత్యరత్నపటలికి గద్యకావ్యరచనము నికమయమాణముని నుడివియున్నారు.

అలంకారిక శిరోమణియగు వామనుండు తన "కావ్యాలంకార మాత్రపుత్రి" [I. iii, 21] లో నిట్టులు జ్ఞేఖించియున్నాడు: "గద్యం కఠిసాం నికమం (నిగళం పా.) మదస్తి." శ్రీమత్పండిత పాండురంగరామన

కానీ మహానయములు పుష్ప చరిత్ర పీఠికలో నిట్లులు విభించియున్నాడు:—

“We must not forget that Bana was handicapped in verse. We have quoted above a critic's opinion that Bana does not excel so much in verse as in prose. That remark could not have been based on the few verses that occur in the two prose works of Bana. They rather refer to some compositions in verse written by Bana. We suggest that ‘Parvatiparinaya’ may be one of them.” [Prof. P. V. Kane's Introduction, p. XVIII to his edition of the ‘Harsacaritam.’]

బాణుని మనోహర గద్యకవితముంబటి వాతని పద్యకవితము చప్పగా నుండుటచేతనే కాఁబోలుఁ దన్ని ర్మిత “సుశుభ్రతాడితక, పద్యకావంబరులు” లుప్తములై యుండును. గద్యపద్య కవితా తారతమ్యముంగూర్చి కాలాంతరమునఁ జర్చితమైన.

తిరుచినాపల్లి జాతీయ కళాశాలా సంస్కృతా చార్యులగు శ్రీమత్పండిత వాసుదేవ శర్మగారు బాణుని నిరసించిన పాశ్చాత్య విమర్శకుల కిట్లులు ప్రత్యుత్తర మొసంగిరి:—

“The western English knowing scholar, whose language is singularly free from the complexity caused by the compounding of expressions, is sore afraid of Bana's lengthened *samasas*. But to one steeped in the tradition of Sanskrit learning, these will appeal, I am sure, but as an instance of ‘lengthened sweetness, long drawn out.’ Prof. Weber and along with him Dr. Peterson, and Prof. Keith following them both at a respectable distance (of time) and quoting them, are frightened out of their wits, ‘by the wild beasts in the shape of unknown words’ lying in wait for the innocent way-farer. But a little more

acquaintance with the language and its genius, we are convinced, would go much towards robbing these innocent but uncouth denizens of the wilds, of their supposed ferocity and revealing the beauty of it all. If Bana chose to indulge in sentences running upto six pages in print, it is only indicative of his erudition and scholarly exuberance and should have been a matter more for admiration, than for any adverse comment. All glory to that master! We only wish we had many more of that type!” [From the Introduction to his English Translation of the ‘Harsacarita Sangraha’. Jananukoola Press, Trichinopoly, 1927.]

అంధ్రగీర్వాణవిద్యభ్యుచిపుంగవు లనేకులుబాణుని, వాతనికవితను బహుధా స్తుతియించిరి. అత్యంతోపయుక్త ము, చతిమాత్రచేతో మోదామమాము నగుటచే భట్టబాగాస్తు తికుసుమాంజలి నిట రసికాళికి సమర్పించుచున్నాను:—

బాణుని ‘హర్ష చరితము’ ను మించవలెనని ‘ఉదయ సుందరీచంపుపూ’ను రచించిన సాష్టలుఁ డనేక శ్లోకములలో బాణుని స్మరించియున్నాఁడు:

౧. ఈ క్రిందిశ్లోకములో ‘హర్ష వర్ధనుఁడుబాణుని గనకాభిషిక్తుం చేసివట్టులు నూచింపఁబడిది:—

శ్లో. ‘శ్రీహర్ష ఇత్యవనిత ర్మిషు పార్థివేషు
నామ్నేన కేవల మబాయిత వస్తుతస్తు,
గీర్హర్ష ఏష నిజసంపది యేన రాజ్ఞా
సంపూజితః కనకశోటిక లేప బాణః.’
—I ఉచ్ఛ్వాసము.

౨. ఈ శ్లోకములో బాణుని ‘హర్ష చరితము’ ను తింపఁబడినది:—

‘శ్లో. బాణస్య హర్ష చరితే నిశితా మదీక్ష్య
కక్తిం న కేత్ర కవితాస్త్రముదం త్యజన్తి,
మాన్ద్యం న కస్యైవ కవే రిహ కాలిదాస
వాచాం రసేన రసితస్య భవ త్యృచ్ఛ్యమ్.’
—ఉదయసుందరి, I ఉ.

3. అభినవస్తుని వాగేవ్యరత్నము, వాక్పతిరాజు వర్ణ
శ్వరత్నము, కాళిదాసుని రసేశ్వరత్నము బాణునియందు
మూర్తిభవించివట్టు లీశ్లోకమున సూచితము:—

శ్లో. 'వాగేవ్యరం హస్త భిశ్చైభినవ
మధేశ్వరం వాక్పతిరాజ మోహే,
రసేశ్వరం ప్రామిచ కాళిదాసం
బాణుం గు సరేశ్వర మావతోఽస్మి,
—ఉపయమందరి, VIII ఉ.

౪. శ్లో. 'హలే శోత్రయపూజయాశ విష్ణుమః
శ్రీసాలిలో లాలితః
ఖ్యాతిం కామపి కాళిదాసకవయో
సీతః శకారాతివా,
శ్రీహర్షో విశతార గద్య కవయే
బాణాయ వాణీ ఫలం
సద్యః సత్క్రియయాభినవస్తుమపిచ
క్రిహరచ్చోఽగ్రహీత్,
—రామచరితము, XXII ప. ౧౦౦ శ్లో.

౫. ఇష్టానూరి (క్రీ. శ. ౬౭౦) 'కుసలయమాల'
(ప్రాకృతకావ్యము):—
'లావణ్య వయణసుహృదా
సువన్నరయఃపజ్జ లాయబాణస్స,
చంద్రావీణస్సచణే
బాయా కామంబరీ జస్స.'

భాయ:— 'లావణ్యవదనసుఖదా సువర్ణరచనోజ్జ్వలార,
బాణస్య చంద్రావీణస్య వసే బాతా కామంబరీ యస్య.

౬. ధర్మదాసినూరి:—
శ్లో. 'రుచిరస్యరవర్ణ పదారసభావచరీజగన్మణోహరతి,
తత్త్వం? తయణీ? నహినహి, వాణీ బాణస్య
మధురశీలస్య'
—'విదగముఖమండనము, 1

౭. గోవర్ధనాచార్యులు:—
శ్లో. 'బాతా శిఖణ్డసీ ప్రాగ్గృతా శిఖణ్డీ తథాపగచ్ఛామి,
ప్రాగ్గృత మధిక మాప్తం వాణీ బాణో బధూతేతి.'
—'ఆర్యాసప్తకతి.'

౮. ధనసాముడు:—

శ్లో. 'కేవలోఽపి స్ఫురన్మాణః కరోతి విమదా స్కపిన్,
కిం పునః కృప్తప్రస్థానపులిన్ధి (న?) కృతనమ్నిధిః.'
—'తిలకమంజరి', 26 శ్లో.

౯. త్రివిక్రముడు:—

శ్లో. 'శేషద్వాని ద్వితీయేన నమదాకారధారిణా,
ధమషేన గుణాధ్యేన విశ్వేయ రజ్జతో జనః'
—'వలనంపువు.'

౧౦. సోమేశ్వర దేవుడు:—

శ్లో. 'యుక్తం కాదంబరీం శ్రుత్వా
కవయో హానమాశ్రితాః,
బాణధ్వవా మవధాయో
భవతీతి స్మృతి రగతః.'
—'కీర్తికామణి', 1 ప. 15 శ్లో.

౧౧. రాజమాదామణి దీక్షితులు:—

శ్లో. 'బాణో ధురీణః కవిపుణ్యవేష
ప్రకాశతాం భవ్యఫలోదయశ్రీః,
అముఖమావోఽపి గుణం పరేషాం
వివ్యాస మర్కాణి వికేషతో యః.'
—'రుక్మిణీ కల్యాణము.'

[D. C. S. MSS. Vol. xx, p. 7850.]

౧౨. శ్రీ చన్ద్రోదేవ కవి:—

శ్లో. 'శేష కేవల శబ్దగుప్తునియే కేచి ద్రసేచాపకేఽ
లంకారేకతిది త్సవర్థనియే చాన్యే కథావర్ణనే,
ఆసర్వత్ర గభీరధీరకవితా వివ్యాసవి చాతురీ
సత్పారికవికంభిపంభభీదుతో బాణమపశ్చాననః.

౧౩. జయదేవుడు:—

'పౌదయవసతిః పంచబాణస్తు బాణః,
—'ప్రసన్న రాఘవయు', I ఆ.

౧౪. శ్లో. 'పౌది లక్ష్మీన బాణేన యన్మన్దోఽపి పదక్రమః,
భవే త్క్రియమరణ్ణాణాం చాపలం కృత కారణమ్.'
—'తిలోయముడు.

౧౫. శ్లో. 'కాదంబరీరసజ్ఞానా మాహాతోఽపి న తోచతే,
కాదంబరీరసజ్ఞానా మాహాతోఽపి న తోచతే.'
౧౬. జల్తణుని 'నూక్తిముక్తాపి' (రాజశేఖరన
కాతోపితము):—
శ్లో. 'శబ్దార్థయోః సమా నుంఘః సాంచాతీ రీతిరివ్యతే'
కీలా భట్టారికా వాచి బాణోక్తిః ప సా యది.'
౧౭. 'బాణోచ్ఛిష్టం జగ త్వర్వం'.
౧౮. కవిరాజనూరి 'రాఘవపాండవీయము'.
౧౯. విద్యామాధవ విద్యకై-వి: 'పార్వతీ దుక్కిణీయము'
పైకెంటియందలి బాణస్తుతిపరశ్లోకములు పూర్వో
ద్భృతములు.

ఆంధ్రకవి కుంజరులచే 'భట్టబాణస్తుతి'

౨౦. ఆమరేశ్వరుడు (చిహ్నుపూడి):—
'బాణవాగ్ధామి నీప్రసవసుంజరి వికా
రదుల కలంకార రమణః కేయు.'
—'విక్రమసేనము.'
౨౧. పోతన (బమ్మెర):—
'స్వరుమధుర వచనవర్ణ పల్లవిత
స్థాణునకు బాణునకుఁ బ్రామిల్లి.'
—'భాగవతము.'
౨౨. శ్రీనాథుడు:—
'గణులింతు నిరవద్య గద్యపద్యనిబంధ
పరితోషితస్థాణు భట్టబాణు.'
—'భీమఖండము.'
౨౩. శ్రీనాథుడు:—
'భట్టబాణమయూర భారతీ సంసర్గ
సౌభాగ్య గరిమలు సంగ్రహించి.'
—'శృంగారస్తవధము.'
౨౪. ఎఱ్ఱాపెగడ (పెడపాటి): 'సహరస్తవధము:—
గద్యంలు చెప్పి కేంకరునిచే గరములు
ప్రతిభతోఁ బడసిన బాణుఁ దలఁతు.'

౨౫. బామెర వేంగిభద్రాపాలుడు:—
'ఇల మయూరమహారు లలిత సంగతి మెచ్చి
బాణ పుష్పితులఁ బ్రస్తుతించి.'
—'బహులాశ్వచరిత్ర.'
౨౬. రామరాజభూషణుడు:—
'బాణు వేగంబును భవభూతి సుకుమారతయు
మానుజైత్యంబు చంపినవత.'
—'నరసభూపాలీయము,' I ఆ. ౧౫ ప.
౨౭. సోమ శేఖరకవి:—
'చరవృత్తములు మాని వాణి యెవ్వనికై
వలచి నానాశ్లేషములకుఁ జిక్కె.'
—'నరసభూపాల రాణీయము,' I ఆ. ౮ ప.
౨౮. కాకమానిమూర్తి:—
ఉ. 'చోరుసలంక్రియావిహృతి
సాంపు మయూరుని సౌకుమార్యమున్
భారవికాంతిసంపదయు
బాణు గుణాధ్యక్షర ప్రయోగ మా
దారి మురారి తోమలప
దంబు ప్రసాదముఁ గల్గినట్లుగా
భారతి యిచ్చుఁ గాకఁ బరి
భారతి మక్కురికిం జరుక్కురిన్.'
౨౯. కాక మాని గంగాధరుడు:—
'వర్ణింతు మద్వేల వాణీసుధాపూర
పాశోధిపరిబాణు భట్టబాణు.'
—'చాలభారతము.'
౩౦. మాడయ్య:—
'సన్నుతియొనరింతు సర్వజ్ఞ బిరుదాంక
భద్రవాచాస్థాణు భట్టబాణు.'
—'మైరావోచరిత్ర,' I ఆ. ౧౧ ప.
౩౧. తిరిగొప్పలముల్లస:—
'అసమబాణాంకత వలరారియు నలిక
నేత్రు మెప్పించిన నిర్మలాత్ము బాణుఁదలఁతు.'
—'చక్రీభానుచరిత్ర,' I ఆ. ౫ ప.

32. అయ్యలరాజు నారాయణామాత్యుడు:—

‘కవితాభ్రహ్మవ్యూహవయూరు మయూరు
భాసురాకృతిబుచ్చుబాణు బాణులైచాకింతు.
—‘హంసవింశతి,’ I ఆ. ౧౦ ప.

33. మాచిమంచి తిమ్మకవి సార్వభౌముడు:—

‘వీరి రిభుజగ మయూరు మయూరుని
బంధువనవృక్షుబాణు బాణులైబ్రతులింతు.
—‘రాజ శేఖరవిలాసము,’ I ఆ. ౧౦ ప.

34. రాజా జనార్దనరంగారావు:—

‘పటుతిరక్కాస్త్ర ప్రభావ విభావ
బహుబు నానేగ బాణు బాణు’ నభిమతింతు.
—‘మిత్రవిందాపరిణామము.’

35. మక్కలంక వీరభద్రకవి:—

‘వ్యాసు భారతసుధీవ్యాసు వర్ణనచేసి
బాణు భామావంశ బాణు దలంతు.’
—‘వాసవదత్తాపరిణామము,’ I ఆ. ౧౦ ప.

36. మొల్ల రామాయణము, I. ౯:—

‘వివిధకళాస్వరవిఖ్యాతి భవధూరి
బ్రకటకార్యధురీణు భట్టబాణు’ దలంతు.

37. ఆంధ్రకవీయము, I ఆ. ౨౬ ప:—

‘భట్టబాణుచంద్రాభయము గణించి
కాళిదాసుని కిరుగేలు మోప్పి.’

38. అలూరు పురుషకవి:—

‘ఎవ్వఁడు కావ్యంబు లిలకు దాల్చి నలబూన్చె
నెవ్వఁడు రసపుస్త్రు లెందు బలచే.
(కాళిదాస భట్టబాణులు మోచితులు.)
—‘శంకరవిజయము,’ I ఆ.

39. అల్లమరాజును బ్రహ్మశాఖకవి:—

‘బాంమయూరసుబంధుప్రభవకు
రంధరసా ప్తి కావంశ మొంది.’
—‘శ్రీకృష్ణకల్యాణము,’ I ఆ.

40. శ్రీమేడపల్లి వేంకటరమణాచార్యుని:—

‘బాణునివేగంబు భావించి చోరుని
యరసంగ్రహవృత్తి నభిమతింతు.’
—‘దేవప్రసాదాద్రి,’ I ఆ. ౪౪ ప.

భట్టబాణుడు ‘హర్ష చరిత్ర’ పీఠికలో ననేకకవిత్య
రులను, గ్రంథములను తెల్పినారున్నాడు; అందుచే
నీతనికాలము నిశ్చయింపబడినచో నాయా కవులకాలము
గూడ నిర్నిత్యమగును.

బాణుఁ డీకావ్యములను, గవులను స్మరించెను:—

౧. వ్యాసులు;	౬. భాసుడు;
౨. వాసవదత్త;	౭. కాళిదాసుడు;
౩. భట్టావహరిచక్రవర్తి;	౮. బృహస్పతి;
౪. సారథవాహనుడు;	౯. ఆధ్వరరాజు.
౫. ప్రసవ సేనుని “సేనుబద్ధము”;	

హర్షుడు శ్రీ. శ. ౬౮౬—౬౮౯లో రాజ్యపాలన మొన
రించినాడు. అతని యాసాసాలంకారధూతుఁడు
గావున బాణుడు శ్రీ. శ. మృతశతాబ్దాంతమునను,
సప్తమశతకపూర్వార్థమునను విలసిల్లియుండెనని చెప్ప
వను. బాణునికాలవిషయమై ‘కాణి’ పండితునివిపుల
సమాలోచనముం గనఁదగు.

[Panduranga Vamana Kane's Edition of
Harsacarita's I ntroduction, pp. V—XII.]

భట్టబాణ నిర్మిత గ్రంథావళి

౧. ‘హర్ష చరితము’, ౨. ‘కాదంబరి’ బాణనిర్మి
తములని సర్వవిద్యుల్లోకము నేకగ్రీవముగ నంగీకరించెను.
3. బాణుని మూడవగ్రంథము ‘చందీశతకము.’ ఈగ్రం
థము బాణునిచో యని యనేక విమర్శకులు శంకించు
చున్నారు. ‘కాదంబరి’లో చందీకాలయము నశ్యంత
మనోహరముగా బాణుఁ డభివర్ణించియున్నాడు. ‘చం
దీశతక’ శ్లోకములు ‘సరస్వతీ కంఠాధరణము’లోను,
‘కావ్యప్రకాశము’ లోను, అద్భుతవర్మదేవ నిర్మితమను
‘సమరుశతక’ వ్యాఖ్యలోను నుద్దేశింపబడియున్నవి.
అద్భుత వర్మదేవుడు ‘చందీశతకము’ బాణనిర్మితమని
నొక్కి విక్కాణించి యున్నాడు: “శివనిబద్ధంబ భట్ట
బాణేనైవంవిధ ఏవ సంగ్రామ ప్రస్తావే దేవ్యా స్ఫుర్ణే
భి ర్భగవతా భగ్నేగ సూక్తి ప్రతిపాదనాయ బహుధా
వర్మ యథా ‘వృష్టేవా సత్తదృష్టిః’ [చం. శతకము, 32

శ్లో. వ్యాఖ్య.] ఈశలేకము పూర్వోద్ధృతమున 'The Sanskrit Poems of Mayura and Bana' (Harvard Oriental Series) అను గ్రంథములో ముద్రింపబడియున్నది. ఈశలేకముంగూర్చి మున్ముందు విపుల సమాలోచనముం బ్రచురించెద. ఈశలేకము సవ్యాఖ్యముగఁ 'గావ్యమాలా' చతుర్థగుర్భమున ముద్రితమై యున్నది.

౪. 'పార్వతీపరిాయ' నాటకము (Vani Vilas Sanskrit Series, Srirangam) బాణున కాగోపింపఁబడియున్నది. ఇది బాణనిర్మితమని సయంక్షిక్తముగ శ్రీ పాండురంగ వామన కాగ్రే పండితుఁడు నోకిరింపకొనించియున్నాఁడు. [Prof. P. V. Kane's Edition of Bana's 'Harsacarita', Introduction, pp. XVII, XVIII.] ఈనాటకముంగూర్చి కాలాంశమున విపులముగఁ జర్చించెద.

౫. 'విర్యచరితనాటక'మనునొక గ్రంథమును గూడ బాణుఁడు రచించినట్లులు స్వర్ణీయ పండిత రాధాకృష్ణమహాశయయుని 'పుస్తకసూచిపత్రి'య (అది పు)లోఁ గలవని Aufrechet పండితుఁడు "Catalogus Catalogorum"లో వ్రాసియున్నాఁడు. ['This important collection (in 48 pages 800) of Manuscripts belonged to the late Pandit Radhakrishna of Lahore, who was famous not only for his enlightened views, but also for his great knowledge of Sanskrit Lore'.] ఈ గ్రంథవిషయము విచార్యనీయము.

౬. బాణగద్యము:—శివస్తుతిపరముగ బాణుఁ డీ గద్యము చెప్పి శేంకరు కరుణావలనఁ గరములు పడఁపెను. ఈగద్యము కాలగర్భమున నంతరించియుండును.

ఈవిషయమై పూర్వోద్ధృతములను 'సమాశ'నైషధాదులయందలి యనుకృతులఁ (Quotations)జూచునది.

౭. బాణుని 'పద్యకావంబరి':—తే. పేష్ట్ర కవీష్ట్రుని 'యోవిత్త్యవినారచి'ర్వృత్తము: ఈ గ్రంథముంగూర్చి రా.బోవు వ్యాసమున పండితమండలికి విన్నవించుకొనియెద.

౮. బాణుని "ముకుటతాడిలికము"

త్రివిక్రమభట్ట నిర్మిత "సలనంపూకాశ్య" (నయంతీకాశ్య) వ్యాఖ్యానములో గుణవిజయగణియుఁ, జండపూరియును బాణుని 'మకుటతాడిలిక'నాటకములోని దని యాక్షోకము నుట్పంకించి యున్నారు:—

"యదాహ 'మకుటతాడిలిక' నాటకే బాణః—

శ్లో. ఆకాః ప్రాప్తితిదిగ్ధజా ఇన గుహః

ప్రభవస్తరింహి ఇన

ప్రోబ్యః కృత్తమహాద్రుమా ఇన భువః

ప్రోతాతైలా ఇన,

విభ్రాతాః శ్చయకాలరిక్తదళి

త్రైలోక్యకష్టం చకాం

జాతాః శ్చీరమహారథాః కురుపతే

దైవస్య శూన్యాః సభాః.

ఈనాటకముంగూర్చి యంతికం'పై నిపు డేమియుఁ రచియదు. ఇందలి యిత్యంతము భారతము నుండి స్వీకరింపఁబడినట్లులు తోఁచెడివి. ఈనాటకము బయలుపడి యే గవేంద్రపరాయణునో జగ్గీశ్వరిం జేయుఁగాక!

చీర సింగరముల లీల చిందులాడ
సిగ్గు చూపుల యావనశ్రీలు గురియఁ
గరమునన్ పెండి కుంకుముబరణఁ బూని
పోయెదపు కాలినడకల ముద్దరాల!
కొలుపుఁ దీర్చిన బామ్మల కూటమునకుఁ
బిలుతువా యేమి రండని పేరటాండ?
ఈ విజయవాసరమ్మున నీ ప్రభాత
కాలమున లేచి రాలని పూల నెల్ల
నేకరించెద వేల భాషాకుమార!
భారతీదేవి! బూజింప వలయు ననియు?
ఉదయమున జలకమ్మాడి, నుదుటఁ దిలక
రేఖ యిడి, గ్రోత్తచీర ధరించి, యారి
చెదరిన కురులు విడివడి కదలియాడ
గుమ్మమున నిల్చి వలపులు గురియు కనుల
నేల చూచెద వోకుమారీ లలామ
పండుగకువచ్చుప్రియుని భావమున నెంతో?
ఓయి బాలక! సుమనముదాయములనె
చిమ్ముచున్నది నీదుబాణమ్ము నేడు

భారతీయ పురాయణో వైభవములె
ప్రతిఫలించుచున్నవి నీదుపాటలందు,
పూతవెట్టిన తెలిరెల్లు పూలువోలె
దెలుపు దోఁచిన మేఘ శకలము వోలె,
నీ మనోహర శారద యామినులను
జల్లుచున్నావు వెన్నెలల్ చందమామ!
కలువకన్నెల విరహదుఃఖంబుఁ బాపి
కడలికెరటాల కుద్వేలగతులఁ జూపి
కవికుమారుల హృదయరంగముల వేపి
విసువకుండువు, యుగములు వెడలనిమ్ము.
ఈశరద్వాసరముల సూహించు కొందు
వేమి భావాల నీమృదుహృదయమందుఁ?
గ్రోత్తగా హాయిగాఁ బాడుకొందు వేమి
నవన నమనోజ్ఞ గీతముల్ కవికుమార!
ఏవ్య వర్చస్విని! భారతీ మతల్లి!
పత్రికాపుష్పములతోడ భక్తి నిన్నుఁ
బూజినేతురు పుత్రికాపుత్రులెల్ల,
మంగళాశీస్సు లిడు మభిమాన సరణి.

తృతీయాంకము

రంగము ౧

సానము:—రాయల విలాసమందీరము.

సమయము:—సాయంసంధ్య.

(రాయలు, చిన్నాదేవి విలాసశేషములనుంచురు. చిన్నాదేవి యానందమున విహారవాట్యమున గాన మొనర్చుచుండును. రాయలు విశోదించుచుండును.)

రాయలు:—ఆనందమయీ!—ఆనందమయీ!—ఓ ఆనందమయీ! అమరీకేశోరమధురము చిందిపడుచున్నది నీగానలహరిలో.

చిన్నాదేవి:—ఆ! ఆవును; ఆనందమయీనే. రాజైవాడుకదా కుమారుడు నేడీవికాలధూమిక! పట్టాభిషేకవేళ, ప్రజలు నాకన్నవానికర్పించిన రత్నోపహారములు, మంగళహారతులు వానిచుట్టును సౌభాగ్యచేతోమండలము నల్లుటను మీరు చూడలేదా! ఆనందముగాక ఏమిటి! నాకుమారుడొకరాజు, నానాథుడొకరాజు.

రాయలు:—దేవీ! పట్టాభిషిక్తుడు కుమారుడు ప్రజలకు రాజు; నే నెవరికి—మఱి—రాజును!

చిన్నాదేవి:—నాకు, నీవు నా రాజువి. ఆనందించుచున్నాను, గర్వముతో అట్లు నిల్చుకొని.

రాయలు:—ధన్యదను క్రేయనీ! “రాయలు నారాజు” అని యానందించువాడప్పటి యొక్కదేయిదివరకు.

చిన్నాదేవి:—ఆ! అప్పటి. ఆర్మ్యసర్వస్వము నర్పించుకొని ఆగాఢక్రేమ తరంగ కలకలమువంటి చిరునవ్వుతో నీలోకమున వెలుగు నిట్లు నిల్చుకొనలేదు. మనోహరా! ఈగుర్భదనమున నేను మీ కర్పించుకొను కానుక—

రాయలు:—ఈ ఆనందమయి బాహులతలతో—

చిన్నాదేవి:—అహ! కంఠహారము చాలు నేమి! చిత్రా! అబ్బాయిదగ్గర మార్చిన మన లేదనే నీకొకచోట కాలు నిలువదుకదా!

(చిత్రావతి ‘పూలకోయిల’ నెగురవైచుచు పాడుకొనుచు ప్రవేశము. రాయలు, చిన్నాదేవియు నొకరి సరస నొకరు విలాసముగ నిల్చుచి చిత్రావతి జయ్యరము ననిమిషమై చూచుచు మందహాసమును చేయుచుండురు.)

చిత్రావతి:—(నాట్యము చేయుచు)

పాట

పూలతో కోయిలను పుట్టించినాను
ఈవిచిత్రము చూడ నెవరు రాకేమి!

నీటాంబరాలలో నీలాలు చింద
ఆనీలముల దేహ మందగించాను.

ఎట్లగన్నేరేమె యెఱుఘు విచ్చింది
ఆయెఱుఘుతో నాన మమరించినాను.

కన్నెజాకామల్లె కడుపుబ్బ నెవ్వె
అనవ్వవెలుగు జాకాలు పెట్టాను.

కాశరత్నాలమృత కళలదేరాయి
ఆలేటకంపులే కాళ్ళు చేశాను.

ఇందివరాల విచ్చె నందాల తీకు
లాతీకులను తెక్కలుగ గూర్చినాను.

ఇంతిముస్తాబుతో ఈవల్లపిట్ట
రంగు రంగులపూల రాణి అయిందే.

బుద్ధమతి దీపంబు బొజ్జ నెరిగింది
ఎల్ల యాకాశల నెగిరించినాను.

పకపక నవ్వుతూ పడవైచినాను.

తెలుగు రాయలకిర్తి దేశదేశాల

తెలిపి మానందేశముల పాడుకొనుచు

ఎల్ల విశ్వాల యాకాశాలలోని
తీర్థాలు నేడంచి తిరిగి రమ్మంటి!
ఈ చిన్ని కోయిల యాపరీక్షలకు
ఎటు నిల్చునో వింత చూడంగ రాకె!

ఎవరు రారట పూలకోయిలా! ఐన
గంధర్వలను నేనె పిలిచి వస్తాను.

పూవుల కోయిలా! పువ్వువర్షాలు
కురియించి వెళుతారె! ఆశీర్వదించి.

రాయలు:—పూలకోయిల దేమిటి చిత్రా!

చిత్రావతి:—కుమారుని పట్టాభిషేకం చేసుకొంటున్నార కామా—మా పెండ్లి కుమారునికి కట్నం పట్టుకువచ్చాను. మా గంధర్వసంపకు లాశీర్వదిస్తే దీనికుక్షిలో లక్ష కానుక లంటాయి.

రాయలు:—(పూలకోయిలను పరిశీలించుచు) ఏమిటో ఇందు చిత్రా, లేఖ లున్నవి!

చిత్రా:—నన్నీ బాగాదు, పరాసుదేశంలో ఉన్న తనన్నే హితునికి వ్రాశారట. దానిని ఇవాళే ఆదేశం పంపిస్తారట. ఇదిగో అది. (అని ఒక ఉత్తరమును తీసి ఇచ్చును. రెండవ లేఖను చిన్నా దేవికి చూపిస్తూ) ఈ కానుక నీకు.

రాయలు:—(ఆ లేఖను చిన్నా దేవిని చూడమని యిచ్చును.)

చిన్నా:—అయితే ఇది యిక్కడి కందుకు తీసుకుని వచ్చావు!

చిత్రావతి:—తెలుగులో వ్రాయించుకొని వచ్చాను. చూడండి. ఆయన నిరీక్షించుచున్న ఆ భూలోకస్వర్గం మనదేశంలో సాక్షాత్కరించినవల.

రాయలు:—చదువు.

చిన్నా దేవి:—ఎందుకు అంత ఉత్సాహం. మీకు నశన స్తుతించి ఉంటారనా? అమ్మా!

రాయలు:—చదువుచూ.

చిన్నా దేవి:—అబ్బాయి పట్టాభిషేకాన్ని గురించి, ఆచారరాయలవారి భవరాజసాన్ని గురించి—తీర్తించి ఉంటారు.

చిత్రావతి:—ఎందుకు పొట్లాడుకుంటారు! నా సౌందర్యాన్ని ఎక్కించా రందులో.

చిన్నా దేవి:—అర, నీ అల్లరిని కామా! చూస్తాను. వివండి మలే చదువుకున్నాను. (చదువును.)

“శ్రీయమిత్రమా! నే నీప్య దాంధ్రదేశములో ఉన్నాను. ఇది కడు సుందరమైన దేశము. ఇచ్చటితీవిత మెట్టి వారికిని మోహమును కల్గించును. మనము ప్రత్యేక కళగ వర్ణ్యమయ నాట్యము ఇచ్చటిజనలకు సహజము. శ్రీమం! మామూలుగా త్రోవ బోవునప్పుడు కూడ సాయోగముగ కులుకుచు, చూపుల నల్లకలుచు తోరణములు కట్టుచు, క్రేగనుల మెఱయు విలాస సందేశించాలవల, నంతలో, నరమోద్యు కనుమాయల, మాయించుచు, సిగ్గుపడుచు లలింగా నడుస్తారు.”

రాయలు:—నన్నీ బా కేవలము నొక చరిత్ర కాదుదే యనుకొంటివి; కోమలీ, సౌందర్య సంస్తుతీదా కవికమారుకు కూడదే!

చిన్నా దేవి:—ఉండండి! మనవుడు ప్రతాపం బయలుపడుతోంది:—

“పురుషులు, కూడ గంభీరంగా ఉంటారు కాని, ప్రసక్తలో మాత్రము ధీర, లలిత, అభిసారికల బుర జించు శ్రీ ప్రకృతి నే విశేషించి యాపాపింతురు.”

(నవ్వుచు) చిత్రా! ఈ మగధనం ఆర్థమ యిల్లలే,

చిత్రా:—నా కెట్లా తెలుస్తుందేమిటి!

చిన్నా:—చెప్పనా? (పకపక నవ్వును.)

రాయలు:—ఆ నవ్వెందుకు? (చెవి పట్టుకుని) చిన్నా!—

చిన్నా దేవి:—(విడిపించుకొని) పానీ, ‘ధీర’లు, ‘లలిత’లు అంటే అన్నాడు—మీమీద ఎందుకో అంత పక్షపాతం ఆయనకి—‘అభిసారికలు’! (నగలబడి నవ్వును.)

రాయలు:—ఇంతకు నీ సౌండిత్యంలో నేనా అభిసారికను?

చిన్నాచేది :— ఇంకా ఏమిందో.

“ప్రతివానిలోను కవిత్వమున్నది. చక్రవర్తి కృష్ణ దేవరాయలు కవి. మంత్రి తిమ్మయ్య నిరూఢ కవి. మండలాధిపతి పెద్దవ—ఆయన కవులకు తాతవరుడు. రాజా మంత్రిని తండ్రిగా, మంత్రి రాజును తన బిడ్డగా, ప్రజలను బంధువులుగా చూచుకొందురు. ఇంత చెనువు, ఆశ్చర్యవ్యతి యున్నన, ధన్య నిర్వహణమునం దెల్లరు మహాధీరులు. ఎట్టి నిష్కరసాధనవైనను చేయగలరు. సం దర్భమును బట్టి మల్లెత్తువు కాగలరు; మండ్రగబ్బ కాగ లరు. ఈ దేశముంతా ఒక కవిత్వము.”

రాయలు :—గొప్ప వ్యాఖ్యానము చేయుచున్నాడే.

చిన్నాచేది :—“సరస గంభీర సౌందర్యాన్ని ఉపాసించిన తాదృలు ఆ ఆంజనేయ : ‘మంజీర’ అని వ్యవహరింతురు.”

చిత్రావతి :—తాదృలు మంజీర నేమన్నా అంటే గోవిందరా జారకుంటాడా?—

రాయలు :—చదువు—

చిన్నాచేది :—“వా రీదేశము వా పేరున పిలుచురాజా మొదలుకుని నేపకుని వజ్రకు నీ రాజ్యముంతా ఒక కటుంబము. దీనికి పెద్ద ఘటం తిమ్మయ్య అనే ఒక మంత్రి. ఆతడే ఈ కటుంబాన్నంతా ఇంత మనోహరంగా నిర్మింపటా వస్తున్నాడు.”

చిత్రావతి :—నా కేమీ అర్థంకావటం లేదు.

చిన్నాచేది :—ఊరుకో చిత్రా! చదవనీ.

“ఇప్పు డిచ్చట తొక విశోదముజరిగినది. మనము బంధు కటుంబసమాచేశములలో పిల్లలకు పెద్దరిక మిచ్చి ఆడించి ఆనందించు వల్లే చక్రవర్తి—తన పసిపిల్ల వానికి పట్టాభిషేకము చేసి తాను మంత్రిగాను, మంత్రి కార్యదర్శిగాను ఏర్పడి క్షిణోత్సాహము గజముగానే చేయుచున్నాడు. అద్దం చెప్పని ఒక అమాయక సత్యమునకే ఐనను ఈ రాజమండ్రుల స్వయంప్రతినిధ్య మీ బాధ్యత యెంత మనోహరముగ నున్నదో చూచుము. మిత్రమా! ఈ కుమార రాయల పట్టాభిషేకము నే నింత

కాలము నిరీక్షించుచున్న యానంద స్వర్గమును నాకు కటాక్షించివది. ఈదేశము—ఈప్రభుత్వము—ఈమానవ తీవితము నేమని వర్ణింతును! ఆపరాత్మరుని జగన్నాటకము వలెనే ఇదియు పోక స్వర్గ నాటకము!...ఇంతే!”

ఇంతే. జైనులెండి; ఇది నిజముగా గొప్ప కట్టుమే.

చిత్రావతి :—ఈ కట్టుం మా పెండ్లి కుమారునికి ఇదివించాలి!

రాయలు :—నదివించాలి! (చిత్రావతిచెవిపట్టుకొనతోవును.)

చిన్నాచేది :—ఉడికిలతా రెండుకు? ఏం తప్పు మాటా? ఇదిర దేశాల్లా సహా మీకే కాకుండా మీదేశానికి కూడా కీర్తి కలుగుతుంది.

రాయలు :—ఆహా! అట్లాగా! (చిత్రావతి చెవి విడిపించుకొనినవ్యుమా పారిపోవును.) నవ్యుతాత్రా! నిన్ను పట్టుకోలేను. (తరుముచు పోవును.)

చిన్నాచేది :—ఏమిటి, చిన్నవాడికిమల్లే, ఆ పిల్లలోనా మీకు పంకం!—ఆనందపారవశ్య మిది! ఆహా! ఇవాళ స్వర్గ సౌందర్యం నామం దిట్లా నాట్యం చేస్తాందా! ఆహా! హా!

గీ. కైల చాలయ్య కైలాస కైవసీధి

చివురు కంబాయలేట రంజితెదు శివుని

సౌందర్య సృత్యకువందు లేకమును కాంచ

గలదె యీ మోహనానంద గమన మెలమి.

ఈ రెండవ కావక ఏమిటో. (రెండవ శేఖను విప్పి)

“అన్నపూర్ణా! నీకు భయము లేదు. విశ్వపతిని పంపినేయుము. నీ గజస్థితిని మాత్రము రాయల కప్పుడే తెలుపకుము.”

అక్కటా! నా పేరుకూడా తెలిసిపోయినదే ఎవరికో, నేను గజపతి కుమార్తెనని మాత్ర మేల తెలియదు? చిత్రావతి తెల్లు చిక్కిన దీకాలు—దానికి తెలియకుండువా?—

(రాయలు చిత్రావతిని పట్టి తీసుకొనివచ్చును.)

(రెండవ బాబును బాదిపైచి) దొంగ దొరికినదా?

రాయలు :—దొరకదా? ఏదీ రెండవ కానుక,

చిత్ర! అది యెవరికి?

చిత్రావతి :—పెండ్లి మాకురికి. (విడిపించు

కొని) ఏమండోయి! పెండ్లి కుమారుడుగాయా!—

రాయలు :—ఏ. నీకు సిగ్గు లేదు.

చిన్నాడేవి :—చిత్ర! ఉరికే పెండ్లికుమారుడు, పెండ్లికుమారుడని ఉరించుటయేనా? ఎక్కడవైనా పెండ్లికుమారుడనుకూడా చూచి ఉంచావా?

చిత్ర :—ఇంకా 'యాచానా' అంటున్నా రూ?—ప్రత్యక్షంగా చూస్తుంటేను!

రాయలు :—ఈ భోరణి కేమి? ఏదీ ఆ రెండవ కట్నము?

చిత్ర :—ఈ అమ్మాయిని (చిన్నాడేవిని చూచి) పరించండి అన్నాకీ! అప్పుడీరాణిని గర్వం అంతా వదిలేటట్లు, 'వడినా' అని నా కసితీరా పిలుస్తాను. ఉండండి ; మీ పెళ్ళికి నేను పాకోహిత్యం చెయ్యాలి.

రాయలు :—ఏమైనా నుంచి సంబంధ మేమో వస్తుకుంటిని; ఇదేమిటి పిల్లా! నా భార్యనేనా?—

చిన్నాడేవి :—(శృంగారముగ చూచును.)

చిత్ర :—నీ భార్యకు కాకపోతే ఎవరి భార్యను తెచ్చి కడితే ఎవ రూరుకుంటారు? ఇదుగో నండోయ్! అన్నాకీ! అబ్బాయిగార్నే—ఇంకాక సింహాసనమీద—మీకు రాణి ఉండాలా అంటేను 'సరే' నన్నట్లే తల ఉగించారు, చక్కరిగిలి పెట్టి నవ్వించా.

చిన్నాడేవి :—మా చిట్టి కండ్లి యినాళ నా క్షుత్తు దేవేంద్రుడే. నాథా! నాకు వత్సాగటములేదు. ఎందుకా, అబ్బాయిని, పట్టాభిషేకమైన తరువాత, 'ఏమండీ బాలరాజులూ! సింహాసన ము ప రోహింతురా వయచేసి' అని తీసుకోబోతేను 'దిగ్గనన్నట్లే' (విలాపముగా తల నూచి) ఇలా, తల నూగించాడు. దింపుటకు బుద్ధి పుట్టలేదు. మఱి,—అబ్బాయిని, ఇవారే—రేపు ఎప్పటికీ సింహాసనం మీదనే ఉంచిలే బాగుండదా?

చిత్ర :— నైన భూభ్రంశేనూ, చానికీ ఉయ్యాల కట్టిస్తే సరి.

చిన్నా :— ఏ. కొంటిపిల్లా! నాథా! కొంచెము నే పట్నాయి దగ్గర కూర్చుండము రద్దుయా. మన బాలరాజు వైభవము చిత్రచిత్ర మోహల వల్లరులతో రజాల మనకు స్వాగత మియ్యగలదు. రా. చిత్ర!

రాయలు :—ప్రేయసీ! మన ఆనందమున కనురూపముగ కుమారునికి కొక పుష్పరీటమును గూడ స్వహస్తములతో నిర్మించి తీసుకొనిపోదము.

చిత్ర! నీవు నాకు సహాయము చేయుము. నుంచి నుంచి పువ్వులను కోయవలెను. (రాయలు చిత్రావతి పువ్వులు కోయుచుండును.)

చిన్నాడేవి :—(పువ్వులు కోయుచు కొంచెము దూరముగా పోయి) చిత్ర, ఈ పువ్వులు నా కండటము లేడే. ఇట్లా రా, కోసి పెడుదువుగాని.

చిత్రావతి :— మనస్సు మనస్సులో లేదా ఏమిటండీ వదిలెగాయా! మీ కందిని పువ్వులు నా కందుతాయా!

చిన్నాడేవి :— అబ్బా! ఇట్లా రద్దూ—ఒకటే భోరణి.

చిత్రావతి :—(చిన్నాడేవి దగ్గరకు వచ్చి) ఈ చేమంతి పువ్వులా మీ కందనివి?

చిన్నా :— సరికాని, ఈ రెండవ లేఖ నిచ్చి వది ఎవరే నీకు?

చిత్ర :— ఎవరూ ఇయ్యలేదు. ఇక్కడే గది పదగ్గర పడిఉంటేను తీసుకొని వచ్చాను.

చిన్నా :— అల్లరి కాదు. కోపమును తెప్పించక నిజము చెప్పుము.

చిత్ర :— నాకు తెలియదమ్మ అంటేను.

చిన్నా :— నీ కేమి రావలసిన అది ఇస్తాను, బ్రతిమాలు కంటావ, చెప్పవే.

చిత్ర :— నా కేం కావాలూ! ఆలోచించుకోవాలా?

చిన్నా :— విసుగు తెప్పించకు, అల్లర్లు వా ముదిరితే ముద్దు కాదు.

చిత్ర :— ఇక్కడంటే ముదిరేటట్టే ఉంది. (అని దూరముగా పోయి) తీవు చెప్తుతాను.

రాయలు :— (సమీపించుచు) తీవు చెప్పేదే మిటి చిత్ర!

చిన్నా :— అయ్యో! ఏమి చేయును? ఇది చెప్పవలసినదా! (చెప్పవద్దని చిత్రావలిః సంజ్ఞ చేయును.)

చిత్రావలి :— ఏమిటా, అన్నా! పెల్ల కుమారు డెవర్ని పెల్లిచేసుకుంటాడో.

రాయలు :— మీ వదివనే. దేవీ! ఇంకను పువ్వులు కోయుచునే ఉన్నావా! (సమీపించి) ఏవీ : ఏమాత్రము కోసినావు? ఎంత ఆయాసము వలనయిండు చున్నావు. ముఖమునకు చెమటకూడ పట్టినదే! ఒక్కొక్కపువ్వుకల్ప వృక్షాన్ని యాచించి తీసుకువచ్చినట్లు అయినా కోసినవి సుఖమారీ?

చిత్రావలి :— అందకపోలే ఎట్లా కోస్తారేమిటి పాపం! అరుగో ఆంధ్ర తాతయ్యగారు వస్తున్నారెందుకో.

చిన్నాదేవి :— ఆంధ్ర తాతయ్యగారేమిటి? పెద్దపిన్న తాతయ్య మక్కర లేదా!

చిత్ర :— "ఆంధ్ర కవితాపితామహా! అల్ల సాని పెద్దనకనింరా" అనాలా!

చిన్నా :— పోయికో వస్తున్నారు.

(పెద్దన ప్రవేశించును)

రాయలు :— పితామహుల కళివందనములు, కవిత్యమును చెప్పకొన నీయుకుండ, కొన్ని వాళ్ళు దుర్గాధిపత్యము, నిప్పును మంత్రిత్యము నిచ్చి వృద్ధాప్యములో తమరిని కట్ట పెట్టుచున్నాను. కుంతవృద్ధుడు.

పెద్దన :— తాత లేప్పుడును మనుచుల హస్తమున కిక్కలు కదా! మహారాజా! కుమారుని పట్టాభిషేకమునకు పంపిన ఆర్యాయమును—

చిత్ర :— ఏహయమును?

రాయలు :— (నవ్వును)

పెద్దన :— పండితురాలు ఇచ్చేసిండురుంటివి. ఆర్యాయమన్నను, ఆహ్వానమన్నను ఏకార్థ ప్రతిపాదకంబు లగుట సమావములే. (రాయలను చూచి) ఆఁ, గజపతి వీనోత్తరమున తిరుగనొట్టి నాడు.

రాయలు :— ఏగజపతి?

పెద్దన :— కటకపురాధీశ్వరుడు.

రాయలు :— అతని కావ్యవ మెవరు పంపిరి!

పెద్దన :— నేను.

రాయలు :— నా కేల చెప్పలేదు?

పెద్దన :— కార్యభారంబున విస్మరించితిని. కాని అమాత్యులప్పాకీ తెలిసిందితిని.

రాయలు :— తమ రమాత్య శేఖరులు, తమకర్త వ్యమును తెలుసుకొను తీరుబడి యైన లేకుండిరా! ఏదీ ఆశ్చర్యవృత్తము? (అని తీసుకుని దదివి) మే మను మానించినట్లే అయినది. మా ఆభివాత్యమునే ఓకరించి నాడు! ఇప్పుడు దీనికి ప్రతిక్రియ యేమిటి?

పెద్దన :— ఎల్ల రాజులకు నాహ్వనంబులు పంప బడు సందర్భమున వీనికి పంపకుండుట భావ్యంబు కాదని పంపితిమి. ఇట్లము లేకున్న రాకపోవచ్చు గాక ఇట్టి శేఖ వ్రాయలు యెంత సాహస మెంత సాహసము!

రాయలు :— పంపిన పంపిరి. దీని కిప్పు డేమి ప్రతిక్రియ నాలోపించిరి!

పెద్దన :— ఆ అహంభావభూరితునికి గర్వభంగము చేయవలె బలిమివైన వానిపుత్రికను తమరు వివాహముచేసుకొనినదో—

చిన్నా :— (ఉలికిపడును.)

రాయలు :— ఆజనన్మిద్యేషి వాని పుత్రికను వివాహమాడుటయో! వానివిషము వాని సంతానమునకు సంక్రమింపకా!

చిన్నా :— (నొచ్చుకొనును.)

పెద్దన :— వివాహము చేసుకొని వేరుగా నంప విచ్చుమకదా! అప్పాకీ కూడ దీనికి సమ్మతించుదు.

రాయలు:— ఒకరి సన్నిధి యొందుకు? తమ యొనన బాగుగనే యున్నది. నేను గజపతి కుమార్తెను తప్పుక వివాహము చేసుకొనెదను. నేడే దూతను పంపుదు. కాంత క్రమమున దన కుమార్తెను నాకు పరిచయము చేయగలదో లేదో, లేకున్న బల మనివార్యమని తెల్పుదు. సరి, వందనము.

పెద్దన:— నే నీక పని వినియొదను. (ప్రస్థానము.)

రాయలు:— దేవీ! నీకు సవతిని తెచ్చుచుంటి నని గోయకుము. చూడు మీ లేఖను నాది హీనజన్మ యట! ఎట్టి కళంకము లేని శుభ్రవంశ కుతని బాంధవ్య మైన న నీ నింజనుండి రక్షింపగలరు గాక! వివాహము మాత్రమే చేసుకొనెదను. ఈ సౌధమున గాలు బట్టనీయ నా ద్వేషబాతను. ఊరిచివర నిల్లు గట్టి యం నురివైచు కొను మనియొద.

చిన్నా లేది:— పూత్ర పౌత్రముమతో నొక వేళ ఆకన్య మిమ్ము మనసార క్రేమించినదో—

రాయలు:— మీ స్త్రీల దోగడని. ఇప్పుడు నన్ను మాట్లాడింపకు మనసార్థముగ నున్నది. (నిక్రమించును.)

చిన్నా:— చిత్ర! పోయి కొంచె మబ్బాయి దగ్గర కూర్చో అమ్మా! (చిత్రావతి విక్రమముగనుతో ప్రస్థానము.) అక్కటా! క్షణక్షణ గండ మైపోయినదే నా బ్రదుకు! ఈ ఒక్క జన్మలో నెన్ని జన్మల యనుభవమును పొందుచున్నాను! ఇప్పుడు నా తండ్రికిని నా నాధునికిని ధూరసమరము జరుగునే! హా! నానా! ఎవరిని నీవు వివాహ మాడ దలచుకొంటివో, ఊరి చివర నురి వేయగోరితివో ఆ యభాగినిని నే నొకప్పుడూరి చివరనే యుంటిని; నిన్ను వివాహము చేసకుని యిప్పుడిక్కడే యుంటిని. నీ కోర్కె లీడేరనే యీడేరను కదా! ఒక్క ఊరి మాత్రమే లేదు. ఎందుకు వృథాయాస పడెనెల నా నాధుడు? నా తండ్రిని జయించువంత మాత్రమున నిచ్చుటనే యున్న నే నచ్చట యెట్లు లభింపగలను? నేను సత్యమును చెల్లడించిన నా తండ్రికి ముప్పు తప్పును

కదా! నా గతి యేమైన గానిమ్ము. అక్కటా! ఆ కోపముచే నన్ను పరిత్యజించి నాకుమారుని సింహాసన భ్రష్టుని చేసి,

ఉ. హా! విధి! యింత నిష్ఠురడ

వైతివ! ప్రాద్దున గద్దె నిల్పి 'ధా' శ్రీవలయుంబు నేలు' మని

దీవన నేపలు జల్లి యింతలో

నే విధవంబు నెల్ల పారి

యించిన యీ పసిమాన యక్కటా

ఈ విపరీతమైన దుర

దృష్టము నింక భరింపగల్గనే!

అయ్యో! నే నీమి చేయును. సత్యమును నాధుని కప్పుడే తెలియజేయవలదని కాసింపిరే, వారి యుద్దేశ మేమిటో—ఈ చీటి వ్రాసిననా రెవరో నా తేనుమును కోరువారైయైన ఈదీపకలో నాకు సాక్షాత్కరించి కర్తవ్యము నుపదేశింపరాదా? నా తండ్రికి అన్యవమును పంపుమనినది అప్పాతేయట. ఒకవేళ నప్పాతేయేమో యిట్లు చేయుచున్నది! ఆ ధర్మాత్ముడే అయినచో నేను ధన్య నే. కాకపోయినను పోయి నేను శరణు వేడిన నెన్ను రక్షించరా? పైకి మంత్రిత్వమును వదులుకొనెనే కాని సర్వరాజకార్యములు వారివలననే సాగుచున్నవి. ఉదయము వారి నొకమారు దర్శించుట యొందుకైనను మందిరే.

(రామకృష్ణ కవి ప్రవేశము.)

రామకృష్ణకవి:— మహారాజ్ఞీ వారికి జయము! మా అమ్మాయి యిచ్చట నున్నదా?

చిన్నా:— దయచేయును. (పోవోవుచు) ఇచ్చటికి పంపమందురా? (ప్రస్థానము)

రామకృష్ణ:— అతిసావిధానము! అమిత గౌరవము! మారహస్య లేఖల ప్రభావము! అప్పాతే జ్యోతిష మక్షరాక్షరమును సక్రమమున నెదిరుచున్నది. చిన్నారాణి కేత్రములు మహాసంక్షోభదుఃఖాశ్రుజలధి జలక మాడి లేరుకొనిన లేట నెలార్చుచున్నవి! పితామహులు మాడ అప్పాతే విధించిన సంభాషణక్రమమునే యిచ్చట

నుచితభంగి నడిపినట్లున్నది. ఈ భయంకర నాటకము నకు మంత్రిదీవులు సమర్థముగానే సూత్రధారణ జేయుచున్నారు. విశ్వపతి, ఈ రాత్రి, రాజకుమారుని సంహరించి ఆ వేరమును తన మీదనో, గోవిందరాజు పై నో పెట్టువని మాట జ్యోతిషము తెప్పికే, అది మాత్ర మేల యథార్థము కాదు!

(చిత్రాపతి ప్రవేశించును.)

చిత్రా :— నాన్నగారూ! ఎందుకండీ మళ్ళీ వచ్చాడు? విశ్వపతిని నేను కనిపెట్టే ఉన్నాను.

రామకృష్ణ :— నువ్వూ మీరాత్రి ఎక్కడ పడుకొనజేయువది నీకు తెలియునా?

చిత్రా :— బహుశా ఈ రాత్రి అంతా సింహాసనం మీదనే ఉండుతాననుపంటా. మరాఠీగారి కంఠటి ఉబలాటంగా ఉంది.

రామకృష్ణ :— పాప మహాయుధురాలు! ఏరే. నీవు మాత్రము నువ్వూను తప్పుచును కనిపెట్టి యుండుము. ఎవరైనా సమీపించునట్లు నీకు తోచెనా?

చిత్రా :— విశ్వపతేగా!

రామకృష్ణ :— ఆఁ, వచ్చే సమయము కనిపెట్టి బ్రహ్మానిని దాది—

చిత్రా :— నా కిన్ని చెప్పనక్కరలేదు లెండి. మీరొక కుక్కలా చేసి, వాడు తాను నిజంగా చంపావని

అనుకునేట్లు చేసి, అర్థాయాని భద్రంగా తెచ్చి మీకు వప్పించనూ? అప్పుడు మీ కొక నాటకం ఆశించవచ్చునుంటాను.

రామకృష్ణ :— బాగ్నత్తు నుమా! నీకు చేతి కాదని తోచిన ఒక కేక జేయుము. ఇద్దరు రావీలును నీ సమీపముననే ఆయుధములతో సహా పొంది యుండురు. దుష్టుని బంధించగలరు. కాని అంతవఱకు రావీయూడదు!

చిత్రా :— నేనూ కత్తిపడ్డానంటే పెట్టుకునే వచ్చాను. భయం లేదు లెండి.

రామకృష్ణ :— సరే. నేనుకూడ ఈ రాత్రి విలాపభవనమునుండు వనమండపములో శయనింతును. నువ్వూ నచ్చటికి తీసుకుని రావలయును నుమా! బాగ్నత్తు.

(ప్రసాదము.)

చిత్రా :— చిత్రాపతి అల్లరి పిల్ల అంటారు కానూ? పోవీ, తెలివిగల అల్లరిపిల్ల, మంచి అల్లరిపిల్ల అనేట్లు చెయ్యనూ, ఈ విశ్వపతి పొగడు తెలుపులబండివి బోల్తాకొట్టించగలిగితే! రాజ్యం కోసమని కుట్ర వాణ్ణి చంపుతాట! అప్పటి చెప్పేటప్పటికే నాకు గుండె బద్దలై పోయింది! అమ్మా, విశ్వపతి ఎంతవాడు! ఇంతలా చూస్తే నాక్కూడా బుద్ధి పుడుతుందేమో, రాజ్యం కావాలనో, ఒక మహామంత్రిని కావాలనో. పోవాలమ్మా.

(ప్రసాదము.)

—యవనిక—

మా వ్యాస కర్తలకు

వ్యాసములు చిన్నపైజ కాగితములపై ఒకపైపున మాత్రమే విడిచితురములలో బంతులు మారమారముగా దిద్దుబాట్లు లేకుండ, తిన్నగా వ్రాసి వర్ణక్రమమునను తప్పులు లేకుండ చూచుకొని పంప వేడికోలు. లేకున్న ముద్రణకార్యములయందు మిగుల కష్టము కలుగుటయే కాక తప్పులుకూడ నిలిచిపోవునని మనవి.

సంపాదకుడు, 'భారతి'

స్త్రీ వినూతన శోభావిశేష గరిమ
ప్రకృతియందంతటనునవిర్వాచ్యమగుచు
దోడె; దరులతాగుల్మసందోహ మందు
జారురక్తప్రవాళ మంజరులు నొడమె;
జిలుతగొమ్మలఁ గూర్చుండి చివురుమెనవి
కమ్రకలకంత కులములుత్కంత మెఱయ
విరహజనకర్ణపుట నముద్భేదనముగఁ
గుహుకుహూరావములతోడఁ గూయఁదొడ
బంధబృందంబు వేటాడఁ జైనమైన గఁ
ప్రసవబాణని ములుకులు పదనువెట్టి
మొనలుగనిసింప నింపినపాదు లనంగఁ
గొనలు నిగుడించి నిలుచు పూగొలలతోడ
మాపిగున్నలు దనరారె; మధుపకులము
కలితసుకుమారకేస రాగ్రములు గలిగి
యంటిననుగందు పూగుత్తులందు వ్రాలి
మధువు లానుచు మత్తిలి మనలఁ దొడఁగె
మలయసానుతటంబులఁ గలయఁదిరిగి
తివుటఁబాదరిండ్ల రతికేళిఁ దేలి యలసి
యంబుదముక్రింద, సాంధ్యరాగంబు పైని
నమరుమోముల రక్తహస్తములఁ జేర్చి
నిదురఁ జెందినచెంచుకన్నియల చెక్కు
దోయిఁబాడమిన ఘర్మబిందువులఁ దడిసి
కమ్మపుప్పొడి వాసనల్ గడలుకొనఁగఁ
బిల్ల తెమ్మెరకూసలు వీవఁదొడఁగె
నిట్టలంబగు తమిహెచ్చు నిట్టివేళఁ
గటితటంబునఁ బులితోలు కరముమెఱయ

నలుతరుద్రాక్షమాలిక లమరు చుండఁ
గంబుగళమున గరళంబు గ్రాలుచుండ
శ్రవణయుగమున సర్వభూషణము లొప్ప
ఫాలతలమున సెగకన్ను పరఁగుచుండ
విమలశశి రేఖ హాళిపై వెలుఁగుచుండ
పల్లవారుణఘన జటాపటలి మెఱయ
శారదస్వచ్ఛ చంద్రికాచారు రుచుల
యోగన్నిదానిమాధితో నొక్కన్యక్తి
జాహ్నువీతోయ శీకరాసార పూత
విధుశిలాతల నిర్మలవేది యందు
భువికి దివికిని నైక్యంబు పొందువడఁగఁ
గొంతతడవట్లు కనుమోడ్చి కూరుచుండి
కన్నులనువిప్పి దిశెల్లఁగలయఁ జూచి
యిప్పు డీచిత్త వికృతికి హేతువేమి.
యంచుఁదలపోసి" తెలియంగ నయ్యె నకట!
నతిని గోల్పోయియున్న నాచంద మరసి
చిత్తసంభవుఁ డీరీతిఁజేయ నోపు
వీనినూరక యుండిన విష్ణువీరి
యనదలను బాధపెట్టెడు నంచువెంచి
నొనటికంటిని దెఱవంగ ననమశరూడు
నిలువునీఱయ్యె; నంతట సీలగళుఁడు
నతియుదంతము తలపోసి మతి కలంగి
"దక్షునింటుకీ బోవంగఁ దగ"దటంచుఁ
బెక్కుతెఱఁగుల జెప్పిన వినకయేగి
తనువుదొఱఁగెను నానతీతరళనయన
యేమిసేయుదు విరహాద్ధి సీదుపెట్టు,

లంచుఁ జింతించిచింతించి యంతలోనె
మోద మందుచు “నెంతటిమోసమయ్యెఁ
తెలువఁ గోల్పోయితి నినంచుఁ దలంచుటెల్ల
వట్టిభ్రమగాని నిక్కమా వార్తగాదు
పృథ్వి నేనాదు గంధంబు పువ్వుఁ బోడి
జలము నారూప మింతియే చల్లఁదనము
హాత్రి నేనాదు నామయే హోతృగరిమ
చంద్రుఁడను నేను నామయేచంద్రిక యగు
దపనుఁడను నేను దరుణియే తాపమగును
నగ్ని నేనాదు నుష్ణత యబల నిజము
పవనుఁడను నేను వ్యాపనపటిమ యామె
పదము నేనాదు సందలి ధ్వనియె లలన
చిగురు నేకాదు మృదుతయే చెలువ యగును
విరిని నేనాదుఁ దావియే వెలది మిన్న
మధువు నేనాదు నింతియే మధురిమంబు
ఫలమునేనాదు రుచి యిందువదనగాదె!
పలుపలుకులేల! సకలహావస్తు చయము
నేనయగుదును దచ్చక్తియే లతాంగి
కాన నామెకు నాకును గలదె వేఱు
నాదఁమూర్తిని విడిచి యానాతియున్న!”
యంచుఁడన దేహమెల్ల వీక్షించువంతఁ
దలను నొకదెస కేశముల్ నలుపుచెందె
గజ్జం బొక్కకంటను గాననయ్యె
శ్రవణమొంటను గర్ణపూరంబు దోచె
సగము మెడయందు ముత్యపుసరులు పరఁగె
గంకణము లొక్కకేలను గ్రాలుచుండె
గటినిసామున రక్తాంశుకంబు మెఱసె
వేయునేటికి పామంబు వెలఁదియయ్యె.

సంతఃపెఱగంది దరహాస మాచరింపఁ
బిల్ల తెమ్మెర కూనలుఁ మెల్లఁజాతె
పట్టదంబుల ధుంకృతుల్ నన్నగిలె
చూతకళికలు చిటికెలో సురిఁగిపోయె
గ్రమకలకంతగుతములు కడలువట్టె
రక్తపల్లవ జాలంబురహి దొలంగె
ప్రకృతిసౌభాగ్య మంతయుఁ బాసిపోయెఁ
దనరుపులితోలు, రుద్రాక్షదామకములు,
నర్పభూషలు, గరళంబు చంద్రకేళి,
కటిసగంబున విలసిల్లుకావి చీర,
కంతహారంబులును, బైడి కంకణములు,
కర్ణ పూరంబు, కన్నుల కాటుకయును,
మాయ మయ్యెను జిత్రమా మహిమతోడ
నాడురూపును మగరూపు సంతరించి
చంద్రసూర్యాలద్యతి శబల మగుచు
సప్రతర్క్యంబు దుర్నిరీక్ష్యంబు నగుచు
రక్తశుక్లప్రభావిమిశ్రమము నగుచు
ద్రోపురంబగు తేజంబు దశది శలను
నిండి వెలుంగుచు నిశ్యమై నిలిచియుండె
విశ్వమోహన శృంగార విలసితంబు
బంధవిచ్ఛేద వైరాగ్యబంధురంబు
ధ్యానగమ్యంబు దుఃఖవి దారకంబు
జ్ఞానలభ్యంబు సచ్చిదానంద దంబు
ప్రకటశివశక్తి సమరసత్వంబు దెలుపు
సత్ప్రకాశంబు వర్ణింపఁ జాపలమున
సాహసించితిఁ గావున సరసులార!
కృపను గుణమునె గొనుచు వీక్షింపరయ్య

కుట్టాన్ తల్లి పేరు మంగమ్మాళ్. ఆమె మొగములో పాదర్యము, పాతివ్ర్యము, హర్షము పెనవేలికొన్నవి. ఆమె యమి శాంతిమూర్తి.

నా జేకాదశి. మంగమ్మాళ్ శోభాయు మనవాపము చేసినది రాక్షసి చృష్టాచారిము తిని దొడ్డిలో చాప వేసికొని పండుకున్నది. కాళ్లవద్ద కుట్టాన్ కూర్చున్నాడు. ఆకు నాకు కడులుట లేని.

మంగ:—‘నాయనా! ఏకవీర సుంకి. తి ముగా నున్నదా?’

కుట్టాన్:—‘ఊ!’

ఇది తల్లి తనకు వేసిన మొదటి పక్ష. ప్రాద్దుటినుండియు నతడు తల్లిని చూడలేదు. ఆమె దొడ్డిలో చాప వేసి పండుకొని పుత్రుని కై కలురంపినది. అతడు వచ్చి కూర్చున్నాడు.

మంగ:—‘తల్లి తిండు లెడముగా నున్నా రు. ఆమె భార మంతయు మనదే సుమా. చాల సుకుమారి. చదువుకొన్నదట. నీకు తెలి సినయే యుండును. ఆమెను ప్రేమగా చూతువు గదా! భార్యధర్మము మీకు నేను చెప్పవల యునా! నీ వన్న నామెకు ప్రేమయేకదా?’

కుట్టాన్ లజ్జావనతుడై ‘ప్రేమయే’ అన్నాడు. ఈమాట కుట్టాన్ నోటినుండి యతనికి తెలియకుండ వచ్చినది. కుట్టాన్ తనలో ‘ఆమెకు నేనన్న ప్రేమ యున్నదా?’

అనుకున్నాడు. పూలదండనంగతి జ్ఞాపకము వచ్చినది కుట్టాన్ ప్రసంగము మార్చి లంచ కుం. ‘అమ్మగారు! మీరిచ్చటికి వచ్చి యెన్నాళ్లయినది? రామనాథములో నాయనగా రెట్లున్నది తెలియుట లేదు. వీరధర్మ భట్టరు గారు తిరిగియు నాకు చూపించక కలురులు మిగిలిన చివ్వుగు’ నన్నాడు.

మంగ:—‘ఏవు మా కొక్కడకే గిడ్డవు. గిడ్డీ! నీకు చెప్పకూడని హాస్యము లేముం డును నీగిడ్డీకి? నీవట్లరుకొన్న చో నడుగుము. భట్టరుగారు నీకు త్తరిములు చూపించెద రను కొందును.’

కుట్టాన్:—‘అమ్మా! అది కాదు నాయు ద్దేశము. మీజేమము తెలియుట లేదనియే. నిన్ను చూడలేకుండ నే నుండలేను.’

అకారణముగ మహావీరుడైన కుట్టాన్ కను లవెంట నీరు కారెను. ఒకటొట్టు మంగమ్మాళ్ పాదముపై బడెను. మంగమ్మాళ్ గ్రహించెను. లేచి కూర్చుండి కుమారుని కౌగిలించుకుని చెక్కిలిపై ముద్దిడుకొనెను.

కుట్టాన్ హృదయ మతని తల్లియెడల సతికోమలమే కాని యిప్పటి అతని యీ బాప్సములు పూర్తిగా దన తల్లియెడల గల ప్రేమచేతనే వచ్చిన వనుటకు వీలు లేదు. కుట్టాన్ తన వందిత ప్రేమతలంచుకుని తలంచు కుని నీను డైపోయినాడు. అదీనతయే యీ

మాటలలోను వ్యాపించినది. మంగమూళ్ కొగిలి వదలెను.

కుట్టాన్:—‘అమ్మా! గాలి లేదు. విసరనా?’

మంగ:—‘తండ్రి, వద్దు. ఏకపీఠనుకూడ తీసికొని రాకపోతివా? పిల్లనుకూడ చూచెడిదానను. ఏమైన చిక్కినదా?’

కుట్టాన్:—‘ప్రయాణము కష్టమని తీసుకుని రాలేదు.’

కోడిల్నిగూర్చి కుమారుడు తానెహముగ మాటలాడుట లేదని మంగమూళ్ గ్రహించినది. యథార్థము పుత్రునినుండి లంగవలయునని తలచినది.

మంగ:—‘నాయనా! ఏకపీఠ సీమాటలకు సమాధానము చెప్పనా? నీవు పలుకరించిన సూక్తుండునా?’

సమాధాన మేమి చెప్పనాయనో కుట్టాన్ కు తెలియలేదు.

మంగ:—‘నాయనా! మీరిరువును సుఖముగా నుండ చూచుటకన్న మా కేమి కావలయును? నాకు నలువది దాటినవి. ఇంకెన్నఱు బ్రదుకుదును? నీకడుపున నొకకాయ కాచినదో చూచి పోయెదను.’

కుట్టాన్ కంఠములో నాపరాని శోకముండగట్టి గిరిగిరి తిరిగినది.

మంగ:—‘నాతో చెప్పనచ్చును తండ్రి! చెప్పము. మీరు సుఖముగా నున్నారా! చెప్పము.’

కుట్టాన్ గొంతుకనుండి మాట పెగుల్చుకుని, ‘సుఖముగానే యున్నాము. అమ్మా! అట్లడిగెద వేల’ యన్నాడు.

తల్లిని వదలిపెట్టిన తరువాత కుట్టాన్ మేడమీద పోయి పండుకున్నాడు. పండుకొన్నప్పటినుంచీయు నొకటే యాలోచన. ‘అందఱును నేకపీఠను ప్రేమించు మనుచున్నారు. ఏకభూతి యదే మాట. ఇచ్చటకు వచ్చిన తల్లియు నదే మాట. ఇంకలో నేదో రహస్యమున్నది. నేను ప్రేమించిన స్త్రీని వదలిపెట్టి బలవంతముగా నా మేడకు కట్టిన స్త్రీనా ప్రేమించవలె? నా కర్థమగుట లేదు. ప్రేమించుట, ప్రేమించకపోవుట యనునది నాస్వాధీనములో నున్నదా? ఎవరిస్వాధీనములో నున్నది? భగవంతుని స్వాధీనములో నున్నది. ఏ భగవంతుని స్వాధీనములో నిది యున్నదో యా భగవంతుడే నాకీ స్త్రీని తెచ్చి పెట్టిచేసెనుకదా! భగవంతుడు కాను. నా గ్రామి చేసినాడు భగవంతుని యిచ్చ శనిని నాత డ్రీచువరు చేయుటకు? ఈ స్త్రీకి నా కుమ సంబంధ మేమున్నది? ఏమియ లేకున్న మేమిగుఱుము భార్య భర్తలుగా చేయబడుట ముట్లు? పూర్వజన్మములో నే సంబంధ మున్నదో?’

భావనా సోపానములో నేసోపానము మీదనో యెరిగి కుట్టాన్ విదరించినాడు.

తెల్లవారినది. ప్రాశ్నతి యనంత కాలము నుండి ప్రతియుదయమున నెల్లు ప్రకాశించుచున్నదో యట్లే నేడును బాల సూర్యుని

యరుణబింబము మొగమున కుంకుమబొట్టుగా
ద్దిద్దికొని ముసలి ముత్తైదువవలె ప్రకాశించి
నది. ఆమె మంజీరధ్వనులవలెనె షణ్ముల కల
కల ధ్వనులును తోచినవి. నిదుర మేల్కొంచి
కాల్యకృత్యములు తీర్చుకొని పుణ్యస్థ్రీలు
గోమయంబులకై పోరుగింటి గోస్వామి గృహ
ములకు పోవుచుండిరి. నాగళ్లు కట్టి కాపులాకు
వట్లు దున్నుటకై పోవుచున్నారు. ఆ బాలలో
సాబోలునకై బుడుతలు చిన్ని చెంబులు పూని,
పాలు తీయు తండ్రులకు దగ్గరగా నిలుచున్నా
రు. కొందఱు చిఱుతుకలు ఇంటిముంగిట
రంగవల్లులు తీర్చి తల్లులవయ్యెదకొంగులు
పూని యేడ్చుచుండగా దల్లులు వారిని వీపుల
పై పండుకొన బెట్టుకుని రంగవల్లులు తీర్చు
చున్నారు. పాలు పితుకుచుండగా గృహస్వామి
దూరముగా కట్టివేసిన యాదూడలు పలు
పులు మెడ నొరుసుకొనగా తల్లి పాదుగుల
దగ్గరకు మెడ చాచగా పెనగులాడుచుండెను.

పరమేశ్వర సముద్రము సల్లెటూరు గాన
ప్రాలేకాలమున నింత యందముగా నుండెను.
కుట్టాన్ నిద్రలేచుట తోడనే పుణ్యస్థ్రీల
ముఖారవిందములు తోచినవి. కుట్టాన్ కాల్య
కృత్యములు నిర్వర్తించుకొనెను.

వచ్చినప్పటినుండియు కుట్టాన్ తన
ప్రియురాలిని చూడవలెననియే ప్రయత్నము
చేయుచున్నాడు. నేడు ప్రొద్దునలేచిన తోడనే
యతని కా భావ మంత వడిగా నున్నట్లు లేదు.
అతనిభావ మింటివద్ద నేకవీర యేమి చేయు
చున్నదో యని పోయినది. తనకు తెలియకుం

డ నేకవీరతనహృదయములో నింతదూరమెట్లు
వచ్చినదని యచ్చెరువైనది కుట్టానునకు. కుట్టా
న్ తనప్రేయసియింటికి పోద మనుకున్నాడు.
బాగుండ దేమో యని సంధేహించినాడు. ఊర
కే చూచి వచ్చుటలో తప్పేమున్నదని నిశ్చ
యించుకున్నాడు. అప్పటికి కొంచెము ప్రాదై
క్కినది.

కుట్టాన్ వారి యింటికి వెళ్లుసరికి మీనా
క్షి నిన్నసాయంత్రము బద్దకముచేత దండ
గ్రుచ్చుకుండ నిదురపోయిన మల్లెపూలు
బాగుగా విడిలిపోయినవి, చావడిలో గూర్చుం
డి దండగ్రుచ్చుచున్నది. కుట్టాన్ నేడు మరల
నామె యందము చూచి గుండె చెదరి పోయి
నాడు. మీనాక్షి తనప్రియుని చూచినది. చేతి
లో నున్న దండ వదలిపెట్టి సభాష్మాక్షియై
యింటిలోనికి పోయినది. మీనాక్షి తల్లి వచ్చి,
'టహో! నేతువతి! నాయనా! ఎప్పుడు వచ్చి
తివి' అని చావ తెచ్చి పరచినది. కుట్టాన్ అవ
సరవదనుడై యాసీనుడైనాడు. మీనాక్షి తల్లి
'సీభార్యక్షేమముగ నున్నదా? నీపెండ్లికిమమ్ము
విలిచితివైన గాదు. నేదవాండ్రము. మ మ్మొందు
లకు విలిచెదవులే' అన్నది. ఆభాగ్యశాలినికి
ఈమాటలు కుట్టాన్ హృదయములో పర
శుభాతము లగునని యేమి తెలియును? ఆమె
మరల 'మామీనాక్షికి మంచినంబంధ మెక్క
డవైనను చూచిపెట్టుము తొడ్డి; నీవు తలచు
కొన్నచో నది యెంత సేపు? పెదకి పెదకి వారి
పని యగుచున్నది. వారూరిలో లేరు. సంబం
ధముకొరకే వెళ్లినారు. రాజవల్లిపురము కావ

లయు పోయినది' అన్నది. కుట్టాన్ బుద్ధి పరిభ్రమించుచున్నది. చివరమాట లెనికి విసంబధలేదు. 'రేపు మాఘమాసములో నెట్లైనను పెండ్లి చేసి తీరివలెను. ఇప్పటికే చాలకాలము దాటిపోయినది. నీవే మాకల్లుడవు కావలసినది. మే మంత నోము నోచుకొనవలదా? అందని ప్రానిపండ్ల కట్టలు చాచుటని యన్న దామె మరల. కుట్టాన్ వంచినతల యెత్తలేదు. మీనాక్షి తల్లి యమాయిక హృదయ. భారత దేశములో నిట్టి పిచ్చిశిల్లు లెంగిమాది? కొంత నే పయన తరువాత కుట్టాన్ లేచి నిలుబడెను. నాల్గువంకల చూచెను. మీనాక్షి తన కెక్కడను కన్పించనే లేదు. అడుగులు లెక్కపెట్టుచు కుట్టాన్ బయటికి వచ్చెను. ఆనాడు సాయంత్రము తనతల్లివద్ద పెలపు తీసుకొని కుట్టాన్ మధురకు ప్రమాణమై పోయినాడు.

౧౧

మధురకు కుట్టాన్ చతుర్దశి యుదయమునకు చేరెను. ఆనాడు చతుర్దశి మిగులున్నది. అప్పటికి మావాన్య గడియలు వచ్చినవి.

కుట్టాన్ బండి దగినపెంటనే యంతఃపురమునకు జోయెను. ఏకవీర పడకగదిలో కుట్టాన్ మంచముపై శయనించి యేనో యాలోచించుకొనుచుండెను. కుట్టాన్ వచ్చినపెంటనే మంచము దగి పజ్జ హైమపాత్రతో నుంచిన నీళ్లతో కుట్టాన్ పాదములు కడిగి బంగారుపువ్వులతో దళితళలాడు తనచీర

కొంగుపెట్టి యాపాదములు తుడిచెను. కుట్టాన్ ఇది యంతకు పూర్వమైన నామెను విసిరి కొట్టెడువాడే కాని యపుడేమియు ననలేదు. ఏకవీర లేచి నిలుబడినది. అవసరపడన. కాని యామె చెక్కిళ్లనుండి యంత నేపటినుండియో సంతతధారగా బాష్పములు స్రవించుచున్నవని కుట్టాన్ నకు నామె పదనము చూచినపెంటనే తెలిసినది.

కుట్టాన్ కొంచెముసే పాగి, 'ఏకవీరా' యని సంబోధించినాడు. వివాహ మైన తరువాత నాల్గునెలలలో కుట్టాన్ ఆమెను సంబోధించుట కిదియే మొదటిసారి. ఆమాట వినిన తోడనే యామె మేఘగర్జనము విన్న రాజహంసివలె బెడరి నేలపై బడిపోయినది. ఆమె యొడ లుత్సులక మైనది. అమందవాయువునకు గదలిన కదలివలె యామె నిలువెల్ల వణకి పోయినది. ఆజానువీర్ణంబులై హరిస్మగ్గిమయస్తంభంబులకు గులస్వాములైన తనచేతులతో కుట్టాన్ ఏకవీరను నేలపైనుండి లేవదీసి తన యెదుటొమ్మున కడుముకొనెను.

ఏకవీర మహదానంద సముద్రములో దేలిపోయినది. కౌగిలి వదలిపెట్టి కుట్టాన్ నిశ్చలముగా నిలుచుండి ఏకవీరమోముపై దృష్టి నిలిపి యిట్లు మొదలుపెట్టినాడు: 'ఏకవీరా! నిన్నిట్లు నేను సంబోధించిననే నీవు మహానంద మనుభవించితివని నేను గ్రహించితిని. నిన్ను నేను కౌగిలించుకొనిన నీవు పొందిన పారవశ్యమును చూచితిని. నీవు నన్నింత ప్రేమించుచుంటివని యిదివరకు నాకు తెలి

యదు. ఏదో కొంచెముగా ప్రేమించుచుంటి వనుకొంటిని గాని యింతగా నని తెలియదు. ఇంతకు నీవెంత మంచిదానవో నే నంత మంచి వాడను గాను. నీవు నాయెడ జూపించుచున్న ప్రేమలో వెయ్యిభాగమైన నీయెడల నేను ప్రేమ చూపించుట లేదు. నేను చూపించలే కున్నాను. నిన్ను నేను ఏకపీఠా యని పిలిచి నది ప్రేమచేత గాదు. మన మిరువురమును నీ జన్మలో నిట్లొకయెడకు ద్రోయబడినాము. నీయెడ నాకు ప్రేమ లేదని క్రోధ మున్న దను కొంచువా? అదియు లేదు. నీయెడ నా కట్టి భావమును లేదు. కాని యొకమాట. ఈజన్మకు మన మిర్వురమును భార్యభర్తల మైనాము. నేను కష్టపడి నిన్ను ప్రేమించుటకు బ్రయ త్నించెదను. ఆప్రయత్ని మెన్నార్లు పట్టనో నేను చెప్పలేకున్నాను. నెలయయిన దాటక మునుపే నిన్ను ప్రేమించవచ్చును. కాదా, పదిసంవత్సరములు పట్టవచ్చును. నేను నిన్ను ప్రేమించక పోయినను ప్రేమించినను, నీవే నాకు భార్యవు. ఈగొంతులో ప్రాణమున్నంతవరకీ శరీర మన్యారత్నము చేయను. నీకు వాగ్దానము చేయుచున్నాను. ఈమాటల వలన నీకు బ్రయోజనము లేదు. కాని నీకు నాప్రేమను గురించి యనుమాన ముండవచ్చు ను గాని, నా ధర్మవర్తనమును గూర్చి యను మాన పడవద్దని చెప్పుచున్నాను. నీప్రేమ నా యెడ లేవవుడు సీధర్మమును గురించి నా కేల యందువా? అది కాదు. నీయెడ నేను ప్రేమ

సాధించెదనని చెప్పుచున్నాను. నాయందు దయయు, నమ్మకము నుంచుము.

‘ఇంతకు గారణము చెప్పెద వినుము. మా మేనమామలయూరు పరమేశ్వర సముద్రముని యొలుగుదువుగదా. మన వివాహమునకు పూర్వ మాయూరిలో మా మామగారి యింటి దగ్గరగా నొక యిల్లున్నది. వారు పేదవారు. మీయంత కాని, మాయంత కాని ధనవంతులు కానే కారు. వారి కొక కుమార్తె యున్నది. ఆమెపేరు మీనాక్షి. ఆమెను నేను, నన్నా మెయు ప్రేమించితిమి. నాయుష్టమునకు వ్యతి రేకముగానే నాకు నిన్ను వివాహము చేసిరి. నేను మొన్న వెళ్లినది పరమేశ్వర సముద్రము నక్కి. ఆమెకు వివాహము కాబోవుచున్నది. నైవిచిత్రము. మన మేమి చేయగల్గుచుము? ఆమెమీద నా కున్న ప్రేమను పూర్తిగా నాశ నము చేసెదను. అప్పుడు నీమీద ప్రేమ పెంచె దను. నీ వేమియు ననుకొనకుము. ఈ రిహస్య ములు నీకు చెప్పుకుండరా దనిపించినది. చెప్పి తిని. ఎవరియెడల నెవరికి ప్రేమ యున్నదో యెట్లు తెలియును? నీవు నన్నింతగా ప్రేమించు టచేత ననుకొనుచున్నాను, నీవు నన్నే ప్రే మించితివని. ఇదివర కెవ్వనియెడ నైన సీప్రేమ ప్రవహించెన యేని యీ మనవివాహము నీ కెంత కష్టముగా నుండును! నాస్థితి యట్లే యనుకొను’.

ఏకపీఠ కన్నులలో పిచ్చిచూపు లేర్పడి నవి. ఏకపీఠ నిలుచుండ లేకపోయినది. కుట్టా విది గ్రహించి యామెను నెమ్మదిగ మంచము

వైన పరుండబెట్టి చెంబులోని నీర మామెమో
మున చిలకరించి వైయు న్నరీయముతో వినరి
నాడు. ఆమెగిరస్సు తనతోడపై నిడుకొన్నా
డు. ఇరంతయు కుట్టాన్ విర్యాముగ తేసిన
పని. ఏకవీరకు దెలివి వచ్చినది. కన్నులు తెర
చి చూచునరికి తనతలకుట్టాన్ తోడపై
నున్నది. తొందరగా లేచి యేకవీర మంచము
దిగబోయినది. కుట్టాన్ కూర్చుండ బెట్టి
నాడు. కుట్టాన్ మరల నిట్లన్నాడు: 'ఎ కొక
మిత్రుడున్నాడు. అతనిపేరు ఏకభూషణి. అత
డు మన యింటికి తరుచుగా వచ్చుచుండును.
అంతఃపురములో నున్న నీ వతనిని చూచుటకు
వీలు లేదు. అతడు చాల మంచివాడు. నాయీ
సంగతి యంతయు నతనికి తెలియును. అతడు
చెప్పినాడు, నాకు మీనాక్షిపైగల ప్రేమయం
తయు నీపైకి త్రిప్పుమని. నా కీభావము కలిగిం
చినది యతడే. అతనియెడ నే నెంతయు గృత
జ్ఞుడను.' ఏకవీరకు ఏకభూషణి యెవరో యెట్లు
తెలియును? కుట్టాన్ తన స్నేహితుడని చెప్ప
చున్నాడు. కుట్టాన్ ఆగి మరల చెప్పుచున్నాడు:
'ఏకవీరా! నే చెప్పవలసినదంతయు జెప్పితిని.
ఇంకేమి చెప్పమనెదవు? నీయెడలనాకు కోపము
గాని, ద్వేషముగాని లేదు. నీతో నాకు మాట
లాడుటకును సందేహము లేదు. ఇంటిలో నం
దతితోడను నెట్లు మాట్లాడుదునో యట్లే నీ
తోడను మాటలాడెదను. నా కొకడే ప్రార్థన:
నాయందు నీ కిప్పు కెంతప్రేమ యున్నదో
యాప్రేమ తగ్గినీయకుము. ఏకవీరా! నామా

టలు చాల కఠినములుగా నున్న వనుకొనియె
దను. ఏ మందువు?'

ఏకవీర తన రెండుచేతులు కుట్టాన్ మెడ
చుట్టు వేసి తల యతని భజములమీద నాన్ని,
'ఇప్పుడే ప్రేమించుము. ఇప్పుడే ప్రేమించుము.'
అని యేడ్చినది.

ఏకవీర యీనాట లెందు కన్నదో
యామెకే తెలియదు. 'ఊరకున్న బాగుండె
డిది' యని తరువాత మనస్సులో ననుకున్నది.

కుట్టాన్:—'నాచేత నగుటలేదు. ఏమి
చేయుమందువు? ఓమింపుము. అయినను
నీ కేమి లోపమున్నది? నీతో మాటాడుదును.
ఎవరికిని మనవిజస్థితి తెలియుటకు వీలు లేదు.'

కుట్టాన్ అంతికంతకు నిశ్చలుడై పోయినాడు.
అతని కనులలోనుండి బిష్పములు పోయినవి.
పలుకు లంతంతకు కఠినము లైనవి. అతడు
లేచి ద్వారమువరకు వెడలినాడు. ఏకవీర
పోవుచున్న యశని యడుగుల వైశ్యము
చూచినది. మాటాడలేదు. అతడు ద్వారము
వరకు పోయి తలుపు తెరచి బయటికి పోబోయి
నాడు. కాలాడలేదు. వెనుక తిరిగి చూచినాడు.
ఏకవీర పోయి యతని రెండుచేతులును పట్టు
కున్నది. ఏకవీర కన్నులవెంట బిష్పము
లోడుగట్టెను. అతడు 'ఏకా! చెప్పితినికదా,
నీవద్దకు వచ్చునపుడు పరిశుద్ధమైన హృదయ
ముతో వచ్చెదను. అచ్చమైనప్రేమతో కోర
దగిన దానవు, వ్యామోహమునకై వాంఛిం
చెద వెందుకు' అని గడప దాటిపోయినాడు. ఏక
వీర మంచముపై బడిపోయినది. ఆమె హృద

యములో 'ఆరంజే విరుంబు-ఆరంజే విరుంబు' అని ధ్వని మ్రోగుచున్నది.

౧౨

కుట్టాన్ భోజనము చేసి తనగదిలోనికి పోయి యొక భూర్జపత్రము తీసి దానిపై 'పరాభవనామనంవత్సర వైశాఖ బ ౧౫' అని వ్రాసినాడు. ఆయాకు మంచిగండపు చందుకాయపెట్టిలో పూర్వము తాను మీ నామీ ప్రేమచిహ్నములు దాచిన దానిలో దాదినాడు.

నా డమావాస్య యగుటవలన పాతశాలకు సెలవు. ఏమియు దోచలేదు. బండి కట్టించుకుని వీరభూపతి యింటికి వెళ్లి నాడు. వీరభూపతి యింటివద్ద లేడు. రాజవల్లిపుర మేగినాడట. వీరభూపతి ప్రక్కనున్న యింటిలో నొక యుత్తర మిచ్చి పోయినాడు. అందలో వీరభూపతి తనతోడి యుత్తరము వ్రాసెననియు, వివాహమున కే వలె తోచుచున్నదనియు, నెట్లైనను నైదారు నెలలవరకు మరల వచ్చుటకు వీలు లేదనియు, జ్ఞాపక ముంచుకొన వలెననియు వ్రాసియున్నాడు. మిత్రవియోగము నేతువటికి దుర్భర ఘనిపించినది. కుట్టాన్ ఇంటికి పోయినాడు. తనగదిలో పుస్తకము అన్నియు నర్దినాడు. ఎంత నేపటికి ప్రాద్దుపోలేదు. పండుకొని నిదురకై ప్రయత్నించినాడు. నిదుర రాలేదు. కొంతకాల మైన తరువాత లేచి స్నానము చేసి యల్పహారమును తీసికొన్నాడు. ప్రాద్దు వాటారినది.

కుట్టాన్ పూలతోటలో తిరుగబోయి, నిత్యపరిపోషణముచేత నిండుగా వికసించి యున్న పూచోటలోకూడ నానందము కన్పించక, తిరుమల నాయకుని చూచి వత్తు నని పోయెను.

ప్రాద్దు క్రుంకవచ్చినది. ఏకవీర పూచోటలోనికి పోయినది. పెంపుడులేడి పెంట వచ్చినది. ఎఱ్ఱగన్నేరు మొగ్గలు త్రుంచి యేకవీర లేడిపిల్ల కందించెను. అది రెండు కొఱికి తల యాడించుకొనుచు దూరము పోయినది. ఏకవీర దోసిలిలోనున్న తక్కిన మొగ్గలు నేలపై బోసినది. ఏకవీర మంచి పనినేరుపరి. పూమాలలు వినిర్మించుటలో నామేశక్తి యనన్య ప్రాప్తము. గన్నేరులు, మందారలు, మల్లెలు, బాజులు కోసి యామె యొక దండ గుచ్చినది. ఆదండ చిత్ర మేకవీరకే తెలియును. దండ యిటు లాగిన చిన్నది, యటు లాగిన పెద్దది యగును. చిన్న చైనన్యకు బాజులు, మల్లెలు నెడమై మందారలను, గన్నేరులను మూసి వేయును. పెద్దదిగా నున్నప్పు డన్నిపూవులు కనబడును; దండ సన్నగా నుండును. ఈ దండ నెవరికి చూపించకుండ నేకవీర తీసికొని పోయి తనగదిలో దాచుకొనెను. ఆనాడు ఏకవీర చిత్రముగా నున్నది. ఆమె మొగము తొల్లిటివలె మిక్కిలి ప్రకాశించు లేదు, శోక ముచేత కలుషితము గాను లేదు. ఆమె పుష్ప మానవు నదివలె పుష్పయు గాక కృశయుగాక, యొందుచేత గోధుమవన్నె గలదియు గాక

కొబ్బరినీళ్లవలె సతిశబలయు గాక, యిప్పుడే వికసించి సంపూర్ణశోభతో చెలువారని, పూర్తిగా వడలిపోయి శోభాహీనముగాని, నవ మల్లికవలె ప్రకాశించినది. ఆమె నిటాలమున కస్తురిబొట్టు పెగలకన్నగా, తలపై రావిరేక చంద్రవంకగా, నిటాలస్వేదబిందువు శిరస్థ గాంగర్పురము చెమ్మగా, నామె పార్వతివలె ప్రకాశించినది.

ప్రాద్దు గ్రుంకినది. వైఁగైపులినములనుండి తిరిగి వచ్చిన కుట్టాన్ భోజనము చేసి రాత్రి చాల ప్రాద్దుపోవువరకు నేడియో చదువు కొనుచుండెను. రాత్రిజామున్నర యైనది. ఏక వీర యొకదానిని పిలిచి, 'మహారాజును నేను పిలిచుచుంటినని చెప్పుము.' అన్నది. అది బయటకు వచ్చి యందఱు దాసీలలో కలవరము కలిగించినది. ప్రాద్దున స్వామి పరమేశ్వర సముద్రమునుండి వచ్చినవెంటనే యంతఃపురము లోనికి జోయెను. ఇప్పుడీవర్తమానము. అందఱు నాశ్చర్యపోయిరి. ఇదివరకువా రనుకొనిన పన్నియు నయథార్థములా యేమి? భార్యాభర్తలకు చాల నన్యోన్య మున్నదివలె నున్నది. మొన్న దండ చీలికలై నేలపై నుంట యేమి? దానికి బ్రణయకోపార్థములు కలిపింప బడినవి.

పనికితై కుట్టాన్ గదివద్దకు పోయి నిలంబడినది.

కుట్టాన్ తలుపుకదలిక విని, 'ఎవరు వారు' అన్నాడు.

దాసి 'బాబూ! అమ్మగారు—రమ్మ నుచున్నాడు' అన్నది. కుట్టాన్ మఱుమాట లేదు. పుస్తకములు మూసి యంతఃపురములోనికి పోయినాడు. అతడుపోయిన దారియంతయు ప్రశస్తమైన కస్తూరికా వాసనలు గుమగుమ లాడినవి. అంతఃపుర సేవకురాండ్రు నిస్తబ్ధులు, సాశ్వర్యలై పోయినారు. రాతిరి కెండు జాములైనది. గదిముందు పడుకున్న బాలసారంగి కనులు మూసికొని నడుమ నడుమ నెమరువేయుచు నిదుర పోవుచున్నది.

కుట్టాన్ పోయి గదిలో మంచముపై గూర్చున్నాడు. ఏకవీర నిలుచుండి తల వంచుకుని పూలదండ తీసి దీర్ఘమును, సన్నదియు నైన మాలనొక సూత్రాకర్షణముచేత ప్రాస్థమును, చిక్కనయు చేసి, మరల దీర్ఘి కరించి, యతనివంక తల యెత్తి భావాభిరామముగ జూచెను.

కుట్టాన్:—'ఇది యెవరు కూర్చిరి?'

ఏకవీరకనులలో నామెయే యది కూర్చినదని స్పష్టపడినది. ఏకవీర మాలను ప్రాస్థీకరించి కుట్టాన్ మెడలో వేసెను. కుట్టాన్ బాగున్నదని కుడిచేతితో దానిని మెడలో సద్దుకొనెను. వ్యతిరేకసూత్ర మజ్జితముగ తేలిక తగిలి సూత్రము పొడుగై పోయెను. జాజలు, మల్లెలు, గన్నేరులు, మందారలు విడివిడిగా నై పోయినవి. ఇరువురు చెరియుక శయ్యపై నిదురించినారు.

రాతిరి చాల ప్రాద్దు పోవువరకు నిదుర లేమి నార క్తమంజులములైన విశాలనేత్రములతో, గీర్ణ నవీనపుష్పమాలికాలంకృత వక్షాస్థల

ముతో బయటికి వచ్చిన కుట్టాన్ ప్రభువును చూచి యందఱు పనికత్తెలు చకితవేత్రలు, సస్మితాస్యలు, లజ్జాదరహాసాధరలు, ససంభ్రమ దత్తమార్గలు నైనారు. ఉద్దేశ పూర్వక కృత కృతక మందహాసాననాంచల యేకవీర వారిని మరింత కలవరపెట్టినది. అసంస్కృతభావలు వారామెమొగమున నిగూఢ విచార ముద్ర తెలియజాల రైరి.

రోజులు గడచుచున్నవి. నెలలు దాటి పోవుచున్నది. ఋతువులు వెనుకబట్టుచున్నవి. కుట్టాన్ లో మార్పు లేదు. రోజులు గడచిన కొలంది ఏకవీర యొడలినుండి యొక్కొక్క సగ యుత్సర్జించుచున్నది. కొన్నాళ్ల కామ మెడలో మంగళసూత్రము, నల్లపూసలు దక్క నేమియు మిగులవేమో. ఏకవీర యంతంతకు స్వచ్ఛదేహ యగుచున్నది: పాలిపోయి యామె దేహము తెల్లబడుచున్నది. కనులు సగము మూతలు పడి క్రొత్తయందము విరజిమ్ముచున్నవి.

కుట్టాన్ దినదినము మంచి గండపు చందుకాయపెట్టి తీయును. దానివంక నూరకే చూచును. ఆభూర్జపత్రముమీద తాను వ్రాసినది చదువును. రోజులు లెక్కవేసి కొనును. తనవృద్ధయము పరీక్షించుకొనును. మార్చేమియు లేదు. అది తనపెట్టిలో నుంచి యేదైన పుస్తకము తీసిచదువును. పాఠశాలకు పోవును. సాయంతనములయందు వైగై యిసుక తిన్నెలమీద నొంటిగా గూర్చుండును.

ప్రాద్దు గుంకిన వెంటనే యింటికి వచ్చును. మనస్సు పరమేశ్వరసముద్రములో, దేహము మధురలో.

ఏకవీర కనంబడినపు డేదియో పలుకరించును. అది యూరకే పలుకరించవలెనని పలుకరించివట్లు కనంబడుచునే యుండును.

౧.౩

తిరుమలనాయకు డెంత మిత్రుడైనను రాజ కుమారుడు. నేహితుడైన నేమి, కుట్టాన్ కన్న గొప్పవాడు. అతనితో మైత్రి యుండ వచ్చును గాని పరస్పర వృద్ధయావేదనలు బయల్పరచుకొనుటకు వీలు లేదు. పగలెల్ల సతనితో కాలము గడపుటకును వీలు లేదు. ఏకవీర యిట్లున్నది. అతనికి నామెకు నేమి సంబంధము? నేహితునివలె మాట్లాడునా? వృద్ధయప్రేమ పంచుకొనునా? అందుచేత కుట్టానునకు రోజులు గడవలేదు. తెల్లవారి నది మొదలు ప్రాద్దు గుంకుట యెట్లు? దినము లంతంతకు దుర్భరము లై పోయినవి.

కుట్టాన్ మరల వీరభూపతి మధురకు వచ్చినచో బాగుండుననుకొన్నాడు. తన కేమి? దళవాయి కుమారుడు; తిరుమలనాయకుని మిత్రుడు. సంపూర్ణ ప్రయత్నము చేసినాడు. స్థానాపతి మాఘమాసములో చనిపోయినాడు. స్థానాపతియు, కణకమును పారంపర్యముగా వచ్చు నుద్యోగములు కావు. అందు చేత నాస్థానమునకు వీరభూపతికై కుట్టాన్ ప్రయత్నించి సాధించినాడు. క్రొత్తలెక్కలు

చైత్రమాసముతో ప్రారంభమగును. వీరభూషణి యప్పటికి వచ్చి యుద్యోగములో బ్రవేశింపవలెను.

కుట్టాన్ వీరభూషణికి తెలియజేసినాడు. మాఘమాసములో వీరభూషణికి వివాహమయినది. వివాహములోననే యాయుద్యోగవార్తయు జేరినది. అందఱును వీరభూషణికి మంచిరోజులు వచ్చిన వన్నారు. వివాహము మహానందముగా జరిగినది.

స్థానాపతి యధికారము రాజ్యములో ప్రధానోద్యోగములలో నొకటి. దానికి జీతము సంవత్సరమునకు పదివేలపన్నులు 'పన్ను' అని మధురనాయకులకాలములో వాడబడు బంగారు నాణెము పేరు.

చైత్రము దరిసినకొలంది కుట్టాన్ కు ప్రాణములు చేరుకున్నవి. వీరభూషణివచ్చును.

వీరభూషణి వచ్చినాడు. ఉద్యోగములో బ్రవేశించినాడు. వీరభూషణికి పెద్దసాధ మొక డొసంగబడినది. అత డందులో బ్రవేశించినాడు. చైత్రములో మీనాక్షి దేవి కళ్యాణ మైనది. వైశాఖము శుక్లపక్ష మైపోయినది. వీరభూషణిభార్యను మధుగకు తీసుకొని వచ్చిరి. కృష్ణపాడ్యమి ప్రయాణమునకు మంచిది. ఆరోజున బయలుదేరదీసి స్థానాపతిభార్యను తదియనాటికి మధురకు తీసుకునివచ్చిరి. ఆమె మధురలోననే యున్నది.

పూర్వపుష్కానాపతి మాఘములో పోయినాడు. మాఘపాల్గుణములు లెక్కలు పేరుకు

న్నవి. వీరభూషణికి చైత్రవైశాఖములు పని బరువైపోయినది. వైశాఖాంతమునకు పనికొంచెము తెరపియిచ్చినది. వీరభూషణి వచ్చిన శ్రాంతలోననే యింత శ్రద్ధగా పనిచేసినందుకు తిరుమలనాయకుడు సంతోషించినాడు. యవరాజ ముత్తప్పవీరప్పనాయకునితో చెప్పినాడు. రాజగారికి చెప్పినారు. కుట్టాన్ సంతోషించినాడు. వీరభూషణి నుత్సాహముగానే యున్నది.

ఒకరోజున కుట్టాన్ నిదుర లేచి కాల్యకృత్యములు తీర్చికొని, సాధపురోభాగమున నున్న మంటపములో, ప్రాతర్వాయువులు చల్లగా వీచుచుండగా, వచ్చి కూర్చున్నాడు. పురోహితుడు వచ్చి నిలుచుండి, 'ప్లవంగనామ సంవత్సర వైశాఖ బహుళ అమావాస్య' అన్నాడు. పంచాంగము చంకను పెట్టుకుని, విభూతిరేఖలు మొగమున మెఱయగా శుక్రకుని వలె నిలుచున్న యాపురోహితుని నిలుపున జూచి కుట్టాన్ భగవంతు డారూపమున వచ్చి తన కేదో జ్ఞాపకము చేయుచున్నాడనుకున్నాడు. ఆదిగృహములో కుట్టానునకు పురోహితుడు చెప్పిన వారమును వినిపించలేదు. కుట్టాన్ లేచి లోనికి పోయి తనచేతిక తీసి, యందులోని మంచిగండపు చందుకాయపెట్టెను తీసి, యా భూర్వస్త్రమును తీసినాడు. దానివంక చూచి చూచుచుండగనే యాయాకుపై నొక కన్నీటి బొట్టు రాల్చినాడు. పెట్టెలో నున్న వాడిన పూలచెండు వివరి పారవేయ నుద్దేశించినాడు. మన సొప్పలేదు. మరల నవి యన్నియు భద్ర

ముగా బెట్టెలో దాచినాడు. తొందరగా సంభోధనములోనికి చనినాడు. ఏకవీర నిరాభరణ సుందరమైన యొడలితో, తెల్లనిచీరతో, గదితలుపు నానుకుని నిలుచున్నది. కుట్టాన్ ఎదురుగా బోయి నిలుచున్నాడు. ఏకవీర కర్ణము తెలియలేదు. లోనికి బోయి మంచపు కోడు నానుకుని నిలుచున్నది.

ఏక:—‘సేతుపతు లెందుకోవచ్చినారు.’

కుట్టాన్:—‘ఏకా. నేడు వైశాఖ బహు శరమావాస్య.’

ఏక:—‘సంవత్సరము స్లవంగ. వారము శని.’

కుట్టాన్:—‘నేటికి సంవత్సరమైనది.’

ఏక:—‘పన్నెండు నెలలు అని గోడవైపు నకు చేయి చూపినది. ఆగోడమీద నల్లని బొట్టు పన్నెండున్నవి. కుట్టాన్ లజ్జావనత శిరస్సుపై నెమ్మదిగా ద్వారబంధముకడకు పోయినాడు. వెనుకనుండి యేకవీర యొక పాట పాడుచున్నది. ఆ పాట ద్రావిడదేశములో నారోజులలో జనులందరు సామాన్యముగా పాడుచుండెడిదే. జనాపవాదభీతుడైన రాముడు సీతను వనములో విడిచిన తరువాత సీతాదేవి దుఃఖించుచున్న మాటలే యాపాట లోని మాటలు. కుట్టాన్ మంత్రరథధభుజగము వలె కదలలేక పోయెను. వెనుకకు పోయి యామెను గొగిలించుకొనవలె ననిపించినది. ఒకదాసి యేదో కనుగొనుటకు నేకవీరకడకు పోయినది. కుట్టాన్ తన గదిలోనికి పోయి

నాడు. మంచముపై బండుకుని మొగము శయ్యపై నాన్ని తానిన్నాళ్ల బ్రదుకవలెననుకొన్నాడు. మీనాక్షి యేమైనదో! ఆమె నవరికిచ్చి పెండ్లి చేసినారో. ఆమెమీద నింకను నాన యెందులకు? నేవకునిబిలిచి, స్థానాపతిగారి యింటికి, పోయి నేను నేడు వారియింటికి భోజనమునకు వచ్చెదనని చెప్పివచ్చాడు. నేనకుడు పోయినాడు.

పెట్టె తెరచి సేతుపతి మంచిగందపు చందుకాయ పెట్టెలోనుంచి వాడు పూలు, గందపుడుమ్ము, కస్తూరి తీసి యింకొక చోట నుంచినాడు. ఒక్కభూర్జ పత్రము మాత్రమే యందుంచినాడు. ఆదుమ్ము రెండుచేతులకును రాచుకుని మొగమున బూసుకొన్నాడు. అద్దములో జూచుకున్నాడు. దాఠోయణి శోకతప్తుడైన శివునిచెలుస్తూ ననుకున్నాడు. వననాంచలముతో మొగము సరిగా దుడుచుకుని మిగిలిన ప్రేయసీదిహ్నుములు వేతొక చోట దాచినాడు.

వంటబ్రాహ్మణుడు వడ్డించగా కుట్టాన్ వీరభూషణులు వీరభూషణియింటిలో భోజనము చేసినారు. కుట్టాన్ మనస్సు విషాదచ్ఛన్నమయ్యును వీరభూషణితో గలసియున్నప్పుడతనికి సంతోషమే. భోజనము చేయుచున్నప్పుడు రెండు మూడు సార్లు వీరభూషణి నతని భార్యను గూర్చి యేమో యడుగుద మనుకొన్నాడు. కాని మనస్సు సరిగ లేక యూరకున్నాడు. ఇంతవరకు కుట్టాన్ వీరభూషణి

వివాహవిషయమై యతనితో ప్రస్తావించ లేడు. అత డంతకు ముందే మాటలాడలేదు. దీనికి గారణము లున్నవి కుట్టాన్ తనదూఃఖములో మునిగి యావిషయము సంక్రమించ లేడు. వీరభూపతి తనభార్య విషయము కుట్టాన్తో చెప్పటకు తనకు సరియైన యుత్సాహము లేక పోయినది.

భోజనానంతరమున నిరువురును రాజసౌధమునకు బోయిరి. కుట్టానున కెట్లో ప్రౌఢు గ్రుంక వలయును. పగలు గడపవలయును. మొగసాలలో ననేకమంది గూర్చుండి తాటాకులమీద గంటములతో గ్రంథములు వ్రాయుచుండిరి. వీరందరికిని జీతములు బత్తెములు రాజుచ్చును. ఆ గ్రంథములు పుస్తకభండాగారములకు రాజ్యములోని యితర పాఠశాలలకు పంపించబడును.

వారిరువురు సచ్చటనుండి కదలిపోయిరి. ఎదురుగా సంధ్యామంటపము కనబడినది. కుట్టాన్ మనస్సులో కస్తూరి రంగనాయకుని ఘోరమృతి మెఱుపువలె మెఱుసినది. అనంతరము దళవాయికుమారుడును, స్థానాపతియు తిరుమలనాయకుని యొద్దకు బోయినారు. తిరుమలనాయకుడు ముద్దుకృష్ణప్పనాయకుని రెండవకుమారుడు. అతని నేత్రములు దీర్ఘములై రక్తరేఖలతో విరాజిల్లుచుండెను. అతని వక్షఃస్థలము విశాలమై కోట యినుపతలుపులవలె నొప్పుచుండెను. అతని బాహువులు దీర్ఘములై, యాజానులంబమాసములై, యాయనస్తంభములవలె కఠోరములైయుండెను. అతని

మొగము జూచినవాడతడే భావి మధురరాజ్యమునకు రాజగునేమోయని యనుకొనునుగాని, యతని యన్నగారు ముద్దువీరప్పనాయకుడు యువరాజున్నాడని సందియము కలుగును. తిరుమలనాయకుని వదనము ప్రసన్నగంభీరమై యతడొక నిశ్చయముచేసి కొన్నచో దాని త్రిప్ప నెవ్వనికి సాధ్యము గాదని తెలియజేయు చుండెను. తిరుమలనాయకుని కప్పటి కిరువదిరెండేండ్లు దాటలేదు. కాని యతని తండ్రి గాని, యన్నగారు గాని యతనికి తెప్పకుండ నేపనియు జేయరు. అతని సర్వావయములందును మహాదృష్టరేఖలున్నవి. అతనికాలములో మధురరాజ్యము పరమోత్కృష్టమైన మహాదళ పొందునని కారాంతికులు చెప్పిరి. ముద్దువీరప్పనాయకుడు నసూయారహితముగ తమ్ముని యభ్యవయమునే వాంఛించినాడు తిరుమలనాయకుడు కుట్టాన్ స్థానాపతులతో గొంచెముసేపు మాటలాడి, కుట్టాన్తో, 'దళవాయి! నీతో నొకమాట'యని చాటునకు దీసికొని పోయినాడు. అచ్చట నేకో రాచకార్యవిషయము మాటలాడిన తరువాత ప్రౌఢు గ్రుంకు వేళకు కుట్టాన్ వీరభూపతులు వైగైయిసుకలకు బోయినారు. నాటికి నేటికి మరల వేసగిలో నేగై పరిఖన్నవంతి పలుచని నీటి పొరలో స్నేహితు లిద్దరు నొకరి బుజములపై నొకరు చేతులు వైచుకొని చీలమండలు తడుపుకొని నీరు పుక్కిలించి యుమిసినారు. నేలపైనుండి గాలి వెచ్చగా వచ్చినది. ఇద్దరు స్నేహితులును నీళ్లతో మొగములు కడుగుకొన్నారు.

శప్పలకుప్పలక మెనవి కాయము చుట్టలు చుట్టి మంచుపెళ్
దుప్పర కుప్పతిప్పలుగఁ దోఁగెడు నిత్తటి మంపుమెంపు కక
గప్పఁగ నీవు కట్టు కనికట్టునఁ బుట్టను నిద్ర బోవు నీ
త్రిప్పలమారి కుండలిని దీయుమ ! పాములవాడ ! పైకికక.

ఇది గిదిగో నీ శిశువుల్ - ముదమునఁ గాంచంగ వచ్చి మూఁగుచున్నా
రదిరా తుమ్మెద లుదయము - మొదలున విరిదమ్మిచుట్టి మూఁగినయట్టుల్.

బౌరా రజ్జవువోలె బండుకొనె నీవ్యాళంబు మోమెత్తఁగా
నారంభింపదు నీదునాగసారకాయన్ గాలిఁ బూరింపుమా !
చేరంగఁ జని వక్రచక్రములలోఁ జేతెం దగం దట్టమా !
సారస్యంబుగ దిగ్విమోహనముగా సంగీతముం బాడుమా !

సానందంబుగ మ్రోఁగుచుం దిరుగు నీసన్నాయి విన్నగతి గా
ఙ్గానం గొంచెము లేచెఁగాని యలగా ఙ్గానానయందుండి దా
నీ నానంబడి పోవుదెంచె నటులే యీనానయందుండి తా
నానానంబడిపోయె నిశ్చలతఁ దా నందంగఁబో దక్కటా !

ఊఁడు మూఁడుము ముఖివీణ యూఁచెముట్టు-బుగ్గ లలబూరెలంబోలె బొంగిపోవ,
ఎత్తుమెత్తుము పడగను నెత్తుగాఁగఁ-బొందికగఁ బొద్దుతిరుగుడు పూవువోలె.

ప్రాణపిపాసులైన యల పన్నగ మల్లన లేచియాడుచున్
గానమునందలన్ నినునె గాటుగోసన్ గమకించెనో ప్రభూ !
బౌనొకొ పాముతోడఁ జెరలాటము లేమిది మాకు నేలొకొ
పానలు ? పాములందులనె పండెడు నీ కిది యొక్కలెక్కయే ?

కుబుసంబు మెయినుండి కూలిపోవఁగ నాగబెత్తంబు నీవు పై కెత్తుమయ్య
నీ నాగసారకాయ నింపినట్టులు దీని నెమ్మేచి గాలితో నింపుమయ్య
దండంబువలె నిల్చియుండంగ నలయేడు స్వరములు గాలించి పాడుమయ్య
నీచూపుతోపాటు నెఱి దీనిచూపును నీమీఁదనే యుంప నేర్పుమయ్య.
పాలు గీలును వలద యీపాఁపజేని - కిమ్ము కొంచెమ్ము నీవిరిదమ్మి తేనె
పిమ్మట ఫణామణి ప్రకాశమ్ముతోడ - నివ్వటిల్లుత మిది నడ దివ్వవోలె.

౧

అస్య దేశ సంపర్కములను, నానారాష్ట్రవారా
పత్రికల మాలమునను ఆంగ్లభాషా సర్వమానవ
వృత్తులందును తీరవరికాదు సంఘటన మారంభమాయెను.
ఆంగ్లాభ్యుదయసహస్యయందు ఆంగ్లభాషా ప్రాముఖ్యము
గుర్తించి వీరేశలింగ ప్రభృతులు సంస్కృతాంగ భాషా
గ్రంథములనుండి యనువాదముల బ్రచురించి యాంగ్ల
భాషాగ్రంథరాజములను పెంపుచేయుచుండిరి. కుగ్రామ
వాసులకు సంయతిము నానాదేశాల్లలదెలిపి ప్రపంచజ్ఞాన
ము ప్రసాదించు నాంగ్రపత్రిక సమకట్టివది. కావ్యవిమర్శ
విధానము మూలనమార్గముల దిరిగివది. భాషాకేతులు తిర
గతిలో వేరిన యభివ్యక్తివిధ్యము విద్యాధికుల కలమునుండి
యూరుచున్నది; పండితుల యాదరణ నందుచున్నది.
సామాన్యజనులజ్ఞానాభివృద్ధికి వ్యాపకారికభాషాప్రయోగ
మత్యంతవశ్యకమని రాయగూర్తి పంతులుగారు నిరూ
పించిరి. భాషాసంఘము లనేకములు స్థాపింపబడినవి.
మాతృభాషా మూలమున విద్య నేర్పబడవలెననియు,
నాంగ్ర విశ్వవిద్యాలయ మహాసరమియు తీర్మానించుటకు
సభలు జరుగుచున్నవి.

బంగాళాదేశమునుండి విలినచంద్రపాలుడు మున్న
గువారు ఆంగ్రదేశమున రాజకీయ ప్రచారము గావింపు
చున్నారు. స్వరాజ్య సంకీర్తనలు పల్లెటూళ్లలోగూడ
వినిపించుచున్నవి. శిశువులకు 'స్వరాజ్యం', 'చందేమాతె
రం' అని కొందరు నామకరణములు చేసిరి. ప్రత్యేకాం
గ్రరాష్ట్రమును గోరుచు విన్నపములు చెలరేగినవి. కళా
శాలలో చదువుచున్న కొందరు విద్యార్థు లనుచిత్రిప్రస
ర్తనమునకు శిషింపబడిరి; రాజకీయ ప్రచారావేశము
వలన మరికొందరు దుష్కుల మనుభవించుచున్నారు.

మరివిషయమునందు గూడ మర్రికొత్త సంఘటన
నాంగ్రదేశము నావరించెను. ఆర్యసామాజికుల యుద్ధో

ధనమున ప్రార్థనసమాజ మందిరము లేర్పాటు గావించు
బడుచున్నవి. హిందూదేవాలయములు, మతసంప్రదా
యములు నిరసించుచున్నవి. జన్మిదములు జారిపోవు
చున్నవి. క్రాపింగులు కళ దెచ్చుచున్నవి. తిలకము
పని తీరిపోవుచున్నది. పాపశాలలయందలి విద్యార్థులు
నెలవుదినములలో స్వగృహముల కేతెంచి పూర్వాచార
పరాయణులైన పెద్దల వెక్కిరింపుచున్నారు. మరియును
పునరుద్ధరించుటకు పత్రికలు, సభలు జరుగుచున్నవి.

పంపు సంస్కరణాభిలాషతో వీరేశలింగం గారు
ప్రహసనముల వ్రాయుచుండిరి. నిమ్మజానక్యధరగారు
విద్యాధికులు కంకాము కట్టుకొనిరి. వీరింతు వివాహ
ముల ప్రోత్సాహ పరచుటకు జమీందారులు ధనము
వెచ్చింపుచుండిరి. అనాథశరణాలయములు నెలకొల్పబడి
నవి. మహిళాపత్రికల మాలమున స్త్రీలు తమ యభి
ప్రాయములను, వాక్కులను స్వేచ్ఛగా ప్రచురింపు
చుండిరి. బ్రిన్సిఫల్ వెంటటర్త్నింగ్ నాయకుగారి
శిష్యులు సాంఘిక సేవాపరులై కీర్తి గాంచుచుండిరి.
కాంగ్రెసు సంవర్ధమున సాంఘిక సమావేశమునందు
(Social Conference) శ్రీ నాయకుగారు 'వేశ్యల,
గూర్చి యునింగె గంభీరాధ్యక్షోపన్యాసము ఆంగ్రలోక
మున ప్రతిధ్వనింపుచుండెను. వేశ్యావృత్తి మాన్వించుట
కనేక ప్రయత్నములు సాగుచున్నవి.

ఇట్టి ప్రయత్నములకు నాటకరంగ మెంతయో
సాయపడెను. ఆంగ్లభటు నాటకములపట్ల వశ్యురుచి
వచ్చుచున్నది. లక్ష్మీవరసింహముగారి గయోపాఖ్యా
నమును ప్రదర్శింపని నాటకసమాజమువారును, తిలకింపని
యాంగ్లమును లేరని నిశ్చయింపవచ్చును. సామాజికుల
దుష్ప్రవర్తనములన నాటకరంగమున కాపాదించబడిన
దోషములు, వైశ్యమును తొలగించుటకై విద్యాధికులు,
ఉద్యోగిగములు, సంపన్నులు పూనుకొనిరి. అప్పారావు
గారి కన్యాశుల్క నాటకప్రదర్శనము దనేక పట్ల

భద్రులు పాత్రధారులై ప్రేక్షకుల మెప్పు వడసి యాంధ్ర నాటకరంగమున కొక ఎత్తు దెచ్చిరి.

2

సాంఘికము విద్యాప్రచారములపట్టి సంఘాన్నత్యముండుచో 'మోహినీవిలాసనాటకసంఘము' వారెంతయు క్షుతిపాత్రులని చెప్పక తప్పదు. ఇందు నాయకుని వేషమును ధరించు నతిశు పంథాధ్యక్షుడగు విలాసరావు. విలాసరావు విరుచుడివార్లొండ్ల యాపలంకుడు. నాల్గవంతులముల శ్రీంజీవ పట్టపర్తియందు కృతార్థుడై కలకత్తా కచ్చేరీలో నుమాస్తాగా చేరెను. హిందూ సంఘమునందలి మతాచారముల కొంతయు నుంచుచు, వానిని సంస్కరించుటకు మార్గముల సన్నేపించుచుండెను. జనసామాన్యము నందు ప్రతోధము గాదిన ప నాటకములములమున సాధ్య పడునని విశ్వసించి, కళంక రహితముగ నుండునట్లొక నాటకసంఘమును ఉద్యోగక్షులతో న్నాటుచే స్థాపించెను. వీరు ప్రతి తినివార మొక ప్రదర్శన మిచ్చుటయు, వచ్చిన ద్రవ్యమును సాంఘిక సేవకై వియోగించుటయు జరుగుచుండెను. సాధారణముగ నాటకరంగమున కంటియుండు వ్యభిచారము, పాదము, అడము మొదలగు దోషములకు తావీయకుండుటచేతను, విద్యాధికత స్పష్టపరచుటచేతను, ఈ సమాజమువారి లెంతయు వానిం గాంచుచున్నారు.

ఇట్టితల్లి విజయనగరం మహారాజుగారి కీనాటక ప్రదర్శనమును వీక్షించి సాంఘికము కొక్కింత ప్రోత్సాహ మొసగ నిచ్చుటపట్టి విలాసరావునకు తామావాడు నాటకమును దర్శించెదమని చత్తమాన మంటిరి. ౪ మిత్రోత్సాహముతో సాంఘిక లెల్లరు వారి ప్రోత్సాహములను దుస్తులను, పరికరములను చక్కచెట్టుకొనుచుండిరి. రంగముల యనుక మొదలగున వన్నియు సంపదము చేయబడినవి. హోక్కినియం వాయింను పాపారా వానాడు వ్యాధి గ్రస్తుడై యున్నను, మహారాజువారు విజయం చేయు తిరుగుమున తన విద్య కనబరుపు సంకల్పముతో నారిడును నియమికాలమునకు తన శిష్యురాలగు మోహినీన మేళుండై నాటకకాల కరుదెంచెను. సరిగా తొమ్మిది గంటలకు రాజుగారు వచ్చుటతోడనే తెర

యెత్తిరి. పాత్రధారులు తమ వైపుకొనితీయముల చక్కగ స్పష్టపరచుచుండిరి. ప్రేక్షకులెల్లరు సెరాను, 'మన్యువారు'లను కురిపించుచుండిరి. నాటక మంతయు రక్తి కట్టుచున్నది. నుట్టుమబట్టియున్న పాపారావు, పాపము! జ్వరముచే నొడ తెరుగకుండ చూకుచుండెను. హోక్కినియం మోగు లెట్లు? నాటకమునకు ప్రధానాంగము హోక్కినియమే! నాటకరంగము గానసభగా పరిగణింపబడుచున్నందులలో హోక్కినియమునకు లెంకాయ గొట్టిన గాని తెరయెత్తు నాచారము లేదు.

విలాసరావు గుండెలలో రాయి పడినది. కీర్తికి బదులు ఆపఖ్యాతి నచ్చునని ఆతడు భయపడుచుండెను. పాపారావు కొలదికాలమునో లేచునట్లు లేదు. పావు గంటవరకు కర్తవ్య మాలోచించిరి గాని యుపాయము తోపలేదు. ప్రేక్షకులనుండి వెక్కిరింపులు విసబడుచు న్నవి. గోతిలోవారు గడియారముల తీసి చూచుచు న్నారు. శ్రీప్రేక్షకులు తీరముగ విమర్శించుచు న్నారు. విలాసరావు కన్నుల నీరు గ్రమ్ముచుండెను.

ఈ సందర్భమంతయు గ్రహించిన మోహినీ కొంత కాలక్షేపము జరుగుటకు హోక్కినియముపై వాయింపును చక్కని త్యాగరాయకృతి పాడ వారంభించెను. పథికుల 'హాయిహాయి'ల కంతము లేదు. మహారాజువారి వేకసారు లానందము వెలిబుచ్చిరి. విలాసరావు మోహినీగాన సుధారసాస్వాదనమున నాటకము నందలి యంతరాయమును మరచి మోహినీచేత చేరి యామెకు మెలమెల్లగ విసరుచుండెను. కృతిముగియుట తోడనే కరతాళధ్వనులచే ప్రేక్షకు లామెను బహూకరించిరి. వెచ్చని గేవీరు ఆమె పెదవుల కందించి విలాసరావు కృతిజ్ఞుడై వెలిబుచ్చెను.

హోక్కినియమును మోహినీ పరుగించుటచే నాటకము తిరిగి ప్రారంభింపబడెను. నాయిక నుద్దోంది పలుక పలుసిన వాక్యములను మోహినీ వైపు చూచి విలాసరావు పలుకుచుండెను. చిఱునవ్వుతో మోహినీ విలాసరావును ప్రోత్సాహపరచుచుండెను. కొంతసేపటికి నాటకము సమాప్తి నొందెను. నాయిక నాయకుల కొరకు రాజు

గా నుద్దేశించి తెచ్చిన పతకములను మోహినీవిలాసరావు లకు నొసంగిరి. మోహినీగానపై పుణ్యమును మెచ్చుకొనని వా రానాటి ప్రేక్షకులలో నొక్కరు నుండియుండరు.

విలాసరావు తండ్రి ప్రఖ్యాతి గాంచిన వ్యాధి వాది, అతడు చెందేడ్లక్రిందటనే చనిపోయెను. విలాసరావు వివాహమునకై తండ్రి యంతప్రయత్నించినను, తన యిచ్చ వచ్చినపుడు తన యిష్టవచ్చిన యువతిని వివాహమాడెద ననియు, తా నా ప్రయత్నము చేయ నక్కరలేదనియు విలాసరావు ఖండితముగా చెప్పుచుండెను. తండ్రి గతిం చిన పిమ్మట గూడ ననేక సంబంధములు వచ్చినను అత డియ్యకొనలేదు. తాను ప్రేమించు యువతీ గుణాతిశయ ములపట్ల నింకలక్ష్యముగల విలాసరావును మోహినీగాన కళా నైపుణ్యము జయింపగల్గెనా? కాదు, కాదు! పరివయమునకుమాత్ర మర్హతగల్గిన యువతిగా మోహిని విలాసరావున కగపడెను. దీర్ఘ పరివయముమీదగదా మంచిచెడ్డలు స్పష్టపడుట!

మోహినితో పరివయము గల్గించుకొను నుద్దేశము తో విలాసరావు పాపారాయుని సమ్మతిపై మోహి నిని సంఘములో సభ్యురాలుగా కేర్పెను. పిమ్మట మోహి నిచంటి సమర్థురాలు దొరకినపుడు నాటకకళను పెంపు జేయు నవకాశమును వర్ధిల్లవలసకుండుటకు తనయువోగ్ధి గమునకు రాతీ నిచ్చి నాటకరంగోద్ధరణకు సరుక్ టైనను, తనయాజమాన్యముక్రింద యథావిధిగ మోహినీ విలాస నాటకసమాజమును స్థాపించెను. అందు పాత్రధారులకు డిదారవేతనముల నొసగుటచే సక్రమవర్తన గలవా రాక ర్షింపబడిరి. పిత్రాతిథిమరు ద్రావ్య మధికముగ నుంటుచే నద్భుతముగ నీమలను నిర్మింపగల్గెను. రామరా నీ సమా జమువా రితరపట్టణములలోగూడ ప్రదర్శనముల గావించి ప్రసిద్ధి గాంచుచుండిరి.

3

దసరాయుల్లిన సందర్శమున కాకినాడలో నాటక పోటీ ప్రదర్శనము లేర్పరుపబడినది. అయిదారు నాటకసమాజములు పోటీకి నిలిచినవి. అందు ముఖ్య మైనది విజయనగరపు మోహినీవిలాసనాటక సంఘము.

వీరి నటనాకాశల్యమును పొగడని పత్రిక లక్ష్మాలమున లేపు. వీరినే యితర సమాజములవా రాదర్శకులుగ నైకొనుచుండెడి వారు. వీరి ప్రదర్శనములను తిలకించుట కోనేక పట్టణమునుండి ప్రజలు కాకినాడలో విడిసి యున్నారు. ఇందు ప్రధానపాత్రల కొనెండుటకు పోల వరం జమిందారుగారు బంగారు పతకములు సిద్ధపరచి యుంచిరి; నాటక ప్రదర్శనమును చూడకయే పత్రికా విలేఖరులు విమర్శలు వ్రాసి సిద్ధముగ నుంచుకొని యున్నారు. వీరిని పొగడుచు వ్రాసినపద్యము లప్పుడే కాఫీహోటల్సునుండి సోదాషాపులకు పంపవలె నున్నవి; నాటక విమర్శన గ్రంథములలో నొక ప్రకరణము చేర్పవచ్చునని గ్రంథకర్త లువ్వెల్లారుచున్నారు.

“రేపటి పత్రికలో వేయవలెను; ఈ దినము పత్రికలో వేయరాదు” అని ఖండితముగ తెలియజేయుచు సమాజము వారి ఘనలేమగుార్చి యొక విలేఖరి తంఱి నిచ్చెను.

ఈ నాటకసమాజమువారు విడిసియున్న మేడకు సమీపమున ననేక కాఫీశాల్లులు, సోదాషాపులు, వంట పూటిశ్లు, కిల్లీలు చుట్టులు వగైరాకొట్టు, బయలుదేరినవి; ఇందు చిత్ర మేనున, నన్నీయు మోహినీవిలాస నామ మున బరసుచుండెను!

విలాసరావు మోహినియెడ కాంక్షించి పడసిన పరిచయ మామె సుగుణరా? యని నిరూపించుటచే నాతని కామయెడ గాఢానురాగము కలిగినది. అను రాగ ముత్పూర్ణులచే నమమానహీతు వాయెను. మోహినిచంటి లావణ్యరా? సుగుణనిధానము, విద్యా చంకురాలు తమ్ము నిజముగ ప్రేమించువా యను శంక విలాసరావునునంబున బొడమి దినదినాభివృద్ధి గాంచెను. మరునాడు నాటక చూడవలసిన దిన మనగా చాలరాత్రి వర కిట్టి యనుమానముచే బాధపడుచు, కుద కెట్టులో కన్నులు మూతవడ, నరని యనుమానమును బల పరచు నట్లొక దృష్టును వెచ్చెను. అందు మోహిని తమ్ము విడిచి యొక పౌండర్యహీనునకు పరివర్య చేయు చున్నట్లు గాంచెను. తోడనే మేల్కొంచి యతడు

వివాదముద్రమున మునిగిపోయెను. మోమెత్తి మోహినితో మాట్లాడలేకపోయెను. మాంద్య మాతని నావహించెను. నాటక మాడచులపిన దినమున నుండు ఉత్సాహ మావంతయు లేకపోవుట సామాజికుల గుఱగులకు హేతువాయెను. ఆ సమాజమునలి క్రమశిక్షావిధానమును బట్టి యెవ్వరు విలాసరావుతో నీయంశము ముచ్చటించ లేకపోయిరి. విలాసరావు మానమును తనయెడ నాతనికి గల నిర్లక్ష్యభావమానకముగ గైకొని యాతని విముఖత్వమును సహించజాలకపోయెను మోహిని. తనస్వాధీనమందున్న ప్రేమసంతానము విలాసరావునకు ధారవోయు నవకాశముకొరకు సమాజమునందు తేరిన తన్ను నిరాకరించిన కృతఘ్నుని ధరి నుండుట తనయాత్మగౌరవమునకు లోపముగ నెంచుచు సమాజము వీడిపోవుట కాయత్తపడుచున్నది, మోహిని.

కార్యక్రమము ప్రకారము ఆరాత్రి నాటకము జరుగక తప్పదు. మోహినీవిలాసరావులు నాయికానాయక పాత్రల ధరించి రంగస్థలమున నిలిచిరి. నాటి నాటక కథ కేవలము కల్పితము. ఇదివర కెవ్వరును ప్రదర్శించి గాన ప్రేక్షకులకు కథ యేమియు తెలియని కారణముచేత కొంతకాలకు సమాజమునకు మర్యాద దక్కినది. నాటక కథతో నేమియు సంబంధము లేని సాంత ప్రసంగములోని కిరువురును దిగిరి.

విలాసరావు:—అహ! స్త్రీల రహస్యపుస్తల కనుగొన నెవరిరెవరు?

మోహిని:—స్త్రీలపుస్తల నిర్లక్ష్యకుకముగ శంకించువారి పౌరుష మతేటికి?

విలాసరావు:—మావంతులు పౌరుషహీనుల వాశ్రయింపరుగా?

మోహిని:—మావంతుల వాశ్రయించుటచే పౌరుషహీనులు పౌరుషవంతు లగుదురు.

విలాసరావు:—పురుషుల చిత్తపుస్తల కనువుగ మావంతి మెలగవలదా?

మోహిని:—తనచిత్తపుస్తలను పురుషుడు తన స్థియురాలి కరింగింప వలదా?

విలాసరావు:—తాను నిజముగ వలచిన పురుషుని చిత్తపుస్తల స్త్రీ కనుగొనలేదా?

మోహిని:—తాను నిజముగ ప్రేమించిన స్త్రీని వశపరచుకొనునట్లు పురుషుడు తన చిత్తపుస్తల మార్చుకొనలేదా?

విలాసరావు:—పురుషుని స్త్రీ వశపరచుకొనగల్గినట్లు పురుషుడు స్త్రీని వశపరచుకొనుట కల్గ.

మోహిని:—అట్లే స్త్రీకి గల మనోనిశ్చయము పురుషుల కుండుట కల్గ.

విలాసరావు:—నీ మనోనిశ్చయము నిన్నటిరాత్రియే తెలిపెను.

మోహిని:—నీ మనోనిశ్చయము నా కింకను తెలియలేదే!

విలాసరావు:—నామనస్సు నిన్నిదినములు కనిపెట్టలేనపుడు నన్ను వదలుట మంచిది కాదా?

మోహిని:—నిన్ను కదియుటకొరకే నిన్ను విడువ నిశ్చయించితిని!

కడపటిమాటలు చెప్పుచు రంగస్థలము వీడి ప్రక్క తెరలోనికి పోయెను, మోహిని. ఎదుట తెర దిగెను. నాటక మభాసయినందులకు సామాజికు లెల్లరు నగచుచుండిరి. విలాసరావు లోపమన్న పడకపచ్చిపై పడి పోయెను. ప్రధానపాత్రధారునకు జబ్బుగ నుండుటచే నాటకము ఆపుచేయుటవలనయు, టిక్కెట్ల రుసుము తిరిగి చెల్లించబడుననియు నొకసామాజికుడు తెరయెదుటికి వచ్చి ప్రకటించెను. సామాజికులు టిక్కెట్ల రుసుము చెల్లించుచుండిరి. ప్రేక్షకు లాశాభంగముచే వెడలిపోవుచుండిరి.

విలాసరావు మనస్సున ననేక ఊహలు నొడమెను. అనేక సంబంధములు నిరాకరించి వివాహమున కియ్యకొనక తుదకు తన కన్ని విధముల నచ్చిన మోహినిని భార్యగా గైకొన దలచియుండ, నిట్టి విఘాతము సంభవించినందులకు విలాసరావు విహింసకులమున కారెను నోకొనలేదని నిశ్చయించుకొనెను. మోహిని లేని నాట

కరంగ మరని కేవలముగ గానించెను. మోహిని గానించిన పరాధవమునకు తోడివారిలో తల యెత్తికొనజాలక పోయెను. ఆమె యెచ్చటికి పోయెనో, ఆమెగతి యేమాయినో అతడు తలపెట్టలేదు.

మరునాడు సామాజకుల జీతముల నిచ్చి, తెరలు మొదలగు నాటకపరికరములను అచ్చట విడిచియున్న యికిరసామాజకుల కమ్మివేసెను. పిమ్మట చూడు నాల్గు మాసము రెచ్చటో తల దాచికొనెను గాని, నిర్వాహారశ్యమువలన కాలము దుర్భర మగుటచే, మన్యపుజమీందారువారి క్రింద దివానుపని స్వీకరించెను.

౪

కళాసంతులకులయనకు జెందిన రామారావు పిన్న నాటకుండియు బీదవిద్యార్థి వసతిగృహమునందు జేరి ఉచితముగ విద్య నేర్చుచుండెను. ఏడెనిమిది వత్సరములు విద్యాభ్యాసము చక్కగ జరిగెను గాని వీదప మళూరికవ్యాధిచే నంగవైకల్యమే గాక మేధాశక్తి క్షీణించుటయు నాతనికి తలపించెను. ప్రవేశపరీక్షలో దాటుట కనేక దండయాత్రలు సల్పినను అపజయము యథా ప్రకారముగ గలుగుచుండెను. తన యాసమర్థము ననుర్థించుకొనుటకు అపజయకారణముల పెక్కులు కల్పించుచుండెను. తాను పరీక్షలో కృతార్థుడై యున్న తోడోగమును చేయుచుండ చూచుట నభిలషించిన తనతల్లి కొలదిమాసముల క్రిందనే మృతి పొందెను. ఇంక తన కీ ప్రపంచమున దిక్కవ్వరు తోపలేదు. ఉచితవసతిగృహమున దతనికి తావు దొరకదు. ఇదివరలో కొంత ద్రవ్యసాహాయ్యము చేయుచుండిన మిత్రులు వెనుకాడిరి. ఇట్టియిక్కట్టులలోపాటు ఉబ్బనపుదగ్గు ప్రాప్తించెను. దీననోపాధికి వలయుప్రయత్నములు చేయవలసి విచ్చెను.

ఉద్యోగముకొరకు రామారావు కాశీనాథ వచ్చి సత్రములో బసచేసెను. సత్రపు అరుగుపై గది కదురుగ పరుండి కుట్టుకుట్టుమని దగ్గురు నిదుర పట్టమి విలపించుచుండెను. దోమలబాధ నివారించుటకు ఆపాదము స్రుక్తము పాతపట్టుకందువాతో కప్పికొని, దీపమును మిలుకు

మిలుకు మనునట్లు పన్నముగజేసి శయినించి తనయవస్థను తలచికొనుచుండెను.

రాత్రి పదిగంట లయినది. పొరు రెల్లరు పోటీ నాటక ప్రవర్తనపీక్షగామునకై యేతెంచుటచే బీభత్స నిర్వాహకముగ నున్నవి. ఎగిరి వచ్చినట్లు జట్కూబండి యొకటి సత్రమువద్ద నిలిచెను. తోడనే యొక మానవమిగ్ర హము చేత చిన్నట్రంకుపెట్టెతో బండిలోనుండి దిగినట్లాయెను. రామారావు కన్ను విప్పి చూచునప్పటికి మేలి ముసుగులోనుండి స్త్రీ కంఠవ్వని తనచెంతనే వినబడినది. రామారావు నివ్వెరపడి లేచి మార్చుండెను. సత్రపు గుమాస్తా యెచ్చటికో పోయెననియు, గదుల తాళము లాతనియొద్దనే యుండుననియు, తనక్రింద నున్న గదిలో నామె కిప్త హస్తచో నుండవచ్చుననియు రామారావు అయ్యంతరి ప్రశ్నల కుత్తరముగా, మధ్యమధ్య దగ్గురు చెప్పెను. అంత రాత్రివేళ చేయునదేమియుబోచక రామారావుగదిలోనే రాత్రి గడపుటకు మోహిని నిశ్చయించుకొనెను. తోడు నీడ లేచి యాతని కేమి దేవతవలె తోచెను. సామర్థాతని చెదజల్లు నామె ముఖులక్షణములచే ప్రోత్సహింపబడి, తనయవస్థ నింతనరకు వివేడువారు లేరని చింతించుచున్న రామారావు తన దీనదశసంతయు సవిస్తరముగ వివేదపరచెను. ఆమె హృదయము కరగగా, తోగ పీడితుడైన యాతనికి వందునీసా నందిచ్చుట, దాహ మిచ్చుట మొదలగు పరివర్తన చేయుచుండెను. రామారావునలె తానును దిక్కు లేనిదని యామెజీవితములో మొదటిసారి గుర్తించెను. రామారావు దీనవసములామె యాలోచనను భంగపరచు చుండెను. ఇంతియ గాక యామె యింకా విన సహింపలేక, “నాయనా! చాల రాత్రి యయినది; ఇంక పరుండుము; ఇంకను మేల్కొనిన జుబ్బు ఎక్కువగును” అని యామెబుజ్జింపగా నాతడు కంట రిడిపెట్టుకొని, “అమ్మా! నే నెటులయిన చాల కాలము బ్రతుకజాలను; నీసన్నిధిని చనిపోవుటకంటె నా కీప్సితము లేదు.” అని యాతడు చెక్కి-చెక్కి యెడ్వెసాగెను. కరుణాంతరంగియైన యామె అట్లు బాసవేయ కొంతనేపటికి రామారావు నిదురించెను.

మోహినికి మాత్రము కనుకు పట్టలేదు. వివాహ రావు గావించిన తిరస్కారమున కామెప్పుడయి మొక ప్రక్కనుండి దహించుకొని పోవుచున్నది. ముందు తనగతి యేమియో యుద్ధింపకున్నది. కర్తవ్యమునుగూర్చి చాల నే పాలోచించి భుదకు కొంతకాలము రామారావుతో నుండుట యుద్ధిమ మని నిశ్చయించెను. పాండవ్యము నను, విద్యయందును తనకంటె చాల తక్కువదేయందున్న రామారావుతో మండిన లోకులనన్యధా తలంచరు; రామారావురసముల బట్టి చూడ నాతడును తనయెడల నన్యత్తముగ ప్రవర్తించును. పురుషునియండ నుండు టెందుకై నను స్త్రీకి మంచిది. పలుపురకంటబడి యపవాదలకు పాలుగాకుండ తనయెడ సోదరభావముననున్న యీ తనితో కాలము గడపుట మంచిది.

తెల్లవారుచున్నది. రామారావు ఉలికిపడి లేచి, 'అమ్మా, అమ్మా' అని కేకవేసెను. మోహినియు 'ఏమి, నాయనా?' అని యూహించెను.

"అమ్మా! నన్ను విడిచిపెట్టి వన్నావుగా!"

"ఔను."

"ముమ్మాటికి విడిచిపెట్టవుగదా!"

"అలాగే కాని నే నెవ్వరినో, ఎట్లు నీవెట్ల నంటి నో, ఎవ్వరితోను చెప్పరాదు. తెల్లవారకపూర్వము మన మిచ్చటినుండి పోవలెను. కారణ మడుగుతును."

"శేపు ఉదయముననే నాకు ఉద్యోగ మిచ్చెదనని ఇచ్చట నొక జమీందారు వాగ్దానము చేసెను. శేపు సాయంకాలము మన మేగువము."

"అటులయినచో నిచ్చట నాయనకి సతిరహస్యముగ నుంచును. ఉద్యోగపుటు తీరువును పొందినవెంటనే రై లెక్కి మనము తప్పక పోవలయును."

"ఇదిగో! ఇప్పుడే జమీందారుదగ్గరకు పయన మగుదును." అని లేచి కాల్యక్యత్యముల దీర్చికొని తెల్లవారగానే జమీందారుని దర్శించి మన్యములొనన్న పీరు పల్లెట తానేదారుగా నియమించబడిన ట్లుతీరువు గైనికొ, క్రమముగా బసచేరి, యా శుభవర్తమానము మోహిని

కరింగించెను. రామారావు కుండు విశ్వర్యసంపదపై మోహినియొక్క సౌఖ్యము ప్రస్తుతపరిస్థితులలో నాధార పడియుండుటంబట్టి ఆమెయు మిగుల సంతసించెను. ఆలస్య మేమియు తేయకుండ కాకినాడను విడిచి రైలు మీద పయనము గావించిరి.

౫

పీరుపల్లెట పోవుమార్గమున నున్న మెకళుటాడ గ్రామమందున్న దివానుగారిచేతిక్రింద రామారావు ఉద్యోగము చేయువలసియుండుటచే వారింట నొకదిన మాగి వారిదర్శనము చేయుట లొకరికిరిని మంచిదగుటచే రామారావు డివానుగారి గృహమునకు మోహినియు క్తముగ నేతెంచెను. తనరాకకు కారణ మెరింగించిన పిమ్మట దివానుగా రారని నెక్కుడుగా నాడరించెను. ఇట్టియాద రకు చేరుకారణ ముండుసేమో యని తరువాత జరిగిన వృత్తాంత వసుమానమును కలిగింపక మానదు.

మన్యములో పనిచేయుట కిదియే ప్రథమ పర్యాయ మగుటచేతను, మన్యపుజనులకును ధయమును కలిగించు సీతకాలము చొరవపనుండుటవలనను, ఆరోగ్యమును కాపాడుకొనుట కతిశాగ్రతి వహింపవలయునని దివాను శంకరరావు రామారావునకు సీతతోధ గావించెను. ఎక్కువగా పనిచేయక పోయినను తాను మెరించెదననియు దివాను వాగ్దానము చేసెను. ఇట్టియనూప్రక్రమకు రామారావు వెంటయు కృతజ్ఞత చూపించెను. అనారోగ్యకరమగు గడుమన్యములో స్త్రీలతో కాపురముండుట ప్రమాదకర మగుటచే కొంతకాలము మోహినిని దివానుగారింట నుంచుటకు దివాను శంకరరావు ప్రోత్సాహముపై రామారావు సమ్మతించెను. మన్యపునుంచివెడ్డల నరయూపరకు మెకళుటాడలో నుండటయే భవ్యమని మోహినియు తలచెను. మరునాటి యుదయమున రామారావు పీరుపల్లెట దివానుగారి జవానును సాయముగా గొని యేతెంచెను.

ఉత్తరశూదమునుండి మోహినియొక్క క్రమము సంపాదించి కత్తికొలది శంకరరావు ప్రయత్నించుచుం

డెను. మదరాసునుండి వండ్లు, పెద్దాపురమునుండి పట్టు చీరలు, మలబారునుండి నట్టు బిళ్లలు, కలకత్తానుండి వాస నమానెలు వచ్చి పడుచుండెడివి. శంకరరావు ఇంటిపెత్త నము మోహినిపై చెట్టుచుండెను. నేనకులు, పురవాసులు మోహినిని చిన్న చుక్కగారని పిలుచుచుండెడివారు. మాణి క్యాలంబ పెద్దచుక్కగారయినది. మోహినిని స్వయముగ వశ పరచుకొను ప్రయత్నములు భగ్నుమగుటచే సిగ్గుపడిచి శంక రరావు ఈపనికి మాణిక్యాలంబు పురికొల్పెను. తనగౌరవ ము శంకరరావుదయపై నాధారపడియుండుటచే నాతనిని మాణిక్యాలంబ వారింప సాహసింప లేకపోయెను. కుసుణో పేరయగు మోహినియొడ తా నిట్టిరీతిని వర్తింప మాణి క్యాలంబకు మనసు పుట్టదాయెను. మోహినినిగూర్చి యో చించినకొలది మాణిక్యాలంబ కామెయొడ ప్రేమ యధిక మగుచుండెను.

కుడ కొకనాడు మాణిక్యాలంబ తన మనస్సును మోహినికి వెలిబుచ్చెను. శంకరరావు దుర్భాగ్గుడనియు, మోహిని శీఘ్రముగ నాతనిగృహము విడుట యుక్త మనియు నామె మాచించెను,

“నీప్రక్క నుండ నాకు శంకరరావువలన నేమి భయము?”

“అట్లవకుము. నన్ను కూడ నిరదు మోస పుచ్చెను.”

“అ చెట్టు?”

“వెట్టిదానా! నే నాతని భార్యనని నీవుకూడ నమ్ముచున్నట్లున్నది. ఇతనికి భార్య యనిపోయి నాలుగేండ్లయినది. ఈతడు మాడేండ్ల క్రిందట బగ్గారిలో ఉద్యోగము చేయుచున్నప్పుడు విరేంతుడైన నన్ను మోహించి వివాహమాడెనని వర్తమాన మంపుచుండెడివాడు. ఇం తలో నాతని కీగ్రామము బదిలీయగుటచే నాతని నమ్మి వెంట వచ్చితిని. ఇప్పుట నాప్రవర్తనకు కళంకము కలిగించెనే కాని యథావిధిగ వివాహ మాడకుండెను. ఇప్పు డీతని విడిచి పోయిన నేనభోగతిహా లగుదును. చిన్నతనముచేత నీగతికి దిగితిని. మాటికి, గుడ్లకు లోటు లేదు గాన నిచ్చుటచే యుండ నిశ్చయించితిని. ఇక రెండు దినము లుండిన

నీవును నాగతికే వచ్చెదవని భయపడుచున్నాను. ఇట్లు చెప్పినందులకు తుమింపుము.”

“మోసగానికి మోసమే శిక్ష!”

“అబ్బో! అతని మోసపుచ్చుట సాధ్యము కాదు.”

“అట్లవకుము. నీవు పూర్తిగ నాకు సాయపడిననో .....

“నాప్రాణముపైన నీయధీనము చేసెదనని నమ్ముము.”

ఇట్టిప్రసంగమున నున్న యువకులయెదుట హదాని డిగా ప్రత్యక్షమై, అతిశౌంధరపని లెటప్పించుటచే తాను పీరుపల్లె వెళ్లవలసి యున్నదనియు, తత్క్షణమే బయలు దేరుదుననియు శంకరరావు తెలిపి, మాణిక్యముపైపు భావ యుక్తముగ విడిచి, “నేను తిరిగి పదిదినములలో వచ్చే సరికి నే చెప్పినది సిద్ధపెట్టుము” అని దీనముగ బల్కి వెడలిపోయెను.

శంకరరావునకు పరీక్షామోగ్యతలు లేవు. ఉద్యోగానుభవమును తెక్కున. సామర్థ్యమును చాలదు. అయినను విరేంతునివాహము చేసికొన నున్నట్లారితడు జమీందారుగారికి విన్నవించుటచే సంఘసంస్కర్తయగు నామ హనీయు డీఁగొప్పయద్యోగము నారనికెచ్చెను. ఉద్యోగము దొరకినప్పిట్లు బహిరంగముగ మాణిక్యమును వివాహమాడుట కాత డిష్టపడకుండెను. పీరుపల్లె కాత డిష్టము పోవుటకు కారణము మోహినిచ్చైతన్యమును తెలిసికొనుటకే. రూపసంపద లేని రామరావునకు మోహిని భార్య కాదని శంకరరావు శంకించెను. మోహినిని వివాహమాడుతలంపుతో శంకరరావు తనమార్గమున వాటంకములు లేకుండ జూచుకొను నుద్దేశమున నుండెను. అట్టిసమయ మన నాతని కొక లేఖ చేసెద:

“అయ్యా!

“నేనును, మాణిక్యాలంబయు చామర్ల కోటలో నున్నాము. రేపు సాయంకాలము రాజమండ్రి వెళ్ళుచున్నాము. అప్పుట మాణిక్యాలంబ పునర్వివాహము వారముకోజాలలో జరుగును. ఈసంగతి నాకెప్పుడే తెలిసినది; తెలియక ఆమెతో పయనమయితిని. అయినను ఆమెతో

కూడ మండుటచేత తమిళబాబులన కృతజ్ఞతా పూర్వకముగ కొంత మేలు చేసినదాన నగుచునని సంతసింపుచున్నాను. బాగు చేయక వలయు ప్రయత్నములు చేయుదు. తొందరచే గలిగిన లోపముల తమింపుదు.

చిత్తశింపవలెను,

“మోహిని.”

ఎవ్వరితో నేమియు చెప్పక, బాబును దదివినవెంటనే చామర్ల కోటకు బయలుదేరి, మార్గాయాసమునకు చెనుదీయక జట్కామీద ప్రయాణము చేసి, యాసాయంకాలమునకు సామర్ల కోట సత్రమును తేరికొని, యచ్చట మోహినిని గాంచి, “మాణిక్యమేది” అని యడిగను.

“కాబోవు భర్తతో కాకినాడ వెళ్లినది.”

“ఎందుకు?”

“ఉద్యోగముకొరకు జమీదారుగారిని దర్శించి భర్తకు ఉద్యోగ మిచ్చుని కోరునట!”

“కొంప మునిగిందే!”

“ఏల?”

“ఏమయితే నేం! నా ప్రార్థనం. ఇదివరకే నే నా మొను వివాహమాడిన ఈయంపద్రవము బరుగగుం డెడిది... అయినను, మోహిని! నీ బాబులన నోవర్పదలచిన మహా పకారమును పూర్తిచేసి న న్నుకుగ్రహింపుము. నీయెడ నా కిదివరలో కలిగిన చెడుతలంపులకు నన్ను మన్నింపుము. మాణిక్యమును వివాహమాడుటకు సిద్ధముగ నున్నాను. ఆమె నన్ను వివాహమాడనిచో నాయుద్యోగము పోవును. విశంతువివాహమును చేయదలచికొనినందులకు నాబంధుగు లిదివరకే నన్ను వదలిపెట్టిరి. నీవు తప్ప నా కిప్పట్లున దిక్కు లేదు. అమ్మా! దీమునిరక్షింపు.” అని శంకరరావు విలపించెను.

కొంతనే పాలోచనను వడించి తాను కాకినాడ వెళ్లి మాణిక్యంబును కలిసికొని యామెకు నచ్చవెట్టి మరునాడుదయము రాజమండ్రికి తీసికొనివచ్చెదననియు, శంకరరావు వెంటనే రాజమండ్రి వెళ్లి మరునాడే వివాహము జరుగుట కేర్పాట్లు చేయవలయుననియు నాతనితో చెప్పి వంటిచేసెను.

తెల్లవారుజాముబండిలో మోహినిమాణిక్యంబును రాజమండ్రి వెళ్లి యందు యామెకు గంటల కచ్చటచేరిరి. శంకరరావు కొందరి మిత్రులతో స్నేహమనన్ద కాచుకొని యుండెను. మాట్లాడినచో భావికార్యమున కేమిభంగము ల్లునోయని యందరును మానము నహించిరి. శంకరరావు వారిరువురను గమ్యస్థానమునుకేర్చెను. అవాధికరకాలము మందు బ్రహ్మపమాజఫణితిని శంకరరావు మాణిక్యంబును వివాహమాడెను.

మోహిని మాణిక్యంబును పన్నెనయుపాయము శంకరరావు ఎఱుంగదు. తన భార్య చేచిపోయెనని పలువు రాక్షేపింతు రను భీతిచే కాకినాడ వెళ్లి జమీదారుగారిని చూచి వేరొకస్థానమునకు బదిలీ నొందెను. మోహినిని పిరుపల్లెలో దిగబెడిచి బదిలీ గ్రామమునకు భార్యసహితముగ చెడలెను, శంకరరావు.

౬

జరుగుచాటు లేనివారికి పొందర్యమే శత్రువు. పొందర్యరక్షణకై ఇదివరలో శేర్పరచిన పైనికదశమును వదల్చుకొనిన గాని తనకు క్షేమము కలుగదని మోహిని యెంచి అద్దము నావల మంచెను; పట్టులను స్వస్థి చెప్పెను; దుచ్చిన దవ్వున కేగెను.; పట్టుచీరలు పెట్టి దాగెను.; వాసవమామిల వాసవే లేదు.; చేతిరుమాళ్ళు చెదరిపోయెను. ముంతంతకొప్పు, రూపాయంతబొట్టు, కచ్చాపోసి కట్టు, పాతమేలికమ్మిచీర, తురకబొంబాయిగడ్డ రవిక మొదలగు లాంఛనములతో చేద పల్లెటూరి ముత్తయిదువ వలె మోహిని ఇప్పు డరణ్యములో నజ్ఞాతవాసము గావించుచున్నది. రామారావు పనిపాట లేమియు తలపెట్టక ఆ రోగ్యమును కాపాడుకొనుచు నెట్టెటో కాలము గడపుచుండెను.

రెండుదినములక్రిందట క్రొత్తదివాను చాచ్చీపుచ్చుకొనెను. అప్పుడే యాయన యందారస్వభావుడనియు, భవి కుడనియు, రూపవంతుడనియు మన్యవంతయు మ్రోసుచున్నది. నాటిసాయంకాలము దివానుగారు పిరుపల్లె వచ్చెదరని తాళీదును జవాను పట్టుకొని వచ్చెను. రామా

రావు తాళి దండిన ఘడియనుండియు దివానుగారి కుచిత
రీతిని మర్యాదచేయుట కోర్చుట్లు చేయుచుండెను.

కులభేదము పాటించని ఓహూరాత్రి రామారా
వింట నతనిపంక్తిని భోజనము చేయుచుండెను. పూర్వపు
దివానువలన కలిగిన కష్టము లీతనివలన కలుగునేమోయని
మోహిని చాటుక మెలగుచుండెను. వంటక మెద్దియో
కావలసి రామారావు 'మోహిని' యని పిలిచెను.
మోహిని వంటకముతో సెమట నిలిచెను. దివా నామె
మోమును దిలకించుటలో నిద్దరిమాపులు కలిసిపోయెను.
మోహిని మూర్ఛిల్లెను. దివాను విడిదిగృహమున కేగను.
రామారావు మోహిని కుపచారము చేయుచుండెను. కొంత
సేపటికి, దివానుగారికి పాతాత్తుగా జ్వరము వచ్చుటచేత
మెకపుటాడ వెల్లిపోయినారను వర్తమానము రామారావు
నకు తెలిసినది. మూర్ఛితేరిన మోహినియు నీవార్త విని
'కృతఘ్నుడు' అని తిరిగి మూర్ఛపోయినట్లు కేయనిం
చెను. మోహినిచితచర్యలును, దివానుగారి ఆకస్మిక
నిష్క్రమణమును రామారావు మనస్సు కలగించెను.

కాకినాడలో గాంచిన కల నిజమాయెనని నూతన
దివాను విలాసరావు తలపోసెను. మోహిని నెంతయు
లోలోన దూషింపుచుండెను. కొలదిదినములకిందట
నే ఈయువోగమునందు ప్రవేశించుటచేత నిష్కడే బది
లీని కోరుట తగదని యూహించెను గాని యామెయున్న
ప్రాంతముల నుద్యోగము చేయుట కాలినికి శృంగభంగముగ
దోచెను. ఇట్లు డోలాయమాన మానసుండైన దివానువిలాసి
రావునకు జమీదారుగారు జమారుగా నుత్తరువు గావించిరి.
తీరుపల్లెతానేదారు వనూలుచేసిన దస్తునుండి
ఎదిమిదివేలరూపాయల నతి త్వరలో పంపవలెనని జమీ
దారుగారి యజ్ఞ, దివాను తానేదారు రామారావునకు
వ్రాసి పంపగా నాతడొక్కమారు రూపాయలైన వనూ
లు చేయలేదని జవాబిచ్చెను. దివా నీపంగరిని జమీదారు
వారి కరుకజేసి, తానేదారుని అతని యశ్రద్ధకు పంజా
యిషి యడిగెను.

తనయశ్రద్ధకు గలగు దుష్టులమునుండి తప్పించు
కొనుటకు రామారా వొక కుట్ర పన్ని యందు

మోహినిని సహాయము కోరెను. తనమోహినిని దివాను
మోహించి యామెను పొందుటకు తన్ను పాడు
చేయ దివాను సంకల్పించుకొని యన్యాయముగ దోహ
దోపణ గావించుచున్నాడని జమీదారున కర్జీ నిచ్చెను.
అర్జీవిచారణసమయమున నిజసితి బయలుపడునని విలాస
రావును ఆపవాదముండి తిప్పించుటకు తనసాక్ష్య మవసర
మగుటచే నాతడు తనసాక్ష్యమును కోరక మానదనియు,
అప్పుడు విలాసరావుతో సంయోగము కలుగగలదనియు
మోహిని దృఢముగ నమ్మి రామారావు పన్నిన కుట్రలో
జేరెను.

ఈ అర్జీపంగతి దివానునకు తెలిసి చాల విచారిం
చెను. మోహినినిజచరిత్ర తెల్లడించుట కాలిని కిష్టము
లేదు సరేకదా, మోహినిపే రీయర్జీలో నుండు టామె
కును తనకును మానహానిగ దోచెను. మోహిని కీయర్జీపంగ
తి తెలిసియుండదనే యాశయినప్పటికము. కావలసినంత ధన
మున్న విలాసరావున కీయద్యోగము లెక్కలేదు కాని
ఈనేరాదోపణ తనగౌరవమునకు భంగకరమని మిక్కిలి
చింతిల్లుచుండెను. మోహిని తనపై నబద్ధపు సాక్ష్య మి
చ్చుట కల్ల యను గాధవిశ్వాసముతో నాతడు మెదల
కుండెను.

2

విలాసరావు నాకర్జీంచి తిరస్కరించిన మోహి
నిని చూచుకొన్న వొడముటచే జమీయజమాని పొంత
ముగా నీయర్జీని విచారించుటకు కాకినాడనుండి పీఠపల్లి
వచ్చియుండెను. రామారావు బలవంతపెట్టగా నావుంటి
నాతని గృహముననే విందారగింప నియ్యకొనెను.
మోహిని పొందర్యవీక్షణాయత్తచిత్తుండగు యజమాని
వివాహకరావున కీ యాహ్వాన మమితామోదమును కలి
గించెను.

మోహినిని జూచు ననకాశమును పొడిగించుట
కోయన వివాహకరావు భోజనసమయమున ననేకవిష
యములగుర్చి ప్రస్తావించుచుండెను. అందు, విచారణ
కున్న యర్జీవిగుర్చి ముచ్చటించుచు, తీర్పు మోహినిసా
క్ష్యముపై నాధారపడియున్నదని నూచించి దృష్టి మో

హినిపై ప్రసరింపజేసెను. "అట్లయిన వ్యాయము దొరకు" నని రామరావు సంకోచముగ పలికెను. తనగౌరవమును రామరావు కాపాడజాలడని మోహినికి విశేషమాయెను. వినాయకరావు చేష్టలవలన వాతనికి తనయెడలగు దురుద్దేశమును మోహిని గుర్తించెను. ఇట్టిసంకల్పమున మాకోభావము కూడదని యామె నిశ్చయించుకొనెను.

"అడుదానిమాటయో మీ కాధారము?" అని తేజాకోకము చేసెను, మోహిని, అదను దొరకగదా యని వినాయకరావు సంభాషణ పెంపుచేసెను.

"అడుదానిమాటయే యర్థి కాధారముగదా!"

"అట్టియెడ వాడుచి పరిష్కరింపవలసిన తగవు కదా యిది?"

"తగవు గలదా లేదాయని విచారించుటకుమాత్రమే నేను వచ్చితిని."

"స్పష్టము కాని తగవునకు తగ నేమి?"

"తగవు గలిగించినవాతినడుగులపిన విషయమిది."

"ముం దట్టివారిని విచారించినగదా సాక్షుల విచారించవలెను."

"సాక్షుల నడిగినగాని తగవు స్పష్టపడు తెట్లు?"

"తగవును స్పష్టపరుపని యర్థి విచారణ యేలే?"

"అర్థి విచారణలో చెట్టకపోయిన నీపరియయ మెట్లు కలుగును?"

"కేవల పరిచయమువలన లాభ మేమి?"

"పరిచయమువలన లభించుమార్గములువిశేషముగనును."

"వచ్చినమార్గ మేమార్గము?"

"అట్లన రామరావును కాకినాడకు బదిలీచేసెదను."

"అట్లు చేసిన అర్థిని బుట్టిలో వేయవచ్చును" అని మోహిని అనుటతోడనే ఇంతవరకు సంభాషణ వెట్లు పరిణమించునో యని కానికొనియున్న రామరావు, "అంతకుం తె మాకు కావలసిన దేమి?" అని త్పైపిని చెల్లడించెను.

"హుజూరులోనున్న పనిపాటలు లుండవనా?" అనెను చిరువ్వుతో మోహిని.

"హుజూరువారి పనిపాటల నీ వింక మాచెడవు కదా?" అని వినాయకరా వందికొనెను.

కాకినాడకు రామరావును బదిలీచేయుట నిశ్చయింపబడిన పిదప భోజనమును ముగించిరి. ఈబవీలి యందరకును సంతృప్తివినాయకముగ ముండెను. దివాను తనపై మోపిన నేరము మాఫియైనని, రామరావును, మోహినిని తేరచు మామభాగ్యము కల్గునని వినాయకరావును, విచారణ లేకుండా అర్థిని బుట్టరాఖలు చేయించితిని మోహిని యు సంతోషించిరి. నిశ్చయము వదిలిపోవువని మోహిని రామరావు లున్నానిది. వరునాడే వీరిరువురును, వినాయకరావును కాకినాడకు పయనమైరి.

౮

కాకినాడలో నింకను రామరావు కాపురము నీరపడలేదు; వినాయకరావు తన నీరప్రయత్నముల వారంభింపలేదు; అర్థివిచారణవలన కలిగిన యాశభంగ మింకను మోహినికి చల్లారలేదు; అప్పుడే మొకపుటాడ దివాను రామరావుపై అర్థివలన తడవ గల్గిన మర్యాద వస్త్రమునకు పరిహారముగ పదిహేరుపైసములకు దావా లేనున్నవాడను నిశ్చయమైన కలుగు రామరావునకు తెలిసినది.

అర్థిలోని సంగతి యబద్ధముని యెరిగియున్న రామరావున కీవార్తసహింపరావలయును. దావాలోదానోడిపోవుట నిశ్చయము, పదివేలరూప్యముల నిచ్చు తెట్లు? అతనిచేత గవ్యయినను లేజే కారాగృహప్రవేశము తప్పదని యతడు విలపించెను. విలాసరావు పాదములపై బడి కుమాపణను కోరుటకంటె గర్వింతర మాలని కగపడలేదు. తనకు తట్టనింపనున్న యాపదను మోహిని తెలిగించి తన సంకల్పమున కామె యభిప్రాయము వేడెను. తన యుపాయములు వర్ధిల్లముయినందులకు లోలోన పగను చున్న మోహిని కర్తవ్యమునుగూర్చి రామరావుతో నేకిరించెను.

సహజముగ రామారావు పిరికివాడు. తాను చేసిన యపరాధ మారని మరింత పిరికివానిగ జేయుటచే నాతడొంటిగ విలాసరావును దర్శింపలేక మోహినిని తన వెంట నాతనికిడకురమ్మని యతివిషయముగ బ్రార్థించెను. విలాసరావునెడ నామెకు గల ప్రేమ యామెను మరింత ప్రోత్సహింపదుప నామె రామారావుతో మెకపుటాడకు బయలుదేరెను.

మోహినియు, రామారావును ఎదుట బడగానే విలాసరావు మనమున క్రోధము, ఆశ్చర్యము, జాగుప్ప ఒండొంటితో బోరాడుచు దృఢముగ నిలుచుటచే గొంత తడ వాతడు పలుకబాలకపోయెను. భయము రామారావు గొంతుక నోక్కివేసెను. కార్యనిర్వహణ భారము తనపై బడినదని మోహిని గుర్తించెను.

విలాస:—కంకర రావును మాయచేసివట్లు నమ్ముచు మాయచేయ నచ్చితివా?

మోహిని:—మాయనుండి విముక్తి లెప్పించుటకే నచ్చితిమి.

విలాస:—నీవు మాయనుండి లెప్పించుకొనిన పిమ్మట నాసంగతి యాలోచింతువు గానిలే!

మోహిని:—నే నోరుల మాయలో బడలేదే!

విలాస:—రామారావును, ఆతడిచ్చిన యస్త్రయును పాతులు.

మోహిని:—సాక్ష్యము నాకే బలకరము.

రామా:—ఆవును, లెప్పకుండ నంతే!

విలాస:—ఛీ! స్వలాభముకొరకు భార్య నపవిత్రునిగ గావించిన నీప్రసంగము కట్టిపెట్టుము.

రామా:—రామరామా! ఈమె నాతల్లి. నా ప్రాణమును రక్షించి, మానమును కాపాడి యుద్యోగమును నిలువబెట్టిన మహాదేవత!

సంభాషణము ముదురుచున్నటుల గ్రహించి, నాటకకాల వదలిన దాదిగ నాటివరకు జరిగిన వృత్తాంత మంతయు సవిశ్రమముగ మోహిని యెరింగించి, 'నిన్ను కలియుటకే నిన్ను విడిచెద'నని తా నానా డనిన పలుకుల జ్ఞప్తికి లెచ్చెను.

అప్పుడొక వయోవృద్ధుడు ఆకస్మికముగ లోని కరుదెంచి మోహినిని గొగ్గిట బట్టి, సంభ్రమమువలన నూతనముగ తొలగింపబడిన ఆకాళంగము చెలువడువట్లు బొప్పముల విడుచుచుండెను. మోహినీ విలాసరావులు వేరువడిగ వినివప్పుటినుండియు మోహినిబాడల వరయ ననేక పట్టణముల దిరిగి తుద కానా డామెను జూడగల్గిన పాపారావు సంతోషమునకు మేరలేదు. వేక్యామణి యగు నాగమణి కులవృత్తినుండి తనమాతురును లెప్పించుటకు మాడేండ్లయాయననే మోహినిని తనకు గురువైన పాపారావున కప్పగించెను. అతని కాత్మజులు లేని లోపము మోహినివలన తీరెను. పాపారాయ దంపతులు జననీజనకులనియే మోహిని లలచెడిది. వారును మోహినీ జన్మవృత్తాంతమును మరుగుపరచిరి. కొలదికాలము క్రిందట నాగమణి మరణించిన నా ర్తనైపను మోహిని యెరుంగదు. పాపారాయని దర్శనమువలన మోహిని కెట్టియానందము కలిగియుండునో! విస్మయమునుండి లేచిన పిదప విలాసరావు పాపారాయని గౌరవించి యిష్టాగోష్ఠి ప్రారంభించెను. మోహినీవిలాసు లొకరైపై నేరముల నొకరు పాపారాయనకు చెల్పుచుండిరి. ఈతగవును తీర్చుటకు రామారావు సాక్ష్య మవసరమాయెను. రామారావు తాను నాగమణియను వేక్యాపుత్రుడనియు, కులవృత్తిపై రోతగల్గి యాతనిరిల్లి తన్నొక చీదవిద్యార్థి వసతిగృహపు యజమావల కప్పగించెననియు, నామె కొన్ని మాసముల క్రిందటనే గతించెననియు, దిక్కులేక యల్లారు సిలిలో మోహిని తన్ను పోదరునినలె గాపాడిన దనియు చెప్పుచుండగా, పాపారా వొక కాగితమును జేబునుండి తీసి విలాసరావున కందించెను. విలాసరావు కుర్చీనుండి తత్తరపాటుతో లేచి మోహినిని కాగిలించు కొని తుమాపణ చేడెను.

ఈ కాగితము నాగమణి మరణకాలమున వ్రాసిన మరణశాసనము. అందు తవలిడ్డలకు రామారావు మోహినులకు సమముగ నీయగలందులకు పదివేల రూపాయల పాత్రును పాపారావునకు స్వాధీనపరిచెనని యున్నది.

మరుసటి దినముననే రాజమండ్రీలో రామారావు కన్యాదానము గావించ, బ్రహ్మసమాజ విధానమున మోహినీవిలాస పరిణయము శోభాయమానముగ జరిగెను.

వటమూలమందిరా!

చూపులు రెండు ముక్కుతుండఁ జొన్చియు జూచిన చూపువెంటనే
లోపలఁ జూచి చండకరులో శశిఁ గూర్చి చతుర్దశంబుపై
దీపము వెట్టి దాని తుదిలేజము తానయి విశ్వమంతయుఁ
వ్యాపకుడైన పుణ్యుడు మహాత్ముడగుట వటమూలమందిరా!

కన్నులుమూసి నాడుమదిగన్ను (?) త్రికోణమునందు జొన్చి లో
నన్నపు దిండిఁదూర్చి జలజంబుల నిచ్చెన యెక్కి మింటిపై
వెన్నెలరాజుఁ జేరి సుఖవేళలయందును నీవు నేనయై
యున్ననుగాని నాహృదయ ముబ్బదమావటమూల మందిరా!

గట్టిగ వేదలాగురిని ఖండలునేయక యేడు చింతలఁ
గొట్టక మూఁఁగ రిండ్లు చెడగూల్చక (.....) మబ్బనా భవి
బొట్టును బోనముఁ (.....) పోకులు బూడిద పూత లూరకే
పెట్టునుగాని నీదుదయ పేర్చునా వట మూలమందిరా!

వాలినయింద్రియాలయ కవాటములన్నియు మూసి నెమ్మదిఁ
దాళమువెట్టి లోపెలుఁగు తత్త్వముఁ గన్గొని తట్టి సుందరిఁ
లాలితనాగకన్య నుపలాలనచేసిన వాఁడె యోగియౌ
మాలిన వేషముల్ జనునిమార్కొనునే వటమూలమందిరా!

సాగినకోపవహ్ని నిజశాంత జలంబులఁ జల్లనార్చియా
శాగిరులఁ నివృత్తి కులిశాహతి నుగ్గుఁజేసి యత్తమా
నాగవిభుఁ వివేకమృగనాయకుచే నణఁగించి లోన సం
యోగ వియోగముల్ విడువ యోగియగుట వటమూలమందిరా.

ఈనాథున్న లగు చున్న 'కడిదొమ్మ అను వల్లని రంభపూత గల కాగితముపై పిండిబలపముతో వ్రాయ
బడియున్న యీపద్యము లొకప్రాచీన శతకము లోనివి.

“మండీ! మీకు కచేరీ వారంకోసాలు కలవులు వస్తున్నాయట! ఆకలవులూ ధర్మవరం వెళ్ళవాలండీ!” అంది కనకమ్మ.

కనకమ్మ కాపురానికి వచ్చి నాలుగేళ్ళయింది. ఆమె మంచి ప్రాధ; లోకజ్ఞానం విశేషంగా సంపాదించింది. కావ్యాలూ గట్టా కొంతవరకూ చదువుకుంది. సోమనాథం లి. ఎల్. పరిక్షలో కృతార్థుడయ్యాడు. ముసలుపని సంపాదించామని, లిప్టలో చేరు చేయించుకుందామని ఈ మధ్యనే చెప్పిపట్నం వెళ్ళి వచ్చాడు. అక్కడనుండి తిరిగి వచ్చిన వర్గరమంచి యేదో పుస్తకాలు చదువుతున్నాడు. ఆలోచనలో ముగిసిపోయినట్లంటున్నాడు. కనకమ్మ ఆమెగతి కనిపెట్టింది గాని కారణం ఏమిందో తెలకపోయింది. తాను నాలుగేళ్ళయిన కాపురానికి వచ్చింది గాని ముచ్చట తీరడాని కొక మెలకయినా కలిగింది కాదని ఆమె తొచ్చుకొనేది. సోమనాథానికి కూడా అదే విచారం అనుకుంది. ధర్మవరం వెళ్ళే సవ్యాసయ్య తప్పకుండా పుడతాడని ఆమెనమ్మకం. అందుకోసం భర్త నడిసింది. అతడితోట చదువుతూవున్న పుస్తకాలూ, పెద్దపెద్దవాళ్ళు చెప్తున్నావున్న ఉపన్యాసాలూ, కొందరు మహానీయుల చేత్రాన్న ఉపదేశాలూ ఇవన్నీ కలిసి సోమనాథం మరింత మార్చేరాయి.

“సోనిస్తూ! ఏం ధర్మవరం! నీ కీ పిల్లలపిచ్చి పట్టుకుంటే? చక్కగా కడిగిన ముత్యాల్లాగ మనమిద్దరమూ కలసి మెలసి కాలక్షేపం చేయకుండా ఆలంపటం కూడా యెందుకు కోరుతావు?” అన్నాడు సోమనాథం. కనకమ్మ కళ్ళు వికారంగా విప్పి భర్త వెగాదిగా చూచింది. ఆశ్చర్యచేపరయి అలా నిలబడిపోయింది. “అయితే వంశాభివృద్ధి జరుగుతు లేదంటారా? యేమిటి?” అంది.

సోమనాథం “జరుగుతే గాని, మనంకొక్కేం పిల్లలక్కరలేదు. వంశాభివృద్ధికి కావలసిన మంచెప్పుడో ఒక మెలకని కంటావు! అదే మానయి ప్రవర్తిల్లుతుంది చాలమా?” అన్నాడు.

కనకమ్మ:—“మంచెప్పుడో అంటే యెప్పుడు? మనయావనం కాస్తా వారిపోయిన తరువాతా?”

సోమనాథం:—“ఉండు మరి! కోపపడకు! ఇది గో యీపుస్తకాలు చూచేవా? మొన్న చెన్నపట్నం వెళ్ళినప్పుడు వాలో హైకోర్టు జడ్జిగా రిచ్చేరు. వాల్లాలో డిప్యూటీ ఉండంటే, ఏదంపకులయినా సరే కోరినప్పుడు మనో ఆడో, వారి కేపిల్ కావలసే ఆపిల్లని కనకమ్మను. వారికి పిల్లలక్కరలేదని తోస్తే కనకం మనిలేయవచ్చును. మాటకీ, నీధర్మమా అని. ఈ నాలుగేళ్ళామా నీవు కనలేదుగాని కనివుంటే మన కీపాటి నలుగురు పిల్లలు పుట్టేదురా? ఆమెలాన్ని నీయావనసాకుమార్గం అంతా అంతరించి పోతుందా? ఇప్పుడు నీకు నామీదనున్న ప్రేమ చూడవంకు లాపిల్లలమీదికి పోతుందా? అప్పుడు నేను ముచ్చటపడి నిన్ను పిలుస్తే నీకు పలకడానికయితా తీరుతా టుంటుందా? ఇంతలోనే మనం ముసలాళ్ళ మయిపోలే యేమిందీ? భగవంతుడు ప్రసాదించినన్ని నాళ్ళయినా మనము యోచనసాగ్య మనుభవించాలా? అని అలా ఉండగా, పిల్ల లెక్కునయినకొద్దీ మన ఆస్తి పలుగుపడిపోతుంది. వాళ్ళకి కామసినవన్నీ యిచ్చి మంచి జీవనవిధానా లేర్పాటు చెయ్యడానికి మన కప్పు డెంకాకేం ఉండదు. మనపిల్లలు పేదవాళ్ళయి తిరుగుతూ ఉంటే మన కానందంగా ఉంటుందా?”

కనకమ్మ కనుబొమలు ముడచేసింది. తీక్షణంగా భర్త వైపు చూచి అంది: “మనసలుపని కనకవా, హైకోర్టుజడ్జి యివ్వాలా? ముచ్చటలు వద్దవదాని కాయనే కావాలి? భగవంతుడు మునుక్రేళ్ళ తిప్పకూన్న యీ ప్రకృతిని మార్చగల కావ్యాలూమాడా వస్తున్నాయా? పిల్లలకు కంటే ఆకుదాని యోచనం జారిపోతుందని మగవాడికి ధయమా? ఆహ! యేమివికాలిప్పుడంత! మగవాడంటే ఆలోచించేడు గాని, ఆకుదాని యోచన మున్నంతకాలం తాను సజీవుడయియుండి ఆ యోచన పాభాగ్యం జాబ్బు కుంది కేమయినా యేర్పాట్లు చేసికొన్నాడా? వాని

ఆయుర్భాగ్యం వాని చేతిలో నున్నదా? అది గాక, యోవనానుభవాకాంక్ష యంతకాల ముంటుందో నిర్ణయించాడా? వాని కప్పటికయినా దీనియెడల విముఖత గలుగుతుందా? పిల్లలు లేని నామంటి నిర్భాగ్యరాక్షు త్రివశులయి దేదీప్యమానంగా వెలిసిపోతున్నారా? కాశ్యత యోవనసౌభాగ్య మన భవిష్యత్తున్నారా? ఆశుదాని యోవన మొక్క విచార భారంతో క్రుంగిపోతుం దన్న సంగతి యే కాస్త్రునేత్రయినా కనిపెట్టేదా? అదికాక, మగవాడు కోరిన ట్టాడుదాని యోవనం స్థిరంగా నిలబెట్టగల డనుకుందాం,—తనమా పేమిటి? తాను నిత్యయోవనుడై నిర్మలంగా విడ్డూపులాగు కలకలలాడుతూ ఉంటాడా? విష్కల్యమప్రేమకి యోవన మొక్కపే లక్ష్యమా? వాన ప్రభులయిన దంపతుల కే యోవనం ఉంది? వా రొకరి నొకరు ప్రేమించుకోలేదా? ముపు కేమలము పశుత్వంక్రింద పరిణమిస్తూం దే? ఇంక స్వార్థపరత మగవానికే గాని యాడుదాని కక్కర లేదా? ఇట్లు నిర్వృతమత్వపరత్వమున బడే మగవాని యోవనం మరి బారదు గాబోలు. ఇంకొక మాట—మగవానికంటే కాదు డెలా కనబడుతుంది? ఆశుదనగా మగవాని యనుభవమునకే పుట్టినదని వానికలపు గాబోలు. వాసనమాచి పోలేనే పుష్పముకున్నాదా?

“అది గాక, పిల్లలు పుట్టడంతోనే మగవానిమీది ఆశుదానిప్రేమ నిల్లలమీదికి పోతుందా? ఈ వనిత ప్రేమతత్వమాత్రం నాకు బోధపడలేదు. అయితే జగత్తులో ఆశుదానికి మగవాడు తప్ప మరి ప్రేమింపదగిన వస్తువే లేదన్నమాట. భగవంతుని మీది ప్రేమ పరగడలు త్రొక్కచుంటే? తలిదండ్రులమీది ప్రేమ తాగుమారు కావలసిందే? అన్నపిళ్ళులమీది ప్రేమ అడుగుంటాలిందే? స్నేహితులమీది ప్రేమ చిందరచందర కావలసిందే? బంధువులపై ప్రేమ పాడుకావలసిందే? ఇరుగు పొరుగువారిమీది ప్రేమ యింకెవరికంటే? దేశప్రేమ దిబ్బతేరవలసిందే? అంతేనా? అదేనా ప్రేమతత్వం? మగవా డాడేమాటలకీ, చేసేచేతలకీ ఆర్థం ఉండదా యేమిటి?

“ఇంక—పిల్ల లెక్కువయితే అప్తి పలుకుబడు తుందన్నారు. ఇది మగవాని ఆర్థకాస్త్రజ్ఞాన సౌభాగ్య

కాబోలు! “నెలనడుము నాటి వన్నెల—యలవడునే గాదె బోయ నమనననిసికికా” అన్నాడు పెద్దన్న. ఆ సీని కాశ్యతంగా నిలబెట్టే ఉపాయా లెన్ని కనిపెట్టేను? గ్రీమంతు లెందరిచేతికో చిప్ప వచ్చింది. అక్కడల్లా విడ్డూపులై కా రణమా? మీ రన్నట్లు కావలసిన ట్టాక్కొడుకును గన్నా రనుకొండి. అకొడుకు మొద్దయి లేనో? చపలు డయి లేనో? చచ్చు పెద్ద మ్మయి లేనో? ఎందరుపండితుల కడుపున నుండులు పుట్టలేదు? పంకితపుత్రు డన్న మాట వినలేదా? ఇక ఆరోగ్యవిషయ మాలోచించండి. పిల్లలను పెంచే విధా లెగిన దంపతు లెంద రున్నారో లెక్క పెట్టండి. అలాగ పెంచుకున్నా రనుకుందాం; అంటువ్యాధులు రాకుండా నిలబెట్టే ఉపాయాలు స్థిరమైన వేయినా ఉన్నాయా? రోగాలుకు తిడితే స్రద్ధపట్టు పనిచేసే మం దులున్నాయా? అదేవీ లేనప్పు డొక్క మొలకను కని పెట్టుకున్న తలిదండ్రుల దినం యెలా దిబ్బతేరుతుంది? మగవా డన్న వాడు తీవుడిని నిత్యం చన్నంటి ఉండే వృశ్యదేవతను దూరంగా తరిమే సిరోపాయం కని పెట్టాలి. దనయొక్కరూ, తన కుటుంబముయొక్కయు ఆయుర్భాగ్యాన్ని అభివృద్ధిచేసే ఉపాయం కనిపెట్టాలి. పాదరసంలాగు పరుగెత్తే తన మనస్సు వ్యసనసంసక్తం కాకుండా మరలించే ఉపాయాలు కనిపెట్టాలి దుర్వ్యాధి పాదాలలో నెలదూర్చుకుండా ఉండే కట్టుబాట్లు చేసుకోవాలి. అప్పుడు జననతత్వంమీద స్వతంత్ర సంపాదిస్తే రాణిస్తుంది!”

పోమనాథం:—“అబ్బ! ఏమిటలా గచ్చసాద లాగ గలగల లాడుతున్నావు? జాజా లాడించేశావే! మగవాడిమీ దేమిటి నీమాట లిలా బాబాలలాగ కురిసిం చేశావు? నేను చెప్పినమాటలు నీ ఇద్దరచేతుకో లేకపోయాయి. ఈమాటు స్పష్టంగా చెబితోను విను. పిల్లలను కంటే ఆశుదానిబలం క్రమక్రమంగా తగ్గిపోతుంది. దానిపల్ల ప్రకృతి సిద్ధమయిన కీచికకాల పరిమితిపై వా చూడకుండా ఆస్త్రీ అవతారం చాలించేయ్యాలి. లేదా, రోగగణితమే మంచం పట్టాలి. అందుకోసం మితిమీరకుండా ఒకడో ఇద్దరో పిల్లలను కని కాస్త్రుల్లిచేయగలిగితే స్త్రీఆరోగ్యం అంతగా చెడదు. దేహపాశ్చం

యెప్పుడైతే ఉంట్లో గోపాపాఖ్యం అప్పుడే ఉంది. ఇలాంటి పండుగలన్నీ వ్రాసినవా ధీమన్నీ అలాంటిదే వ్రాస్తారు. వాళ్ళకి మనహాటి బుద్ధి ఉండదా?"

కవకమ్మ:—“వాళ్ళు మనం కాదు కాబట్టి వాళ్ళకి మనకంటే యెక్కువయిది ఉంటుందా? మీవాడంటే అలాగయితే నేను మారాడలేదు గాని బుద్ధిమంతులు లో కానీ రకు లేకులేక, మాటలచేత మాడ తెలియాలి. నేనుం యింకూ, తోటలమీద పండితులబుద్ధి వన్నె అక్క నూడదు. ఒక్క-70 నేటి యరటిపెట్టుకొనివుంది. ఒక మాటేని తేలు తీరేం విడిచేస్తూంది. ఒకటిల్లును చేతి నుమెట్ట ద తోలినామాంది. ఇది ప్రకృతి నిర్మాతకెక్కినమా? చిత్రకారుని శిల్పచాతుర్యమా? ఇంక ఇన్నియో జంతువులు ఒక్కొక్కటూరి వాలంగయిన మావలను తెట్టి నిత్యాకోశ్యమతో నిగనిలగుతున్నాయి. ఇది ప్రకృతి కెక్కినమా? ప్రకృతి శాస్త్రజేత్ర భావనలమా? ప్రకృతిలో భాగమయిన మమద్యభావో ప్రకృతిమాత్ర ముంటువా? మొకటి పెడదో రాజాగారి కోటకుగతేలు బట్టింపమన్నా చిట. మగవా డన్నవాడు ప్రకృతి కెక్కినమా తెలిసి రెడమయోపమను ప్రకరణ తేల్చరదికొని వాని సమసిరించి ప్రకృతి సిద్ధమయిన పురుషుడు కావలెను గాని పొనిదాని పొడగుమలె కృత్రమనేమధారి యితే యేం లాభం? తంబందస్యంలో వాకో చిత్తుకగ్గ జ్ఞాపకం ఉద్భవింది. చెప్తాను వింటి. నేను పనేందరారికై యున్న పురుషుడు వాళ్ళన్న కేవలరావు కోయంబుస్తూరుమండి కేంపు లేవో పత్తె యింటి కొచ్చాడు. మావాన్న మాపెరల్లో నులాలిమెక్కొకటి వేగాడు. అప్పుడది పోగకొమ్మలేక కొమ్మకొమ్మనా నుత్తలనుత్తలు మెగ్గులు తోడిసింది. కేవల పచ్చుకు య్యకపోయ కొకాకాలో యువుకున్నాడు. అతడి చెట్టు చూగ, తల్లి! చీడపురుగులు లాగ చెట్టు కిన్ని మెగ్గు రెండుకే! చెట్టు సత్తుక చెడుతుంది. భవ్యందం పోతుంది. చూడు కొమ్మంతిటి! ఒక్కటే తుత్తె త్రాటేస్తాను. అప్పుడు వాడందం చూడ వన్నాడు. చిత్ర అలాగే కానీ అన్నాడు. అతడు కత్తెకోకటి చట్టు కొని యెట్లా ఉన్న మెగ్గులన్నీ కత్తిరించేసి మధ్యయన్న మెగ్గుచాడం కొమ్మకు విడిచేగాడు. అమెగ్గు గ్రమ

గ్రమంగా తెలిసి పెద్దదయి కొమ్మనందా ఒక్కటే తుత్తె వన్నాది. దళంగా, నుత్తగా, కేతులు చట్టుంగా యెడిగేయి. తుత్తె మరీ పొగడుగా ఉంది. పెద్దది వానిని కోసి యెప్పు టివాడకపోవ్వక వాడవచావేను. ఏం తెప్పిది! వాని మునుపటి పరిమళమంతా పోయింది. నేను తెల్లకోయేను. మరీమరీ పదిపట్టుగానికే ప్రయత్నించేను. వాటువాడ నేటిది గాని నులాలివాడన లేతేలేను! ఎందుకా తుత్తె! తల్లెమీద నీయలెండు త్రా వెనా నుంకో చూడండి! కాని! దీని! యెమటి కేదం! ఇంకా యాలెండుతుత్తె వయం! కొంతకాలం చెడవందా ఉంటుంది. ఈమధ్య తెలసమాయమండి వద్దించని పెద్ద చేతులతుత్తె వాని తెచ్చేత, అది కానిశతుత్తెలన్నాను కలకలలాడవడమే గాని కొంచెమే వా పరిమళం ఉండండి! ఎందు! చిగ్గంబుకు మాలు! ఎక్కడయితే ప్రకృతినిరుద్ధంగా అన్న తీర నిర్మాణవిద్యు ముతుకుంకో, అక్కచెల్లా నుం కొరని పడుతుంది.”

సోమవాధం:—“ఉం వయితే! దీని కేం చెడ తావు! ఇప్పటి లోకపరిస్థితులు చూడేవా? మంచి చెడ్డ లాలోచించకుండా యెక్కువమంది సిల్లలకు కనే న్నూంది లోకం! తొలెల్లలతో కాలేకేలు విండిపోతున్నాయి! కల్యాణారాలు క్రిక్కిరిసి పోతున్నాయి! కళాప్రసింధులెక్కువై పోతున్నాడు. వాళ్ళవంశ్యులతో నిరుద్యోగత్ర సమస్య తెక్కువయి పోతున్నాయి. అధి ప్రాయశ్చేదాలకు పొడ్డే లేదు. తెగలలో భేదాలు తెలిసి తెన్ను లేకుండా వచ్చున్నాయి. ప్రాత్యాం ప్రాప్యాగే లర భేదాలు విరిచిపోతున్నాయి. ఇన్నీయ్ దేవమంతా యోగమకుండా పదిలేయాలంటే జనమెక్కువ తగ్గింది. గాని మరొక్కడు మాదా యామాట అంటాడు. కాని అది విధానం వేరు. స్త్రీ పురుషులయెగాని కవకాకేను యివ్వమడ వంటాడు. ఈగంధాలలో ఉండే, స్త్రీ పురుషులు భారాభ్యర్థలుగా లేనిస్తూ కొన్ని కొన్ని యంత్ర పాదవాలెల్లా, మందలెల్లా గంతవంతులు కాకుండా ఉండలెప్పు వనే నూతనవిధాంతం తెప్పిచి ఉంది.”

కవకమ్మ:—“అయ్యో! అలాంటి విషయమే కష్టం గా ఉంటి ఏమిటి? సిల్లలు లేకపోతే కాలేక రెండుకు,

కర్మాగారా లెందుకు? జగత్తులో అభిప్రాయభేదమే లేకపోతే జగత్తే లేదు. చూచేరా, ఆబుద్ధిమంథులలోనే రెండుతెగ లేర్పడ్డాయి. గాంధీమహాత్ముని దొకత్రోవా, గ్రంథకారుల దొకత్రోవా—మనుష్యునకున్న ప్రత్యేక తయే అభిప్రాయభేదము; అభిప్రాయభేదమువలననే ప్రజలలో విద్యాకాంక్ష; దానివలననే జ్ఞానాభివృద్ధి; అదియే దేశక్షేమాభివృద్ధికి కారణమవుతుంది. ఏయంశమునా 'గుడ్డెడు చేలో బడ్డెట్టు' జనులందరూ అభిప్రాయభేదం లేకుండా సాగిస్తే ఒకదాని వెనుక నొకటి పోయేగొట్టెల ముం చవుతుంది మనుష్యులొక మంతాను. అప్పుడు మనుష్యత్వం నశించి పశుత్వం యేర్పడుతుంది. సృష్టికర్తవం ఒకమాటు విదాించి చూడండి! జనులముఖా లెన్నో అన్ని భేదాలు! వ్రాత లెన్నో అన్ని భేదాలు! మన ప్రత్యేక లెన్నో అన్ని భేదాలు! కీరనిమ్మాదా లెన్నో అన్ని భేదాలు! ఇంజేలా? వ్రేలిముద్ర లెన్నో అన్ని భేదాలు! జనసంఖ్య తగ్గలే సాయాప్య మేర్పడుతుందా? అభిప్రాయభేదములే తగ్గకుండాగాని అభిప్రాయభేదం మాత్రం తగ్గదు. అభిప్రాయభేదం తగ్గలే సంస్కారమే లేదన్నమాట!

“ఈ మహాకార్యానికి యంత్రసాధనం కూడా కనిపెట్టేరా? ఇది మరీ బాగుంది. యంత్రసాధనంపని యెప్పు డింత లావయింది? ఈయంత్రసాధనంవల్ల పిల్లల తల్లులు కావలసినవారిని మీపిడికిటిలో పెట్టుకున్నారనుకుందాం! గొడ్రాలోకి బిడ్డలను ప్రసాదించే యంత్రం వచ్చాయా? ఇక్కడ మాయాటలు సాగవుగదా! పొరుగువాళ్ళ మాటక్కి నాతోటిదే. ఇద్దరు పిల్లలను కంది; ముద్దు చుచ్చుటా చక్కా అనుభవిస్తోంది. నా కేదీ? ఇప్పుడు గదా వచ్చింది మీ కీవరకువేది. ఇన్నాల్లాయా కూడదా?”

“అది, కాదే!” అని సోమనాథం యేదో చెప్పి బోయేను.

“ఏదీ కాదు! మరింక యీబూతుపురాణం కట్టేయ్యింది. ఇంతవరకూ నాలుకలు పవిత్రం అయ్యాయి. ఇంట్లో పెద్ద లెవరూ లేకుండా బట్టి మన మాడిందిమాట,

పాడింది పాటా అవుతుంది. సరే, మీయంత్ర లేవో మీరుపయోగించండి. దైవం లేదా? ప్రకృతి సమర్థత తత్వమూత్రా లెరుగదా? మీతో నా కందుకూ యీ వాదం? ఆ వేదాంత—కాదు—లోకాంతగ్రంథా లేవో సమగ్రంగా చదువుకోండి. లేదా, చెన్నపట్నం పోయి సంత చెప్పుకోండి. నే నవతలకు పోయి వండుకోవాలి” అని కనకమ్మ లోపలకు వెలిపోయింది. సోమనాథం చిటువవు వచ్చేతూ అలా కుర్చీలో కూర్చున్నాడు. ఎవరి సంభుష్టిచారిది.

2

“బానే! ఏం చేస్తున్నావు? ఇదిగో నుంచినీవు తెచ్చేను నీకోపం” అని సోమనాథం కేక పెట్టేడు. కనకమ్మ పెరట్లో ఆశ్చర్య ప్రదక్షిణలు చేస్తోంది. ఆకేక వినీవినీపించుకోకుండానే, “మూలతో బ్రహ్మరూపాయ” అని గట్టిగా చదివింది. “ఏమే? రావేం? నీకు కావాలా అక్కరలేదా?—రా ఓరీ! ఆరావిచెట్టెక్కడికి పోతుంది?” అన్నాడు సోమనాథం. కనకమ్మ గబగబా వచ్చింది. “ఏమి టాబంగీ?” అంది.

సోమనాథం:—“ఏమిటో చెప్పుకో.”

కనకమ్మ:—“గాలూ? గడియారం గొలుసా?”

సోమనాథం:—“అంకంటే యెక్కువదే?”

కనకమ్మ:—“రచుకున్నదా?”

సోమనాథం:—“సరే. ఆడవాళ్ళ కంఠనేపూ నగలు మీదే ధ్యానం. బంగారం, చెండినగలు పదిసెలలు పెట్టుకుంటే అరిగిపోతాయి. మెరుగు తగ్గిపోతాయి. అంత కంటే యెక్కువైంది దిది. కాశ్యతయావనం! కాశ్యతా రోగ్యం! కాశ్యతసౌఖ్యం! కాశ్యతానందం! బంగీ విష్ణు తాను చూడు!”

కనకమ్మ:—(వగ్గరా వెళ్ళి చూచి) “ఏమిటిదీ? పిల్లలే లేని నాలాటిగొడ్రాలో కి ఉన్న గి ప్నెందుమా? నన్ను చెక్కిరించడానికి తెచ్చేరా? పిల్లలు లేని చిన్న తనం నాకొక్కర్తీకేనా యేమిటి? మీకు మాత్రం చిన్న తనం లేదా? బాగా ఆలోచించుకోండి!”

సోమనాథం:—“వెక్కిరింపు కాదే వట్టిదావా! ఇదేమిటో సరిగా చూచి చెబులాడు! ఇది స్త్రీలపాలిటి వరప్రసాదాని! ఈచిన్నిగిన్నె స్త్రీల యావనధనాగారం! ముంగొంగు బంగారం! తెలిసిందా? ఆకంపెనీవాళ్ళు చెప్పినట్టూ మనం చేయగలిగేముంటే ఇక భార్యభర్తల వడుమ కాళ్ళతానురాగం స్థాపించే మన్నమాటే! ఇక వారి మధ్య పానకం పుడకలాగు విడ్డ లండరు.”

కనకమ్మ:—“సరే! రోజురోజుకీ మీ కీపిచ్చిలా వవుతూం దే? కానీయండి, మీద దేవుణ్ణి క్రిందను తెట్టి యయినా సరే అడుది పిల్లలను కని తీరుతుంది. కాలం కర్మం కలసివస్తే కాదనేవా లెవరు? మీతో నాకేలా? యీపక్షిమారినవాదం?” అని లోపలకు వెళ్లి పోయినది.”

* * * * *

ఆరునెల లయింది. మునుపటికంటే సోమనాథాని కిప్పుడు కనకమ్మమీద ప్రేమ లానయింది. అది కమ్మల కిన్నెడు కనకమ్మ మరీ అందంగా కనబడుతుంది. ఆమె చెక్కులతెలుపూ, పెదవిపైని జాలిరేఖలూ, కనురెప్పల బరువూ, అడుగులమెల్లనూ, అతిసుకుమారం, ఇవన్నీ కనకమ్మ సహజసౌందర్యానికి వన్నె తెచ్చేయి. ఆమెకు కూడా సోమనాథాన్ని కుడామైనా విడవడానికి మనసా స్పంది కాదు. కారణం ఏమిటా అని సోమనాథం ఒకటి

రెండుమాట్లాటలోచించేడు గాని వాని కేవల తెలిసింది కాదు. ఏదయితే నేమిటి? వారినడుమ ననురాగ బంధం ఆధిక మయినప్పుడు?

మఱి అయిదునెలలకి కనకమ్మ కొడుకును కంది. సోమనాథానికి మోడువారిన మనస్సు పుష్పించిన ట్ట యింది. పెరిలి బ్రతుకన కేదో నిండువచ్చిన ట్టయింది. కాని అవన్నీ పయి కనేవాడు కాదు. క్రమక్రమంగా ఆరనికి పిల్లడిమీది ప్రేమ ఆధిక మైంది. ఆ ద్రమానం ఆపిల్లడి నలా చేతులలో యెత్తుకొని వానిమీద ముద్దులు కురిపిస్తూ సోమనాథం కచేరిపనికూడా మరచిపోయే వాడు.

ఒకనా దాతనికి ఉగ్గుగిన్నె సంగతి జ్ఞాపకం వచ్చింది. వెంటనే బజారుకు వెళ్ళి వెండి ఉగ్గుగిన్నె పట్టు కొని వచ్చేడు. “ఔసే! ఇదిగో! చూ”డన్నాడు. కన కమ్మ శ్రుతిపడి వెళ్ళి ఆచేరిలో ఉగ్గుగిన్నె అందుకుంది. చెమ్మగిల్లిన కమ్మలతో అగిన్నె చూచింది. ఆ సోమ నాథం ముఖం చూచింది. వడుకుతూన్న కంకంలో “దీని ముందు గాజు లెందుకూ? గడియారం గొలు సెం దుకూ? రవలదుద్దు లెందుకూ?” అంది కనకమ్మ.

“ఔసే!” అని ఆబాలెంతరాలి పసుపులుగ్గుల సోమనాథం ముద్దు చెట్టుకున్నాడు.

ని శాం గ న

చంద్రకాంతునిఁ బొంద నిశాచిరంటి
యల యరుంధతి యను ముత్తియమ్ముతోడఁ
జను వసిష్ఠాఖ్య మగు బులాకిని విశాఖ
యనెడు మాక్తికదామంబు నార్ద్ర) యనెడు
చెందిరము బొట్టు ధ్రువకుంభనందను లను

శ్రీ విక్రమదేవవర్మ గారు

నమలవజ్రాల తమ్ముంట నభ్రగంగ
యనెడు తెల్లని పట్టుచీరను ధరించి
మీనరాశిలోచన యని మిషతనొంది
తనరు రసికాళి సంతోషదాత్రి యగుచు.

అంబరానితనము

వినికారుడు శ్రీ. కే. భాష్యంగారు

క ప్ప క థ

అనంగా అనంగా ఒక రాజున్నాడు. ఆ రాజుకు పిల్లలు లేరు. ఆయన భార్య రోజూ నదికి వెళ్లి స్నానము చేస్తుండేది. ఒకనాడు ఒక పెద్దకప్ప కనబడ్డది. “అయ్యో, ఒక చిడపిల్లన్నా పుట్టితే ఈ కప్ప కిచ్చి పెళ్లి చేస్తునుకదా” అనుకొన్నది. ఆనెలే తప్పింది. చంద్రబింబంతాటి కూతురు పుట్టింది. ఆ పిల్లకు పదివేండ్లు వచ్చినవి. ఒకరోజు తల్లితో గూడ పిల్ల నదికి వెళ్లింది. తల్లి ముందు స్నానము చేసి ఇంటికి వెళ్లింది. పిల్ల అటూ ఇటూ ఆడుకొని ఆలస్యంగా నదిలోకి దిగింది. దిగంగానే కప్ప వచ్చి ఒళ్లో పడ్డది. ఆ అమ్మాయి దాన్ని నదిలో వేసింది. మళ్ళీ కప్ప ఒళ్లో పడ్డది. అట్లా చాలాసారులు చేసి చివరకు విసుకు పుట్టి, ఒళ్లో వేసికొని, పరికిణి పైకికట్టి ఇంటికి వస్తున్నది. దారిలో అంతా “అమ్మాయి నీ ఒళ్లో దేమిటి?” అని అడిగినారు. “తమలపాకులకట్ట” అని చెప్పింది. అప్పుడు ఒళ్లో కప్ప-

“ఆ అమ్మాయి నదిలో వేసింది. మళ్ళీ కప్ప ఒళ్లో పడ్డది”

“కప్పాయి కప్పాయి అనరాదా?”

కాళ్లగిజగా డనరాదా?

మనస్యపుసూర్యు డనరాదా?

మా ఇంటిమగవా రనరాదా?

తనకవ, నేనవ

తమలపాకుల కట్టనవ!

తన్నుదునా తల పగల.”

“అప్పుడు ఒక్కోకప్పు.....తిమ్మదూనా తలపగల” అన్నదట. అప్పుడు గిబ్బరబా ఇంటి కెళ్లి ఆపిల్ల తండ్రితో, “ఇదేమిటండీ, నాన్నగారూ! ఈ కప్ప ఇట్లాన్నది? ఈ సంగ తేమిటో నాకు చెప్పండి” అన్నదట. “మీ అమ్మ నడగ”మని చెప్పినాడట. బోలెడు కప్ప తల్లి నడిగితే, “బోనే అమ్మా! నీవు చాలరోజులదాక పుట్టక పోలే నేనట్లా మొక్కుకున్నాను. నీవు పుట్టిం తరువాత ఆమాటే మరచిపోయినాను.” అని ఆకాశమంటి పందిరి వేయించి, భూమి అంతి ఆరుగు వేయించి కప్ప కిచ్చి పెట్టిచేసింది. ఆ

“కప్ప కిచ్చి పెట్టిచేసింది.”

పెండ్లికి వెళ్లి తేనే నాకు ఓలాగు ఓనొక్కా కుట్టించినాను. ఈకథ చదివేవారి! చాటడు ముత్యాలు. విన్నవారికి ఏలేడు బుగారం.

— కొ. తి. ఆ. తి.

ఇద్దరు కోడళ్లు, ఒక దొంగడు

అవగా అవగా ఒకరూరు. ఆపూల్లో వొక యింట్లో యిద్దరు కోడళ్లున్నారు. ఆ యిద్దరు కోడళ్లు మినుములు విసురుతున్నారు. విసురు తూ వుండగా వొకదొంగడు దొచ్చేడు. వాడు

“వాడు వారిచూచి.....సిగ్గుగావున్నాడు”

వారినిచూచి ఖయపడి అరవడానికి సిద్ధంగా వున్నారు. అప్పుడు వాడన్నాడుకదా, ‘మీ పిండి మీదానాదా?’ అని. ఆకోడళ్లు ‘మాదే’ అన్నారు. దొంగడు ‘కాదు, నా’దన్నాడు. వాడు ‘నీ చెలొగయింది, మాదే’ అన్నారు. ఆ దొంగడు ‘మీదయితే మీరు బుక్కండి, నాదయితే నేను బుక్కుతా’అన్నాడు. అప్పుడు

“బుక్కడం మొదలైతేరు”

వాళ్లు రెండుచేతులతోను బుక్కడం మొదలైతేరు. దొంగాడు మీదపడ్డాడు పిండి నోటి కంటుకోవడంచేత వాళ్లుదానిలేక వాళ్లుదానిలేక.

“వాళ్లుదానిలేక పగలన్నీ వాలుచుకొని .....”
వాళ్లుదానిలేక పగలన్నీ వాలుచుకుని పారిపోయేడు. కథ కంచికి వెళ్లింది. మనం ఇంటికి వచ్చాము.
శ్రీ. కా.

చమత్కారచంద్రిక

తాడూరి లక్ష్మీనరసింహారావుగారు
మూలము

కురారమాలికాం దృష్ట్యా
కంపంతి తరవో వనే,
తత్ర వృద్ధతరుః స్రావా
మామకో నాస్తి కిం భయమ్.

తెనుగు పద్యము

తే. గొడ్డగొడ్డళ్ల గుడి చూచి కరము బెరిరి
వడవడ వడంకె తెల్లల్ల వడవిలోన

నందు నొకముదుసలి నృత మప్పు దనియె
లేడు మనవాడు భయమింక లేదటనుచు.

వివరణము

గొడ్డగొడ్డళ్ల నేకములు త్రాటికి గుడి వేసి బుజుముమీదను నేలావవైచికొని నన మార్గమున నొకానొక పురుషుడు పోవుచుండెను. రిమ్మ వాడు సజ్జకునో యని చెట్లన్నియు పడకెనని. అందు మనవాడు లేడని ముదుసలిచృతము చెప్పిన దాని కర్థము గొడ్డళ్లకు కామలేదని. కామయుండినగదా గొడ్డలి యుపయోగించుట కనువునడును. లోకము లోక దమవారు శత్రుపక్షము చేరినయెడల దమకు నాశ మగునని ధృవ.

చిత్రకళ — భావోదయము

కవిభూషణ కవిరాజు, శ్రీ రాజా వశ్వవాయ వేంకటసీలాద్రి రాజు గారు

ప్రీతి దీర్ఘ దిద్ది మతి దిద్దియు మార్చియు మార్చి చూడరే
ఖారమణీయ భావ మదిగ్గఱ లిఖించితి నందఁగాని వి
స్ఫూరితమైన యిందఁ గనుపట్టదు తద్వరవర్జిసిమణి
చారుతనూ విలాసనవస్థావ వై భవ బోడ శాంతమున్.

కానఁగ వచ్చు చున్నయవి శాంతకటంబు లిఖించువేళ రే
ఖానికటంబులన్ నఖముఖంబు చెమర్చినవేళ్లబాడ, లా
వైనికపోల మండలముపై నపువొల్లిన బాష్పలిందువున్
గానఁగనయ్యెడున్ బ్రచురగాఢవిలేపనముల్పొందునన్.

ఆ సవమోహనాంగి యెదురై కనుపట్టినయట్ల తన్మయం
బైన మనంబునన్ బ్రమదమందుచునుండఁ బునఁ ద్రపంచక
జ్ఞానములోనికిఁ దిగిచినాడెవె నన్న వయస్య, ప్రేయసీ
భావమువాసి చిత్రపటభావము గ్గఁగఁ జేయ నేటికిన్.

ఆయలినిలవేగిఁ గలవైనఁ గనుంగొను భాగ్యమబ్బినే
మోయను నాశయున్ గలుగకున్నది నిష్ఠరలేమిఁజేసి, పో
నీ యని యీకటంబుపయి నేనియు నక్కమలాసనాముఖ
చ్చాయను జూతమన్న నది సాగగనియపు బాష్పపూరముల్.

అనేక విషయములందు మన మిప్పుడున్న హిందూత్వ నుండి వెలువడుటకు సలుపవలసిన కృషిలో, మన యాహారమును సంస్కరించుకొని, ఆరోగ్యమును వృద్ధి నొందించుకొనుట యొక ముఖ్యంశము. 'తేరీర మాద్యం ఖలు ధర్మపాదనం' అని యారోగ్యక్తి ఘోషించుచున్నది.

౨. శ్రీగాంధీపురహాస్యదును, ఇతరులును, 'యం గింశియా,' 'హింమా,' 'ఆంధ్రపత్రిక' మొదలగువానిలో నివేషల వ్రాయుచువచ్చిన వ్యాసములను బట్టి ప్రజలలో నాహారసంస్కార విషయమున కొంతపంచలనము గలిగెనని చెప్పవచ్చును. లేకరిమాడ గత రెండుపంచత్వరములనుండియు నీవిషయమై కొంత కృషి చేసి తనయారోగ్యము నభివృద్ధి నొందించుకొన గల్గుటచే తనయనుభవము నితరులకు చెప్ప నభిలషించి యావ్యాసమును వ్రాయ సాహసించెను.

౩. ఆధునిక శాస్త్రజ్ఞు లింకను ఆహార విషయముయి సంపూర్ణముగ పరిశోధనలను పరిచి నెల్లరకును మార్గదర్శకములగు నూత్రములను ఏర్పరుపగలిగినని చెప్పవీలులేదు. అయినను ఇంతవరకు జరిగిన కృషికి ఫలితముగ తేలివ కొన్నియంశములు గలవు. వీని నాధారము చేసికొని యెవరికి వారు తమభోజనము సంస్కరించుకొనుటకు చాల సలకాశము గలను.

౪. ఈక్రొంద ఆహారపు పట్టికల శేర్షరయకొనుటలో గమనించవలసిన కొన్ని ముఖ్యనూత్రములు వివరింపబడెను. వానినిబట్టి మాదిరికొరకు వ్రాయబడిన వాలుగు పట్టికలు ఆమబంధములగు శేర్షరవైనవి. (II, III, IV, V పట్టికలు చూడుడు.)

౫. మూలనూత్రములకు భంగము కలుగకుండ నీపట్టికలందు పేర్కొనబడిన వస్తువులకు బదులు ఇతర వస్తువులు స్వానుభవమునుబట్టి ఏవి తమ తత్త్వమున కనుకూలించునో దాదొని వానినే తినుచుండవలయును.

ఒకేవస్తువు ఒకరికి పడుటయు, మరియొకరికి—ఉదాహరణకు బియ్యము చాలమంది కనుభవమే. కావున, ఆమబంధమున తేర్చిన పట్టికల నెల్లరును అట్లే ఆవలంబింప వీలుపడదు. దేశికాల పాత్రలనుసరించి సంస్కరించుకొనవలెను.

ఆహారనిర్ణయమునకు గమనింపవలసిన

కొన్ని ముఖ్యనూత్రములు

1. ప్రతిమనిషియు తాను చేయు వాహ్యావ్యాపారమునకును, వ్యావయనలనము, ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసములు మొదలగు వాతని యంతకేరీర వ్యాపారమునకును వలయు వంత శక్తి నిచ్చుటకు తగిన యాహారమును తినవలయును.

2. (a) సామాన్యముగ నిదురించుచు గాని, నిదురింపకగాని, కదలక పరుండి యుండునెడల ౧౦౦ పానులు తౌనికగల మనిషికి అంతకేరీర వ్యాపారమునకు తగిన శక్తి నిచ్చుటకు సగటున గంటకు సుమారు ౪౦ కాలరీల ఉష్ణత(కాలరీ యనగా ౧ గ్రాము నీటికి ౧౦ (°) ఉష్ణత గలగజేయుటకు తగినవేడిమి) నిచ్చు ఆహారము కావలెను.

(b) సామాన్యముగ వ్రాయుచు, చదువుచు, తినుచు, మరొకరి విక్రాంతిగ నుండు ప్రతి గంటకును ౧౦౦ పానుల తౌనికగల మనిషికి సగటున సుమారు ౨౫ కాలరీల యుష్ణత నిచ్చు ఆహారము కావలయును.

(c) నడచుట మొదలగు తేలిక పనులు చేయు ప్రతిగంటకు ౧౦౦ పానుల తౌనికగల మనిషికి సగటున గంటకు సుమారు ౨౫ కాలరీల యుష్ణత నిచ్చు ఆహారము కావలయును.

(d) శ్రవ్వుట, గొడ్డలిపని, పండెములు తీయుట మొదలగు కఠిన వ్యాయామము చేయు ప్రతిగంటకును ౧౦౦ పానుల తౌనికగల మనిషికి సుమారు ౧౩౦ కాలరీల యుష్ణత నిచ్చు ఆహారము కావలెను.

అనుబంధము I. ఆయా ఆహారవస్తువుల సారమును తెలుపు పట్టిక

ఆహారవస్తువు	అందలి (జెస్సు 1% గ్రాములు)			అవి యొసగు కాలరీలు			అందలి ఖనిజ ద్రవ్యములు (100 పా. బరువు శరీరమునకు కావల సిన పరిమితిలో మాటికి)			అందలి విటమినులు (vl. గుర్తు మిక్కిలి కొంచెమనియు, X, XX, XXX గుర్తులు కొంచెము, చుద్ర్యము, హెచ్చుఅనియు విరుదగా తెలుపును)		
	మొత్తస్వల్ప	చమురు	కర్మశక్తి	చమురు	కర్మశక్తి	మొత్తము	చమురు	కర్మశక్తి	చమురు	విటమిను	వి	వి
తృణధాన్యములు												
1. చే లియ్యము	2.30	0.09	22.30	9	1	89	99	0.40	6.30	5.50	vl.	X 0
2. గోధుమలు	3.90	0.54	20.35	16	5	81	102	2.70	6.80	6.80	X	XX 0
3. జొన్నలు	2.90	1.17	19.70	12	10	79	101	-	-	-	X	XX 0
4. వోళ్లు	2.78	0.46	23.35	11	4	93	108	-	-	-	X to XX	XX 0
5. గంటలు	3.64	1.38	19.40	14	13	78	105	-	-	-	X	XX 0
6. బియ్యపు తవుడు	3.52	3.52	17.61	14	32	70	116	4.80	40.00	35.00		
7. గోధుమ పొట్టు	3.33	0.55	17.92	13	5	72	90	7.50	38.00	21.50	X	XX 0

కాయధాన్యములు, చమురు గింజలు మొద.

1. మినుములు	6.84	0.38	17.81	27	3	71	101	-	-	-	X	XX 0
2. పెసలు	6.36	0.82	16.87	25	3	67	95	-	-	-	X	XX 0
3. కందులు	5.28	0.40	18.41	21	4	78	98	6.90	10.10	13.20	X	XX 0
4. వేరు పెసగలు	8.72	14.78	3.98	35	133	13	184	4.40	12.80	5.60	vl.	XX 0
5. బాదంపప్పు	6.50	16.89	5.50	26	152	22	200	11.00	10.80	8.00		
6. కొబ్బరికాయ (సగ ము ముదిరినది)	1.00	9.00	4.75	4	81	19	104	-	-	-		
7. కొబ్బరికాయ (చూ డినది)	1.61	14.31	7.90	6	129	82	167	-	-	-	X	XX 0

పాలు మొదలుగునది

1. ఆవుపాలు	0.94	1.02	1.36	4	9	5	18	6.20	2.40	0.50	XXX	XX X
2. పెరుగు	1.40	1.00	0.80	6	9	3	18	-	-	-	XX	X X
3. మజ్జిగ	0.85	0.14	1.36	3	1	5	9	5.50	2.60	0.30	X	X X
4. పెన్న	-	23.10	-	-	208	-	208	0.80	0.30	0.60	XXX	0 0
5. పాలుపై వినియోగము	11.00	12.00	1.00	44	108	4	156	1.90	1.00	1.60	-	- -

కూరగాయలు, 1వ తరగతి

1. ములుదోసకాయ	0.17	0.02	0.57	1	-	2	3	0.70	0.80	0.40	0	X	XX
2. పంకాయ	0.34	0.09	1.44	1	1	6	8	-	-	-	0	X	X
3. పీచుపంకాయ	0.20	0.03	1.27	1	-	5	6	0.70	0.70	1.00	XX	XXX	XXX
4. ఘెందివిక్కుడు	0.52	0.03	1.36	2	-	6	8	-	-	-	X	XX	XX
5. తియ్యగుమ్మడి	0.28	0.03	1.47	1	-	6	7	-	-	-	0	X	X
6. గాజరదుంపలు	0.25	0.03	2.26	1	-	9	10	-	-	-	X to XX	XX	X to XX
సగటు	0.30	0.04	1.40	1	-	6	7	0.70	0.80	0.70			

కూరగాయలు, 2వ తరగతి

1. పెండకాయ	0.57	0.33	1.70	2	8	7	12	-	-	-	0	X	X
2. ములుకోలు	0.27	0.16	3.30	1	1	13	15	-	-	-	vl.	X	X
3. ఉల్లిపాయ	0.37	0.03	3.06	1	-	12	13	2.10	-	-			
సగటు	0.40	0.17	2.68	1	2	11	14	-	-	-			

ఆకుకూరలు, 3వ తరగతి

1. కాలేజీ	0.34	0.03	1.27	2	-	5	7	2.60	0.80	2.90	XXX	XX	XXX
2. తెల్లకాయ	0.31	0.06	0.54	1	1	2	4	2.80	1.40	4.40	XX	XXX	XX
3. మట్టుబప్పలి	0.51	0.06	0.82	2	1	3	6	3.50	1.80	8.40	XXX	XXX	XXX
సగటు	0.40	0.05	0.88	1	-	4	5	3.00	1.30	5.20			

దుంపకూరలు, 4వ తరగతి

1. బంగాళాదుంప	0.70	0.04	8.15	3	-	32	35	1.20	2.60	5.20	vl.	X to XX	0
2. పెండలం	0.51	0.06	6.31	2	-	25	27	-	-	-	X	0	X
సగటు	0.61	0.05	7.23	2	-	29	31	-	-	-	-	-	-

కూరగాయలు, 5వ తరగతి

1. బటాణీలు (పచ్చివి)	2.00	0.25	4.85	8	2	19	29	1.60	3.80	3.60	XX	XX	XX
2. రాజాచిక్కుడు	2.66	0.11	6.45	10	1	26	37	-	-	-	X	XX	XX
సగటు	2.33	0.18	5.65	9	2	23	34	-	-	-			

పండ్లు

1. ఆపిల్	0.09	0.06	3.54	-	-	15	15	0.30	0.30	0.60	-	X	X
2. పచ్చిద్రాక్ష	0.17	0.03	3.93	1	-	16	17	0.30	0.60	1.00	-	X	vl.
3. దస	0.14	0.14	0.88	-	1	4	5	1.10	-	-	-	X	XXX
4. వారింజ	0.25	0.03	2.69	1	-	11	12	2.00	0.50	0.40	X	X	XXX
5. పంపరపన	0.23	0.06	2.96	1	-	12	13	1.20	0.50	0.80	X	X	XXX
6. తేరీ	0.09	0.03	2.29	-	-	9	9	0.86	0.70	0.70	-	X	X
7. అనాస	0.11	0.09	2.75	-	1	11	12	1.10	0.80	1.40	-	-	XX
8. తుప్ప	0.11	0.06	1.90	-	1	8	9	-	-	-	-	-	X
9. బొప్పాయి	0.16	-	0.10	-	-	-	-	-	-	-	X	X	XX
10. బామి	0.27	0.20	2.27	1	2	9	12	-	-	-	-	X	X
11. అరటి	1.41	0.77	6.29	6	2	25	33	-	-	-	vl.	X	X
12. మామిడి	0.04	0.32	5.20	-	2	21	23	-	-	-	X	-	X

ఎండిన పండ్లు

1. ఖర్జూర	0.50	0.07	22.75	5	100	102	2.80	1.20	5.70	—	X	0	
2. అంజూర	1.14	0.10	21.40	5	1	86	92	7.60	2.80	6.40	—	X	0
3. ప్రాన్సు	0.54	—	17.4	2	—	70	72	2.70	2.60	6.70	—	X	0
4. ద్రాక్ష	0.75	1.00	22.00	2	9	88	100	3.90	4.00	13.20	—	X	0
5. చింతపండు.	0.39	—	8.89	2	—	85	87	—	—	—	X	X	0

మధురద్రవ్యములు

1. చక్కెర	—	—	28.80	—	—	113	113	—	—	—	0	0	0
2. జెలెం	0.08	—	25.00	—	—	100	100	—	—	—	0	vl.	0
3. తేనె	0.11	—	20.21	—	—	81	81	0.40	0.60	2.80	vl.	vl.	0

3. ఆహారమున పైని చెప్పినట్లు మనీషి తౌనికను బట్టియు, పనినిబట్టియు కావలసినంత యుష్ణత నిచ్చుటకు తగిన ముఖ్యద్రవ్యములగు కర్బనోదజనితములు (Carbo-hydrates), చమరు (oil or fat), మాంస కృత్తులు (Protieds) ను ఉండవలెను. ఇది కాక, నీరు ఉష్ణత నిలుకపోయినను, శరీరమున జరుగునాహారమునకు తగినంత యుండవలయును.

4. కర్బనోదజనితములు, మాంసకృత్తులు గ్రాము (అనగా తులములో సుమారు 30-వ ఎంకు) ౧-కి సుమారు ౪ కాలరీల యుష్ణతయు, చమరుపదార్థములు గ్రాము ౧-కి ౯ కాలరీల యుష్ణతయు ఇచ్చును.

5. (a) ఆహారమున మనీషి తౌనికనుబట్టి పాను ౧-కి $\frac{1}{2}$ గ్రాము హెచ్చు మాంసకృత్తులను తినుటకు అట్లు తినుటకు, కీళ్లనోప్పులు పెంచుటకునవి పంథవింపవచ్చును. ఇటీవల కొన్ని పరిశోధనల వలన మాంస కృత్తులు $\frac{1}{2}$ గ్రామునకు తగ్గినను హాని లేదని తేలికను. కాని యానిమలుమై యింకను పరిపూర్ణముగు పరిశోధన జరుగవలసి యున్నది.

(b) కర్బనోదజ నితములను సామాన్యముగ మనీషి తౌనికను బట్టి పాను ౧-కి సుమారు ౨ గ్రాములవరకు తినవచ్చును. కాని అతిమాత్రవ్యాధి గలవారు మాత్రము వ్యాధియొక్క తీవ్రతనుబట్టి $\frac{1}{2}$ మొదలు ౧ గ్రామువరకు మాత్రము తినవలెను.

(c) చమరుపదార్థమును కర్బనోదజనితముల తౌనికను కట్టింపుచేసి, దానికి మాంసకృత్తుల పరిమితిలో సగము కలిపినయెడల వచ్చు మొత్తమున కెక్కువగా తినకూడదు. అట్లు మించినయెడల సోకవిధముగు వ్యాధి కలుగునని కనుగొనబడెను.

6. వలయు యుష్ణత నిచ్చుటకు కావలసిన పైద్రవ్యములును, నీరును మాత్రమే గాక శరీరమునకు కావలసిన అనిజ ద్రవ్యములుకూడ ఆహారమున తగినంత ఉండవలయును. సామాన్యముగ వాహారమున లోటువడుచుండు ముఖ్యద్రవ్యములు సున్నము, స్ఫూరమా, ఇనుమును మాత్రమే. సున్నమును, స్ఫూరమును ఎముకలను మంచిపెరితిలో నుంచును. ఇనుము రక్తము పరిశుద్ధముగ నుండుట కావశ్యకము.

7. మరియు వాహారమునకు తీవశక్తి నిచ్చునని యిటీవల కనిపెట్టబడిన A, B, C, వగైరా చిటమినులు కూడ తగినంతంతి యుండవలెను.

8. పై విషయములకు సరిపోవుటయే గాక, ఆహారము ఆయామయ్యల ప్రత్యేకశరీరతత్వములకు సరిపడవలయును. ఇది చాలవర కనుభవమునుబట్టియే నిర్ణయించుకొనవలెను.

9. ఆహారమున సామాన్యముగ నూటికి ౧౦ వంతులు ఓంట బట్టక వెడలి పోవును గాన, పై లెక్కలను బట్టి కావలసిన దానికన్న నూటికి ౧౦ వంతులవోపున హెచ్చుగా తినవలెను.

అనుబంధము II. పశ్చాత్తరము - సామాన్యారోగ్యవంతులకు

ఆహార వస్తువు		మూడు పానుల పురువు గల మునిషికి కాలితి నివ పరిమితి		అందుచు		అందుచులన గలుగు మొత్తము కాలితియ		అందువలన కావల సిన ఖనిజద్రవ్యము లలో మాటి కంత వరకు పద్మము అగు వదియు		విటమినులు - నానిపరిమితి	
పౌ. స్కలు	హం. (గ్రా.)	చి. (గ్రా.)	హం. (గ్రా.)	అందుచు	అందుచులన గలుగు మొత్తము కాలితియ	గుడ్డుము	పప్పురము	ఇరుము	వి	టి	బి

మధ్యాహ్నము

1. చేబియ్యము	4	9.20	0.86	89.20	396	2.40	25.20	22.00	vi.	X		
2. కందిపప్పు (పొట్టుపహా)	2	10.56	0.80	86.82	196	13.80	20.20	25.20	X	XX	0	
3. కూరగాయలు, 1వ తర.	6	1.80	0.26	18.40	42	4.20	4.80	4.20	X	XX	XX	
4. డిహో 3వ తర.	2	0.80	0.10	1.76	10	6.00	2.60	10.40	XXX	XXX	XXX	
5. వెన్న *	1½	-	34.65	-	812	1.20	0.50	0.90	XXX	0	0	
6. పెరుగు	6	8.40	6.00	4.80	108	37.20	14.40	8.00	X	X	X	
30.76 42.15 140.98 1064 64.80 67.70 66.90												

రాత్రి

1. చేబియ్యము	8	6.90	0.27	66.90	297	1.80	18.90	16.50	vi.	X	0	
2. కందిపప్పు	1½	7.92	0.60	27.62	167	10.85	15.15	18.55	X	XX	0	
3. కూరగాయలు, 1వ తర.	4½	1.35	0.20	6.30	32	3.15	3.60	3.50	X	XX	XX	
4. డిహో 3వ తర.	1½	0.60	0.08	1.32	8	4.50	1.95	7.80	XXX	XXX	XXX	
5. వెన్న *	¾	-	17.33	-	156	0.60	0.25	0.45	XXX	0	0	
6. పెరుగు.	4½	6.80	4.50	3.60	61	27.90	10.80	2.25	X	X	X	
23.07 23.98 105.74 741 48.30 50.65 49.05												

మొత్తము	53.83	65.13	246.72	1805	113.10	118.35	115.95					
రద్దకొరకు 10% తీసివేయగ	5.38	6.51	24.67	181	11.31	11.84	11.60					
నికరము	48.45	58.62	222.05	1624	101.79	106.51	104.35					

* నేయిగాని, మానెగాని ఉపయోగించుచో ఇందు ½ వంతు మాత్రమే ఉపయోగించవలయు.

అనుబంధము III. పశ్చాత్తాపము - సామాన్యారోగ్యవంతులకు

[illegible]

మధ్యాహ్నము

1. చేలియ్యము	2	4.60	0.18	44.60	198	1.20	12.60	11.00	vl.	X	0
2. గోధుమల	1	3.90	0.54	20.35	102	2.70	6.80	6.80	X	XX	0
3. మినుములు	1	6.84	0.33	17.81	101	6.80	10.10	13.20	X	XX	0
4. కూర గాయలు, 1 చరిర.	6	1.80	0.26	8.40	42	4.20	4.80	4.20	X	XX	XX
5. డిప్రో కెరీర	2	0.80	0.10	1.76	10	6.00	2.60	10.40	XXX	XXX	XXX
6. వేరు చెనగ సింజలు	1	8.72	14.98	3.96	184	4.40	12.80	5.60	vl.	XX	0
7. పండు	4	0.62	0.26	9.32	42	4.00	2.00	2.80	0	X	XX
8. ఎండు ప్రాకు	1	0.75	1.00	22.00	100	3.90	4.00	18.10	0	X	0
9. వెన్న	1	—	23.10	—	208	0.80	0.30	0.60	XXX	0	0
10. మజ్జిక	6	5.10	0.84	8.16	54	88.00	15.60	3.60	X	X	X
<hr/>											
		33.18	41.59	136.36	1041	66.00	71.10	70.90			

७३

1. చేబియ్యము	8	6.90	0.27	66.90	297	1.80	18.90	16.50	vl.	X	0
2. కందిపప్పు	1½	7.92	0.60	27.60	167	10.85	15.15	18.55	X	XX	0
3. కూరగాయలు, 1వ తర	4½	1.85	0.20	6.30	2	8.15	3.60	3.50	X	XX	XX
4. డిల్ ¹ 3వ తర.	1½	0.60	0.08	1.32	8	4.59	1.95	7.80	XXX	XXX	XXX
5. చెన్న	¾	—	17.33	—	156	0.60	0.25	0.45	XXX	0	0
6. పెరుగు	4½	6.80	4.50	8.60	81	27.90	10.80	2.25	X	X	X
		28.07	22.38	105.74	741	48.80	50.65	49.05			
మొత్తము		56.20	64.57	242.10	1782	114.80	121.75	119.95			
రద్దునకుగాను 10% తీసివేయు		5.62	6.46	24.21	178	11.48	12.18	12.00			
నికరము		50.58	58.11	217.89	1604	102.87	109.57	107.95			

* ఇందు బియ్యమును అట్లే వాడవచ్చును; గోధుమలను గింజ 1కి 2, 3 ముక్కలగునట్లు విసరియు, మినుకుల ను పిండిగా విసరియు, పూరలను పన్ను ముగ తరిగియు ఉపయోగించవచ్చును. వేరు పెనగగింజలను నీటిలో వాడవేసి మోలక కట్టి వేరుగ తినుట మంచిది. లేక వీనినిగూడ నలుగనొట్టి పే ఆవిరి కొట్టెలో వేర్చవచ్చును.

**అనుబంధము IV. మధ్యాహ్నము పశ్చాహారము, రాత్రి అపశ్చాహారము-
సామాన్యోగ్యవంతులకు**

ఆహారవస్తువు	మారుపాములగు గల మునిషి కౌశల కైన పరిమితి	అంచలి			అందులన కావల సిన ఖనిజద్రవ్యము లలో మాటి కంటే పరకు పుష్టము అగు వదియు	చిట్టమీనులు- వాని పరిమితి							
		పౌష్ట్యము	చూం. (గ్రా.)	భి. (గ్రా.)		హ. (గ్రా.)	అందులన గలను మొ. గ్రాము కాలరీలు	మత్స్యము	సస్యము	భజము	చి	లి	సి
మధ్యాహ్నము													
1. చేలియ్యము	2	4.60	0.18	44.60	198	1.20	12.60	11.00	vl.	X	0		
2. గోధూమలు	1	3.90	0.54	20.35	102	2.70	6.80	6.80	X	XX	0		
3. మినుములు	1	6.84	0.88	17.81	101	6.80	10.10	13.20	X	XX	0		
4. కూరగాయలు, 1వ తర.	6	1.80	0.26	8.40	42	4.20	4.80	4.20	X	XX	XX		
5. డిటో కెరెటర.	2	0.80	0.10	1.76	10	6.00	2.60	10.40	XXX	XXX	XXX		
6. వేరు సెనగ గింజలు	1	8.72	14.98	3.96	184	4.40	12.80	5.60	vl.	XX	0		
7. పండ్లు	4	0.62	0.26	9.82	42	4.00	2.00	2.80	0	X	XX		
8. ఎండు ద్రాక్ష	1	0.75	1.00	22.00	100	3.90	4.00	13.20	0	X	0		
9. వెన్న	1	-	23.10	-	208	0.80	0.80	0.60	XXX				
10. మజ్జిగ	6	5.10	0.84	8.16	54	83.00	15.60	3.60	X	X	X		
		33.13	41.59	136.96	1041	63.00	71.10	70.90					

* ఇందు లియ్యమును అట్లే వాడవచ్చును; గోధూమలను గింజ 2, 3 ముక్కలగునట్లు విసరియు, మినుమును పిండిగా విసరియు, కూరలను పన్నుముగ తరిగియు ఉపయోగించవచ్చును. వేరు సెనగగింజలను నీటిలో నానవేసి మొలక కట్టి వేరుగ తినుట మంచిది. లేక పినిసిగూడ నలుగగొట్టి నై ఆవిరి కొట్టెలో జేర్చవచ్చును.

రాత్రి												
1. వేరు సెనగ గింజలు (మొలకకట్టి)	1	8.72	14.78	3.96	184	4.40	12.80	5.60	vl.	XX	XX	
2. గోధూమలు మొలక కట్టి	2	7.80	1.08	40.70	204	5.40	12.60	12.60	X	XX	XX	
3. కూరగాయలు, 1వ తర గతి (పచ్చివి)	4	1.20	0.16	5.60	28	2.80	3.20	2.80	X	XX	XX	
4. పండ్లు	4	0.62	0.26	9.82	42	4.00	2.00	2.80	0	XX	XX	
5. ఎండు ద్రాక్ష	1	0.75	1.00	22.00	100	3.90	4.00	13.20	0	X	0	
6. వెన్న	1	-	11.55	-	104	0.40	0.20	0.30	XXX			
7. పాలు	4	3.76	4.08	5.44	72	24.80	9.60	2.00	XXX	XX	X	
		22.91	32.91	87.02	734	45.70	44.40	49.30				
మొ. త్రము		56.04	74.50	228.88	1775	111.70	115.50	120.20				
రద్దవకుగాను 10% తీసివేయుగ		5.60	7.45	22.34	178	11.17	11.55	12.02				
నికరము		50.44	67.05	206.54	1597	100.53	103.95	108.18				

* ఇందు లియ్యమును అట్లే వాడవచ్చును; గోధూమలను గింజ 2, 3 ముక్కలగునట్లు విసరియు, మినుమును పిండిగా విసరియు, కూరలను పన్నుముగ తరిగియు ఉపయోగించవచ్చును. వేరు సెనగగింజలను నీటిలో నానవేసి మొలక కట్టి వేరుగ తినుట మంచిది. లేక పినిసిగూడ నలుగగొట్టి నై ఆవిరి కొట్టెలో జేర్చవచ్చును.

అనుబంధము V. అపక్వాహారము - సామాన్యారోగ్యఃంతులకు

ఆహారవస్తువు	మారుపాముల బరువు గల మినిష్టి కౌపల సిన పరిమితి	అందలి			అందుచున్న గలన మొత్తము కాలరీలు	అందుచున్న కానిలపివ ఖనిజద్రవ్యములలో మాటి కంకరకు భిషయి అగునదియు			విటమినులు- వానిపరిమితి		
		కే.ప్యూలు	మాం. (గ్రా.)	చ. (గ్రా.)		క. (గ్రా.)	కనన్యము	స్థూమము	ఇనుము	బి	లి
1. వేరు పనగ గింజలు (మొలక కట్టి)	1	8.72	14.78	3.96	186	4.40	12.80	5.60	vl.	XX	XX
2. కందులు	1	5.28	0.40	18.41	98	6.90	10.10	13.20	X	XX	XX
3. గోధుమలు	3	11.70	1.62	61.05	306	8.10	18.90	18.90	X	XX	XX
4. కూరగాయలు, మొదటి తరగతి (పచ్చివి)	4	1.20	0.16	5.60	28	2.80	3.20	2.8	X	XX	XX
5. పండ్లు	4	0.68	0.26	9.32	42	4.00	2.00	2.80	0	X	XX
6. ఎండు ద్రాక్ష	4	0.75	1.00	22.00	100	3.90	4.00	13.20	0	X	0
7. వన్న	1	—	23.10	—	208	0.80	1.30	0.60	XXX	0	0
8. మజ్జిగ	6	5.10	0.84	8.16	54	33.00	15.60	3.60	X	X	X
		33.43	42.16	128.50	1020	68.90	66.90	60.70			

రాత్రి

1. వేరు పనగ గింజలు (మొలక కట్టి)	1	8.72	14.78	3.96	184	4.40	12.80	5.60	vl.	XX	XX
2. గోధుమలు	2	7.80	1.08	40.70	204	5.40	12.60	2.60	X	XX	XX
3. కూరగాయలు, 1వ తరగతి (పచ్చివి)	4	1.20	0.16	5.60	28	2.80	3.20	2.80	X	XX	XX
4. పండ్లు	4	0.68	0.26	9.32	42	4.00	2.00	2.80	0	X	XX
5. ఎండు ద్రాక్ష	1	0.75	1.00	22.00	100	3.90	4.00	13.20	0	X	0
6. వన్న	1	—	11.55	—	104	0.40	0.20	0.80	XXX	0	0
7. పాలు	4	0.76	4.08	8.44	72	24.80	9.60	2.00	XXX	XX	X
		22.91	32.9	87.02	734	45.70	44.40	49.80			

మొత్తము

56.04 74.70 228.38 1775 11.70 115.50 120.20

రద్దుకొరకు 10% తీసివేయు

5.60 7.45 22.84 178 11.17 11.55 12.02

నికరము

50.44 67.05 201.04 1597 100.53 108.95 108.18

చల్లపల్లి రాజావారి పట్టాభిషేక చిత్రములు

౧. శ్రీ శ్రీ చల్లపల్లి రాజాగారు-సింహాసనాసీనులు

౨. శ్రీ శ్రీ చల్లపల్లి రాజాగారు-పట్టాభిషిక్తులు

౬. పై నిబంధనలకు లోబడియుండు ఆహార పట్టికల సేర్పరచుకొనుటకు, మనము తిను ఆహారపదార్థాలలో దేనియం దెంతెంత మాంసకృత్తు, కర్మనోదజనితము, చమురు, ఆయా ఖనిజపదార్థములు, ఆయావిటమినులు గలవో తెలిసికొనవలయును. కాని, యీపరిశోధన మనదేశమునందు దొరకు సాహారద్రవ్యములలో చాల వానిని గురించి జరిగియుండలేదు. అయినను, ఈచేశమున గాని, ఇతర దేశములందు గాని జరిగిన పరిశోధనలను బట్టి లభించిన అంకెలను కొన్నిటిని తేల్చి I-వ యుబంధమునగల పట్టిక రేయారుచేయబడెను. * ఈపట్టికలో మాంసాహార పదార్థములు చేర్చబడలేదు.

౩. II-వ అనుబంధమునందు గల పట్టికలోని ఆహారము సామాన్యపు టాంగ్రనుని భోజనమును సంపూరించి ఏర్పరుప బడెనది. అందు కేరీరమున కావశ్యకము గానివియు, అనాలోగ్యత కలుగజేయవలయు నగు పచ్చళ్లు, పులుసు మొదలగునవి తొలగించి తక్కినవిన్ని పులు సామ్యముగ నుండునట్లు చేసికొని తినున సేర్పరుపబడెను. కావున నీపట్టిక నెల్లరును సులభముగ నవలంబించవచ్చును.

౮. III-వ అనుబంధమునందలి పట్టికలో రాత్రి ఆహారము మొదటిపట్టికలో వలెనే యుంచి, మధ్యాహ్నోహారమునందు అన్నము, పప్పు, కూర వేర్వేరుగా వండ వచ్చెనను లేకుండ, అన్నిటిని తేల్చి ఒకే ఆవిరి కొట్టిగా చేయవల సేర్పరుపబడెను. ఇందువలన వంటశాధ చాలవరకు తగ్గును. ఈపట్టికలో వ్రాయబడినట్లు కొన్నిదినములు మధ్యాహ్నాపు పూట యీఆవిరి కొట్టెను తిని, క్రమముగా రాత్రికూడ నీకొట్టెను (ఆయా పదార్థములను మధ్యాహ్నమునకు చేప్పిన తూనికలో ౩ సెంతు మాత్రమే) తినవచ్చును.

౯. ఆహారపదార్థములను వండుటవలన నందలి విటమినులు (ముఖ్యముగ C అనునది) తగ్గిపోవునని శాస్త్రజ్ఞులు కనుగొనిరి. కావున వానిని కొంతవరకు గాని, పూర్తిగా కాని అపకృష్టముగ భుజించుట మంచిది. కావున III-వ పట్టికయందలి ఆహారపదార్థములను క్రమముగ నపకృష్టముగనే తినుట ప్రారంభింపదగును. IV-వ పట్టిక యందు మధ్యాహ్నము పక్వాహారమును, రాత్రి అప

క్వాహారమును ఏర్పరుపబడెను. V-వ పట్టికయందు రెండు పూటలందును చాలవరకు అపక్వాహార సేర్పరుపబడెను. ఇందు చేర్చబడిన మట్టిగ పక్వాహారమే. అయినను, దీనిని గాని, పాలు, పెన్న మొదలగు గో సంబంధ పదార్థములను గాని వివర్తించుట నుంచిది కాదు. కేవల కృత్ సంబంధమైన పదార్థములందలి మాంసకృత్తులకంటెను, చమురుకంటెను జంతు సంబంధమైన పాలు, పెరుగు మొదలగు వానియందలి మాంసకృత్తులును, చమురును మానవ కేరీరమున కెక్కువ అనుకూలమని శాస్త్రజ్ఞులు కనిపెట్టిరి. మరియు మనదేశమున ప్రజలు విక్రీణి ప్రాచీనకాలమునుండియు గో సంబంధముగ పాలు, పెరుగు మొదలగు పదార్థముల కెక్కువ అలవాటు పడి యుండుటచే నీని నిపుడు మానవలసిన యుగత్యమును లేదు.

మారుపానులు తౌనిక గలిగి దినమునకు ఒక గంట కఠిన వ్యాయామమును, ౩-గంటలు లఘువ్యాయామమును చేయుమనిషికి:-

కాలరీలు

౧ గంట కఠిన వ్యాయామమునకు..... ౧౨౦

౩ గంటల లఘువ్యాయామమునకు... ౩ X ౨౫=౭౫

నిమగ్నము ౮-గంటలను, పైని చెప్పినట్లు

వ్యాయామముచేయు ౪ గంటలను గాక

తక్కిన ౧౨ గంటల వ్యాయామ రహిత

కాలమునకు...

౧౨ X ౨౫=౩౦౦

రాత్రింబడళ్లు అంకశృరీర వ్యాపారమునకు

౨౪ గంటలకు...

౨౪ X ౪౦=౯౬౦

మొత్తము ౧,౬౦౫

కావలెను. II, III, IV, V, పట్టికలు ఇట్లు గుమగు ౧,౬౦౦ కాలరీల ఉష్ణత నిచ్చుటకు తగినట్లు వ్రాయబడెను ఇంతకంటె తౌనికగలవారును, హెచ్చు వ్యాయామము చేయువారు అందుకు తగినట్లు ఆయా పదార్థముల తౌనికలను హెచ్చిరచుకొనవలెను.

ఈవ్యాఖ్య వింతవరకే దీర్చుమనటచే, తెలుపదగిన మరికొన్ని యంశములు మరియొక వ్యాసమునకు విడువవలసి యుండును.

* ఈయంకెలు కొన్ని రాజ్య మెక్సారిస్ గారి 'Food' అను గ్రంథమునుండియు, ఆమెరికన్ 'Red-cross' వారి 'Food & Nutrition' అను గ్రంథమునుండియు సేకరింప బడినవి. తక్కినవి కొన్ని ప్రకటనలనుండి తీసికొనబడినవి. కొన్ని సామ్యమునుబట్టి యూహించి వ్రాయబడినవి.

౧

ఉత్తముని పేరేమి? ఊరి పేరేమి?
సత్యపురుషుల గన్న సాస్వి పేరేమి?
ఉత్తముడు దశరథుడు ఊరు అయోధ్య
సత్యపురుషుల గన్న సాస్వి కానల్య.

* * * *

శ్రీరామ! జయరామ! శృంగారరామ!
కారుణ్యగుణధామ! కల్యాణనామ!
జగతిపై రామయ్య జన్మించినాడు
సత్యమ్ము లోకాన స్థాపించినాడు
తల్లిదండ్రులమాట చెల్లించినాడు
ఇల్లాలితోపాటు హింసపడ్డాడు
సీతామహాదేవి సృష్టిలోపలను
మాతల్లి వెలసింది మహనీయురాలు.

* * * *

దండమ్ము దండమ్ము దశరథరామ!
వయతోడ మము గావు దాక్షిణ్యధామ!

౨

విఘ్నమ్ము లేకుండ విద్య నియవయ్య
విఘ్నే శ్వరుడ నీకు వేయిదండాలు.

౩

ఉంగరమ్ములు పెట్టి ముంగురులు దువ్వి
ఒద్ద పెట్టుకు తల్లి ముద్దులాడింది
పలకబలము లిచ్చి పద్యాలు పాడి
సరస పెట్టుకు తండ్రి చదువు నేర్పాడు.

౪

పిల్లలందరు రండి బల్లోకి పోయి
చల్లన్ని గాలిలో చదువుకొందాము
వినరు వినరు గాలి వినరవే గాలి
మల్లెపూవుల గాలి మాయాద వినరు.

౫

చదువంటె అబ్బాయి చండికేశాడు
బద్దెపలుసా రావె బుద్ధి చెప్పాలి
చదువంటె అబ్బాయి సంతోషపడును
అగసాలి రావయ్య నగలు చెయ్యాలి.

౬

అరటిపండా తీసి ఆవుపాల్ తీసి
మాచిన్ని అబ్బాయి మాటల్లు తీసి.

౭

చదువుకో నాయన్న! చదువుకో తండ్రి!
చదువుకొంటే నీకు సౌఖ్య ముల్బేను!
ఆడుకో నాయన్న! ఆడుకో తండ్రి!
ఆడుకొంటే నీకు హాయి కలిగేను!

* * * *

పొరుగుపిల్లలతోను పోట్లాడబోక
ఇరుగుపిల్లలతోను యేట్లాడబోక
చక్కగా నీచదువు చదువుకో తండ్రి!
చదువుకొంటే నీకు సౌఖ్య ముల్బేను!

* ఈ పుటలోని భాగము గృహలక్ష్మీయందు ప్రకటితమయ్యెను ఈ 'బాలభాష'ను సంపూర్ణముగ భారతియందు ప్రకటింప మండుటచే మరల ముద్రితమయ్యెను. సం. భా.

అ యి దువే థు

తిందాం తిందాం ఒకవేలు
ఎట్లా తిందాం ఒకవేలు
అప్పు చేసి తిందాం ఒకవేలు
అప్పెట్టా తీరుతుంది ఒకవేలు
ఉన్నాగదా నేను అన్నింటికీ
పాటివాణ్ణి గట్టివాణ్ణి బొటనవేలు!

వివరము

[చిటికనవేలు, ఉంగరమువేలు, నడిమి
వేలు, చూపుడువేలు, బొటనవేలు-అని
అయిదువేళ్లకు పేర్లు. ఈ అయిదువేళ్లూ
అనుకొన్నట్టు ఒకొక్కవేలినీ చూపుకొంటూ
బాలకు లీపదము పాడుదురు.]

ఎందుకు?

ఎండలు కానే దెందుకురా
మబ్బులు పట్టే టందుకురా
మబ్బులు పట్టే దెందుకురా
వానలు గురినే టందుకురా
వానలు గురినే దెందుకురా

చెరువులు నిండే టందుకురా
చెరువులు నిండే దెందుకురా
పంటలు పండే టందుకురా
పంటలు పండే దెందుకురా
ప్రజలు బ్రదికే టందుకురా
ప్రజలు బ్రదికే దెందుకురా
స్వామిని గొల్చే టందుకురా!
స్వామిని గొల్చే దెందుకురా!
ముక్తిని బొందే టందుకురా!

నూ ర్య డు

తొలిదిక్కు తెలుపెక్కగా—

అకనము

తెలతెల్ల వారగాను,
వృక్షములు కదలుగాను-

వానిపై

పక్షులు లేవగాను-
కలకల ధ్వనులతోను జగమెల్ల
కార్యములు చేయగాను
ఉదయించె కర్మసాక్షి

తనకాంతి

పదిదిక్కులకు బారగా.

* * * *

పుట్టేటి భానుడా! పుష్యరాగపుచాయ

శ్రీసూర్య నారాయణా!

పుష్యరాగము మీద పొంగు బంగరుచాయ

శ్రీసూర్యనారాయణా!

జామెక్కి భానుడా జాశపువ్వలచాయ

శ్రీసూర్యనారాయణా!

బాజీపూవులమీద సంపెంగపువచాయ

శ్రీసూర్యనారాయణా!

మధ్యాహ్నభానుడా! మల్లెపూవులచాయ

శ్రీసూర్యనారాయణా!

మల్లెపూవులమీద మంచి వజ్రపుచాయ

శ్రీసూర్యనారాయణా!

మూఝాములభానుడా మునగపూవుల చాయ

శ్రీసూర్యనారాయణా!

మునగపువ్వులమీద ముత్యాలపొడి చాయ

శ్రీసూర్యనారాయణా!

కుంకేటిభానుడా గుమ్మడిపువ్వుచాయ

శ్రీసూర్యనారాయణా!

గుమ్మడిపువ్వులమీద కుంకుంపువ్వుచాయ

శ్రీసూర్యనారాయణా!

ఆయురారోగ్యములు ఐశ్వర్యములు నిమ్ము

శ్రీసూర్యనారాయణా!

ఉన్న ఊరూ, కన్న తల్లి

ఉన్న ఊరూ విడిచి ఉండనేలేము

కన్న తల్లిని విడిచి ఘడి యుండలేము.

ఉన్న ఊరే నాకు చెన్నపట్నమ్ము

కన్న తల్లే నాకు కల్పవృక్షమ్ము.

చెలిమి

కానివారీతోను కావించు చెలిమి

కట్టె విరిచి పోయిని పెట్టిన ట్లందు

అయినవారీతోను కావించుచెలిమి

ఆకు మడచి నుడత పెట్టిన ట్లందు.

* * * *

కానివారీమాట కంట్లోది నలుసు

ప్రాణం పోయిందాక ప్రక్కలో పోటు

అయినవారీమాట అమృతంపు తేట!

బ్రదికి ఉన్నదాక భాగ్యంపుమాట.

నెత్తిమీద గోరింక

ఓ అ(బ్బ)మ్మాయి నెత్తిమీద గోరింక.

చెప్పకు చెప్పకు చెడిపోతావు

చెవితే నీముక్కు తెగ్గోస్తా

దూలం మీంచి దూకిస్తా

పందిలి మీంచి పాకిస్తా

కంచం అన్నం తినిపిస్తా!

కడవెడు నీళ్లు తాగిస్తా!

వివరము

[ఎవరితలమీద నైనా ఆకు గాని, పుల్ల గాని, ఇంకేదైనా గాని పడి ఉంటుంది. లేదా ఈ పదం పాడేవారే పెట్టుతారు. అది యెవరితల మీద ఉన్నదో వాళ్లు గుర్తించ లేకపోతారు. అంత కొంతనేపు వేళాకోళపు నవ్వు నవ్వి దగ్గర ఉన్న ఎవరితలమీదనో ఉన్నట్టుగా ఈ పదం పాడుతారు. ఈపరాచకముచేత అసలు ఎవరితలమీద ఉన్నదో వాళ్లు అనుమానించి తల తడివి చూచుకొని అక్కడ ఉన్న పుల్లనో దేన్నో తీసి వేసుకొంటారు. నలుగురూ నవ్వుతారు.]

[న కే మ ము]

కేంద్రరాష్ట్రప్రభుత్వముల ఆర్థికసంబంధములు

(వెనుకటి పంచక తరువాతి)

౧

ఇంతవరకును మన దేశములో ఏ యే ప్రభుత్వభాగమున కేయే ఆదాయము వచ్చు మార్గము లేర్పాటు చేయబడవలెనో, ఇప్పుడు అమలునందున్న పద్ధతిలో ఏయే మార్పులు చేయబడవలెనో సూచింపబడినది. ప్రస్తుతము అమలు జరుగుచున్న కేంద్రరాష్ట్రప్రభుత్వ ఆదాయవ్యయవిభజన విధానము మెస్టన్ కమిటీ (Meston Committee) వారి రిపోర్టును బట్టి ఏర్పాటు చేయబడినది. మాంటాగ్యు సంస్కరణములు ప్రవేశపెట్టబడక పూర్వము ఇండియా ప్రభుత్వమువారు ఈ ఆర్థికవిధానమును గూర్చి సంపూర్ణముగ ఆలోచించి సూచనలను చేయుటకు మెస్టన్ ప్రభువు అధ్యక్షతక్రింద నొక కమిటీ నేర్పాటుచేసిరి. వారు చేసిన సూచనలలో కేంద్రప్రభుత్వము వారికి ఏర్పాటుచేయబడిన పన్నులనుండి వచ్చు ఆదాయములో (ఆ పన్నులు ఏవో మొదటిభాగములో సూచింపబడినవి) లోటు పూర్తియయి ఆ ప్రభుత్వమునకు తగిన ఆర్థికబలము చేకూరువరకు రాష్ట్రప్రభుత్వములు కొంతభవమును కప్పముల (contributions) రూపముగ చెల్లించవలెననియు, కేంద్రప్రభుత్వమువారి ఆదాయ

వ్యయములు సరితూగిన తరువాత ఆ కప్పములను పుచ్చుకొనుట వారు మానివేయవలెననియు రెండు ప్రధానములైనవి కలవు. ఆ కమిటీవారు ఆదాయవ్యయమార్గముల విభజన ఎట్లుండవలెనో దానికీకూడ ఒకపట్టిక నేర్పాటు చేసి, ఏయే ప్రభుత్వమునకు ఏయే శాఖలపై అధికార ముండవలెనో వివరముగ తెల్పియుండిరి. వారు తయారుచేసిన కప్పముల ప్రణాళిక యందు వ్యవసాయమే ముఖ్యవృత్తిగాగల మద్రాసు, నంయుక్తపరగణాలు, బెంగాలు మొదలగు రాష్ట్రములు ఎక్కువ సొమ్మును చెల్లించవలెనని సూచించియుండిరి. అది ఆయా రాష్ట్రముల ప్రభుత్వములకు చాల ఇబ్బంది కలుగచేయు ఏర్పాటుని సూచింపబడినప్పటికిని ఆ కమిటీవారు దానికంటె ఎక్కువ న్యాయముగా నుండు పద్ధతిని సూచింపలేక, ఎంతత్వరలో కేంద్రప్రభుత్వమువారు రాష్ట్రములపై బరువును తొలగించుట కవకాశము లుండునో అంతత్వరలో కప్పములను పుచ్చుకొనుట మానివేయుటయే సాధనమని వ్రాసియుండిరి.

ఈ మెస్టన్ కమిటీ విధానములో ఒకగొప్ప లోపము ఏమన, రాష్ట్రప్రభుత్వములకు వ్యవసాయము, విద్య, పరిశ్రమలు మొదలగు ఖర్చుశాఖలపై అధికారమునిచ్చివాటికి తగిన ఖర్చుపెట్టు

టకుకావలసిన సొమ్ము వచ్చు మార్గములను వారికి కుదుర్చుకుండుట యనునది. పైన చెప్పబడిన వివిధప్రజోపయుక్త కార్యములకు సొమ్ము కావలయుననిన, రాష్ట్రప్రభుత్వములు క్రొత్తపన్నులను విధింపవలసిన అవసరము వచ్చెను; క్రొత్తపన్నులను విధించుటకు రాష్ట్రీయశాసనసభలు వ్యతిరేకములుగా నుండుచు వచ్చెను. కాన అన్ని విధముల రాష్ట్రీయులు పూర్వస్థితియందే యుండి ముందడుగు వేయ జాలని అవస్థలో పడుట తటస్థించెను. కాని ౧౯౨౨ సంవత్సరపు బడ్జెటు సందర్భములో ఇండియా ప్రభుత్వము వారు తమ బాస ననుసరించి రాష్ట్రీయకప్పములను సంపూర్ణముగ తొలగించుట కనుమతించిరి. ఆసందర్భములో ఇండియా ప్రభుత్వ ఆర్థిక సభ్యుడగు సర్ బాసిల్ బ్లాకేగారు చెప్పిన వాక్యములలో ఇకముందు రాష్ట్రములు తమకు చేకూరిన ఎక్కువసొమ్మును దేశాభ్యుదయమునకు చేదోడుగా నుండు పరిపాలన శాఖలపై వినియోగించుట కవకాశము లున్నవని హెచ్చరికతో చెప్పినమాటలు గమనార్హములు. ఈకప్పముల తొలగింపు (Remission of Provincial Contributions) రాష్ట్రములపై ఇదివరకు గొప్ప అడ్డంకులుగా నున్న బరువుల నావల త్రోసివైచి, వాటికి తమతమ బలమును తిరిగి సంపాదించుకొనుటకు అవకాశములు కలుగజేసినవి. మొత్తను కమిటీవారి సిఫార్సులు ఇకముం దెప్పడును తిరిగి అనువర్తింప చేయుటకు అవసరము కలుగదని ధృఢముగ చెయుటకు అవసరము కలుగదని ధృఢ

ముగ చెప్పవచ్చును; ఎందువల్ల ననగా, వారు తమ రిపోర్టునందే అవి తాత్కాలికావసరములను బట్టి చేయబడినవనియు, ఆ అవసరములు తీరి, ఆపరిస్థితులు మారిన వెంటనే వాటిని మార్చివేయ వచ్చుననియు వ్రాసియుండిరి. మొత్తను కమిటీవారి సూచనలు మొదటినుండియు కొన్ని రాష్ట్రములచేత ఖండించబడుచునే యున్నవి. వ్యవసాయ వృత్తి ప్రధానముగా గల మద్రాసు రాష్ట్రము వారు వ్యవసాయమునకు చాలసొమ్ము అవసరమనియు, కాన వారు చెల్లించవలసిన ౩రకలకు రూపాయిలును చెల్లించుట కష్టమనియు వాదించుచుండిరి; పరిశ్రమలు ఎక్కువ అభివృద్ధిగాగల బాంబాయి రాష్ట్రమువారు ఆదాయపుపన్ను కేంద్రప్రభుత్వము వారు తీసికొనుటవలన వారీయవలసిన ౫౬లకులరూపాయిలును చెల్లించలేమని ప్రతిసంవత్సరమును మొరపెట్టుకొనుచు వచ్చిరి. ఇట్లే ఇతర రాష్ట్రములవారుకూడ తమతమ కప్పమును చెల్లించుట కున్న అభ్యంతరములను, కష్టములను చెప్పుకొనిరి. కాని కమిటీవారు తమ ఆదాయమార్గ విభజన విధానమువలన రాష్ట్రములకు వచ్చు ఎక్కువ రాబడిలో ఈకప్పములను చెల్లించిన తరువాతకూడ అభివృద్ధి మార్గములలో ఖర్చుపెట్టుటకు కొంతధనము మిగులునను అభిప్రాయముతో తమ కప్పముల సూత్రములో ఏ విధమైన మార్పును చేయుట కంగీకరించలేదు. చివరకు సారాంశములో రాష్ట్రీయులకు ఎక్కువ ఆదాయము వచ్చు

టకు మార్గములు కన్పించలేదు కాని కష్టములను చెల్లించుట మాత్రము తప్పినది కాదు. ఏది ఎట్లున్నను, ౧౯౨౩ సం॥ లో వాటిని పూర్తిగా తొలగించుటతో రాష్ట్రముల ఇబ్బందులు చాలవరకు తొలగిపోయిన పని చెప్పవచ్చును.

కాని రాష్ట్ర ప్రభుత్వములకు ఎక్కువ ఆదాయము వచ్చు శాఖలపై అధికారముల నిచ్చిన కాని రాష్ట్ర కష్టముల నిర్మూలనము వలన ఎక్కువ లాభము చేకూరనేరదు. ఇదియే, అనగా రాష్ట్ర ప్రభుత్వములకు తమతమ ఆదాయవ్యయ మార్గములపై సంపూర్ణ యాజమాన్యము నిచ్చి, క్రొత్తగా పన్నులు వేయవలయు లేకుండ కాలానుక్రమముగ ఎక్కువ ఆదాయము నిచ్చు పన్నులను వారి చేతులలో నుంచుటయే, ఇప్పుడు చేయబడవలసిన మార్పులలో ముఖ్యమైనది. మెస్టన్ కమిటీవారి ఆర్థిక నిర్ణయము (Meston Settlement) వలన కలిగిన ప్రధానమైన మార్పు రాష్ట్రముల సంపూర్ణ ఆర్థిక స్వాతంత్ర్య సూత్రమును ప్రతిపాదించుటయే. మేయో ప్రభువు కాలములో మొట్టమొదట ఏర్పాటు చేయబడిన ఆర్థిక విభజన (Financial Decentralization) లక్ష్యమునకు ఈ మెస్టన్ కమిటీ ఏర్పాటు ఒక పెద్ద మెట్టని చెప్పవచ్చును. ఇక ముందు ఆ మెట్టు నాధారము చేసికొని ఆర్థిక స్వాతంత్ర్య సాధమును చేరుటకు ప్రయత్నములు చేయవలసిన బాధ్యత కలదు. మెస్టన్ కమిషన్ వారీ లక్ష్యముయొక్క

ప్రాముఖ్యమును గ్రహించిననుటకు కొన్ని నిదర్శనములు కన్పించుచున్నవి. గాస్త్రీములు తమతమ విధులను లోటు లేకుండ నిర్వహించుటకు సరియగు ఆదాయవ్యయ మార్గములను ఏర్పాటుచేసి, అట్లే కేంద్ర ప్రభుత్వమువారికి కూడ వారికి కాలసిన రాబడి వచ్చు మార్గములు స్థిరపర్చుట ఆవశ్యకము. ఇక ముందు ప్రభుత్వమువారు కార్మికులను గూర్చియు, వారికి ఇండ్లు, పెన్షనులు మొదలగు సౌకర్యముల ఏర్పాటును గూర్చియు ఎక్కువ మొత్తములు ఖర్చు పెట్టవలసినవచ్చును. దానికై ఎక్కువ అనంతృప్తి కలుగ చేయకుండ తేలికవిధముగ ఎక్కువ ఆదాయము నిచ్చు Indirect Taxes పైని, అందు ముఖ్యముగ ఎగుమతి దిగుమతి పన్నులపైని ఆధారపడి యుండుట, మిలిటరీ ఖర్చులను తగ్గించుట మొదలగు ఇదివరలో సూచింపబడిన సంస్కరణముల నవలంబింపవలసియుండును. ఇవి కాక వీలైన యెడలను, అవసర మున్న ఎడలను క్రొత్త ఆదాయ మార్గములను కూడ తడవి చూడవలసియుండును. అవేవో ఇంతకు పూర్వము సూచింపబడియే యున్నవి; తిరిగి ఒకసారి వాటిని పొందు పరుచుచున్నాము:—(౧) బెంగాలునందు వ్యవసాయమునుండి జమీందారులకు వచ్చుచున్న ఆదాయములపై ఇతర ఆదాయములపై విధించుచున్నట్లుగానే ఆదాయపు పన్నును విధించుట; (౨) మరణపుణ్యములు, అదనపుపన్నులు మొదలగునవి ఇదివరకుకన్న

హెచ్చుగా విధించుట; (3) పట్టణములలో భూమి అమ్మకము సమయములలో పన్నులను విధించుట; (4) విశోదముల (entertainments), పైనను, ఖోగవస్తువుల (luxuries) పైనను పన్నుల విధించుట. ఇవి క్రొత్తపన్నులుగా కన్పించుచున్నను నిజముగా వాటియందు క్రొత్త ఏమియు లేదు. కొన్ని పన్నులు తొలగింపబడుట వలనను, మరికొన్ని తగ్గింపబడుటవలనను దేశోపయుక్తములగు కార్యములకు ఎక్కువ ఖర్చుపెట్టుటకు కావలసినసామ్యము సంపాదించుటకును, ఆకార్యనిర్వహణములో ఏమైన లోటు వచ్చిన పూర్తిచేయుటకును ఈ క్రొత్త పన్నులు సూచింపబడినవే గాని ఈ పన్నులు పెంటనే విధింపబడ వలె నను ఉద్దేశముతో కాదు. ఇదివరకే మన దేశమందు ప్రజలు ఇచ్చుకొనుచున్న పన్నులు వారికి వచ్చుచున్న ఆదాయములో చాలభాగము మింగివేయుచు వారిని క్రుంగడియుచున్న సమయములో క్రొత్త పన్నులను వారిపై విధించుట క్రొత్తబరువును భజములపై నెత్తుటయే యగును. కాని వైన ఉదాహరింపబడిన పన్నులయొక్క ముఖ్యోద్దేశ్యము ప్రజలపై పన్నులబరువు నెత్తుట కాకవారిలోనున్న ఆర్థికములగు హెచ్చుతగ్గులను (economic inequalities) వీలైనంతవరకు చూపు మాపి ప్రజాబాహుళ్యములో సరిసమానత్వమును పెంపొందించుటయే యైయున్నది. మఱియు ప్రజలకు ఎక్కువ ఆర్థికబలమును చేకూర్చు మార్గములను కొంతవరకు త్రొక్కిన తరువాతను, వారికి దానివలన కావలసిన లాభము

వచ్చిన తరువాతను క్రొత్తపన్నులను విధించుటలో కొంతన్యాయముండును. ఆవిధముగా ప్రజాసామాన్యముయొక్క ఆదాయమునందును దానితోపాటు వారిజీవిత ప్రమాణము (standard of living) నందును అభివృద్ధిని సమకూర్చుటకు ఇంతకు పూర్వము సూచింపబడిన మార్పులు చాల తోడ్పడకలవు.

అ ను బంధ ము

పైమన్ కేంద్ర సంఘమువారి

ఆర్థికవిషయ సూచనలు

పైనంగతులు వ్రాయబడిన తరువాత పైమన్ కేంద్రసంఘము (శంకరన్ నాయరు కమిటీ) వారి రిపోర్టు ప్రచురణమైనది. వారి సూచనలలో ప్రధానమైనది పెంటనే సంపూర్ణభౌద్ధతాయుత ప్రభుత్వమును రాష్ట్రములలో ప్రవేశ పెట్టవలె ననునది. అసూత్రమును మూలాధారమును చేసికొనియే వారి ఇతర సూచనలన్నియు చేయబడినవి. మనకు ప్రధానమగు ఆర్థిక విషయములలో వారి అభిప్రాయములను ఈ క్రింద పొందుపర్చుచున్నాము:

“కేంద్రప్రభుత్వముపూర్తిగా బౌద్ధతాయుతముగ మారునంతవరకు రాష్ట్ర ఆదాయమార్గములును, వాటిపై వచ్చు ఆదాయమును పూర్తిగా రాష్ట్ర ప్రభుత్వములచేతులలో నుండవలెను. కాని కేంద్రప్రభుత్వమువారికి ఈమార్పువలన ఏమైన ఆర్థికముగ ఇబ్బందులు కలిగేయెడల, వాటిని తొలగించుటకు న్యాయమైన

మధ్య వర్తినంఘము నొకదాని నేర్పాటుచేసి, వారి తీర్పుప్రకారము రాష్ట్రప్రభుత్వములు కొంత కొంత కష్టముల నాప్రభుత్వమువారికి చెల్లించవలెను.”— (కేంద్రసైమను సంఘము వారి రిపోర్టునుండి.)

పై సూచనలో రెండు ముఖ్యలోపములు కలవు:—(1) కేంద్రప్రభుత్వము బాధ్యతాయుత మగు సంతవరకు రాష్ట్రములకు ఆర్థిక స్వాతంత్ర్య ముండవలెనని చెప్పటలో ఏవిధమైనన్యాయము కాని, అర్థము కాని లేదు. కేంద్రప్రభుత్వము బాధ్యతగల సంస్థ యైన వెనుక ఆర్థిక అధికార మంతయు వారికి తిరిగి ఇచ్చినేయవలెను. అని కమిటీవారి అభిప్రాయమైన ఎడల, అది చాల అసమంజసము; చరిత్రకును, సామాన్య విచక్షణజ్ఞానమునకును అది వ్యతిరేకము. “రాష్ట్రస్వాతంత్ర్యము” అను పదములో రాష్ట్ర ఆర్థికస్వాతంత్ర్యము అను అర్థముకూడ ఇమిడియున్నదని వేరుగ చెప్పనక్కరలేదు. (2) రాష్ట్రప్రభుత్వములు కేంద్ర ప్రభుత్వమునకు ద్రవ్యలోపమును పూర్తి చేయుటకై కొంత కష్టముల నీయవలె నను సూత్రముకూడ రాష్ట్రీయస్వాతంత్ర్యమునకు లోటు. అదియు కాక, ఈ కష్టములపద్ధతి మెస్త నుకమిటీవారి సూచనల ప్రకారము ప్రవేశ పెట్టబడిన తరువాత ఏవిధముగ పనిచేసినదో, రాష్ట్రముల కెంత అన్యాయముగ పరిణమించినదో అందరకును తెలిసినవిషయమే. ఇట్లు ఏకగ్రీవముగ ఖండింపబడిన పద్ధతిని ఇంకొక

రూపముగ తిరిగి ప్రవేశపెట్ట జూచుట గొప్ప పొరపాటు.

కాని సైమను కేంద్రసంఘము వారి పై సూచన కేరొక తప్ప, అభిప్రాయముపై ఆధారపడి యున్నది. అది ఏదన, వారు ఆదాయపు పన్ను, ఎగుమతి దిగుమతి పన్నులుకూడ రాష్ట్రప్రభుత్వముల యాజమాన్యముక్రిందకు మార్చవలెనని సూచించియుండిరి. రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వములకు ఏయే పన్ను శాఖలపై అధికార ముండవలెనో చర్చించుచు, ఆదాయపు పన్ను రాష్ట్రములకును, ఆల్కహరీపన్ను కేంద్ర ప్రభుత్వమువారికిని మార్పుట సమంజసమని ఇదవరలో సూచించి ఆమార్పుకు కారణములుకూడ తెల్పియున్నాము. ఎగుమతి దిగుమతి పన్నులను రాష్ట్ర ప్రభుత్వములకు మార్పుటను గురించి, అవి కేంద్రప్రభుత్వపు యాజమాన్యముననే ఏలయుండవలెనో లోగడ వ్రాసియున్నాము. అట్టి మార్పులో గల ఒక ముఖ్యలోపముమాత్ర మిచ్చట చూపెదము. ఎగుమతి దిగుమతి పన్నులు సాధారణముగ ఏరాష్ట్రములో సరకులు ఎగుమతి దిగుమతి యగుచుండునో ఆ రాష్ట్రమునందే విధింపబడుచుండును. రాష్ట్రప్రభుత్వములకీ పన్నులను విధించు అధికార మీయబడిన, వాటివలనవచ్చు ఆదాయమంతయు ఒకరాష్ట్రమునకే పోవును. నిజముగా ఏరాష్ట్రప్రజలు ఆవస్తువులను ఉపయోగించుచున్నారో ఆ రాష్ట్రములకు ఏవిధమైనలాభమునుండదు. వారికి ఆపన్నులను విధిం

చుటవలన ఆదాయము రాదు. అది చాల అన్యాయము. దానివలన ఏరాష్ట్రమున కాపన్న మూలమున ఎంతద్రవ్యము రావలెనో అది రాకుండుటయే గాక, రాష్ట్ర రాష్ట్రముల మధ్య కలతలు బయలుదేరుట కవకాశములు కూడ కలవు. దిగునుతిపన్నుల రేట్లలో ఒకవిధమగు సమానత్వము (uniformity) చేకూరవలెననిన, కేంద్రప్రభుత్వమువారిచేతులలోనే ఈపన్నుండుట లాభము. అదియుకాక, కేంద్రప్రభుత్వము వారికి ద్రవ్యలోపము లేకుండ చేయ వలెననినను, రాష్ట్రకవులు పునరుద్ధరింప కుండ వలెనన్నను, ఈపన్నులను విధించు అధికారము కేంద్రప్రభుత్వము వారికిచ్చుటయే మంచి మార్గము.

పైమను కేంద్రసంఘములో ముగ్గురుసభ్యులు (సర్ శంకరన్ నాయర్, నవాబ్ ఆలీ ఖాన్, సర్దార్ సింగ్ ఉబెరామ్ గార్లు) రిపోర్టులోని సూచనలకు తమ భిన్నాభిప్రాయములను తెల్పుచు, కమిటీ ఆర్థిక సూచనలలోగల లోపముల నన్నిటిని ఎత్తి చూపిరి. వారు చెప్పిన విష

యములలో సంపూర్ణరాష్ట్ర స్వాతంత్ర్యము జయప్రదముగ కొనసాగుటకు రాష్ట్ర ఆర్థిక స్వాతంత్ర్యము అత్యవసరమనియు, అట్టి స్వాతంత్ర్యము నేర్పాటుచేయుటకే ప్రయత్నములు చేయవలెననియు చెప్పినవి గమనార్హములు. ఆర్థికవిభజన (Financial Decentralization) సూత్రమునుగురించి సర్ జాన్ స్ట్రాచీగారు అనుకూలముగా నిచ్చిన అభిప్రాయమును తెల్పుచు, లార్డు మేయోకాలములో ప్రప్రథమమున ఆచరణలో నుంచబడిన ఆసూత్రమును పూర్తిగ అమలునం దించుటకు ఖండితముగ ఏయేప్రభుత్వభాగమునకు ఏయేఆదాయమార్గములపై అధికార ముండవలెనో నిర్ణయించి ఏర్పాటుచేయుట అవసరమని వారు తెల్పి యున్నారు. వారి అభిప్రాయములతో ఎల్ల రే కీభవించవలసినదే. కాని ఆవిభజన ఏపద్ధతులపై జరుగవలెనో మాత్రము వారు నిష్కర్షగ తేల్చక అది ఒకపండితుల కూటము (Experts' Committee) వారిచే ఏర్పాటు చేయబడవలెనని ప్రాసియూన్నారు.

“శకు ర్వత్తి పశు ర్వత్తి వేత్తి గావరసం ఘోషి”

అనువాదానికి సంగీతము మానవులనేగాక ప్రపంచముతో నెంతయో పరిచయము లేని శకువును, బుద్ధిబలము లేని పశువును, చివరకు విషజంతువైన పామును కూడ మెప్పించునని తెల్పుచున్నది. లలితకళలలో నిదియే ముఖ్య గ్రాహ్యము. కవిత నెఱుంగుటకు సాహిత్యమున కొంత ప్రవేశ ముండవలెను. చిత్రకళ నెఱుంగుటకు ప్రకృతి సౌందర్యమును కొంత తెలిసి యానందించి యుండవలయును. సంగీతమును విని యానందించుట కట్టి పువారు లేవియు నవిపరములు కావు.

సంగీతమునకు సప్త స్వరములు! ఆధారములు. ప్రపంచములోని వాగరిక జాతు లన్నియు సప్తస్వరములనే వాడుక చేయుచున్నవి. వినువారి హృదయమున కానంద మిచ్చునట్లు కూర్చుబడిన స్వరముల చేరికయే రాగమనబడును. దాని కారోహణము, అవరోహణమని రెండంగములు. ఆరోహణమన నొక స్వరమునుండి దానికన్న హెచ్చు వాదముగల స్వరమునకు ప్రసరించుట, అవరోహణమన్న నొక స్వరమునుండి తగ్గుస్వరమునకు దిగుట.

ఒక రాగము నందలి కళల ననుసరించి తాళము నడుపుచు వాడుట కనుమాలమై పరమేశ్వరునికి కృతి నిచ్చిన సాహిత్యోద్రవనను కృతి యని పిల్చుచున్నాము. కృతి సాధారణముగా మాడు భాగములు కలిగియుండును. పల్లవి రాగముయొక్క బహిః స్వరూపమును వ్యక్తమునీయును. అనుపల్లవి రాగముయొక్క ఆరోహణావసానమును చూపుచుండును. చరణములు రాగములోని స్వరప్రస్తారములకు సాహిత్యోదాహరణములు. కృతులలోని విరామకాలము లందును, పల్లవి అనుపల్లవి,

చరణము అనువాని ముందునను స్వరకల్పనను అనగా ఆ రాగమునకు సంబంధించిన స్వరసమ్మేళనములను గాయకులు పాడుట యితేమి నలవాటయిపోయినది.

స్వరకల్పనకు గానముందు ప్రాముఖ్యము హెచ్చి పోవుచున్నది. కృతిలోని సాహిత్యమున నెక్కడైనను దీర్ఘమున్నచో నా దీర్ఘమును వదలివైచి ఆ కాలము నందు స్వరము వాడుకమాడ నలవాటయినది. ‘మీనాక్షి మేముడం దేహి’ యను కృతిలో ‘మధురాపురీనియే మిణి వలయే’ యను భాగమున పురి యనుచోట నకారదీర్ఘము నూని, పేరు పొందిన దక్షిణాపథగాయకు డొకడు స్వరములను వాడి యుండెను. రాజమహేంద్రవరములో నొక గాయకుడు స్వరములను మిథ్యమధ్య ప్రయోగించి రాగాలాపనము చేసినాడు. గాయకులు స్వరము వాడకుండుటను గాంచి ఫభ్యులు స్వరకల్పన నేయనలసినదని తాళీదుల నంపుచున్నారు. హరిదాసులు కళలలోని కీర్తనలలో స్వరకల్పన చేయుచున్నారు. గంగిరెద్దు దాసులలో గూడ స్వరకల్పన వ్యాపకము గాంచుచున్నట్లు విల్లూరి జగన్నాథరావుగారి ఉత్తరదేశీ పులిచ్చుగాండ్రు అను గ్రామఫోను రికార్డులన గోచరించుచున్నది. కొత్వారి ప్రేమనులో ముప్పివాడొకడు ఫిడేలుపై స్వరములు వాడిన పాటలు పాడుచు తిరుగుచున్నాడు. కళలలో సంగీతమునకు వెలసే సంగీతములో స్వరకల్పనకు వ్యాప్తి హెచ్చిపోవుచున్నది.

కవులు కాదన్నను, చిత్రకారులు చిత్రమునక పోయినను, కళలలో సంగీతమే యుద్విస్మయకర. దేశకాల పాత్రములతో సంబంధము లేక, శకుబాల స్పృహలను వ్యత్యాసము లేక, కీవకోటి వానందములో తేల్చి యా

1. తానే రంజించునది స్వరము. ఈ స్వరములున, రి, గ, మొదలగు అక్షరములచే తెలుపబడుచున్నవి.
2. రంజకో జన చిత్రానాం స రాగః కథితో బుధైః.

డించునది సంగీతమే. ఇట్టిసంగీతమునందు స్వరము వ్యాప్తి నొందుటకు కారణ మేమి? అని ఆలోచింతము. ఈ వ్యాప్తి వ్యాప్తియే యైనచో స్వరకల్పన గానవిద్యా దర్శములను చక్కగా పాలించవలసి యుండును. అట్లు గాక గాన విద్యాదర్శములను స్వరకల్పన పాలించనిచో దానికి గానమునందుగల వ్యాప్తి అక్రమమే. గాన విద్యా దర్శము లేవి? నాదోపాసన, గీతోపాసన, రంజకత్వము వని పారి నాగభూషణముగాదు వ్రాయుచున్నారు.3 ప్రస్తుతము నాదోపాసన, గీతోపాసన రెండును సమర్థు లెందరో లేఖండులను బట్టి మూల బడినవి. నాదోపా సనకు స్వరము లవసరములు కావు. అందు భావయే యుండదు. కేవలము నాదము మూలముననే జీవాత్మ పరమేశ్వరుని కంజలి యొసంగును. గీతోపాసనకు కూడ స, రి, గ ల జ్ఞాన ముగ్ధుల లేదు.4 కదీర్, రామదాసు, తలారి, రంగదాసు ప్రసిద్ధి చెందిన గీతోపాసకులు. వారు పరిగలు నాడియుండలేదు. గరిమెళ్ల సత్యవారాయణ గారు విఖ్యాత గీతకవులు. వారు పాటలను రచించునప్పు డు ముందు పరిగములు కట్టుకొని పిమ్మట తదనుగుణమున సాహిత్యరచనను చేసికొనలేదు. గాయకుల కుత్తమాదర్శ ములైన వాద, గీత ఉపాసనలకు స, రి, గ, మ ల యాట లావశ్యకములు కావరి ఇందుమూలమున తెలియుచున్నది. ఇంక మూడవ ఆదర్శము జనరంజనము. దీనికి జీవకళా జ్ఞాన మవసరము. ఈ జ్ఞానమునకు ఆలాపనమే మూలా ధారము. గాయకులు ప్రయోగించు సంగతులును, కళ లును, అన్నియు రంజించుగుణమును కలిగియుండవు. అందు గొన్ని మాత్రమే ప్రేక్షకులను మెప్పించ జాలి యుండును. ఆలాపనము నేయుచు నేడైన జోకచోట నీ జీవకళలు పడినచో, వా జీవకళలగుల స్వరసమ్మేళ నమును గుర్తించి, ఇం కేయితర రాగమునకైనను ఈ స్వరసమ్మేళనముల నుపయోగింప వీలున్నచో, వారా గమునకు తెం చెడి కీర్తనలోని సాహిత్యమునకు పై జీవ కళ యద్దినచో విశువా రానంద భరితులగుదురు. అంత

యే కాని కేవలము స్వరకల్పన నేయ నేర్చినంత మాత్ర మున పై జీవకళాజ్ఞాన ములనడదు. వీలన, జీవకళలు స, రి, గ, మలను ముందు పరిపెట్టుకొని పిమ్మట రాగ రూపమున చలువరింప వీలిచ్చునది కావు. రాగ రూప మున ముందు సాధకముచేసి పిమ్మట కృతి సాహిత్యమున కద్దవలసినది. కాబట్టి స్వరకల్పనా సామర్థ్యము జనరంజ నమునకు కూడ సహాయకారి కాదు.

ఈ వాదమునకు ప్రతిపక్షం బున్నారు. స్వరము లను గమక భేదములచే పాడినచో నవి రంజింపగలవు. వీరికి ముందుముందు జవాబు చెప్పగలను. మఱికొందరు స్వరములను గమకములతో పాడి రాగకళలను కూడ నిలి డమునేయుట చాల కష్టమనియు, నట్లు పాడినచో రం జించుటయే కాక, సంగీతమునకు ముఖ్యములైన భావ, రాగ, తాళములకు భంగకారి కాకుండ స్వరములను పాడు పద్ధతి యొకటి క్రొత్తగా నవతరించుననియు వా దించుచున్నారు. రెండవవారి వాదమునే ప్రస్తుతము చర్చించును. 'కష్టమైన విన్నయు సత్కళలేనా? కేవలము కర్తయొక్క కష్టపరిశ్రమలవైన మాత్రమే ఆధారపడి వేరు విధమున రంజనములేని విద్యలకు సభల యం చెట్టి పురపాలక వర్త మో ముందు చర్చించును. ప్రతిపక్షంబు వాదములో మొదటిభాగ మయినది. ఇక రెండవ భాగము: "అట్లు పాడినచో రంజించుటయే గాక" అనునది. రంజించునా? లేదా? అనుదానికి రెండు విధముల జవాబులుకూడ విచ్చును. ఈ రంజనము స రి గ ల వల్ల కాక, వాటి చేరికలపై నాధారపడియుండు కళవలననే పుట్టుచున్నదని ప్రతిపక్షలే అంగీకరింతురు. అట్టియెడ ప్రయాసము వహించి ఆ స రి గ మ లను విగించి పాడవలసిన యవసర మేమి? మరియొక సంగతి: వైన చెప్పిన ట్లొకగాయకుడు పాడె ననుకొనుడు. ఆ స్వరముల నంటియుండు రాగము నూహించి, గాయకుడు పాడు స్వరములను గాక, ఆ రాగముచే యాకర్షింపగల శక్తిగలవారే దాని వానందించగలరు. ఇతరు లట్లు చేయ

రి, 4. త్రితీయి, 2 వ సంప్రదము, 1 వ సంచిక, 55 వ పుట.

రి. ఇదియొక క్రొత్త నూట అని పాఠకులు కినియ నక్కరలేదు. ఇది ఇక్కడితో సరి.

లేదు. కాబట్టి ఈ రంజనము సార్యజనీనము కాదు. ఇంక మూడవభాగమున “రాగకళలను నిబిడము నేయుచు పాడినచో భావ, రాగ, తాళముల కాపాట భంగకారి కా” దనువాదమును పరికింపము. భావ, రాగ, తాళములు పోకుండుట టెట్టిది? గమకముల కన్నిటికి భావమున్నదా? లేదు. వాటిచేరికల కుండును గాక. అక్షరములకు వేర్వేర్వర్ణములు లేకున్నను వాటిచేరికల కున్నట్లే, గమకములకు ప్రత్యేకముగా వర్ణములు లేకున్నను వాటిచేరికయైన రాగమునకు విశిష్టార్థమున్నది. ఈ గమకములు వైవారు పాడుచుని చెప్పుపాటలో స, రి, గ మొదలైన అక్షరములచే భేదింపబడియున్నవి. కాబట్టి యొకదానిలోని కొకటి సరిగా మేరీవించి, కలికారుని హృదయోద్ధత భావమును వెలువరించు భాగ్యము స్వరములతో కూడుకొన్న ఈ గమకములకు లేదు. ఇక రాగము వీటివల్ల భంగము కాదను మాటకు వత్తెము. “రాగకళలను నిబిడము చేసివారు కాబట్టి రాగభంగము రా” దని వారి వాదము. ఈ వాదమునకు పునాదులైన కొన్ని యభిప్రాయములను మనము పరికించివలెను. (1) రాగకళ యనునది విశిష్టమని: [ఇదే ముఖ్యమైనది. ఈ యభిప్రాయము నిరాధారమని నిరూపించగలిగినచో వై వాదము భిన్నము నేయగలుగుదుము]; (2) తమకు తెలిసిన వేళించెమో మాత్రమే రాగకళలని. అంతే కదా! రాగకళలు నిబిడము నేయవలె ననుట తా మెరింగిన కళ లేవో వాటిని గాయకులు తాము పాడెడి స్వర సమ్మేళనములలో నిబిడము నేయవలె ననుటే. ఇది ఈ ప్యాష్టదము. ఇక మొదటి యభిప్రాయము మాట ‘రాగకళ’ యన నేమి? రాగమువలె పాడుట కనుకూలమైనదా? అట్లే కానిండు. సమర్థుడగు గాయకు డొకడు సాధకబలమున కనుకొనిన నూతన కళలను శ్రోతలెరింగియుండుట కవకాశములు లేవు కదా! అట్టిగాయకు డొకడు [ఉదా: పారి వాగభూషణముగారు] సభచేసి ఆయన నేర్పిన ‘రాగకళ’లు ఖరీదించినచో నిది రాగకళలే యని చెప్పగలిగిన వా రెవరు? లేరు. అట్లని ఆయన ఆరాగకళలను పాడుట మానివేయవలెనా? ఒకరు రాగరూపమున వెలువరించలేని దానిని మరియొకరు పాడ

గల్గుదురు. మొదటి వారికి రాగకళ కాని సమ్మేళనము రెండవవారికి రాగకళ యాను. మొదటివారు స్వరరూపమున పాడకూడదని చెప్పిన సమ్మేళనమును రెండవవారు పాడవచ్చు వందురు. వీరికిని వారికిని సంభి కుదురు టెట్లు? ఈ సంగతి గ్రహించిన వాబోటివారు పసప-గరిధ-మొదలైన కత్తిత స్వరములను పాడవచ్చునని గాయకులకు సలహా నిచ్చి పాడించినచో కాదనుట కెవ్వరికి వీలు లేదు. ఏలన, ఇది రాగకళ కాదు అని తప్పకుండ నిర్ణయించుట కెవరికిని సాధ్యము కాదు. కాబట్టి “రాగకళలు నిబిడికృతము చేయుచు పాడవలె” నను వై వాదము నిలువదు. రాగకళలు వ్యక్తులతో భేదించును. వాకు రానికళ నేను కాదందును. మీకు రానిది మీరు కాదందురు. వ్యాఘ్రము చెప్పుట కారామము లేవు. పోనీ, గాయకు డే స్వరములు పాడి, ఈ స్వరముల వంటియుండు కళలను కూడ పాడి చూపవలె నందురా! స్వరసమ్మేళనములకు పనియే యుండిదు. పాట చర్చితచర్చణము, కేవలము ప్రహ్లా ప్రకటనము క్రింద మారిపోవును. మరియొక సంగతి: ఒక శ్రోతరాగపు కృతినిచ్చి పాడుచున్నప్పుడు గాయకుడు ప్రయోగించు స్వర సమ్మేళనములు ‘రాగకళ’గాను సరణములో కావో నిట్లు నిర్ణయించుట! రాగకళానుసరణము కాదందురా! సాధకమువలన గాని ఈ నిబము లేలును. ఒకరికి సాధ్యము కానంత మాత్రమున నది రాగకళ కాదనుట దొర్లవ్యము. కాబట్టి రాగము భంగము కాదను ప్రతిపక్షుల వాదము సక్రమము కాదు. తాళమున కి స్వరకల్పనయు భంగకారి కాదు. కాబట్టి ఇది మన దర్పలోనికి రాదు.

స్వరకల్పన నేయు పద్ధతి వాగ్గేయ కారకుల యు పయోగమునకు కనిచెట్టబడినదని మరికొంద రనుచున్నారు ‘వాచం గేయం వరుణే య ప్న వాగ్గేయకారకా’ అనినింగితి రత్నాకరము. వాచకము, గానము అనురెండిని చేయువాడే వాగ్గేయ కారకుడని దాని యర్థము. అనగా గీతరచన నేయు వాడే వాగ్గేయ కారకు డనిండుకొన గల డన్నమాట. గీతోపాసనకు స్వరకల్పన సహాయకారి కాదని యిదివరకు నునవిచేసి యున్నాను. ‘శబ్దరూపమైన సాహిత్యము మాకు; స్వరరూపమైన వర్ణమెట్లు

భావము. ఈ రెంటిని చేయువాడే వాగ్గేయకారమను' అని సంగీత సంప్రదాయ ప్రచురణలో సుబ్బరామ దీక్షితులవారు, త్యాగరాజునకు స్వరకల్పనలననే వాగ్గేయ కారకత్వము సార్థక మయ్యెనా? దీక్షితులవారు వాగ్గేయ కారకులని వ్రాసినవారిలో పెక్కురు స్వరరూపమును మెట్టు రచించియుండలేదే! కాబట్టి వాగ్గేయ కారకులు తప్పక వర్ణమెట్టు రచించవలె నను నియమము లేదు, రామ దాసు, కలీరు, పీరు వాగ్గేయకారకులు కారా? కేవలము రసానుకూల సాహిత్య ప్రయోగమే వాగ్గేయ కారకత్వము నిల్వగలదు. వర్ణమెట్టు రచించితిర నక్కర లేదు..... సంగీతాదర్శమునకును స్వరకల్పనకును గల సంబంధబాంధవ్యము తీర్చివి. గాన విద్యాదర్శములను పరిగా పాలింపకుండినను స్వరకల్పనకు కవిత్వలో సమస్యా పూరితివలె వ్యాప్తిపెచ్చినది. ఈ ప్రచార ములనుటకు దీనిలో నేదియో రహస్య ముండి యుండవలెను.

స్వరకల్పన మెట్టిదికి రసికుల వాకర్షింపగల యంత మేదైనను దానిలో నున్నచో యని మనము తిర్కింతము. నిరావళి (పల్లవి)నే వేర్వేరు సంగతులలో భావ రాగములు విస్తృతముగ నట్లు పాడుట) రసికుల రంజించు ననుటకు దాని నెవ్వరూ నిరసన భావముతో చూడ కుండుటయే సామ్యము. ఇక స్వరకల్పనయే ప్రకృర్తము. పల్లవిలో స్వరకల్పనా భాగమే ప్రస్తుతియు విమర్శింపబడుచున్నది. నిరావళిలోని యవకతవకలు మన కిష్టము వద్దు. స్వరమే ప్రస్తుత విషయము. దానిని నిరసించుటకు పూర్వము తజ్జాలిచ్చిన యభిప్రాయములను పరీక్షింతము. "గాయకుని ధీశక్తిని కల్పనా సామర్థ్యమును ప్రదర్శించుట కనుచైన వాలుగు మార్గములలోను పల్లవి యొకటి [పల్లవి యనగా స్వరకల్పన చేయుచు పల్లవి)నే పాడుటయని ఇక్కడ అర్థము].....పల్లవి యనుభవము కేవలము మానసికము, తక్కువ మందికి మెప్పించు ననుట సత్యమే. గాయకుడగును విచిత్ర మార్గముననగా పానము చేసికొనుటకు (కోత కూడ వాటి నవిగాపానము చేసికొనవలసియున్నది. అంతయే గాని గాయకుని

నిండించుటవిశేషము. దక్షిణదేశీగాయకుల ఆశేషధీవిశేష ఫలము పల్లవి. దాని నిరసించు నిమిత్తము, స్వీయభావ నము చెక్కించు నిమిత్తము ప్రాచీన కలాభాసనము నరుగ దీయించిన పాండ్యరాజు ననుకరించు"డని యొకరు. 6 "పల్లవి గాయకుని ధీవిశేషమును, కళాభిజ్ఞతను పరికించియుటకు కనిపెట్ట బడినది.....తన్మయత్వమును పొందగలిగి సంగీత సాగరముయొక్క లోతు చూడ గలిగిన వాడే ఈ కళాభాగమునందు ప్రవీణులను సాధించ గలదు.....స్వరగానము గాయకునికి రాగతాళములను గూర్చిన సంపూర్ణ జ్ఞానమలవదుచునని నా యభిప్రాయ"మని యొకొకరు. 7

ఈ యభిప్రాయములను చూడగా, పల్లవి సంగీతమునకు నిగ్గు కెచ్చు ప్రధానాంశమని తేటబడుచున్నది. అట్లయినచో తిక్కిన సంగీత భాగములనువిని యానందించువా యెవరో దీనిని మెచ్చుకొన కుండుట కేమి కారణము? ఒకటి: అది కళ కాక గారడీ విద్య కావలయును. లేదా పల్లవిని నిరసించు వారు విశంధవాదులై "ద్రాక్ష పండ్లు పుల్లగా నుండు"నన్న నక్కరలే, తా మానందించ లేని గాన భాగమును గారడీ యనియు, కుస్తీపట్టనియు, పర్కసనియు పేర్లు పెట్టి గాన విష్యముండి పల్లవిని తప్పింప యత్నించువారైనను కావలయును. ఇం దేది నిజమో మన మెవ్వరినెవ్వరిని తేల్చ ప్రయత్నించవలెను. ముందు "పల్లవి గారడీ విద్య" యను వాదమును చూతము. పల్లవియందు రంజక భాగము లేవి? అని ప్రశ్నించు కొని జవాబులు చెప్పుకొన్నచో, పల్లవి గారడీ విద్యయో, మరి ఏదో తేలిపోవును.

స్వరకల్పన విని యానందించువారి కాయానంద మిచ్చు నంశములేవి? ౧. గళము; ౨. మధురదరువులు; 3. స్వరకల్పనలోని చాచిత్యము. ప్రాకృతులకు గమకము, తాళజ్ఞాన మున్నవారికి మధురదరువులు, రాగజ్ఞాన మున్నవారికి స్వరకల్పన ఆనందమొసంగునని గాయకుల జవాబు.

6. Hindu, 25—4—29.
 ౭. A Lecture on Music.

ఫాల్గునమాసము]

ఈవాదము నెదుర్కొనుటకు పూర్వము మన మొకవిషయము మరువకూడదు. గోంగూరపచ్చడిలో పంచదార, బూరెలలో కారము 8 వేసినచో దుదికర మగునా? ఏల కాదు? దీనిలో పంచదార—చెఱుక తీసిలోని సారము—లేదా, దానిలో వెంతతిన్న మొగముమొత్తని కారము లేదా? ఇక బాగుండి కుండు పెట్టిచి? అనుట సమంజసము కాదు, దుదికరముకదా యని పంచదారను గొని వచ్చి గోంగూరకా జతగట్టుట? ఇది అస్వాయము కాదా? పంచదారనుండి సంపూర్ణ సుగురుచిని పొందుట కనుజైన గోరుచుండి, నెయ్యి మొదలగు పదార్థములతో గలసినప్పుడే పంచదారరుది సార్థకము కాగలదు. ఒకపదార్థమునుండి మనము పొందగలిగినంత యుపకారమును పొందినప్పుడే ఆపదార్థము పయోగించితిమని చెప్ప సబబు.

౧. గమకమన్న స్వరముల కదలిక. ఇది ఆకారరూపముననే యుండును. కాబట్టి ఆకారప్రసారమైన రాగములోను, (భావపీఠమైన) కృతిలోను రాజించి వట్టిది గాడియత్నరూపమును స్వరకల్పనలో రాజించదు. శంకరునది కదా యని గమకమును స్వరచిహ్నములకు తగిలించుట వ్యాయము కాదు. ప్రాకృతుల కానంద మిచ్చునన్న గమకము స్వరకల్పనలో నవ్యాయముగా బండికృత మగుచున్నది. ఆశోకవనిలో బందియైన సీతసౌందర్యమును రాక్షసులు మెచ్చుకొనియే యుండిరి. కాని ఆసౌందర్యము నిజమన తెల్లునా? కోయిలగానమును దానిని పంచరమన మందియో యానందించవలెను?

౨. గానమందు మద్దెలపని లయప్రదర్శనమే. రాగముతో దానికి పనిలేదు. ఘాతకు ఘాతకు నడుమ గల లయ విగువగుట దరువులు పనినేయును. దరువులన్నీ చప్పుళ్లదండలు. రాగములోని స్వరముల వలె వొకదానితో వొకటి మేళవించి, తమచేరికను నిగూ

ఢము నేయవలసిన పనిలేదు. కావున స్వరకల్పనలో నీయంతము అవగా మద్దెలదరువులు రాజించవలెనన్న స్వరకల్పన బారుగా నుండక పొడిగా నుండి వీస్వరచిహ్నమున కది విడిగా కనబడునట్లుండవలెను. లేకున్న దరువులకును, స్వరములకు సంపూర్ణ సామరస్యముండదు. ఇంతే కాదు. తదిత్తిలి—ధిత్తిలి—తిధిత్తిలి—తిధింగితో—మొదలైన కొలిపింపుకాతుల ననుసరించిన—పరిస్పనిధ—రిస్పనిధ—ధరిస్పనిధ—రిస్పనిధ—మొదలైనస్వరము లున్నచో మద్దెలగానికే పండుగ. స్వరకల్పనలోని యానందదాయకాంక్షములలో రెండవదానికి ప్రాముఖ్యము నీయవలెనన్న, “నాట్యములోని కొలిపింపును, మురజములోని జారులును స్వరపంకములై పరిగమించవలెను.”¹⁰ వేయేల, మురజము ననుసరించి గానము ప్రవర్తించవలెను. ఇది కాస్త్రవిరుద్ధము. గమకము, మద్దెలదరువులు నైనవి. మిగిలినది స్వరకల్పనలోని చాకచక్యము. ఇది కళాభాగము కాదు. కవిత్వములో బంధశ్లేష చిత్ర ఆకు కవి తలు తక్కిరయొక్క సామర్థ్యమునకు తోడై కేవలము తద్రచనలోని కష్టపరిశ్రమల నెరింగినవారిమెప్పుడు మాత్రమే పడయునట్లు స్వరకల్పనగూడ వ్యయముగా దాని నెరింగిన వారిమెప్పుడే పడయగలదు. ఈసంగతి మృదంగవాద్యము నాపినచో తేటబడిపోవును. సామాన్యులు ఘాతకు ఘాతకు నడుమ మృదంగ మొనరించు చప్పుళ్లతో కలిసి తాళమునైన దృష్టి నిలిపి ఘాతలను తొడ, లేక తలవల్ల చూపుచు ఆనందింతురు. మద్దెల యాగినట్లయిన స్వరకల్పనయొక్క నిస్సారత బయల్పడును. అది యట్లుంది పదిమంది విని యానందించెనుని వచ్చినసభలలో మనోహరగానసత్కిశలనా, తన స్వరకల్పనా సామర్థ్యమునా పాటకుడు వెలుపరించవలెను? గాన కళల మాని తమప్రజ్ఞ చూపుట గాన విద్యాభిలాషుల లక్షణమా? ఈమాటలను బట్టి స్వరకల్పనకు సంబంధించిన మూడంశములలోను ఏదియు సక్రమము కాదని తెలియుచున్నది.

8. కొందరికి తీసి, మరికొందరికి కారము ఇష్టము, ఇట్లు వ్రాసినాను.

9. స్వర మనగా నిచ్చట ‘ప’ కాదు. దాని నంటియుండు నాదము.

10. గాన భాస్కరము; ౪౧౫ పుట.

అట్లయినచో స్వరకల్పన గారడీ విద్యయేనా? సత్కళ కాదా? సత్కళయన తెట్టిది? అను విషయములను చర్చించవలసియున్నది. “సౌందర్య ప్రతిపాదకమై వది కళ” యని యొకరు11. ఈ సౌందర్య మేవో గాని యంతవరకు కల్గవ కండలేదు. “వృష్టియం దుద్భవించు భావములను, ఆకస్మిక ప్రవృత్తులను వ్యక్తీకరించు విధానము కళ” యని వేరొకరు12. దీనినిబట్టి భావ, సంజ్ఞలు కళలు కావలసినవవును. కోపము వచ్చినచో వాకస్మికముగా కేళువు చెంప పెడేలునును. దుఃఖము వచ్చినప్పుడు కళ్లజెంబడి బాష్పములు కారును. ఇవి కళలా? “ఉపాఖ్యములగు ఛాయలను మన యంద్రియములకుగాని, మనస్సునకుగాని తెట్టినట్లు చేయువిధానము కళ యనబడు”వని వేరొకచోట13. ఈ నిర్వచనము చూచుటకు బాగున్నది కాని ఉపయోగించుట కష్టము. ఏలయన, “ఉపాఖ్యములగు ఛాయలు...” (something phenomenal) అనునది విశిష్టముకాదేమో అని సందేహము. గజాకోపాదాసక్తి, మల్లభిద్యాసక్తి, అపధానము, ఉపన్యాసము మొదలైన వీ నిర్వచనములోనికి వచ్చువా? “ఉపాఖ్యములగు ఛాయలు” రాజ్యము చాలవైకాల్యముగా కావించుచున్నది. ఫలానియంతో మీ రాజ్యములోనిదా, కాదా? యనువిషయము నిర్ణయించుటకు వీలుకాదేమో? అనుభయము ఈ నిర్వచనమును గ్రహించుట కడ్డువచ్చినది. కళ ఏట్టిదనను అది మానవనిర్మితము. వేరొక మానవు నాకర్షించును లేదా మనస్సును చూడగొడును. మానవుని యంతాహములను వ్యక్తీకరించునదే పలువురి కంటును. భావ మొదలైనవి మనస్సులోని భావములను వ్యక్తీకరించును. ఇది యొకఫనివి సెరవేర్చుటకు, అనగా ఒకరి మనస్సులోని రెలపు మరియొకనికి అర్థమైనట్లున ర్చుటకేయంద్రేణింపబడినవి. రెండవవారికి తిరిగి కర్తవ్య జనించిన తెలపులే జనింపజేయుట భావయొక్క యుద్దేశ్యము కాదు. భావమానవుల వ్యవహారమునకు మాత్రమే పనికి వచ్చును. కళయొక్క యుద్దేశ్యముది కాదు. పది

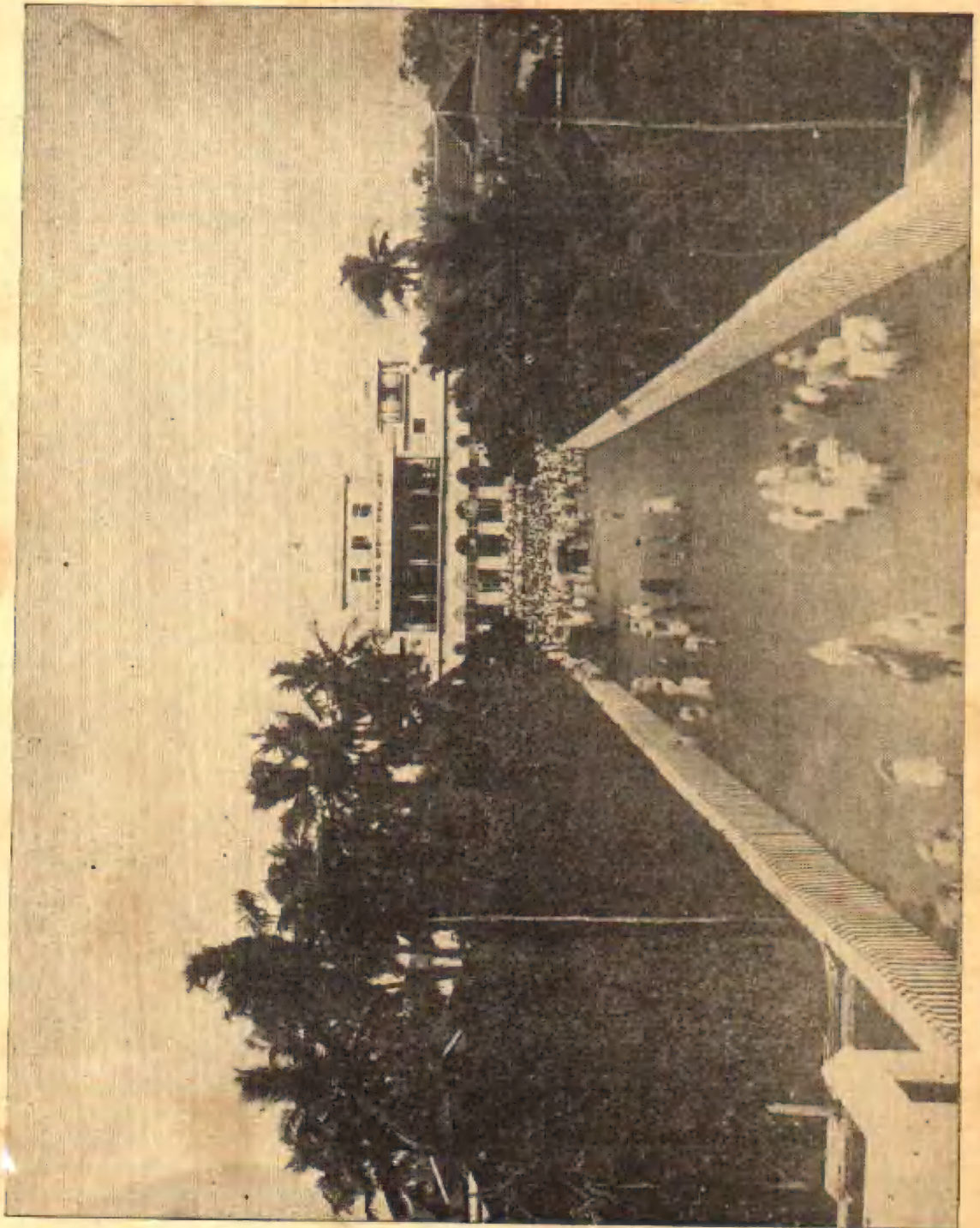
మంది తన్ను విని, తన్నునుకరించునట్లు చేయుగలిగినది కళ మానవుడొక దృశ్యమును చూచికాని, ఒక వింత (సాధారణముగా ప్రాపంచిక వ్యవహారమునకు భిన్నమైన భావన చేసికాని తానే యానందించి యూరకొనలేడు. కుభ కాగ్యము చేసికొనునప్పుడు తానే పిండినంటలతో భోజనముచేసి నృప్తిని బొంది యూరకొనక, తన పరిచయముల నందరిని పిలిచి వారందరితోకేరి ఎట్లానందించునో అట్లే తన యంతాహమునుమాడ పరులకు పంచి వారితోకూడ ఆనందించుటయే యతని యుద్దేశ్యము. తన యంతాహము పరులలో పుట్టించగోరి (గంగులు, పదములు, శిల మొదలైన సామగ్రి గైకొని) మానవుడు వెలువరించినది కళ. ఈ నిర్వచన చేయుటతో నాపని పూర్తికాదు. కళాబక్షాములను కొన్నిటిని నేకరించి తిలక్షణములు స్వరకల్పన కున్నవాయని కూచి చూడవలెను. అప్పుడు గాని స్వరకల్పన కళ యైనది కానిది తేలదు. కళకు మొదటితిలక్షణ మానందోద్దీపనము. ఈమానందిము కేవలము మానసికము కాదు. కళానుభవము ఉత్సాహపూర్వకముగానే యుండవలయునని ప్రొఫెసర్ శ్రీనివాసన్ గారు. ఇకకును కౌస్త్ర్యమునకును ఇక్కడనే యున్నది లేదా కళ నానందించుటకు ప్రేక్షకున కాకళనుగూర్చిన జ్ఞాన మేమియు వక్కరలేదు. మాకొద్ది తెల్లవార తన ముని పాటను విని పొంగిన ఆంధ్రజానపదులు భాష, పంగితేతలుకారు. వెంకటస్వామివాయుడుగారి ఫిడెలువాద్యము నానందించుటకు సంగీతము నేర్పినవారే వత్తులా? సింహాచల శిల్పము, పాలకొల్లు గోపురము, రామరావు చిత్రములను పండితులే యానందించివారా? కళానుభవము మానసికము కానే కాదు. కౌస్త్రానుభవము కేవలము మానసికమే. వాయువిమానము, దూరదర్శిని మొలగు కౌస్త్ర్యవర్తి విచిత్రములను గాంచి పామరు లానందించరు. ఆకర్షకపడుదురేమో. కాని కౌస్త్ర్యవర్తి లాచిత్రములను లోకమున కర్పించిన మహనీయుని తెలివి

11. పాశ్చాత్య విమర్శకులు.

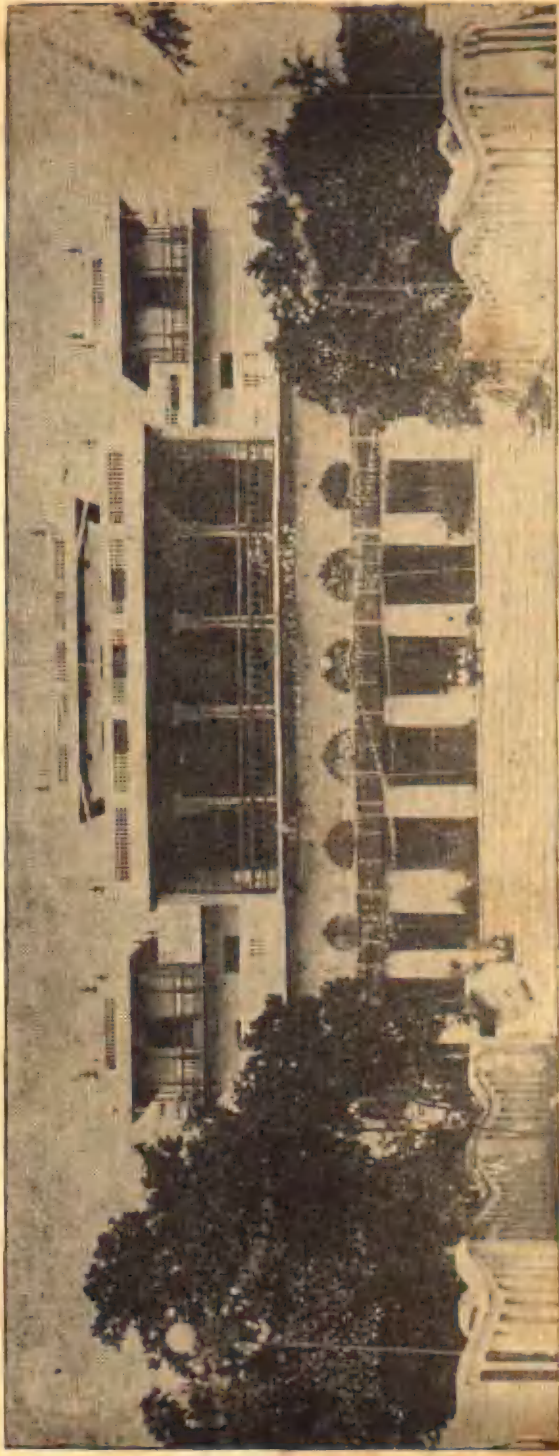
12. A Lecture on Music.

13. Triveni, Vol. II, No. I.

3. శ్రీ శ్రీ చల్లపల్లి రాజాగారి నగరు-రిత్తురోభాగము

ర. శ్రీ శ్రీ చల్లపల్లి రాజాగారి పగను-పట్టాభిషేకముకొత్త కలంకరూపబిగినది

లేటలను అర్థముచేసికొని మెచ్చుకొందురు. కాస్త్రాకారుడు ప్రజల యుపయోగములకో, లేదా వ్యవహారములకో తోడ్పడుచుట్టి యగ్రముల నిర్మించును. ప్రజలకు లేవ యానందమో, లేదా యుత్సాహమో పంచు నుద్దేశ్య మానిని కుండును.

ఇప్పుడీ లక్షణములను స్వరకల్పనకు జతజేసి అది కళయో లేక కాస్త్రమో నిర్ణయించువలెను. స్వరమును గాయకుడు లేవ యుత్సాహమును ప్రేక్షకుల కన్దులెలంపుతో వెలువరించును. ఏలయందురా, మానవుని యుత్సాహము పరమముగాని, వాచముగాని, ఈ రెంటిలో నొకదానివల్ల పరులకు కొనిపోవడును. స్వరకల్పనలో సాహిత్యభాగమును ప, రి, గలు, సంగీత భాగమును గయకము ఉండవచ్చును కాని ఈ రెంటికి కార్యమును భావప్రసర్యము లేదు. ప, రి, గలు సంగీతమున కడ్డు. భావకు సంగీత ముడ్డు. రాగము, సంగీతము మాత్రము కళలే. ఏలయందురా, ఆనంద సమయములలో తీసిన మాని రాగముల స్మృతి రాగము. దానిలో నన్యక్తమైన భావము న్నది. ఆకలిచేళ పిల్లి యటయ పశువులో నున్నట్లే, హృదయ పూర్వకముగా పాడిన రాగములలో మానవి హృదయము నొరచి ప్రవహించు భావలహరులున్నవి. కన్నడ గాళి (ఓటహాపు జాచేది న్యాయమా), సావేరి (లేవకో మా మువ్వ గోపాలకు) మొదలగు రాగము లాలాపవ చేసినప్పుడు హృదయముకరగి దుక్ఖరానందగపము కన్నుల పెంబు ప్రవహించుట రసభాగ కళధిపిద్ధమే. హృదయమునుండి జీవముతో, భావముతో వెలువడినవి సంగీతము. సంగీతమున ప్రధానస్థానము వహించు భావమున కిసంగతులు వాహనములు. స్వరకల్పన కీ భాగ్యము లేదు. అది భావప్రసర్యము కొరతగాని, ఒకగానకొసానద్యమును ప్రేక్షకులను మాపి యానందింపజేయు నుద్దేశ్యముతో గాని వెలువరించబడును. స్వరకల్పన గారడీ విఃగ్ధ. గారడీ వాడు రెండు, మూడు, నాలుగు బంతుల నెగురవైది యాడునట్లు స్వరకల్పనకారుడు స్వరచిహ్నములతో వాడును.

స్వరకల్పన కాస్త్రమే యైనచో దానికి సభలలో నెట్టి స్థాన మున్నది? కాస్త్రప్రదర్శనమునకు రసికుల సభ

లలో ఎట్టిపురస్కార మియ్యలెను? శిరీమునకు అస్థి పంజర మెట్టిదో కళకు కాస్త్ర మట్టిది. కాస్త్రము అస్థి పంజరము నిర్మించగా కళ దానిని సుందర విగ్రహమును జేయును. కాస్త్రము బహిఃస్వరూపము; కళ పర్యచిత్రము. అది నీళి; ఇది చంద్రోదయము. అది పుష్పము ఇది తావి; లేదా ఇర్లము. మానవులకు బహిఃస్వరూపములు నచ్చవు. కాని కళాకారున కవి విడిరానిది. భవనమునకు పునాది యెట్టిదో సంగీతమునకు స్వర మెట్టిది. రసజలకు పునాది కాక అపునాదిపై నాధారపడి యుండు భవనమే ఎట్లానందదాయకమో, అట్లే సంగీతములో స్వరకల్పన కాక తత్కల్పన ననుసరించి యుండు రాగమే మోదదాయకము సంగీతమున స్వరము కావ్యమున పద్యము వంటిది. రాగ మాధుర్యకల్పన ననుసరించి యుండు కవిత్వము. రసానుభవముకకు పద్యము కాక కవిత్వమే ఆధార మైనట్లు ఆనందము సొందుట కీ స్వరకల్పన కాక సంగీతకళయే మూలాధారము. కేవల పద్యకారులు కవులు కానట్లే కేవల స్వరసాధకులు గాయకులు కారు. ఇంపుగా నున్నచో స్వరకల్పనకొప్పు కొందురాయమట రసవంతమైనచో అకుపు లోభనీయుము కాదా అనుప్రశ్నివలె నుండును. కేవలము కాలము, ధార గలనించుచు నల్లినయోగపునందు రసముండుటకు మీరు లేవట్లే తాళము, స్వరములు మనములో పెట్టుకొని చేసిన స్వరకల్పనలు మనసును రంజించకాలవు. రసికుల కాకువలెనే స్వరము వానందదాయకము కాదు. చిత్రకళా ప్రదర్శనమున చిత్రరచన ప్రగమంపకు సంబంధించిన బహిఃస్వరూపములను (sketches) ప్రదర్శించుట సమ్యము. పదార్థవిజ్ఞానకాస్త్రయప్రదర్శనములలో ద్రవరపదార్థము మట్టము మారుకొను నవమూత్రమును బోధించుటకు, U విలెనుండు గాలగొట్టమున నీరు పోసి రెండుభుజములలోను నీరు సమానమట్టమునకు వచ్చుటను చూపుట సమంజసము కానేరదు. దీని ప్రేక్షకులకు పై పత్రికము మనసునకు పట్టదు. అట్లు గాక, జలయంత్రములో, కొళాయిలో చిన్న విస్తరూపమున చేసి చూపినచో కాస్త్రజ్ఞులు కృతకమగుట కాగలరు. కాబట్టి ప్రాకృతులకు కాస్త్రమూత్రములు గాక, వ్యవహార

రమన వాటినుండి తయారుచేయు యంత్రములే మోర మునియును, స్వరకల్పన కౌస్త్రము, రాగము దానివలన పోరము, రాగమే గాని (కౌస్త్రమును) స్వరకల్పన ముదా సహము కాకుండుటచే సభలలో దానికి స్థానమే లేదు.

స్వరకల్పన నలన సంగీతము కళాస్వరూపము నశించి గానాదీవిద్య యాయున్నది. కళారూపమున వేల కొలది జనలను పండితులు, పానురుగు, బాలుకు, వృద్ధులు నవవ్యత్యాసము లేక పూర్వీకపక్షము సంగీతము స్వరరూపమున సాధా మెరింగి నున్నెను. అనిమా (త్రము మెస్సించుచున్నది. లలితకళ లన్నిటిలో సంత్రా గ్ధావరి మొసంగు కీర్తి గానమునకే యున్నది. అట్టిసంగీ తము స్వరరూపమున గుర్తొప్పుకొను, సాస్వహము, కాల ముదాహము కాదు. వీరిద్వితగిలిన స్వరకల్పన చేసెయు గాయకుడు పనిచేసి బహువివారికి విశ్రాంతి నీయలేడు. స్వరకల్పన చేయ మొదలు పెట్టినచో శ్రీకృష్ణుడైనను గోవులు పొడిచియుండును. సంగీతమున కున్న జగన్నాథ పాపత్యమును స్వరకల్పన పోగొట్టుచున్నది. పైపెచ్చు క్రమముగా సంగీతమున వికాలమై కళాభాగములను తొల గించుచున్నది. రాజుపహేంద్రవరమున నొకవాట్య కత్తె “వాడినిండు కలాదీ...” యను కీర్తనలో స్వరకల్పన కొంతవరకు చేసి “శిధి త్తక్రిబ-ధి త్తక్రిబ-” మొదలైన బాతులను వాడి పల్లవి నందుకొనుట వారంభించినది. స్వరగానము మరజము ననుసరించిన గానమని ఇందు మూలమున ద్యోతకమాలలేదా? “పరిస్పర్ధ-రిస్పర్ధ” యను స్వరకల్పనలకు బదులుగా వామె మద్దల బాతు లనే వాదినది. ఈపద్ధతి విజృంభించితే గానకళ గతి ఏమి కాను?

స్వరగానము గాయకుని యుపజ్ఞను చూపునని కొందరు. ఇటు చూడుడు: “చాలకాలమునుండి వాడుక లోనున్న పల్లవిని సంగీతమునుండి తుడిచిపెట్టుట సమంజసము కాదు. పల్లవి గాయకుని మాలికత్వమును చూపు చుండును. కాన సభలలో దాని కర్తస్థాన మొసంగి గౌరవించవలెను.” 14 అని యొక అయ్యవారు. ఏమి? గాయకుడు రాగాలాపనములో తన కింపు నూర్చునని

తోచిన కళల నుపయోగించలేదా? కీర్తనలోని చరణ ములకు తన యుష్టము నచ్చిన సంగతుల వేరి వాడలేదా? ఇది యుపజ్ఞ కాదా? ఇవనో స్వరకల్పన కీ యుపజ్ఞ వాపాదించనేల? అది యటుండ నిండు. స్వరకల్పన విలెనే మరజములోని బాతులు వాడుటకూడ యుప జ్ఞయే. అట్లని దానిని సంగీతములోనికి లాగుదమా? స, రి, గ, మ లతో రాగము పొడుటకూడ యుపజ్ఞయే. కీర్తనలోని సాహిత్యము తీసివైచి స్వరము వాడుటకూడ మాలికత్వమే. కీర్తననే తిప్పించి కేలము స్వరముతోనే పాడుటకూడ మాలికత్వమే. ఇట్టి మాలికత్వములు వేన వేలున్నవి. గోనతో కాసిముపై బొగ్గు ప్రాయము, జీనుగులెందతో చిగ్రవాములు తయారుచేయుట, ఏకా క్షరముతో పద్యముచెప్పట, వాదనపరమే ముప్పది అర్థ ములతో వాడుట, తింబర పై దీజావాద్యము చూపుట, ఇవిన్నయు మాలికత్వములే. దీటి నన్ని కళలలోని కళాంతిమా?

స్వరకల్పన సంగీతభాగమనియు, తానము, జాపలి మొదలైనవాటి కెట్టిస్థాన మున్నదో దీనికి అట్టి స్థానమే కలదని మరికొందరు. రాగాలాపనకు తాళము గమనించవలసిన పనిలేదు. స్వరకల్పనకు గణించవలెను. తాళము నిలుపుచు రాగమునకు కల స్వరపక్ష్యోకముల చూపుట స్వరకల్పనపని యని వారివాదము. తాళము నిలుపుచు రాగస్థ స్వరపక్ష్యోకములను ఆకారరూపమున చూపి రంజించేపద్ధతి నిరాలిలో కనపడుచున్నది. “పొందునృపతి జనక జయ.....” యను మహారాష్ట్ర కీర్తనలో “పొందునృపతి” యను కల్పములకు పూర్వము మనవారు వాడు స్వరకల్పనను పోలిన ఆకారకల్పన యున్నది. (ఇది నిరాలికిన్న కొంచెము భిన్నము.) ఇది తాళము నిలుపుచుపాడిన ఆకారమే. కాబట్టి స్వరకల్పన కీవిషయములో ప్రత్యేకత లేదు. తానము వంటిదే స్వర మని చెంపవలెను. తానము కృతి ననుసరించి యుం డును. దానికి ప్రత్యేకత్వమున్నది. స్వరకల్పన కృతినను సరించి బయలుదేరిన బదనిక. దీనిని చేదించినగాని సంగీ తాభివృద్ధికి నష్టము గల్గుట సిద్ధము.

పల్లవిని మెచ్చుకొనువారియభిప్రాయమును మనము పరిక్షించలేదు. “గాయకుని ధీశక్తిని, కల్పనా సామర్థ్యమును ప్రదర్శించుట కనువైన నాలుగు మాగ్గములలోను పల్లవి యొకటి.” కావున వదిలోభిషియమవి మొదటివారి వాదన. ధీశక్తిని మాత్రమే వెలువరించునది కళ కాదు. సంగీతము కళ. కళ కానిదానిని కళలో జొప్పించుట హానికర మను సంకతి అందరెరిగినదే.

“అనుబ్ధి క్కటి యెనిమిది,
సారముగను నేడునైదు పులితయూడుకొ,
ధీరత రెండుకొ తొమ్మిది
శ్రీరామా కడకువ్యాస శ్రీరఘరామా.”

అను పద్యము ఎటు మాడినను పదిహేను వచ్చు పద్యమును 15 మార్చినను, ఇది కవిత కాదు. అది కళ కాదు. స్త్రీల బాహ్యులతో నేనుగును సరిపెట్టుటకు (ఇట్టి చాంగ్రి ప్రతికరముగాది సంచితలో నభ్యుపదించి) ధీశక్తి కావలెను. చిత్రకళ కిది లోభనీయమా? అర్థగోమూత్రికా బంధము, పాదగోమూత్రికా బంధము, అర్థభ్రమము, సర్వతోభ్రమము, మొదలైనవరచనల నేయుటకు ధీశక్తి యవసరము. నీనివన్నిటిని నేయుట కళా నాశమునకు పునాది వేయుటే. ‘ధీశక్తి’పనియైనది. ఇక కల్పనా సామర్థ్యము మాటయో? ఈ కల్పన కర్థములేదు, భావములేదు; అను ప్రాసలను ముచ్చుకొనిన వక్రవ్యయమునకు వలె దీనికి పదావేశీయమైనది. భావాజ్ఞానమూ లేదు. ఇది కళ యగునా? ఇది పూజనీయమా? ‘కల్పన’ అను మాటకు స్వరకల్పన లెగదు. ఇక రెండవ వారి వాదములో స్వరగానము గాయకునికి రాగతాళములను గూర్చిన జ్ఞాన బలవర్ధులకు కవిపెట్టబడినదివే భాగమే విమర్శకు మిగులును. ఇది నిజమే అనుకొనియు, ఫలనీది నారాగాలాపనకు సాయము చేసినదని పథలలో మన కేల ప్రదర్శించవలెను. ఇంటి దగ్గర తన యిష్టము

వచ్చినట్లు స్వరములే పాడుకో మనండి, ప్రాద్దుటినుండి సాయంకాలము వరకూ. అంతే కాని పథల కల్పన కళా కారుడ నను బిరుదు వాల్చి,

“పదనిన సానిదానిపన పస్పరి సారిస పామగారిసా
పదగద, నీరిసారి దరి సా గరిసానిరిసా రిపా రిసా
గదగద పాదపాద సదగా పదగా నిదగా దగా దగా 16

యని మొదలు పెట్టి ఈ ‘దగా’లునున పెత్తని దుద్ద శేల! సంగీత కాస్త్రమునకు సంబంధించిన స్వర జతులు, ఆలంకారము లాదిగాగల స్వరభాగములను ప్రదర్శించవలసిన యవిసరము గాయకునికున్నదా?

స్వరజతులు, ఆలంకారము లంటే జ్ఞానికి వచ్చినది. మనపూర్వగాన పద్ధతిని తిలకింపుడు. ముందు స్వరజతులు, రిరువాలి గీతములు, ఆవిష్కృత నలంకారములు, అటుపిమ్మట నిర్ణయము, వీదప కృతులు, ఆశురువ రాగాలాపనమును సంగీత విద్వాంసులు తమ శిష్యులకు నేర్పుచున్నారు. దీనిని గమనించినచో వ్యవహారగాన పరమావధి రాగమని తేలిపోవుచున్నది అట్టియెడ ప్రస్తుతిగాయకులు విరివిగా ప్రయోగించు స్వరకల్పనకు గౌరవ మేల యుంచవలెను? తొనుకలాభిజ్ఞతను వెలువరించ దేవురించు నీగాయకులను, ‘గానపండితులు’ను మన మేల బహూకరించవలెను?

ప్రాచీనకాలమున స్వరకల్పననీయు నాచారమున్నట్లు దివ్యుల కధారముల లేవు. పల్లవిని చిత్రించు ఒకకాస్తాధికారములు లేని హరి నాగధీ మనము గారు. “ప్రాకృతికంగాన పద్ధతులలో పల్లవిపాడుట యనుపద్ధతి యొకటిగిన్నట్లు లేదు. రుద్రవాలి తాళమింతో నుగ్గట్టుదిట్టములతోను తమతమ మనోరథమైన గానశైలిని ప్రకటించుటకై నువ్వారు రెండు రితాబ్ధములకు మనువు గాయ శోక్తియు చే స్వీకరించబడెను.” అని వేరొకడు. అది

15

6	1	8
7	5	3
2	9	4

16. “సంబూరి నీయ”లో తిరుపతి వేంకటేశ్వరులు.

యెట్టి సమయము? నీజపురు, గోల్కొండ, ఢిల్లీ రాజ్యములు హైందవ నాగరికతను మాలమట్టుముగ చేడింప కత్తి పెట్టిన సమయము. అహోబిల్లో కళాభిమాన మెవరి? ఆంధ్రకవులు కేవలము పాండిత్యప్రకర్షయే యాదర్శముగా జేసి యాచరభాషవహింపబడియాది కావ్యముల వ్రాసినవారే కాదు. ఆంధ్రుల కల్పము శిష్ట చాలవమునందు గురిపోయిన పాపపు తోజ లవే. అట్టి కాలమున కవిత్వమున బంధ, చిత్ర, శ్లేష కవిత్వాలనే సంగీతమున మురజము ననుసరించిన గాన ముద్భవించినది. కళాకన్య దేశీయుల రక్తపాతమును చూడలేక పారి పోయిన పాపకాలమునందు పాండిత్యప్రకర్షయే ముఖ్యోద్దేశ్యముగా గాయకు లర్పించిన మహారాక్షసి యాస్వర కల్పన. దీని కొకనియమము లేదు. ఒక్కొక్క చోక్క పద్ధతిని లేవదీయుచున్నాడు. “తాళ నియమంబులు తప్పక, కల్పనలుచేసి, పెచ్చిన సంగతులు రాక, విచిత్ర శయ్యలతో, పాపకర్మమునకు తగినట్లు...” ఇంకేమో పాడవలెనని ముచ్చరాసు దీక్షితులవారు.* “శల్లవి పాటకుదు భావ రాగ తాళములకు భంగము నేను జనదు.” అని వేరొకరు. 17 “పాణిపేఖుల పల్లవి యొక్కటే సక్రమమైన”దని దొరస్వామి అభ్యుంగారు. 18 స్వరప్రస్తార సాగరకారు నీ పద్ధతిని వివరించుచు చాల కథ వ్రాసినాడు. ఇం దెవరి ననుసరించులెను? ఎవరి నాకృతులు ప్రమాణములు? ఈ ప్రశ్నకు జవాబులేదు. “ఎవరి చిత్రము పెచ్చింట్లు వారు” అని గాయకులు. “అది (స్వరకల్పన) ఇటీవల నేర్పడిన దురలవాటు. దీనిని పర్వ విధముల నిరుత్సాహపరుపవలసి యున్నది. నిరావధియే స్వరకల్పనకంటె శ్రేష్ఠమైనది.” 19 అని బాలసుందరము మొదలియారుగారు.

కర్ణాటక సంగీతమున తప్ప మరియే యితరజాతీ సంగీతమునను స్వరకల్పన సభలలో వినబడదు. ఈలాచ్చు మన మేల యుంచుకొనవలెను. రేడియోవల్ల మనసంగీత మును ఆంగ్లేయు లాదిగా గల ఇతరజాతులు విని స్వరకల్పనను “కర్ణాటక సంగీతమునందనంబుడ ప్రలాపము” 20 అని వ్యవహరింతురు. గాన గీత్యమున ప్రత్యేక ప్రపంచముని చెప్పదును మనసంగీతమున కీ స్వరకల్పన ముచ్చవలెనున్నది. దీనివలన రాగరూపమున వెలువరించబడిన కళలను స్వర రూపమున వెలువరించి గాయకులు తమబరువు తగ్గించు కొనుచున్నారు. ఈయలవాటు వృద్ధి గాంచుచో సంగీత మున కృతులకును, రాగమునకును వ్యాప్తి తగిలించి స్వరమే వాటిస్థల మాక్రమించుకొనును. కృతిసాహిత్యములో స్వరమును వాడుటే దీని కారంభము. సత్వరముగా దీనికి ప్రతిక్రియ జరుగునుచో మోసము సిద్ధము. ఎరణములకు రస ముద్దలలే నన్న రాగమే ముఖ్యము. స్వర కల్పన మానినచో భావ, రాగతాళముల కట్టిలోపమును వాటిల్లుదు. గాయకులు గాంధర్వ విద్యాదర్శముల పాలించ నెంచినచో, “రాలగిండువిద్య” యను పరువును సంగీతమున కుంచలదిన పక్షమున, భావరూపమైన సంగతులనుండి రాగరూపమైన నిరావధి గళితమైన సంగీతమును తాళరూపమైన స్వరకల్పనను జారిపోకుండ రక్షించు నాపత్తి ఆంధ్రగాయకుల హృదయములందు వెలుగుచున్నచో, ఆంధ్రగానసభలలో స్వరకల్పన వినబడకుండుగాక! సంగీతము శేర్మటకు స్వర మెంతయో పహాయికారి. మెప్పించుటకు మాత్రము కాదు. కాబట్టి సభాస్థలిని స్వరకల్పన ముద్భక్త్యనువుటయే గాన కళ కథ్యదయము.

17. పారి నాగభూషణముగారు.

18. Swarajya, 5-11-29.

19. Hindu, Tuesday—July, 1929.

20. Rev. Popley: Lecture on Music in Rajahmundry.

[వైకుంఠ కవితా సంఘము వారు]

నా హృదయావసీతలమునక వికసించిన భావపుష్పసం
దోహము దంశగుచ్చి వయితు న్నలులక రసభావవల్లరీ
దోహదధూపధూమములు, తోయదపంక్తులు సాక్షిగా మనో
మోహనుడైన ప్రేమమయమూర్తికి గర్వకచక్రవర్తికి!

శా. సంఘం బొక్కడ రాజకీయమగు సస్వాతంత్ర్య మింకొక్క చ
క్కిం ఘోరంబుగ ని న్నమాయికపు పక్షిం గూట బంధించెబో
జంఘాలత్వము సూపి యీ ప్రబలపాశవ్రాతముల్ ద్రెంచి యు
ల్లంఘింపంగలవా పయోదములలీలం గర్వకా నీ విక!

శా. ఏనందేహము లేల నీకు గను మోయి కర్వకా! మేఘరా
జీ సంచారములే నిరోధములు గాంచె జూడు మాచక్కి, సం
త్రాసం బించుక లేక వీచెడు జగత్ప్రభుండు మేల్కొంచి న్వే
చ్ఛా సందేశము లాలకించికొనుమీ స్వాతంత్ర్య మింపారగ.

శా. హేయంబైన కుజీవనం బిటులు నీ వెన్నాళ్లు సాగించె ద
య్యో యార్జ్యుండపు నిన్ను నీ వెటుగవో యామేఘముల్ చూడుమా
ఆయానందము నాస్వాతంత్రతయు నాయకాన్నత్య మాయీవియు
న్నాయావేశము నీకు గ్రొత్త లగునే యావంతలో నెంచిన!

మ. నిను నీవే తెలియంగజాలని దశాసీచత్వముల్ వట్టి, వ
ట్టి నికృష్టంబగు బానిసాన నినుగట్టెం గాక యిన్నాళ్లుగా
నిను నీకు తెలియంగ మ్రోయు ఘనసందేశంబు లాలించిన
వనఘల్ పూడ్చవె పరవతంబులను బైవై వైచి యొక్కుమ్మడి.

నీ. సర్వసర్వసహా చక్రతలంబు నీ కారయ రత్నసింహాసనంబు,
యటు నిటు వ్రాలి యజాండముం గప్ప నీలాంబరం బరయ ముత్యాలగొడుగు,

కాయకష్టము పైచి గడియించుకొనెడు సన్మార్గులే నీకు సామంతస్వపులు
 మ్మేనేతయును వధికారవర్గమును గనుగొన పరిచారకప్రజంబు
 కార్మికయుగాధినాథ! స్వాగతము నీకు, కర్మయోగివరేణ్య! స్వాగతము నీకు,
 మ్మౌపురంగ్రీకుమార! స్వాగతము నీకు, త్యాగమయమూర్తి! సుస్వాగతంబు నీకు!

ఉ. కా రధికారు లెవ్వరు నొకండు ప్రభుండన లేడు నీకు, నీ
 వారయ సార్వభౌముడన యాడువు నీదగు చేతిలిచ్చి మా
 ధారము వీరి కెల్ల, ననుధారమణుండును నీకు పెద్దసా
 లే రవనిం జరించెడు నిలింపుడ వీవు తలంప గర్వ కా!

ఉ. రేలుబవళ్లు నాక యిటు తెక్కలు ముక్కలుగాగ జేసి యీ
 నేలను సాగుచేయు మహానీయుడ వీ విటు లుండ గాలిపై
 గాలిడి కూరుచుండు స్వసుఖిప్రియులైన పరాన్న భక్తు లీ
 నేలకు నాథులై నిను గణింప ర దేల కృషీవలగణే!

చ. లలితఘనాఘనాంత సువీలాశములక వెలయించుచుక రసో
 జ్ఞప్తియు, సుధాసమంబునగు భాగవతం బిల నాడ గోరి ని
 ర్మూలగు కృష్ణరూప మదె రంగముపై నిను బిల్చుచుండగా
 మాలధరుడైన నీవు తడయం జన దీయెడ నోకృషీవల!

చ. చెవి యిటు లొగ్గి చిత్తమును జేర్చి వినం దగు నోయి కర్వ కా!
 ప్రవిమల స్వస్థసారములు, భావిశుభోదయ రమ్యగీతికల్
 భావనవిమోహనంబులు నపూర్వరిస ప్రచురప్రబోధముల్
 నవయుగధర్మముల్ ఘనఘనాఘన ఘంఘణఘోషణంబులక.

చ. రసముల బీల్చి క్రౌర్య మది రాజ్యము నేలగ ధర్మనల్లికల్
 నసి చెడి వాడ నార్యజనసంఘము డెప్పరమైన డప్పిసా
 మ్మసీలబడక సమస్తమును మాడ్చి నెలింగినయట్టి చెట్ట గ్రీ
 మ్మనమయ మంతరించె నిక సంతన మందగదయ్య కర్వ కా!

చ. పడమటివైపు చూడు మదె పచ్చనిచెట్లకు పై వినీలమై
 యడరెను నాకసంబున నహా, విలువంపుగ నింద్రచాప మే

ర్వడి పలువితరంగులు ధరాస్థలిపై వెదజల్లుచున్నది
ప్రపంచమి తనంత స్వర్గమయిపోయె కనుగొనుమోయి కర్న కా!

చ. ఇలవయి వర్షబిందువు లివే కనుగొమ్ము విశాలశాద్యల
స్థలమున నాణిముత్తైముల చందము దాలిచి నీవదాంబుజం
బుల కభిషేక మార్చును ప్రభుండవు నీవని కష్టతీవనో
జ్వల చరితుండవంచు సతిపావనమూర్తివటంచు కర్న కా!

చ. నిగిని దేలియాడెను విసీలవయోదముతీవి జూచి న
ర్వాంగము లంటి వీచు మృదులానిలు స్వైరవిహార మొచ్చియు
త్తుంగతరంగశోభ దులదూగు నదీరవ మాలకించి చే
యంగల కార్యమందలి రహస్యము లీవు గ్రహించు కర్న కా!

కొలది ప్రతులు మాత్రం ఉన్నవి శతక మంజరి (భక్తిసంపుటము)

ఆంధ్రగ్రంథమాలలో మొదటి పుస్తకము
ప్రకాశకులు: కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు

ఈపుస్తకంలో వృషాధిపశతకము, సర్వేశ్వరశతకము, దేవకిసందనశతకము, ఒంటిమిట్ట
రఘువీరశతకము, నారాయణశతకము, కాళహస్తీశ్వరశతకము, దాశరథిశతకము, రంగశాయి
శతకము, రామతారకశతకము, రామచంద్రశతకము అనే పదిశతకాలు ఉన్నవి. ఒక్కొక్కశత
కానికి దానిని విమర్శిస్తూ ప్రకాశకులు వ్రాసిన మంచిపీఠిక ఉంది. చాలా వ్రాతప్రతులతో సరి
చూచి వాటిల్లోనుంచి తీసిన పాఠాంతరాలున్ను ఎక్కింపబడినవి.

డిమ్మిసైజు ౨౫x ఫుటలు, మంచికాగితాలు, మేలు బైండు. వెల రు. ౧-౪-౦.

ఈ శతకాలు ఒక్కొక్కటి ప్రత్యేకం దొరకును. ఒక్కొక్కదాని వెల రు. ౦-3-౦.

‘భారతి’ కార్యాలయము, నెం. 7, తంబు శెట్టిపేథి, మదరాసు.

పితౄచారాధన మెచ్చట నుండి వచ్చెను?

తేకుమల్ల రామచంద్రరావుగారు, యం. ఏ., బి. యల్.

౧

పాద్య, హిందూ, క్రైస్తవ, మహమ్మదీయమతముల వాగరకత గలిగిన జనులయందు దుష్కవించిన మతములు. ఇవి యిప్పటికీ కొన్నికేతాల్పములనుండి ప్రపంచభాగముల వాక్రమించి గొప్పగొప్ప వేదాంతములతో నైకమాలై మానవుని యైహికాముష్మిక జీవితమునకు బట్టుకొమ్మలై యున్నవి. కాని, ఈ మతములకును, వేదాంతములకును పూర్వము, మానవులు మతమునకును, నొకవిధమున నిండజాలమునకును మధ్యస్థితిలో నుండిరి. దేవతలు, దయ్యములు, పితౄదములు మొదలగు వానిని వారారాధించుచుండిరి. యావత్ప్రపంచమును నిట్టివ్యక్తులచే నిండియున్నదనియు, మానవులకు గలగు మంచి చెడ్డల కీవ్యక్తులే కారణభూతములనియు వారి యభిప్రాయము. ఈవ్యక్తులను పరిశుష్టిగావించుట ముఖ్యావసరమనియు, దీనితోగొందఱు స్వల్పసంఖ్యాకులగు మానవులు ప్రపంగించగలరనియు, ఈ స్వల్పసంఖ్యాకులగు మానవులకు అపరోక్షీకృతములగు నీవ్యక్తు లామానవులు చేయుపూజలు, స్వస్థము మొదలగు విధానములచేత వారికోరిక ననుసరించి తిరుప్రచండతను విలపరచుటయో, యుపసంహరించుకొనుటయో గావించుననియు నప్పటి మానవుల గాబుమగు విశ్వాసము. వాగరతగల మతముల వలంబించుచున్న జనసముదాయమువగూడ కొంతమఱి క్రితీయూహలు గలవు. ఏ గురువుద్వారముననో, లేక నేక్రిస్తుద్వారముననో, భగవత్సాన్నిధ్యమును బడయగలుగుదుమనియు, దేవతలు మొదలగు వారితోను, పితౄచారులతోను ముఖాముఖిని మాటాడగల మనుజులున్నారనియు వాగరతగలజను లనేకులు నమ్మెదరు. విండ్రజాతికులు, మాయలు, మంత్రతంత్రములు గారడీలు చేయువారు ప్రతిదేశమునను గలరు. భయంకరములగు తుండ్రదేవతలను, పితౄదములను, దయ్యములనుపూజించువా

రీవాగరకత గలవారిలో గలరు. కావున నీవ్యక్తులందఱు నమ్మకముండుట మానవచరిత్రమునందలి కైశవశక్తు సంబంధించిన విషయమేగాక, కేటికిని యావత్ప్రపంచమునను నిలిచియున్న విషయమగుట నిర్వివాదాంశము.

ఈ నమ్మకమింత విరివిగ భూమండలమును నేడాక్రమించుకొనియున్నను, దానిప్రాముఖ్యము మాత్రమణువునన్నను స్వల్పమైయున్నది. ఆర్యులార్యవర్తమును ప్రవేశించినప్పు డనేక దేవతలను వారు ప్రార్థించుచుండిరి. ఆదేవతలందఱును శుభప్రతిపాదకులు, శుఖప్రదాతలు. కాని వారు దయ్యములు, పితౄదములే ముఖ్యారాధితములుగ గలవారు కారు. వారార్యవర్తమును ప్రవేశించినప్పుడు పితౄచారాధనమునకంటె పెంతయో ముందుకుసాగి మిగుల వాగరకత గలవారైరమట చరిత్రయందు ప్రసిద్ధిపడసిన విషయము. కావున ఆర్యులనుండి యీ యభ్యాసము మనదేశములో జొరబడినదమట కాధారములు లేవు.

మనదేశమునందు, ముఖ్యముగా దక్షిణదేశమున అమ్మ వారల యారాధనము కానవచ్చుచున్నది. 'అమ్మకొ' 'అమ్మకొకోయి' మొదలగు పదములు ఆరవదేశమున వాడుకలో నున్నవి. సవరలు, భాండ్లు, తోడాలు మున్నగు వారిలోను, తూద్రులలోను, వారికంటె నధికముగ వాదిద్రావిడులలోను ఇట్టి పేర్లులు కానవచ్చుచున్నారు. ఏ యిటికీరాతికో పశువుకుంకురుములు పూసి, నత్తగుల్లలచేరొకటి తగిలించి, ఏ చెట్టుమొదటనో దాని నుంచి, యొకడబ్బాకుపైన వాణెములు దూర్చిదిల్లించెనీ ఆప్రక్కనే పెట్టియుండు తావులు దక్షిణదేశమున వనేకములు మనకు గాన్పించును. ఇంతకంటె కొంచెము ప్థితిమంతులగు దేవతలు అగురలకలె కట్టబడిన ఆగారములలో నుంచబడుచున్నారు. ఇంతకంటెను పెద్ద గడులునుగలవు. ఎల్లమ్మకొ, ముండకన్ని

యెమ్మకొ మొదలగు దేవతలకు పాధారణముగ నిట్టి పెద్దకుమారులు గలవు. పంపకముల సందర్భమున వింతవృత్తియు లతోను, దప్పుల మోతలతోను, గడ్డల పువ్వులతోను, ఆరవులతోను కొందఱీ దేవతల సారాధిండుచున్నారు. విజ్ఞాన పంతులును, భవచింతలు పగు నా రంజును సారస్వ మతాచలంబులై వండున వీగుడు లంధ్రవనంతిములు గావు. విద్యావంతులను, భవచింతలు నివి యాకర్షించుట లేదు. ఈ అమ్మకొదైవములు ఈ పుణ్యమండలము, ఆర్చ్య లీమామండలము వచ్చెనని యాధారము మంత్రిగ నేని యొక యూహ కలదు.

ఇట్లే యాంధ్ర దేశమునను అంకాళమ్మ, గంగమ్మ, గంగావమ్మ, నూకాలమ్మ, ఎల్లమ్మ మొదలగు దేవతల గుడులు గలవు. ఆరవదేశమువండువలెనే యాంధ్రదేశము నను ఈ దేవతారాధనము జరుపబడుచున్నది.

ఈ దేవతల ప్రితికై బలులును, జాతరలును జరుగు చున్నవి. గోదావరి కు త్తరతీరమునను, చెన్నపురికి దక్షిణమునను ఈ జాతరలు మహోత్సవములుగ జరుగు చున్నవి. వీనిని చూచుటకు వేలకొలది ప్రజలు మాగు చుండుదు. ఈ దేవతల సంస్కృతికొంతై గరిగెలు తలపై పెట్టుకొని, వారికి కొన్ని రకముల యాకులను—ముఖ్యముగ వేపాకులనుకట్టి, పసుపుకుంఠులు మొదలైనవానితో పలంకరించి, గడ్డెలు మున్నగువానిని ధరించి భయంకరా కాటలైన యొక ముహూర్తాచారముచుండుట మన మెరిసిన దృశ్యమే గదా!

ఇవిగాక మరిడమ్మ, మారెమ్మ యను దేవతలు పల్లెలపై విరుచుకొని పడుచును నశ్మకము మనవారికి కలదు. మరిడమ్మ అర్ధరాత్రివేళ పల్లకధర నెత్తివీడ పెట్టుకొని 'చల్లాయమ్మ, చల్లాయని యరచుచు నోవుననియు, నాశ్మక మెవోకి వినిపించిన వారుతోగ గ్రస్తులై యా దేవత కాహుతు లగుదురనియు నొక గొప్ప నమ్మకము మన లమ్మలలో నిప్పటికిని గలదు. మారికారివాడ్యములను గలిగించు దేవతల యారాధనము గావించువాడును మన వారిలో గలరుగదా!

ఇవిగాక చేతలకులు మున్నగువని గావించి రోగ ములు, మరణములు తెప్పించువాడును గలరు. దేవతలకు ప్రార్థనము చేసికొని, ఆబలమున కీడు గలిగించుటయో, తొలగించుటయో కొందఱును మహాధ్యమని నమ్ముచు నునలో ననేకులుగలరు. కొందఱు అర్ధరాత్రిమున శ్మికానము లతో దిరిగి కపాలములతో, కాశీబరములతో మంత్ర తంత్రాదుల సాహాయ్యముతో 'వేవో పూజాదులుగావించియు, భయంకరములను నిట్టికృత్యములననేకములను చేసి యుత్సాహవేషములను తనుచేరి కీలుబొమ్మల వలె తిప్పు కొన గలుగుదురని నమ్మక మింకను మనలో ప్రబలి యున్నది.

క్షుద్రదేవతలను, దయ్యములను, పితౄచారములను కొలుచుపదతిని మన పౌకర్యాగ్రహ 'పితౄచారాధనము' అని యావ్యాసమున పేర్కొందును.

భారతదేశములో నిట్లు కొంతఱును వ్యాప్తమై యున్న పితౄచారాధన మెచ్చటనుండి వచ్చినది? మన దేశములోనే పుట్టి యితర దేశములకు వ్యాపించినదా? నీగ్రోలదా? ముండా జాతివారిదా? ఈ పుణ్యమండల వచ్చినదా? సిద్దియక జాతులనుండి వచ్చినదా? మంగోలు లదా? లేక ఇన్ని జాతుల వారీయారులు మానవ చరిత్రము నందలి వైశిష్ట్యముల నుండిగా వారందఱును నమ్మినదా? లేక మన దేశమున వ్యాప్తమైయున్న పితౄచారాధనము నందలి యొక్కొక్క భాగ మొక్కొక్క దేశమునుండి వచ్చి దిగునుతియైనదా?

ఈ ప్రశ్నముల కిచ్చు ప్రశ్నోత్తరములు పరియగు పరిశోధనముపై నాధారపడి ముండువలెను ప్రపంచము నందలి యేమేథాగముల నీయారాధనములన్నియుగాని, కొన్ని గాని, వాని యంశములు గాని యెప్పు డెప్పు డభ్యాస రూపమును దార్పియుండెనో తెలిసికొనవలెను. ఆ యభ్యాసములందే యేయంశముల కే యేవిధానము లవలంబింపబడుచుండెనో బాగు గా తెలిసికొనవలెను. లేనిచో పరిశోధన విజ్ఞానవంతము కాజాలదు. కాని యిది తెలిసికొనుటకు మనకు గల యాధారములు చాలకొలదిగ నున్నవి. మనకనుపకగనో,

లేక మఱికొంచెము విశేషముగనో మనకు కొన్నియంకములు బోధపడినను, ఈవిశాచారాధనమునందలి గూఢములెందు తెలియుట కష్టము. కావున నిష్కర ప్రపంచమున నేర్పాటును వందైనను విశాచారాధన మీ పాపముగల జనపముదాయము గలదా? యని నేను పరీక్షించినారంభించితిని. ఆట్టి వారున్నారో మునుపటికన్న పెక్కుచెల్లు విశేషముగ మన కీవిషయము బోధపడుటకును, పరిశోధనము కొంత కలభగగుటకును పిల్లగ్రంథునని వాయుభిప్రాయము.

ఉత్తర ఆసియానుండు వైబీరియా యనునొక దేశము గలదు. ఇది ప్రస్తుతము రష్యావారి యేలుబకిలో నున్నది. ఈ వైబీరియాకు తూర్పుభాగమున ఉగ్రో ఫీస్సులు, టుంగుసీలు, మంగోలియన్లు, కొందఱు తుర్కియులును గలరు. వీరందఱును చాలకాలము విశాచారాధనమునే గానించుచుండిరి. కాని, బౌద్ధ, మహమ్మదీయ, గ్రీక్, క్రైస్తవ మతములు వీరిలో కొందఱును ఆకర్షించుకొనెను. ఈ కారణముచే ప్రస్తుతము టుంగుసీలలోను; లైకాల్ సరస్సునకు పడమట నివసించుచున్న బుర్యానులలోను; సాబాక్, ఆల్టాయ్ పర్వతములందలి టార్టార్ జాతికి చెందిన కొన్ని తెగలలోను; సామోన్ తెగల వారిలోను ఈయారాధనము వ్యాపించి యున్నది. టుంగుసీ జాతికి చెందిన మంచూలును, లైకాల్ సరస్సునకు తూర్పునను, దక్షిణమునను నివసించు బుర్యానులును బౌద్ధమతములు. ఉత్తర వైబీరియాలోని యూరూప్య క్రైస్తవులు. కొందఱు టార్టార్లు మహమ్మదీయులు. కాని వీరియం దందఱలోను విశాచారాధనము ప్రబలముగ నేయున్నది. కాలక్రమమున నితర మతముల ప్రోద్బలమున నీపూర్వప్రదాయము కృష్ణపక్షమునందలి చంద్రునివలె క్షీణించుచున్నది. కొలది సంవత్సరములలో ప్రపంచమున నిది ప్రస్తుతపు వ్యక్తిత్వమును గోలుపోవును.

సగమింద్రజాలమును, సగము విశాచారాధనమును గల యీమతమునరాని 'మతము'నకు 'మమనము' అను నామ మెసంగబడెను. ఈ 'మమనము' అను పేరు 'మమన'నుండి వుట్టినది. ఈజనుల పూజాదివిధానములకు ప్రతినిధిగ, లూజారిగ, గురువుగ, నధికారిగ నుండువాడు

'మమన'ు. ఈ శబ్దమునుండి 'మమనము' అను పేరు వుట్టినది. సంస్కృతమునందలి 'శ్రేణా' (పాలి: శ్రేణ = పన్యాసి) -ను పదమే 'మమన' అయ్యెనని యొకరాది ముఱియ కాని, మంచూభాషలోని 'మమన' అను పదము యొక్క మఱొకరూపమే యీ 'మమన' శబ్దమున కాధారమని కొందఱు విద్వాంసులు తీర్మానించిరి. మంచూ భాషలోని యీ మాటకు 'ఆవేశపూరితుడు' అని యర్థము. ఈ 'మమన'లందఱు నావేశపూరితులై యొడలు మఱచినట్లు 'మతి' విధానములందు నృత్యానులను చేయుదురు గావున వీరి కీపేరు గలిగెను. ఒకవి శేషమేమనగా, నీపేరు టుంగుసీలలో మాత్రమే కానిపించుచున్నది. బుర్యాక్, యూరూప్, ఓస్ట్రాక్, సామోన్, టార్టార్ వారిధిరపదముల నుపయోగించుచున్నారు.

పైన పేర్కొనబడిన వారిలో, నొక్క టార్టారులలో దిప్ప, నందఱలోను స్త్రీలుగూడ 'మమనము'గ నుండెదవ్వును. ఆమోన్ వద్దొంతములందలి గోల్లులలోను, కామస్కాట్లాలోని కాంచడేలులలోను స్త్రీలుగూడ 'మమనము'గ నుండురు. కొన్ని యంకములను బట్టి మన మాలోదించుచో 'మమనత్వమునకు పురుషులకన్న స్త్రీలే ముఖ్యులని మనకు గోచరించును. పెటగోనియాలో పురుషులకు 'మమనము' స్త్రీల యొడుపులను ధరించుటయన సరమైయున్నదని ల్యాండ్ మన్ అను నతడు వ్రాసెను. కార్మిక్ జిల్లాలోని యూరూప్యలో పురుషులకు మమనము స్త్రీలు ధరించు నుడుపులనే ధరింపవలెను. స్త్రీలవలె వారు నడిపాపిడి తీసి జాట్లు దువ్వకొందురు. సాధారణ మమనన కన్న నించుక యధికముగ శక్తి యొవికి గలదో ఆమమనకు స్త్రీవలె శిశువులను గనగలడనియు, ఏమమనడైనను మృగములను, పక్షులను గనగలడనియు అమాయకులగు నా ప్రజల విశ్వాసము. (గిరోమెనిస్కి అను పండితుడు వై ప్రకారముగ వ్రాసెను.)

విశేషమునుగూర్చి అన్ని జాతుల మమనములకు నించు మించుగ నొకేయభిప్రాయము గలదు. ఉల్లస్, మధ్యి, అథోలోకములను నూడులోకములు గలవు. ఉల్లస్ లో: మన మఱల పగునేడు లోకములు గలవు. అప్పుట పెప్పుడును తెలుతురు ప్రకాశించుండును. ఆ పదునేడు

లోకములందును మానవునకు మంచిచేయు దేవత లుందురు. మధ్యలోకము భూలోకము. దీనిక్రింద ఏడు లేక తొమ్మిది ఆధోలోకములు 1 ధ్యాంతముయొక్క యందును. అచ్చట దయ్యములు, పిశాచములు నివసించుచుండును. ఎల్లప్పుడు మానవున కిది కీడుచేయు బ్రయత్నించుచుండును. ఇక ప్రపంచస్పష్టి కారణ మెట్టిదనిన,—

మొట్టమొదట ప్రపంచముంతయు నొకే నీటిచుయము. అప్పుడు భూమిగాని, లోకములుగాని, నూర్యచంద్రులుగాని లేదు. పాఠములేని అజలమున 'కైరక' అనునాదిదేవుడు నివసించుచుండెను. 2 కొంతకాలమున కాదేవుడు తనవంటి రూపముగల యొకనిని ('కిషి' = మనుష్యుడు) సృష్టించెను. 3 'కిషి'యు, కైరక దేవుడును నల్లని నీటిబాగులరూపములతో నపారమున నాజలమున చరించుచుండిరి! ఇట్లుండగా 'కిషి'కి కైరకను మింగవలెనని బుద్ధిపుట్టెను. ఈకారణముచే ఎగురుకై నశించిన వాడై 'కిషి' నీటిలో మునిగిపోయెను. దేవు డాతని యందు దయతలచి మునుగకుండ నాతడు నివసించుటకు గాను ఆ నీటియధో భాగమునుండి కొంతభూమిని పైకి తెచ్చుని యజ్ఞాపించెను. కాని 'కిషి' కొంతభూమిని నోటిలో దాచుకొనెను. నీటినుండి 'కిషి' పైకి వచ్చుట తోడనే నోటిలోని భూమి త్రివిక్రమునలె పెద్దది కా తొచ్చెను. దీనిని యాడలేదు. దేవు డాతనియొడ దయ తలచుటచే నాతడది యొమ్మిదై చెను. ఆభూమి ముక్కముక్కలుగ పడి జగదతో కాలుపెట్టిన జారు చిరు

కొండలుగ నేర్పడెను. కైరక సృష్టించిన భూమి మైదానముగను రమ్యముగ నుండెను. దేవునకు కోపము వచ్చి 'కిషి'కి ఎర్లిక్ అను పేరు పెట్టి నీటిలోనికి తరిమి వేసెను. అచ్చట వతడు సర కాధిపతి యయ్యెను. 4 ఆధోలోకములలో మాడవది యాతని నివాస రుయ్యెను. కైరక మానవుని బుద్ధిహీనతకు వెగటొంది అన్నిటి కంటె నెత్తుననున్న పై పడువేడవ లోకమున తననివాస మేర్పరచుకొనెను.

ఆధోలోకములోని దయ్యములతోను, పిశాచములతోను చేరి ఎర్లిక్ కైరక నివాసమునలె తా నొక నివాసము నిర్మించుచుండగా, కైరక దానిని ముక్కలుముక్కలుగ భేదించెను. ఆముక్కలు భూమిమీద పడి పర్యతములు, లోయలు నేర్పడెను. ఎర్లిక్ ఆధోలోకములలో నల్లరును లోకమునకు పోవలసినవాడయ్యెను.

కైరక నుండి దేవతలు జన్మించిరి. అందు బయ్ శిల్లక్ పై పదునారవ లోకవాసి, కై సగక్ తొమ్మిదవ లోకమునను, మెగ్లక్ ఏడవ లోకమునను నున్నారు. ఏడవ లోకమున మూర్త్యుడును (స్త్రీ-లింగ), విదవలోకమున చంద్రుడును (పురుషుడు—శంధ్రి) నున్నారు. బయ్ శిల్లక్ తమరు తిరువురును మాడవ లోకమున నున్నారు. ఇచ్చటనే ప్రాణమున కంతటికి నాకరమైన పాలనముద్ర మున్నది; దేవతలపర్యవములున్నది; పుణ్యాశ్రమమును స్వర్గలోక మున్నది. ప్రజలు కష్టములలో నున్నప్పుడు, పుణ్యాశ్రమై స్వర్గముననున్న

1. మహాబ్రహ్మదేవునిచేతను ఏడు ఉర్వలోకములు, ఏడు ఆధోలోకములు గలవు. హిందువులలో మాడ మల్లోకములును, ఏ హూర్వలోకములును, ఏ ఆధోలోకములును గలవు. బౌద్ధ మతమున ననేకములను స్వర్గములును, ననేకములను నరకములును గలవు.
- 2 హిందువుల యభిప్రాయము దీనితో సరిపోవునున్నది.
- 3 కై స్రువులయొక్కయు, యూదులయొక్కయు నభిప్రాయముతో నిది సరిపోవునున్నది.
- 4 పార్శ్వల'ఇను'(యను) అనునతడు ఎర్లిక్ వలెనే మొట్టమొదటి మనుష్యుడు హిందువుల యమునవర కాధిపతి.
- 5 హిందువుల మతగ్రంథములందు పాలనముద్రమునుగూర్చియు, అందు ప్రాణమున కాకరమున నున్నతియు పుట్టుటనుగూర్చియు విరివిగ కలదు.
- 6 గీర్వల దేవతలు కొండలపై నుండిరి. మేరుకైలాసాది పర్వతములు నున విష్ణు, శివాదులకు నిలయములు మన కిన్నరులు; గంధర్వలు కొండలలోను, లోయలలోను తిరుగుట గ్రంథ ప్రసిద్ధము.

పూర్వులు దేవతలతో చేప్పి తమ సంతతివారిని కష్టముల నుండి గట్టెక్కింతురు.

ఈ యార్ధ్యలోకములకు క్రింద 'జెర్మ' అను లోక మున్నది. ఇదియే మనము నివసించుచున్న భూలోకము. అనేకులను చిన్నచిన్న దేవతలీ భూలోకమున గలరు. వారి కృషిలననే భూలోకము సమృద్ధులగుచున్నది. భూమికి నట్టనడుము, అవగా నాభీదేశమున, కైరకకొ నంటి బలకారియు సమర్థుడునగు జోకకొ నివసించును. ఈతని దగ్గర పడుచేడు సముద్రములకును, పగుచేడు పర్వతములకును నాగులగు పడుచేడునకు దేవతలుండురు. పడుచేడు సముద్రములను కలియువోట మహాసముద్రనాగు జోకకు గలడు. ప్రహసాధుడగు అర్జునాక్ష అనునొక దేవుడునాడ కలడు. జోర్ధ్యలోక విములను దేవతలవలెనే భూలోకనివాసులగు నీదేవతలను మానవునికి మించి చేయుటకే ప్రయత్నించుచుండురు.

ఎల్లిక్కును పాతాళమునకు పంపిన పిల్లలు కైరకకొ భూలోకమున ప్రహసముదాయము ముప్పరింప జేయుటానను. ఆతడు పెద్దప్పుడును, తొమ్మిది శాఖలలో నొప్పువానిని, పృష్టించెను. అందరి యొక్కొక శాఖమందియు నొక్కొక మానవు డుద్భవమయ్యెను. ఈ తొమ్మిండుగురికి 'పోమో' అనుపేరు గలదు. వీరు మానవసంతానమునకు కారకులై సర్వదా తిరునంతముల వారిని రక్షించుచుండురు.

మధ్యగర్తిగాని, పూజారిగాని యాసరము లేకుండనే ఎవరికి వారు భూలోకదేవతలను పూజించుచును. అనగా, ఏచ్చెలో, ఏప్లుట్టలో, వీగోడలో యింతవసువు కుంకుమ పూసి మనవా రారాధనలు చేయువట్లే చేయవచ్చునని యూహించును. కాని జోర్ధ్యలోకమునందును, అథోలోకమునందును ఉన్న దేవతలను, పితాములను, దయ్యములను ఆరాధించుటకు మధ్యగర్తి యొక డాసరము. ఈతడే మనుషుడు.

అథోలోకమునందు దయ్యములను, పితాములను నివసించును. ఎల్లిక్ నుండి యిది బయలుదేరి మానవుని శక్తువులై అద్భుతహీనత, చారిద్ర్యము, మృగ్యువు, పాపము మున్నగు వనేక కష్టములు మానవునికి గలుగునట్లు చేయును. పుట్టుకనుండి చావునఱకు దేవతలకును పితాచారులకును మానవుని విషయమై గుడ్డులాట జరుగుచునే యుండును. మానవుడు పుట్టగానే బయోఉల్లెక్ మంచి దేవతను పాలనముద్రమువంటి ప్రాణప్రదములగు క్షీరములతో పంపి, యెల్లప్పుడు నాతనికి సన్మార్గము చూపుచు కార్యముండుమనును. ఎల్లిక్ నూడ ఒక పితామును ఎప్పుడు వాతని తప్పుత్రోవల లోనికి పోనియ్యని పంపును. మానవుడు చనిపోయిన వెంటనే ఆత్మ ఎల్లిక్ కడ కేగును. అప్పుట ముచిర్రువునివలె, వాతని తీవితాంతమునకు గనిపెట్టి యుండిన దేవతయు, పితామును నాతని పుణ్యపాపముల నేకరువుపెట్టును. హిందువుల యనునివలె మనుషుల ఎల్లిక్ నూడ వ్యాయాధికారివని నిర్వహించువాడై, సమకన్న పుణ్య మధికమగునో నా యాత్మను మాడవయ్యార్ధ్యలోకము నందిరి స్వర్గమునకు బంపును. పాప మెక్కువ యగునో తెకతెకకాను తారుకుండులో వానిని బడలైవ నుత్తరుచిచ్చును. 1

ఒక మంచి దేవతయు, నొక చెడ్డదేవతయు ప్రతి మానవుని తీవితాంతమునకు వాతని కార్యముండి పాప పుణ్యముల లెక్క వ్రాసిపెట్టుట యూదులయొక్కయు, మహమ్మదీయుల యొక్కయు క్రొంములందు కావనగును. చూడుడు: (1) "ఇరువురు దేవతలు-ఒకరు మంచి వారు, ఒకరుచెడ్డవారు - ప్రతిమానవుడు గుడిమిండి సర్వాకు దినమున నింటికి చెచ్చునప్పు డాతనితో వస్తరు."—బాబ్లాడ్ సర్వాకు. 119. (2) "మానవుని పెంబడించు నీరెండు దేవతలను ఆతని వర్తనమును తెలుతదురు.—బాబ్లాడ్: హాగీగా, 16.

1 పార్సీల జోరాస్ట్రీయిజ్ సుతమునందలి ఆహిర్మక అను వతినికని, మనుషుల ఎల్లిక్ కును చాల పాతిక కానవచ్చుచున్నదని వి.యం. కాసకోవిట్ గారు వ్రాయుచున్నారు.

మహామృదీయులలో మాడ నీయభిప్రాయము కలదు. పుణ్యము వ్రాయుటకు కుడిప్రక్కను, పాపము వ్రాయుటకు ఎడమప్రక్కను ఇరువురు దేవతలు మానవునితో నుండురు. (1) భౌరాన్ సుర, xiii, 12 లో: “ప్రతిమానవుని ముందును, వెనుకను చాలచుండి దేవతల లుండురు. అట్లయొక్క ఆజ్ఞానుసారము వీరు మానవును చేయు కార్యములను కనిపెట్టి చూచుచుండురు” అనియు, (2) భౌరాన్ సుర, L, 16 లో: “మానవుని కనిపెట్టుటకు పంపబడిన ఇరువురు దేవతలును ఆతని కుడి ఎడమప్రక్కల కూరుచుండి చూచుచునప్పుడాతడొక్క ముక్కయైనను ఉచ్చరింప జాలడు” అనియు లిఖితమై యున్నది.

మమనల యొక్క యీపై యభిప్రాయములను గమనించినచో, ప్రకృతియందలి వివిధములగు శక్తుల వన్నిటి నొక వేదాంత సూత్రముతో నేకముగ చేర్చి ఉద్భావోద్భేదములతో మంచి చెడ్డ యనుభేదములను గలిపి ఈరెంకిటిపనులను మానవును వనించుచున్నాడని వారు ప్రతిపాదించినట్లు విదితమగుచున్నది. మానవును ప్రకృతిని చూచి యందలియద్భుతములకచ్చెరుచుండినానిని దిగ్భ్రమతో, భక్తితో చూచుట మతమునకు ప్రభువు సోపానమని కీ. శే. కేమల్ సంద్రనేగాదు వ్రాసియున్నాడు. ఈప్రకృతి శక్తుల యారాధనముతో పాటు మమన ‘మతము’లో చుట్టొక విశేష ముండుటయే మన ప్రస్తుతాంశమునకు మిక్కిలి ముఖ్యమగు విషయము. మంచి గావించు శక్తులకు—అనగా, దేవతాదులకు—మానవుడు తనకు మంచి సంభవించరలెననియు, హానిగావించు శక్తులకు—అనగా, పిశాచములకు దశాములకు—మానవుడు తనకు హాని తెప్పిపొవలెననియు ప్రాజులు, బలులు మొద

లగునవి సమర్పించును. మానవుని కైకాకాశపాయం దీయభిప్రాయము సర్వవ్యాప్తమై యున్నది. కాని మంచి చేయు శక్తులను—అనగా, దేవతలను—సంతృప్తిపరచుట విధానము కాదనియు, చెడ్డశక్తులను—అనగా, పిశాచాదులను—తృప్తి నొందించుట అత్యావశ్యకమనియు మమన ‘మతము’ లొక్కచో నమ్ముచున్నారు. ఏలయున: మంచి చేయు వారు మంచి చేయుదురు; దానివలన మమ జల కిబ్బంది లేదు: కాని చెడుగు గావించువా రారాధనతో సంప్రతులు గాకున్నచో హానిసంభవించును; హాని చేయుట వారి వైజమగావున దానిని మానవుడు తప్పించుకొనలెను. ఈకారణముచే మమన ‘మతము’లో పిశాచాద్యారాధన మధికమగు ప్రాముఖ్యమును చాల్చెను.

ఈయారాధన మెవనికి వాడుగాని, యేకుటుంబమున కాకుటుంబమువారుగాని చేసికొనుచో నెటుపోయి యెటువచ్చునో యను భయము మిక్కిలముగ నుండుట మనకునుబోధమగు సంగతియే. ఈకారణముచే మధ్య వర్తులనగముగ నుంకితీరవలెను. కావున కొన్ని కుటుంబములవారో, దేవతలచే నిర్దేశితులగు మనుజులలో, మంత్ర తంత్రములను, ప్రార్థనాదులను, బలివిధానములను, కట్టను, నృత్యములను, గంతులను, పాటలను, కూతలను, ఉప్పు విద్యను మొదలగువానిని బాగుగ నేర్చినవారై కొంత కాల మభ్యాసముచేయు, ఇంకను కొన్ని సంప్రదాయ సిద్ధములగు నడవడాలచేతను తిరిగిదురదలినవారై, యీ మధ్య రత్తిత్వమును గ్రహించుదు. ఇట్టివారేగాని యన్యులగు మానవులు పిశాచాదులను ముఖాముఖిని దర్శించుట కూడనిపని. ఈ మధ్యరత్తిని ‘మమన’డందురు. ఈ ‘మమనత్వము’ ను, పిశాచాద్యారాధనమును మమన ‘మతము’నకు మూలస్తంభములై యున్నది.

దొమినియను ప్రభుత్వము-కేనడా

దిగవల్లి వేంకట శివరావుగారు, బి. ఏ., బి. యల్.

బ్రిటీషు సామ్రాజ్యమున మొదట చలన రాజ్యములుగ

మండిన కేనడా, అస్ట్రేలియా, దక్షిణాఫ్రికా, న్యూ ఫౌండ్లాండు, న్యూజీలాండ్ రాజ్యములును, మొన్న మొన్నటివరకు నింగ్లాండు రాజ్యముతో పాటుగ పరిపాలింపబడుచు వేరుపడిన ఐర్లాండు దేశమును వేరు బ్రిటీషు సామ్రాజ్యాంతర్భాగ స్వతంత్రరాజ్యములుగ మమ్మి. బివి పరిపాలనా విధానమునకే "దొమినియను" ప్రభుత్వ మని పేరు. ఈ రాజ్యములెల్ల బ్రిటీషు సామ్రాజ్యము లోని వేరింటి కాపురములని చెప్పవచ్చును. ఇవి బ్రిటీషు పతాకముక్రింద, చక్రవర్తిగారి పరిపాలనమున వేరియున్న వనుమాటయేగాని బివి యంతరంగిక వ్యవహారములపై బ్రిటీషు సామ్రాజ్య ప్రభుత్వమున కెట్టి యధికారమును లేదు. వీరికి సంపూర్ణ నిర్మికోధ స్వరాజ్యము కలదని చెప్పవచ్చును. ఈ దొమినియను ప్రభుత్వరాజ్యాంగ తత్వము నెఱుంగలేనప్పటి నీ దేశముల పరిపాలనా విధానము వెలిగి తీరవలెను.

కేనడా రాజ్యము అమెరికాఖండపు టు రైరపుభాగమున మన్నది. ఈ రాజ్యమున దొమినియను ప్రభుత్వము ౧౮౬౭వ సంవత్సరములో స్థాపింపబడినది. వేడుకేనడారాజ్యమున క్యుబెక్, ఒనటారియో, నోవాస్కొటియా, న్యూబ్రంస్విక్కు, ప్రిన్స్ ఎడ్వర్డు ఇలెండు, కువిలోల్వా, సస్కాచేవన్, ఆల్బర్టా, బ్రిటీషు కొలంబియా, యూకన్ అను రాష్ట్రములు కలవు. కేనడారాజ్యముయొక్క వైశాల్యము 3, ౬౫౪, ౧౦౦ చతురపు మైళ్లు. ఇందలి జన సంఖ్య రమరమిగ ౮౦ లక్షలు.

కేనడా రాజ్యాంగమున కార్యనిర్వాహకాధికారము (Executive) శాస్త్రప్రకారము చక్రవర్తిగారి యందు కలదు. ఆయన ప్రతినిధియగు గవర్నరు జనరలే

ముఖ్యపరిపాలకుడు. ఈ గవర్నరు జనరలుకు సహాయముగ నొక "ప్రీవీ కవున్సిలు" సభ యుండును. గవర్నరు జనరలే దీనిలోని సభ్యులను నియమించును. ఈ ప్రీవీ కవున్సిలులోని ముఖ్యమంత్రిలే కార్యనిర్వాహక సభగ వేర్పరుపబడుదురు.

కేనడారాజ్యమున శాసన నిర్మాణాధికారము (Legislative power) చక్రవర్తి గారు, పెనేటు సభయు, కామన్సుసభయు కలపిన "పార్లమెంటు" అను రాజ్యాంగమున గలదు. పెనేటుసభలో ౯౬ గురు సభ్యులుందురు. వీరు గవర్నరుజనరలువలన యావత్తీవ సభ్యులుగ నియమింపబడుదురు. ఒక్కొక్క సభ్యునికి నాలుగువేల డాలరుల నిలువగల ఆస్తి యుండవలెను. సభ్యులు ముప్పదియేళ్లు వయస్సు కలవారుగ మందవలెను. వీరికి సాలుకు ఇరుచదియైదుచందల డాలరులు వేతనముగ నీయబడుచుండును. కామన్సుసభలో ౨౩౪ గురు సభ్యులుందురు. ఒక్కొక్కవారు కామన్సుసభ కూడి వప్పుడు (Session) మొత్తముగ నిరుచదియైదుచందల డాలరుల చొప్పున నొక్కొక్క కామన్సుసభ్యునికి వేతనమియ్యబడును. సభకు హాజరుకాని సభ్యుల వేతనమున మినహాయింపు చేయబడుచుండును. వివిధరాష్ట్రముల యొక్క జనసంఖ్యబట్టియు, విస్తీర్ణమును బట్టియు నాయా రాష్ట్రములు కామన్సుసభకు పంపు ప్రతినిధుల సంఖ్య నిర్ణయింపబడుచుండును.

కేనడా దొమినియను పార్లమెంటుయొక్కయు, రాష్ట్రముల శాసనసభలయొక్కయు అధికారములు ౧౮౬౭ సంవత్సరమున కేనడా దొమినియను ప్రభుత్వమునుగూర్చి బ్రిటీషు పార్లమెంటువారు శాసించిన ట్టుమున ౧, ౨ సెక్షనులలో నిర్ణయింపబడియున్నవి.

౯. పన్నెత్తును:— ఏకచక్రగారికి కేవలరాజ్యపు సెనేటు యొక్కయు, కాసున్నపథి యొక్కయు సరిహద్దుతోను, అంగీకారముతోను కేవల దేశముయొక్క కాంతికి, క్రమపరిపాలనకు, స్వేచ్ఛిభువ్యమువకును ఈ గ్రంథములను రాష్ట్రీయశాసనసభకు ప్రత్యేకముగ నొసగబడిన విషయములందు తప్ప రిక్కిన విషయములం దెల్ల శాసనముల జేయుట కధికారము కలదు. ఇంకను పుష్టముగా నుండుటకు, ఈ దిగున నుదాహరింపబడిన విషయములనుగూర్చి శాసనములు చేయుటకు సంపూర్ణాధికారము పార్లమెంటునకే కలదు:—

౧. రాజ్యముయొక్క ఋణము, ఆ స్తి.

౨. నర్తకము, వ్యాపారమునుగూర్చిన నియమములు.

౩. పన్నులు విధించుటమాలముగ ఆదాయమును సమహర్షుట.

౪. రాజ్యముయొక్క పరపతిపైన ఋణములు తెచ్చుట.

౫. తపాలావ్యవహారములు.

౬. జనాభా, ప్రజలస్థితినిగూర్చిన పుత్రాంతములు.

౭. నైవ్యము, నైనికవ్యవస్థ, నౌకాదళము, దేశరక్షణము.

౮. కేవల ప్రభుత్వముయొక్క ఉద్యోగుల వేతనములు, బత్తెములు.

౯. సముద్రమార్గ దర్శకపాధనములు: తీరమునంబరి దీపములు, దీప స్తంభములు, ప్లవలు (Buoys) (ఆనగా సముద్రమునందు రాళ్లు మున్నగునవి యున్నచో గలుగుకొరకు లేలువట్లు వేసియుంచునవి), నేటివ్ బలెండు.

౧౦. నౌకావిషయములు, నౌకాయానము.

౧౧. “క్వారంటైన్”—ఆనగా నౌకలలో నంటుకోగములున్నవని యనుమానముకలిగినచో నా నౌకలను తేవులలో నిరోధించుట; నావికుల చైద్యాలయములు.

౧౨. సముద్రతీరము, దేశములోని మత్స్యశ్రేయములు (Fisheries), చేపలనర్తకము.

౧౩. ఒకరాష్ట్రమునకు నింకొకరాష్ట్రమునకును మధ్యగాని, రాష్ట్రములకును ద్వివిషయక దేశములకును మధ్యగాని, రాష్ట్రములకును ఇతర దేశములకును మధ్యగాని ఉండు ‘బల్లకట్టు’.

౧౪. నాణెములు, చెలామణి (Currency).

౧౫. బ్యాంకులు; వానిస్థాపనము; కాగితప్రద్యము.

౧౬. నేవింగు బ్యాంకులు.

౧౭. ఎక్సురాక్టు, కొంపాగ్రలు.

౧౮. హుండిలు, చెక్కులు, ప్రామిషరీసోట్లు.

౧౯. వడ్డీ.

౨౦. దేశవ్యవహారములందు తప్పక చెలామణియగు నట్లు ప్రభుత్వమువారు నిర్ణయించు ద్రవ్యము (Legal Tender).

౨౧. దివాలా.

౨౨. పరికోధనలందును, క్రొత్తనస్తువుల స్వరూపవ్యభావములందును ప్రజలకు గల హక్కులనుబట్టి “పేటెంట్” (Patent) అందురు— బినిది రక్షించుట.

౨౩. కాపీరైటు స్వామ్యములు: గ్రంథములందు, పత్రికలందు, ఇతర వస్తువులందును స్వస్వామ్యములను రక్షించుట.

౨౪. కేవల దేశములోని తెల్లవారుగాక యెఱ్ఱయిండియను లగు నాదిమవాసుల యొగక్షేమములు: వారి కొరకు నిర్దేశింపబడిన భూములు.

౨౫. పరదేశీయులు, వారికి సౌకర్యము నిచ్చు పధికారము.

౨౬. వివాహములు, వివాహబంధ నిర్మూలనము (విడియాకు లిచ్చి భార్యాభర్తలను విడుదలయుట).

౨౭. ధండవస్థులి: క్రిమినలు ధర్మపరిపాలనము చేయు న్యాయస్థానముల నిర్మాపద్ధతిగాక ధర్మారణ పద్ధతులు.

౨౮. ప్రాయశ్చిత్త కారాగారములు (Penitentiaries) స్థాపించుట, పోషించుట, పరిపాలించుట.

౨౯. ఈ చట్టములన రాష్ట్రీయకాసనసభలకు ముగ్రమే అధికార మీయబడిన విషయములలో సప్తముగ ప్రశ్నింపబడినట్టివి.

౩౦. చివ్వన: ప్రతిరాష్ట్రీయకాసనసభయు నీ క్రింద నుదాహరింపబడిన విషయములను గూర్చి కాసనములను జేయవచ్చును:—

౧. రాష్ట్రీపరిపాలకుని (లెఫ్ట్ సెంటుగవర్నరు) యొక్క ఉద్యోగమునుగూర్చి గాక తక్కిన రాష్ట్రీయ రాజ్యాంగమును గూర్చి అప్పుడప్పుడు కావలసిన మార్పులు చేయుట.

౨. రాష్ట్రీయవ్యవహారములకొరకు ధనము సమకూర్చుటకు రాష్ట్రీయను పన్నులు విధించుట.

౩. రాష్ట్రీయ యొక్క పరపతి వైననె అవసరమైన ఋణములు చేయుట.

౪. రాష్ట్రీయోద్యోగులను నియమించుట, వారి యుద్యోగకాల నిర్ణయము, వారికిచ్చు చేతనములు.

౫. రాష్ట్రీయయొక్క 'సర్కారు' ధూములు, వాని అమృతము.

౬. రాష్ట్రీయనకు గావలసిన కారాగారములు, సంస్కరణకారాగారములు (Reformatory Prisons)

౭. వారికుల వైద్యాలయములు గాక రాష్ట్రీయను సందర్శి వైద్యాలయములు, శరణాలయములు, భర్తాసంస్థలు, దానములు.

౮. పురపాలకసంస్థలు.

౯. రాష్ట్రీప్రభుత్వమునకు, పురపాలక స్థానిక సంస్థలకును ధనము సమకూర్చుటకు, అంగళ్లకు, విక్రయ కాలకు, సారావీపాలకు, వేలములు వేయు సంఘములకు అనుమతిపత్రముల (లై సెన్సు) నిచ్చుట.

౧౦. ఈక్రింద పేర్కొనబడినట్టివి గాక ఇతర పనులు రాష్ట్రీయను చేయుచుట (Local works and undertakings):

i. స్త్రీమరులు, ఇతర నాకామగ్రములు, కైలుదారి, కాలనలు, రెంఠిమార్గములు, రాష్ట్రీయను నితర రాష్ట్రీయను లలో కలుపుపములుగాని, రాష్ట్రీయనువిహర్తుదాటి జరిపవలసినపనులుగాని.

ii. రాష్ట్రీయనునకు, ఇతర బ్రిటిషు దేశీయనునకును, పరదేశీయలకును మధ్య నుండు స్త్రీమరుమార్గములు.

iii. రాష్ట్రీయనున నె నిర్మింపబడియు నిర్మాణమైన బీదప గాని, మఱి యొప్పుడైన గాని కనడాపార్లమెంటు వారియన కనడా దేశీయన నెల్ల గాని, రెండురాష్ట్రీయలకు గాని, ఇంక నెక్కుడు రాష్ట్రీయలకు గాని ప్రయోజన కరములని నిర్ణయింపబడిన పనులు.

౧౧. రాష్ట్రీయనునకు సంబంధించిన యుద్దేశములలో స్థాపించబడిన కంపెనీలను అంగీకరించుట (Incorporation).

౧౨. రాష్ట్రీయలోని వివాహములు అంగీకారమును గూర్చిన కాసనములు.

౧౩. రాష్ట్రీయలోని ప్రజల ఆస్తిని గూర్చినట్టి యు, శ్మశ్రులనుగూర్చినట్టియు హక్కులు (Civil rights).

౧౪. రాష్ట్రీయ న్యాయస్థానములను నిర్మించి వాని నిమిట క్రిమినలు భర్తాపరిపాలనా విధానములను నిర్ణయించుట.

౧౫. ఈ సెక్సనులో చెప్పబడిన విషయములను గూర్చి తాము చేసిన కాసనములను అమలుచేయుటకు అపరాధమునుగాని, కాస్తీనిగాని, శిక్షనుగాని విధించుట.

౧౬. రాష్ట్రీయ పరిపాలనకు సంబంధించిన అన్ని సామాన్యసాహిత్యసహాయములు.

కనడా, ఆస్ట్రేలియా రాజ్యముల దొమినియన్ ప్రభుత్వము "ఫెడరల్" రాజ్యాంగపద్ధతికి జెందినట్టిది. అనగా నిది స్వపరిపాలనముగ రాష్ట్రీయలనుపేర్కొనవచ్చును. వీని ప్రభుత్వము లొకేపద్ధతికి జెందినవైనను కాసననిర్మాణాధికార విధానమువందు తారతమ్యము కలదు. కనడా రాజ్యాంగ చట్టములను రాష్ట్రీయ కాసనసభలకు స్పష్టముగ నియమింపబడిన అధికారములు గాక తక్కిన అధికారము

శ్రీ పండిత జవహర్ లాల్ గారి ఛాయాచిత్ర సంచయము

3. లక్ష్మీ పురమున: గుట్టముపై-౧౯౦౪ సం.

౨. తనచెల్లెలితో

౧. త్రోపుడు బండిలో-దగ్గర తల్లి

ర. తల్లి, కుమారుడు

గి. పట్టుపు

కె. హోలోలో (ఇంగ్లాండు) ఓ. టి. సి.

తెల్ల డొమినియను! పార్లమెంటువే. ఆస్ట్రేలియాలో
వన్నశో, ఆ రాజ్యాంగపట్టములను డొమినియను పార్ల
మెంటున కీయబడిన అధికారములు గాక తక్కిన యధి
కారములెల్ల రాష్ట్రీయకాసనసభలవే. ఇక దక్షిణ
ఫ్రీకా సమితి ప్రభుత్వ మన్నశో, “యూనిటరీ” రాజ్యాం
గపద్ధతిఁ జెందినదై యున్నది. ఇందలి కార్యనిర్వాహ
కాధికారము గవర్నరు జనరలు కార్యనిర్వాహక సభ
యం దిమిడియున్నది. కాసమిర్వాహకాధికార మెల్ల సమితి

పార్లమెంటున, అనగా రాజప్రతినిధి, సేనాట, ఆ సెన్సే
సభయు కలిసిన రాజ్యాంగమున నిమిడియున్నది. ఈ
సమితిలోని రాష్ట్రములకు కనడా, ఆస్ట్రేలియా రాష్ట్ర
ములవలె స్వపరిపాలనాధికారము లేదు. రాష్ట్రీయసభలు
పురపాలక సంఘసభలవలె స్థానికవ్యవహారములఅధికారము
లును, సమితి పార్లమెంటు వారు వాని కిచ్చు సభికారము
లును కలిగియుండును. శిష్యాభ్రాండాండ్, మ్యాజీలాండ్
రాజ్యముల ప్రభుత్వములు యూనిటరీ రాజ్యాంగపద్ధతివే.

ప్రాకృతుడు

దవూరి జగన్నాథశర్మగారు

దైవ మెందుండె ననంగ-నద్యైత వీధి
— నతఁడునర్వోపగతుండని యంద్రు బుధులు-
తత్త్వవేత్తల కిది సమాధాన మగుటఁ
బ్రాకృతునివోలె నూహింపవలతు-నన్ను.
వాద భేదార్థముల శంక వాయ-నివిధ
వైఖరుల లోఁగి-తిరుగాడి-వాడి-రిత్ర
వడితి-నాయువు నగఁ బాలు గడచె దుదకు
నందియుము వోక-నిర్జనస్థలుల నిలుతు!

ప్రకృతి శ్రుతిఃసూర్య నవ్యయుం బాదు నొక్కఁ
డవల-నతఁ డెవఁడో! అనాహతనినాద
గీతికా వీచికలు చెవుల్ గిగురె; రహి యె
లర్చి కుండలిలోఁ బ్రాణలయము గూఢె.
అచట బుద్ధి యంతర్ముఖ మగుట దెలిసె-
నాగరుడ నని యనుటలో నహి-నిజాబు!
ప్రాకృతుడ నిక! నాప్రాపు ప్రకృతియై-న
మీప పడఁ గందు నాద్య నమేయు నీశు!

నేనీ పురాణ చరిత్రమును వ్రాయు నుద్దేశము అజ్ఞానము లగు పూర్వార్థచార పరాయణులపై నూతనవిజ్ఞానము వెదకల్లి వారి నుద్ధరించుట కని కాదు. మహావిజ్ఞానసంపన్నులగు పౌరాణికులను నిందించుటకుఁ గాని, వారివ్రాతలలోఁ గల లోపముల నెత్తి చూపుటకుఁ గాని కాదు. ఇదివఱకు లోకములో వెర్విరును కనుఁగొనని నూతన విషయమును కనుఁ గొంటివని మెచ్చించుటకుఁ గాదు. బ్రాహ్మణమతము వామనాత్రాచర్యము కాఁ జొచ్చి బౌద్ధమతము జేకేమంతయు మహాజాబ్ధిల్యహాసముగా నల్లుకొనుచున్న దినములలో మరల బ్రాహ్మణమతమును పృథ్వి సొందించుటకును, బౌద్ధమతమును క్షీణింపఁజేయుటకును బ్రాహ్మణమత కర్త లేన్నెన్ని విధములుగా నెన్నెన్ని పురాణములతో వ్రాసి, యెన్నెన్ని ధర్మశాస్త్రములతో వ్రాసి బ్రాహ్మణమతమును పునరుద్ధరించి బ్రాహ్మణమతమునకు శాశ్వతమహోపకార మొనరించిరి.

కాని వారిగ్రంథములయందు చరిత్రము ప్రధానాంశముగా లేకపోవుటచేతను, అది వారి కప్పటికేవనరము లేకపోవుటచేతను, మన మిప్పు డా నాటి చరిత్రమును తెలిసికొంద ఁనన వారు వ్రాసినగ్రంథములు తిప్ప నేలు ఆధారములు లేకపోవుటచేతను, ఆగ్రంథములుబట్టియే వీలైవంతఱకు పురాణచరిత్ర మనుపేర చిన్నవ్యాసమును వ్రాయ నెంచిరి. ఈవ్యాసమును వ్రాయుటకు వాకుఁ గల సుఖోద్దేశము పండితుఁ యొద్దపండి ఆచార్యులగు నూతన విజ్ఞానమును విమర్శపూర్వకముగ నేను పొందుటకేకాని నావ్రాతలేనిజమైన వ్రాతలనిపించుకొనుటకు కాదు. తిప్పి ఒప్పి యేవో కొన్ని యభిప్రాయములను నేను వ్యాసరూపమున ప్రచురించిన చరిత్రాభిలాషులగు పండితులు నావ్యాసములో నేనైన లోపమున్న వానిని పద్ముద్ధితో సవరించి చరిత్రమునకు లాభము కలుగఁజేయు

గురను సంపూర్ణవిశ్వాసముతోనే నీచరిత్రమును ప్రచురించుచున్నాను.

జంబూ ద్వీపము

పూర్వము మనవారు ప్రాచీన గ్రంథములలో నుదాహరించిన పస్తద్వీపములలో జంబూద్వీప మొకటి. మన పూర్వు లెల్లరును ప్రప్రథమమున నీ జంబూద్వీప మధ్య భాగమున నివసించి క్రమక్రమముగ జంబూద్వీపములోని దక్షిణభాగమును భారతవర్షమునకు వచ్చియుండుటచే మనపూర్వులయొక్క చరిత్రమును వ్రాయుటకు ముందు జంబూద్వీప పరిజ్ఞానమును తొందెముగానైన చదువదులకుఁ దెలియఁజేయుట మంచిది. మార్కండేయాది పురాణముల జంబూద్వీప వివిధమున వర్ణింపఁబడెను:—

ఈ జంబూద్వీపము—౧. హిమనంతము, ౨. హేమకూటము, ౩. నిమగ్ధము, ౪. మేరుపు, ౫. నీలగిరి, ౬. శ్వేతాచలము, ౭. శృంగవంశము అని యేడువర్ష తైలములు కలవు. ఈపర్వముల నడిమిభాగమున నర్ధచంద్రాకారమున ఇలావుకన్నవర్షము కలదు. ఆయిలావుకన్న మునకు తూర్పున భద్రాశ్వార్థంబును, దక్షిణమున హరిచ్చ, కింపురుషవర్ష, భారవర్షంబులును, పశ్చిమంబున కేకుమలావర్షంబును, ఉత్తరమున రంగ్యక, హిరణ్యక, కరువర్షంబులును కలవు. ఈ తొమ్మిది వర్షంబులును నవవర్ష సంజ్ఞం తెంచు. ఇలావున్నంబు నడుమ మేరు పర్వము కలదు. ఆ మేరుపర్వమింద్విభాగమున బ్రహ్మపర్వము కలదు. ఆ మేరుపున కష్టదిక్కులయందును ఇంద్రావ్యవ్విదిక్పాశుల పురుంబులును కలవు.

మేరుపర్వమునకు నాలుగు దిక్కులను నాలుగు పర్వతాఖిలు కలవు. అందు తూర్పుకాఖి మంద రాది యనియు, దక్షిణకాఖి గంధమాదపమనియు, పశ్చిమకాఖి

విపులమనియు, ఈ త్రైతశాఖ సుపార్వ్యమనియుఁ బిలువఁ బడును. నాల్గవకాండము విష్ణు, ధర్మగర్వములని పేరు.

ఇది కాక మేరువునకుఁ దూర్పున ౧. జతరము, ౨. దేవభూమియు అను పర్వతములు, దక్షిణమున ౩. కైలాశము ౪. హిమరంతము అను పర్వతములును, పశ్చిమమున ౫. నిమగ్నము, ౬. పారిగ్రామమును, ఈ త్రైతమున ౭. శృంగంఘము, ౮. చారుధి యనుపర్వతములును కలవు. ఈ యెనిమిదింటిని మర్యాదనగంఘలని పేరు. మరియు మేరువునకు తూర్పున శీతాంతము, సుకుంజము, కంకవంతము, మణిశైలము, సుమేధము మున్నగు పర్వతములును, దక్షిణమున త్రిహుటము, రుచకము, పరంగము లోనగు నగంఘలును, పశ్చిమమున సుచర్లము, శిశిరము, చైత్రమార్గము మున్నగు పర్వతములును, ఈ త్రైతమున శంఖ మాటము, ఋషభము, హంసవాధము మున్నగు పర్వతములును కలవు.

వనములు-నరస్థులు

పర్వతము	అందలివనములు	అందలి నరస్థులు
౧. మందరము	చైత్రరథము	అరుణోదము
౨. గంధమాదనము	నందనము	మాదనసరోవరం
౩. విపులము	చైత్రాజము	శీతోదము
౪. సుపార్వ్యము	సావిత్రిము	మహాభద్రము.

మందరనగమున చైత్రరథమును వనమును, అరుణోదమును సరస్థును కలవు. గంధమాదనమున నందనమును వనమును, మాదనసరోవరమును సరస్థును కలవు. విపులమున చైత్రాజమును వనమును, శీతోదమును సరస్థును కలవు. సుపార్వ్యమున సావిత్రిమును వనమును, మహాభద్రమును సరస్థును కలవు.

నదులు

శీత—శీతా యను నది మేరుపర్వతమున జనించి మందరాద్రి కేగి, యప్పటి చైత్రరథమునకునం గల అరుణోదసరస్థును బ్రవేశించి, దానినుండి యితరపర్వతములలోయలమార్గమునభద్రాశ్వన్న మునసముద్రమునంగలనెను.

అలకనంద—అలకనంద యను నది మేరుపర్వతమున జనించి యక్కడనుండి గంధమాదన పర్వతమునందలి సరోవరములను, వసులను బ్రవేశించి, యక్కడనుండి త్రిహుటపర్వతమున కేగి యటనుండి హిమాలయోత్తర భూములం బ్రవేశించి, తూర్పుగా శాంతమారము ప్రవహించి, పిమ్మట దక్షిణమునకు మరలి భారతవర్షమున సముద్రమునం గలనెను. భారతవర్షమున నీదికే బ్రహ్మ పుత్రియని పేరు. ఈగంధమాదనపర్వతమునుండి ప్రవహించిన నదులు తూర్పుముఖమున మూడను, పశ్చిమముఖమున మూడను, దక్షిణముఖమున నొకటియును వచ్చెను. దక్షిణమునఁ బ్రవహించినది భాగీరథి.

సుమ్రోవు—ఈసుమ్రోవు మేరుపర్వత పశ్చిమ భాగమున జనించి విపులాద్రి కరిగి, యందలి వనములను, సరోవరములను బ్రవేశించి, యనేకనగము లలిక్రమించి శ్రీమాలావర్షంబున సముద్రమునం గలనెను.

భద్రసోమ—ఈభద్రసోమ మేరువునకు త్రైతభాగమున జనించి సుపార్వ్యపర్వతంబున కరిగి, యప్పటి వనంబులను, సరోవరములను బ్రవేశించి, యటనుండి శంఖ మాటాది పర్వతములలిక్రమించి, యంత్రైత కురువర్షమున సముద్రమునం గలనెను.

పురాణములలో నుదాహరింపఁబడిన ఇలావృతవర్షమునం గల మేరుపర్వతమునే మనము ప్రస్తుతిము ‘తియ్కొవ్కో’ పర్వతములుగా గ్రహింపవచ్చును. ఏల యన, చీనాభాషను ‘తియ్కో’అనఁగా ‘దేవతలయొక్క’ యనియును, ‘వ్కో’ అనఁగా పర్వతమనియును నర్థము. అనఁగా—‘తియ్కోవ్కో’పర్వతమునఁగా దేవతలయొక్క పర్వత మని యర్థము. మన మేరువును దేవతలు నివసించు పర్వతముగనే మన వారు వర్ణించుచున్నార. అంతియ కాక మేరుపర్వతమునకు నాలుగు దిక్కులను మందరాది పర్వతశాఖ లన్నవి చెప్పినట్లే ‘తియ్కోవ్కో’ పర్వతము లను నాలుగు పర్వతశాఖలు కలవు. కావున నీ‘తియ్కోవ్కో’ పర్వతమునే మేరుపర్వతముగా మనము భావించు కొనుటయందు నెట్టి పొరపాటును రానేరదు.

ఈసంస్కృతమున మఱియొకవిషయముమాడ మఱవఁ దగినది కాదు. జంబూద్వీపము, దక్షిణమున హిమాలయ పర్వతమును, దానికి దక్షిణమునంగల యొన్ని తరుగు కొన్ని సవిభాగాములవఱకునే కలదు గాని, యిప్పటి భారత ఖండమంతయు నందుఁజేర లేదనియును, దక్షిణహిందూ స్థానమునకును ఉత్తర హిందూస్థానమునకును నడుమఁ గల పల్లపులో ఈభూములన్నియును సముద్రముగా నుండె ననియునుమాడ మాచదువురులు జ్ఞప్తియందుంచుకొని యెదరుగాక!

ఇంతియ కాక యీ భారతవర్షము భారతవర్ష నామము వహించునప్పటికింత విస్తీర్ణము కలిగియుండ లేదు. ఈభారతవర్షము ప్రప్రథమమున నొక చిన్నమండలమంతకలదు. దీనికి పూర్వనామము 'అజనాభము.' భారతవర్షమును పరిపాలించిన భరతుని తండ్రియగు ఋషభుఁడు 'యజ్ఞనాభ'ును మండలమును పరిపాలించుచుండెను. ఈ ఋషభునకు పెక్కుండ్రు పుత్రులు కలరు. అందే జ్యేష్ఠుఁడగు భరతునకు 'అజనాభ'ు నునుమండలము నొసఁగెను. దానికి పిమ్మట భరతఖండ మనునామము కలిగెను. ఈభరతుఁడు పిమ్మట మఱి కొంత దేశము నాక్రమించుకొని, దానిని తొమ్మిదిభాగములుగాఁజేసి తన తొమ్మిందుగురు పుత్రులకును—౧. కశావర్తము, ౨. ఇలావర్తము, ౩. బ్రహ్మవర్తము, ౪. ఆర్యావర్తము, ౫. మలయకేతువు, ౬. భద్రవేన, ౭. ఇంద్రస్పృక్, ౮. విదర్భ, ౯. కీకటు లనునామములతో—బసఁగెను. దీని కంతటికిని భారతవర్షమని ఁబరు. ఈభూభాగమంతయు హిమాలయముల యందును, దానికి దక్షిణమునను, గంగానది పల్లపులోయల మత్తరభాగము నను కలదు.

జంబూద్వీపనామములు

(భాము)

ఇప్పుడు భారతవర్షమున బ్రహ్మ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్రులను నాలుగుజాతులున్నట్లే వేదకాలము

నకుఁ బూర్వము ౧. ధర్మప్రజాసర్గము, ౨. ఈశ్వర ప్రజాసర్గము, ౩. కన్యప్రజాసర్గము, ౪. పులహప్రజాసర్గము అని నాలుగు ప్రజాసర్గములు కలవు. ఇందు పులహప్రజాసర్గముకంటె కన్యప్రజాసర్గమును, కన్యప్రజాసర్గముకంటె నీశ్వర ప్రజాసర్గమును, ఈశ్వర ప్రజాసర్గముకంటె ధర్మప్రజాసర్గమును నాగరికతయందు ఆధిక్యమును వహించియుండెను.

వీరి నాగరికత వీరికిఁగల ధనము, రూపము, ఆయువు, బలము, ధర్మము, బుద్ధి, పరాక్రమము, తపస్సులవలెటి నిర్ణయింపఁబడినవి. ఇందు రెండవదియగు నీశ్వర ప్రజాసర్గముతప్ప తక్కిన మూడు ప్రజాసర్గములును వారి మూలపురుషులగు ధర్మ, కన్య, పులహుల నామములచేతనే పిలువఁబడుచుండెను. అందొక్కొక్క మూలపురుషుఁడు పెక్కుండ్రు స్త్రీలవలన కన్న సంతానము ఆయాస్త్రీలనామములతో కాభోపకాలై మరల వృద్ధిపొందెను. పై ప్రజాసర్గములలో నొక్కొక్క ప్రజాసర్గము మరల నీక్రిందివిధమున విభాగింపఁబడెను:

ధర్మప్రజాసర్గము:—ధర్మవకు ౧. సాధ్య, ౨. వసువు, ౩. విశ్వ, ౪. మరుత్త్యతి, ౫. భాను, ౬. మహారా, ౭. లంబ, ౮. సంకల్ప, ౯. విధి, ౧౦. పృథివియని పదుగురుభార్యలు కలరు. ఆ పదుగురినంకము ౧. సాధ్యులు, ౨. వసువులు, ౩. విశ్వదేవులు, ౪. మరుత్తులు, ౫. భానులు, ౬. మహారాలు, ౭. లంబులు, ౮. సంకల్పులు, ౯. విధులు, ౧౦. పృథివి విషయములు అని పదికాఖలుగా విభాగింపఁబడెను.

ఈశ్వరప్రజాసర్గము:—ఈ యీశ్వరప్రజాసర్గమున కీపే రెట్లువచ్చినదియు నించుక తెలియఁజేయువలసి యున్నది. పూర్వకాలమున ఋషులు ౧. పరమ ఋషులనియు, ౨. మహర్షులనియు, ౩. సత్త్విర్నులనియు, ౪. శ్రుతిర్నులనియును నాలుగు తెగలుగ విభాగింపఁబడిరి. అందు మొదటి మూడు తెగల ఋషులను మంత్రములను, నాల్గవతెగ ఋషులు బ్రాహ్మణములను రచించిరి. మంత్రములు రచించిన ఋషులలో ప్రాచీనులు పరమఋషులని పిలువఁబడిరి. వీరికే—* ఈశ్వరులనియు నామము కలదు.

* వాయు, మత్స్య, బ్రహ్మాండ పురాణములంజూడనగు.

పిరుగచించిన మంత్రములతో యాశ్వరప్రోక్తములని పేరు కలదు. ఈ యాశ్వరశబ్దమునకు నాధునికులు భగవంతుడను నర్థము చెప్పి యాశ్వరప్రోక్తములగు వేదమంత్రములు భగవంతుని నోటినుండి వెలువడినవని వ్రాయ నారంభించిరి. పిమ్మట నామంత్రములకు 'ఆపారుషేయము' అని వేరిదిరి.

ఈపదము ఋషులగు నీశ్వరుల సంకతియే యాశ్వరప్రజాసర్గము. ఈ యాశ్వరులలోఁ బ్రధానపురుషులను గొందఱు నిటు నుదాహరించెదను: ఈశ్వరులు— ౧. భృగువు, ౨. మరీచి, ౩. ఆత్రి, ౪. ఆంగిరసుడు, ౫. పులహాదు, ౬. క్రతువు, ౭. మనువు, ౮. దక్షుడు, ౯. వసిష్ఠుడు, ౧౦. పులస్త్యుడు.¹

వీరి వంశజులు—౧. భార్గవ, ౨. మరీచ, ౩. ఆశ్రేయ, ౪. ఆంగిరస, ౫. పాలహ, ౬. క్రతవ, ౭. మానవ, ౮. ప్రాచేతస, ౯. వాసిష్ఠ, ౧౦. పాలస్త్యులను పేర్లం బరచిరి.

కస్యప్రజాసర్గము:—ఈ కస్యపురమందిరి, అదిరి, దనువు మున్నగుభార్యలు పెక్కిండ్లు కలరు. వారివారి నామముల నాయాసంకతివారు ఆదిత్యులు, దైత్యులు, దానవులు మున్నగు నామములఁ బిలువఁబడుచుండిరి. వీరలే సుర, ఆసుర, యక్ష, గంధర్వ, దైత్య, దానవ, కిన్నర, కింపురుష, రాక్షసాది బహునామములఁ బ్రవర్తిల్లిరి.

పులహప్రజాసర్గము—ఈ పులహప్రజాసర్గము ౧. పౌరయులు, ౨. వానరులు, ౩. గజులు, ౪. గవియులు, ౫. పౌరమేయులు, ౬. ధూతములు, ౭. పికాచములు మున్నగు పది పండ్లెండు తెగలుగా విభాగింపఁబడినది.

అనోన్య సంబంధము

నామయాపాదిభేదములచే నిన్నిలాగు లేర్పడి యుండినను వీరిలో వీరికి పరస్పర సంబంధ బాంధవ్య

ములు లేకపోలేదు. ఒకప్రజాసర్గములోని స్త్రీపురుషులు వేటొక ప్రజాసర్గములోని స్త్రీపురుషులను వివాహము చేసికొనుచుండిరి. ఆకాలమున వివాహవిషయమున నెట్టి నిబంధనలు గాని, నిర్బంధములుగాని యున్నట్లు కనఁబడదు. నయమునచ్చిన స్త్రీపురుషు లెవరియిచ్చవచ్చినట్లు వారు విహరించుచుండిరి. అందుచేతనే సురలు మానవ స్త్రీలతోడను, మానవులు సురకాంతలతోడను, దానవులు మానవకాంతలతోడను, మానవులు దానవకాంతలతోడను, నీవిధముగ జంబూర్దీపమందలి ప్రజ లెల్లరును స్వేచ్ఛగా విహరించుట భారత యుద్ధకాలమునఱకును (ద్రావిడరాంతమునఱకును) కాననగుచున్నది. ఈ వివాహవిషయక నిబంధనలు, నిర్బంధములు కొన్నికేతాబ్దముల క్రిందట మనదేశమున బయలువెడిచిన అసంఖ్యాకములగు మతముల, మతద్వేషములవలన పెద్దపెరిగి దేశమును ప్రక్షురశితిలోనికిఁ దీసికొనివచ్చెను.

వారినివాసస్థానములు

ఇతర వారి వివాసస్థానములఁ గూర్చి యిందుక చెప్పకొనవలసియున్నది.

పైనుదాహరింపఁబడిన ప్రజాసర్గములు ఉత్తరధ్రువము లేక మహామేరువు మొదలు దక్షిణానముద్రపర్యంతము విశపించుచుండిరి. ఈదేశములయందు వివిధకాలముల వివిధ నామములతోఁ బిలువఁబడుచుండెను. మొదటి ప్రకరణములో నుదాహరింపఁబడిన వివిధ ములును ఋగ్వేదమునకు పిమ్మట వేర్పడినవై యుండవలెను. కొంతకాల వివాదేశ మంతయు మాఁడుభాగములుగా విభాగింపఁబడి, స్వర్గ, మర్త్య, పాతాళము లను నామముల వ్యవహరింపఁబడుచుండెను. తిర్హ్వర్యము ఉత్తరసముద్రమునకును దక్షిణ సముద్రమునకును నడుమఁ గల జంబూర్దీప మంతయు (దక్షిణమునండి) ౧. ధూలోక, ౨. భువనలోక, ౩. సువర్ణలోక, ౪. మహాల్లోక, ౫. జనలోక, ౬. రిపాలోక, ౭. సర్వలోకము లని యేడులోకములుగను, జంబూర్దీపము

1. వీరందఱును సమకాలికులని విదురులు భ్రమింపరాదు. వీరు వివిధకాలముల నాటివారు కాని ఒకే తిరగతిలోనికి వచ్చెదరు.

దక్షిణ సముద్ర మనఁగ—ను త్తరహిందూస్థానమునకును దక్షిణహిందూస్థానమునకును వడుమనుగల సముద్రము.

నకు దక్షిణమునం గల దేశమంతయు ౧. ఆకల, ౨. విరల, ౩. గురెల, ౪. రసారల, ౫. మహారల, ౬. తెలారల, ౭. పాతాళము లని యేమోకములుగను విభాసింపఁబడి యుండెను.

స్వర్గ - మర్త్య - పాతాళములు

అందు హిమాలయపర్వతమీ కనుమలును, వాని కింనుక ఈ త్తరమునను దక్షిణమునను, గల ప్రదేశమంత యు మర్త్యలోకముగను, మర్త్యలోకమున కుత్తరమున నుత్తరమునను ప్రమాతమును గల దేశమంతయు స్వర్గలోక ముగను, మర్త్యలోకమునకు దక్షిణమునం గల దేశమంత యు పాతాళలోకముగను నిర్ణయింపఁబడినట్లు తోచుచున్నది. ఇందు స్వర్గలోక వాసులందఱును గురలు, కిన్నరులు, కింపురుషులు, సిద్ధులు, సాధులు మొదలగు నాములు విలసిల్లిరి. ఇందుకు మార్గందేయ పురాణమున నిట్లు చెప్పఁబడెను:—

చ. హిమశుభలోత్తరస్థితమ

హిధరమగ్రమునందుఁబొల్పదే

శము లభిరమ్యము త్రివిజ

సాధ్యునియచ్చరస్థికిన్నరా

శ్రమములు సర్వకాలబహు

సౌఖ్యకరంబులు తుత్త్రహేమయ

శ్రమరహితము లంబు నిత

సౌరభసంసిగమీర హృద్యముల్.

గీ. అందు దేశమందు పుణ్యసాపార్థవములు
పుణ్యసేవలోగులై మండు పురుషులెల్ల
భారతాదిరతుర్ది కాపత్రమేరు
కర్ణితాస్థితి నిట్లు భూకమల మమరు.

చ. హిమగిరిదక్షిణంబున ము

గీర్వరసాల్పకు భారతాల్పవ

ర్షము విను కర్మభూమి యది

సంతతిమూల బహుపుణ్యసాపక

ర్మము లొనరించి యెద్దివిజ

మానవవారకతిర్యగాదిజ

నృములను నాకమోక్షములు

మామగఁ జొందురు రంగు నన్నరుల్.

మర్త్య లోకము - ఆదిమనివాసులు

ప్రప్రథమమున నీమర్త్యలోకమున పులహప్రహ సర్గమునకుఁ జెందిన ధూతములను జోక జాతివారు నివసించుచుండిరి. ఈధూతములు, పురాణములలో నుదాహరింపఁబడిన ఋక్ష, వానర, భూత, పితృ, సర్ప ప్రముఖజాతు లెల్లను మనుష్యజాతిలోనివేగాని జంతు జాతిలోనివి కావు. ఋక్షరాజున జాంబవంతుఁడు తన కుమార్తెను శ్రీకృష్ణునివకిచ్చి వివాహముచేయుటయందును, నాగకన్యకయగు నులూపిని అర్జునుఁడు వివాహమాడుట యందును నింతకంటె వేరర్థ ముండఁ బోదు. (సశే.)

నైజాము రాజ్యములో చరిత్రాత్మకమగు కట్ట

దేవులలో నెల్ల తప్పక చూడవలసిన ఓరుగల్లు దుర్గము. సుమారు వేయిసంవత్సరములనాటి ఆంధ్రుల దుర్గమైనను, ఇప్పటికిని శిథిలాస్థయందున్న గోడలు, దేవాలయములు, రాజసౌఖ్యములు, బావులు, దుర్గపు తలుపులు మున్నగునవి చూచిన దాని పూర్వోన్మేషము మనసునకు తీర్చక మానదు. ఎంత కఠినమైనదైనను దాని ప్రస్తుతావస్థ చూచినపుడు కన్నీరురాలక మానదు.

వరంగల్లు లైలుప్రేమననుండి యీదుర్గ మొకమైలు దూరమున నున్నది. ప్రేమననుండి దుర్గపు పట్టిగోడ కాన వచ్చును. దానిచుట్టును సుమా లేబడి అడుగులదొత్తు గలిగి ధూమికీ ప్రభాకరున నిరుపదియడుగుల పెడల్పుగల యొక పట్టిగోడ కలయాకారముగ నున్నది. దానిలోనికి తాతి తో గట్టిన ద్వారమునందా పోవలయును. అది కూడ ఇప్పుడు శిథిలాస్థయందే యున్నది. దానిలోపల నిప్పు టికిని పల్లెలు గలవు. లోపలను దారిచెట్ల సుమారు కంఠి ఛర్మాలను నిడిచిన పిమ్మట తాతిగోడ యొకటి కానవచ్చును. ఓరుగల్లుగిర్గమునకు మొదల తాతిగోడ కట్టబడినది. దానిచుట్టును నిర్మించిన పట్టిగోడ కట్టబడి యును కలవు. ఈ తాతికట్టబడియొక్క ద్వారము వల్ల తాతిమీద చెక్కిన దిగ్గివాములచే నలంకరింపబడి యున్నది. అది శ్రీశుభ్రు చొర శక్యముగాని ద్వారమై యుండవచ్చునని తోచును. అది శిథిలాస్థయందున్నను, అందలి శిల్పనైపుణ్యము చూచిన దేవశిల్పులు తప్ప నితరు లెవ్వ రట్టి చెక్కడపు పనులు చేయవలరని చెప్పవచ్చును. మనుజులే వానిని చెక్కినను వారిని దేవతలగానే భావింపబడి యుండును.

లోపలి తాతికట్టడము కాకతీయవంశీజాడగు మొదటి ప్రతాపరుద్రుడు ఓరుగల్లు తిరిరాజధానిగ చేసికొని

౧. ప్రతాపరుద్రుని శిలావిగ్రహము

పరిపాలించుచుండిన కాలమందు కట్టించెనని తెలియుచున్నది. ఈ తాతిగోడ దాటినతోడనే పెద్దతాళ్లతో కట్టబడిన రాజసౌఖ్యములన్నిగోరవచ్చును. ఒక్కొక్క తాయి సుమారు పది అడుగుల పొడవును, వాలుగడుగుల మెడల్పును, చూడడుగుల దొత్తును గలిగియున్నది. ఇంత పెద్దతాళ్లను ఆకాలములో నేవిధముగ నెత్తగడిగిరియను చెప్పలేము. కాని ఆకాలములో ప్రసిద్ధమైన "యింజ నీరింగు" పనులు చేయగల సమర్థులందరిని చెప్పగలము. ఇప్పుడు పైకప్పులు లేనిగోడలును, కమానులును (arches) మాత్రమే నిలిచియున్నవి. ఒక తాతిమీద మరియొకటి పేర్చినటులు కాన నగును గాని నున్న మతో అతికించి నటుల గానరాదు. శ్రీశుభ్రునకు వారసముచేయ శక్యము గాని తాళ్లుమాత్రమే నిలిచియున్నవి. అనుభావులలోని

౧. (a) మహాబలిలోని కమానాలు

'అర్చిల' యొక్క యొక్కను, వెడల్పును జూచిన ఆశ్చర్యము గలుగకమానదు. దాని సమీపముననే నీళ్లుపోయటాక ఒకేతాతిలో చెక్కిన చతురస్ర గోళములు చాల గాననగును. ఒక్కొక్క గోళము మూడుఎనిమిదడుగులపొడవు, ఎనిమిదడుగుల వెడల్పు, ఆరడుగులయొక్కను గలిగియున్నవి. అంత బలవై వగోళములను ఒకచోటనుండి మఱియొకచోటునకు పెట్టుకొనిపోయినదియు తెప్పలేదు.

దర్బారు హాటుండిన స్థలము తెలుపుటకో యన్నట్లు దానిమట్టును ఉన్న వాలుగు పెద్ద తాతిద్వారములు తెప్ప మరేమియు కానరావు. ఒక్కొక్క తాతిద్వారబంధముయొక్కయొక్క మూడు ముప్పది అడుగులును, వెడల్పు

౧. (b) దుర్గములోని ద్వారబంధము

ఇరువది అడుగులును మండును. వాటిమీద చెక్కియన్న సగిషీపములు వర్ణింప మనలేరము కాదు. ప్రతిద్వారబంధము మీద అందమైన రెండు హంసలు కానవచ్చును.

౨. దుర్గములోని మహాలు, శిల్పమండితిమగు ద్వారబంధము

దుర్గములో పల నశేక దేవాలయములు ఉండెను. ప్రస్తుతకాలములో కొన్ని భూమిక్రింద పూర్తిగా గప్పబడియున్నవి. మఱికొన్ని పగము కూలిపోయి గాడిదలకు, పాములకు, గల్బీలములకు నివాసస్థానములై యున్నవి. ఒక్కదేవాలయము మాత్రమే యిప్పుడు మంచి స్థితియందున్నది. అందు రెండు పెద్దవంతులున్నవి. ఒక

అందు రెండు బావులు కలసియున్నవి. వానిని సవతి నూతు లని పిలిచెదరు. అందు ఒకటి యొప్పుడును ఎండి యుండును. రెండవదానిలో చాల నీరుండును. అదే విధముగ "అక్కా చెల్లెండ్ర" నూతు లని పిలువబడుచున్న రెండు నూతులు కలవు. వానియందు ఎప్పుడును నీళ్లు ఉండును. "కాగితాల నూయి" అని పిలువబడు నూయి

2. దుర్గములోని దేవాలయమునందలి వంతులు

దానిమీద బాతితో కొట్టిన, కంచు మీద కొట్టినప్పటి ధ్వని వివరమిచ్చును. ఈ దేవాలయమునూడ భూమిలో నగాగియుండున్నది. పండలకొలది పంపత్తిరములు గవదిన పిమ్మట వట్టి వానిని తన పొట్టలో పెట్టుకొనుటలో వాళ్ళ ర్యము లేదు

దుర్గములో పెక్కు బావులు కలవు. అరికూడ పెద్దబాళ్ళతో కట్టబడియున్నవి. ఇప్పటికి దుర్గములోని గ్రామస్థులు వానిని సేవ్యమునకును, త్రాగుటకును ఉపయోగించుచున్నారు. అందు కొన్ని యొప్పుడును ఎండిపోకుండుటయే కాక వాటిలోని నీటిలోను కనుగొన శక్యముగాకుండకుండ నున్నవి. ఈ బావులగురించి అనేకకథలు కలవు.

మరియొకటి కలదు. ఈ పే రెల్లము వచ్చెనో తెలియదు. వాని గోడలు మాత్రము చాల ప్రమాదకరముగ నున్నవి.

దుర్గముధ్యమన ఒక నున్నది పెద్ద శిల కలదు. అది ఒకే తొలికొండ. అది శుమారు మూడువందల అడుగుల యెత్తుండును. ఈ శిలనుపట్టియే ఏక శిలా నగర మను వర్ణము గల పీఠుగల్గిని పేరు వచ్చినది. దానిపై కెక్కులుకు మెట్టులున్నవి. దానిపై నొక చిన్న కొలను కలదు. ఆశిలపై నొక దేవాలయమును, సిహాయిలు నిలుచుండుటకు ఒక యెత్తయిని గదియు కట్టబడియున్నవి. దేవాలయము శిథిలమై యున్నది. కాని పారాగదిమాత్రము గట్టిగనున్నది. అందు

3. దుర్గమునందలి ఏకశిలపయినున్న సిహాయిల పారాగది

మీద నిలుచున్న యెడల నలుప్రక్కల మూడు మేల్లెవర
కన్నయ గానవచ్చును. ఈ శిలక్రిందనే ఒక చెఱు
వున్నది. అది త్రాసుట కుపయోగించదుగాని యేకాల
మందును ఎండదు.

ఈ దుర్గమునుండి హనుమకొండదగ్గర కొండ్లపై
నున్న పద్మాక్షి దేవాలయమునకు భూమిలోనుండి
సారంగము కలదని చెప్పుదురు.

పద్మము నిశితో

దివాకర్ణ వెంకటాచార్యుని గారు

ఓ నిశాకాంత! పూర్వకాలాన నెక్కు
డీర్ఘచే దంపతుల కేరి కెడము నీవు
గలుగఁ జేసినదానవో కమలభవుఁడు
పక్ష దినచంద్ర భోగమే వ్రాసిపెట్టె
నీకు;

నిశనైన దుర్బుధి పోకయుండె.

అరుణకరములు సర్వదిగంతములకు
పరుగులిడ మద్రతి వినోద పరవశుఁడయి
లీల నూఁగెడు మన్నాభు మ్రింగి నన్ను
విరహ వారాన్నిధిని ముంచి వేసినావు.

అనుభవించక తప్పనే అఘఘలమును
వచ్చుజన్మమునందైన బ్రహ్మానిన్ను
నున్న భోగము సగమును నున్నఁ జేసి

భర్తృ విశ్లేష దుఃఖసంబాధితాంగ
శాలినిగఁ జేయకుండునే? సత్యమూర్తి.

* * *

ఖలులు మిత్రులు జారతస్కరులు నీకు
విరహదుఃఖ ప్రదాయిని వరయ నీదు
అన్యదర్శన మాత్రాన సఖిలపాప
ములకు నెలవోదు రిల జను బ్బలఁచి చూడ.

అందుచేత నె కాఁబోలు నబ్జవీరి
నిదఃరవోపఁగ నృప్తించె నిశలయందు.

* * *

ఇంత కథికము నన్ను నీ వేమి చేయఁ
గలవు?

నీరూపు రేపు భాస్కరుఁడు మాపు
వఱకె, నే నిట్లు విరహార్తిఁ బడి వగచుట
నిరపరాధులకష్టములే నిశ్చలములే?

భారతవిజ్ఞాన కళాశాల J. N. తాతా (Jamsetjee Nusserwanjee Tata) గారి దాతృత్వమువలన స్థాపించబడెను. 1896 సంవత్సరమున దేశీయ పారిశ్రామికాభివృద్ధికొరకై తాతాగారు ఒక నవీనపరిశ్రమ కళాశాలను స్థాపించుటకు పూనిరి. ఈ కార్యార్థముకొఱకు 30 లక్షలు విలువగల ఆస్తిని తనయొక్కతో ఇతరుల స్వాధీనమున బెట్టి, ఇందునిమిత్తము ఇంగ్లాండు దేశములోను, మన హిందూదేశములోను ఉండు ముఖ్యులగువారి అభిప్రాయము కనుగొని ఈ భారతవిజ్ఞాన కళాశాల నిర్మాణ విచారణ సంఘమును బాంబాయి నర్వకళాశాలయొక్క వైస్ ఛాన్సలర్ (Vice-Chancellor) గారి అధ్యక్షతక్రింద నిర్మాణించి, కార్యక్రమ ప్రకటనమును తయారుచేసిరి. 1898 సం॥ డిసెంబరు 31-వ తేదీని, లార్డు కర్జన్ దొరవారివద్దకు పంపిరి. ఆ మరుసంవత్సరమున వారియొక్క - 'స్కీము'కు ఇండియా గవర్నమెంటువారు అనుమతి యిచ్చిరి.

1900-1901 సంవత్సరమున తాతాగారు నిర్మాణించిన కమిటీ యుద్దేశమును అనుసరించి, సర్ విలియం రామ్సే (Sir William Ramsay) అను ఒక ఆంగ్లేయ శాస్త్రజ్ఞునిని ఈ 'స్కీము'ను పరిశోధించి, దాని మంచిచెడ్డలను, కార్యక్రమమును

ఇండియా గవర్నమెంటువారికి తెలియపరచుటకు మనదేశమునకు వచ్చిరి. ఇంతలో మైసూరు గవర్నమెంటువారుకూడ సర్ శేషాద్రిఅయ్యర్ దివాన్ గారి ద్వారా 371 ఎకరములు విస్తీర్ణముగల స్థలమును, 5 లక్షల రూపాయలు పథమును ప్రారంభభర్తులకు గాను ఇచ్చెదమని వాగ్దత్తము చేసిరి. స్వల్ప కాలములోనే మైసూరు గవర్నమెంటువారు ప్రతి సంవత్సరము 30,000 రూపాయల ప్రకారము 10 సంవత్సరములవరకు ఇచ్చెదమనియు, అటుపిమ్మట 50,000 ఇచ్చెదమనియు 'కమిటీ'కి తెలియచేసిరి. ఇండియా గవర్నమెంటువారు కూడ సంవత్సరమునకు 1,50,000 రూపాయలు 'గ్రాంటు' ఇచ్చుట సమ్మతించి తాతాగారి కోరికప్రకారము ఒకవిజ్ఞాన కళాశాలను ముఖ్యముగా రసాయన శాస్త్రములో నవీనపరిశ్రమ (research) కొఱకై స్థాపించవలెనని తీర్మానించిరి. ఇంతలో తాతాగారు 1904 సం॥ 'మే'నెల 19 వ తేదీని గతించిరి. ఆయన చనిపోయినను సర్ డి. జె. తాతా, సర్ ఆర్. జె. తాతాగార్లు తమ తండ్రియొక్క కోరికను నెరవేర్చవలెనని ఇండియా గవర్నమెంటువారికి తెలియ చేసిరి.

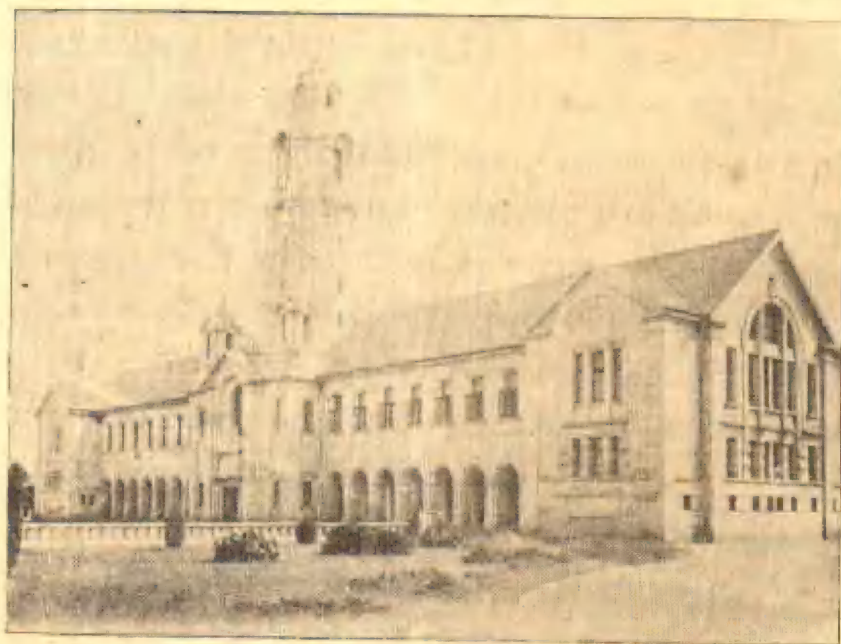
ఇండియా గవర్నమెంటువారు ఆగష్టు నెల 1906 సంవత్సరమున (Dr. Morris

W. Travers, F.R.S.) Dr. M. W. ట్రావర్స్ అను ఒక విజ్ఞాన కారునిని 'డైరెక్టరు'గా నుండుటకు పిలిపించిరి. ట్రావర్స్ గారు ఆ సవంబరు నెలలో ఇండియా దేశమునకు వచ్చి ఇండియా గవర్నమెంటు, మైసూరు గవర్నమెంటు, డి. జె. తాతా గారు, ఆర్. టి. తాతా గారు-వీరితో ఆలోచించి, ఆ 'స్కీము' ఆచరణ క్రమమును ఏర్పాటు చేసిరి.

ఈ కళాశాలయొక్క కార్యక్రమమును నడిపించుటకుగాను ఒక 'కౌన్సిల్' (Council) ను ఏర్పాటు చేసిరి. 1909 సంవత్సరమున 'కౌన్సిల్' కట్టడములు కట్టుటకును, అందులో

కావలసిన ఉపకరణములను, సన్నాహములను సమకూర్చుటకును ఉత్తరువు నిచ్చిరి.

1911 వ సంవత్సరమున జూలై నెలలో వేరువేరు డిపార్ట్ మెంటులు ఏర్పాటు చేయబడెను. 1921 వ సంవత్సరమున జీవ రసాయనమున (Bio-Chemistry) నవీన పరిశ్రమముకొఱకు ఒక డిపార్ట్ మెంటు స్థాపింపబడెను. కొన్ని సంవత్సరములయిన పిమ్మట ఎలెక్ట్రో టెక్నాలజీ (Electro-Technology) డిపార్ట్ మెంటు కూడ స్థాపింపబడెను. ఈ కళాశాల ముఖ్యముగా దేశీయపారిశ్రామికాభివృద్ధికి సంబంధించిన ప్రజోపయోగవిజ్ఞానముల యందు నవీన పరిశ్రమములకై స్థాపింపబడ్డది.

చిత్రము ౧:—ఇందులో డైరెక్టరుగారి ఆఫీసు, కౌన్సిల్ చేంబరు (Council Chamber), సూక్ష్మ జీవ శాస్త్ర సవీనపరిశ్రమశాల ఉన్నవి.

చిత్రము ౨:—సూక్ష్మ జీవశాస్త్ర నవీన పరిశ్రమశాల (Bacteriological Laboratory)

చిత్రము ౩:—ఎలెక్ట్రో టెక్నాలజీ డిపార్ట్ మెంటు (Electro-Technology Department)

చిత్రము ర:—తాతాగారి స్మారక చిహ్న ప్రతిమ

ఈ భారతవిజ్ఞానకళాశాలయొక్క రాబడి సాలుకు 4,30,000 రూ. ఇందులో:

J. N. తాతాగారు ఒనగొనది సంవత్సరము నకు 2,15,000

ఇండియా గవర్నమెంటువారు ఇచ్చు నది 1,50,000

మైసూరు గవర్నమెంటువారు ఇచ్చు నది 50,000

నైజామ్ గవర్నమెంటువారు ఒనగొనది 10,000

మదరాసు గవర్నమెంటువారు ఇచ్చు నది 5,000.

ఈ కళాశాల స్థాపించిన పిమ్మట అనేక ప్రజోపకారకములైన పరిశ్రమములు గావింప బడెను. అందులో ముఖ్యమైనవి:—

1. చందనపు చెక్కనుండి తైలము తీయువిధము కనిపెట్టబడెను. ఈ పరిశోధన

మును అనుసరించి యీ తైలమును తీయుటకు మైసూరు గవర్నమెంటువారు రెండు యంత్రములను స్థాపించిరి.

2. పెయింటు (paint) తయారుచేయుటకు కావలసిన వైట్ లెడ్ (white lead) ను చేయువిధము కనిపెట్టబడినది. మైసూరు గవర్నమెంటువారు ఈ వైట్ లెడ్ ను తయారు చేయుటకు ఒక ఫాక్టరీ స్థాపించిరి. ఈ ఫాక్టరీ యందు సంవత్సరమునకు 200 టన్నులు వైట్ లెడ్ తయారు అగుచున్నది.

3. సబ్బును తయారుచేయు విధమును కూడ ఇచ్చట పరిశోధించిరి. మైసూరు గవర్నమెంటువారు బెంగళూరునందు సబ్బుచేయుట కొక 'ఫాక్టరీ'ని స్థాపించిరి. ఈ ఫాక్టరీయందు ఇప్పుడు నుంచి నాణ్యమైన సబ్బులను తయారుచేయుచున్నారు.

4. పెన్సిల్స్ (pencils) చేయు విధానమును ఈ కళాశాలయందు కనిపెట్టిరి. మదరాసునం దొక 'ఫాక్టరీ' స్థాపింపబడెను.

ఈ ఫాక్టరీలన్నియు స్థాపించుట యీ కళాశాలయందు కేవలము బద్ధికుశలతతో చేసిన పరిశ్రమ ఫలమేకదా.

ఇది కాక మన దేశమునందు దొరకు పెట్టుప్సను పరిశుద్ధపరిచు మార్గములను బాగు పఱచిరి. చింతపండునుండి తార్ తారిక్ (tartaric acid) అను ద్రావకమును తీయువిధము పరిశోధింపబడెను. ఇట్లే యెన్ని యోవిధముల ఇక్క-శప్రజోపయోగ విజ్ఞానములయందు నవీన పరిశ్రమములను గావించుచున్నారు.

పై చెప్పినవే కాక జీవరసాయనమునందు అనేకవిధములైన పరిశ్రమములను సాధించుచున్నారు. మదరాసు గవర్న మెంటువారి

కోరికను అనుసరించి, తోళ్లు పడుచుచేయు స్థలమందు పారవేసిన తోళ్ల చెత్తనుండి 'గ్లూ' (glue) అను ఒకవిధమైన బంకను తీయువిధమును విమర్శన చేసిరి. నాగజెముడుయొక్క లక్షణమును, దానియొక్క ఉపయోగములును విశదముగా పరిశోధింపబడెను. ఇది గాక లక్కను కృషి చేయువిధమును, లక్కపురగుల పరిశోధనమును, నర్జరసము, రంగులు చేయు విధము—మైసూరు గవర్న మెంటువారి కోరికను అనుసరించి, పై చెప్పినవన్నియు విశదముగా పరిశోధించుచున్నారు.

చందనపు చెట్టుకు ఒకవిధమైన రోగము (Spike disease) తఱచుగా వచ్చుచుండును. ఆరోగముయొక్క లక్షణములు, దానిని పోగొట్టు మార్గములును తెలిసికొనుటకై పరిశోధనలు కావింపబడుచున్నవి.

భారతి సచిత్రమాసపత్రిక

సంవత్సర చందా	రు. 6 0
అర్ధసంవత్సర చందా	3 0
విడిపత్రిక	0 10
విడిపత్రికల నుచితముగ బంపుటకు	
వీలు లేదు. మాదిరిపత్రికలు వలయువారు	
తపాలు బిళ్లలు పంపవలెను.	

ప్రకటనలు

ఒక నెలకు సాధారణపుట	1-కి రు. 25 0
సాధారణపుట	$\frac{1}{2}$ -కి 15 0
సాధారణపుట	$\frac{1}{4}$ -కి 8 0
కంట్రాక్టుపుచ్చుకొనిన నెల	1-కి 20 0
" "	$\frac{1}{2}$ -కి 13 0
" "	$\frac{1}{4}$ -కి 7 0
వ్యాసముల మధ్యపుట	1-కి 30 0

'భారతి' కార్యాలయము, నెం. 7, తంబు శెట్టిపేథి, మదరాసు.

చిత్రకళ

శ్రీ సుధీర రంజన ఖస్తగిర్ గారు

భారతీయ శిల్పమున తలయెత్తిన నూత్న వ్యవస్థను కళాభిరతులగు యువకులు ఉత్సాహముతో క్రొత్తపద్ధతుల నలవడికొని యుపాసించుచున్నారు. ఈ విషయమై ఈనడుమ శాంతినికేతనము శ్రద్ధ వహించి యువకులచే ప్రత్యేకముగ పరిచయించుచున్నది.

నికేతనమునకు చెందిన శ్రీ సుధీరరంజన ఖస్తగిర్ గారు చేసిన మట్టిబొమ్మల ఛాయాచిత్రములు కొన్ని ఈ సంచికయందు ముద్రితములై యున్నవి. సహజకళాభిరుచిగల శ్రీ ఖస్తగిర్ గారు తరుణము తప్పకుండ శాంతినికేతనమున కళాభ్యసనము ప్రారంభించిరి. అచట చేరిన కొ. దినాళ్ల కే చిత్రలేఖనమునను, ప్రతిమారచనయందును వాణిచేయి తిరిగినది. వీరి రచనలు ఒక ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వముతో అలరారుచు, భారతీయజీవనస్వరస్యమును ప్రతిబింబించుచుండును. వీరి 'Mother' ('తల్లి') అను ప్రతిమ పటిష్ఠమైనకల్పన; మాలికత్వముతో నొప్పుచున్నది. స్త్రీముఖభాగము కోమలమగు అనురాగముద్రతో చాల సుందరముగ నున్నది.

ఇట్టిదే 'Offering' ('అర్పణము') కూడను. సున్నితమగు స్వరూపస్వభావములతో

నిది దివ్యముగ నున్నది. ఈ రెండు రచనములందును వస్తువిన్యాసము ప్రాచీన ఇటలీ శిల్పచార్యుల ప్రోద్బలము కనబడినను భావనలంతయు భారతీయమై మాలికముగ నున్నది.

'Winter' ('చలికాలము') అను ప్రతిమ ముసలమ్మ కుండటియొద్ద కూర్చుండినట్లున్నది. ఇది చలికాలపు రాత్రిపూటను చక్కగ తలపునకు తెచ్చుచున్నది. ఫలాన శిల్పవ్యవస్థ ప్రోద్బలము దీనియందు కానవచ్చునని చెప్ప వీలులేదు పరికరా, సాహసికమై మనసునకు నాటునట్టి వీరి సాంతమగు శైలి యొకటి గోచరించు పొంకమైన కల్పనయిది.

రవీంద్రని శిరః ప్రతిమ ఆయన పోలికనే కాక రసాత్మకము, తీవ్రని సాధించి వెలయుచున్నది.

'సాంతాలుని' శిరఃప్రతిమ వీరు తమ నేనకుని పరికేలించి వ్రాసినది. కూర్చులో చొరవ కన్పడును.

శ్రీ ఖస్తగిర్ గారు రెండేండ్లనుండి ఈసని సాగించుచున్నారు. దక్షిణ భారతశిల్పము పరిశీలించుటకై వీరు యాత్ర బయలుదేరినారు.

వి. ఆర్. ఎల్.

౭. తల్లడి, కుమారుడు: లండనులో

౮. బ్యారిష్టరు-౧౯౧౨ సం.

౯. నూతన దంపతులు

౧౦. ఆలు మగలు, పిల్ల-౧౯౧౪ సం.

౧౧. అసహాయవాది

౧౨. కైలులో (రెండవమారు)

౧౩. బ్రహ్మిల్లు కాంగ్రెసునందు-౧౯౨౭

౧౪. గౌతం వ సంవత్సరమున

మద్యపానమునకు సంబంధించిన నైతికపనుస్య దాని ఆర్థికపనుస్యకన్న ప్రధానమైనను, రెండవ పనుస్యయే మొదటి దానికన్న ఎక్కువశ్రద్ధ వాకర్పించి నైతికపనుస్యను గట్టిచే దినములు నిజము. వ్యక్తిగతగాని, సంఘమునకు గాని మద్యపానముచలన గలుగు ఆర్థికమున నష్టమేవియు లేకున్నను, అది మేదను కొకవిషయము. భిన్నభిన్నములగు నిగ్రహ కేతులతోగూడిన మానవసంఘములో, ఎట్టిధనవ్యయముగాని లేక, గాలివిధమున, పురకలభించినను పరే, ఈవిషయవ్యాప్తిని మానవుడు, నిర్నిరోధముగ వికునబాలకు, విదకు, ఆర్థికపనుస్యయే ప్రధానముగల పాశ్చాత్యదేశ్యులక, ఆర్థిక దృష్టితోడనే మద్యపానమును పరిక్షించి, ఆర్థికజాగ్రత్త మొక చెడుగని నిర్ణయించుట సహజమే; దానిచే గలగు ఆర్థికవివాళనమే దాని చెడుగునకు సంపూర్ణమును నిదర్శనముగ నుండుట మంచిదే. దానికగు ధనవ్యయమును బట్టియే కాక, అసలు మద్యపానమే యొకదురాచారముగ, భారతదేశమునను, ప్రాచ్యప్రపంచమునను ఎంతకాలమునుండియో నిర్ణయింపబడుచున్నది. మద్య పదార్థములన్నియు పాపభూయిష్యములనియు, అపరిశుభ్రములనియు ప్రజలనైతికధార్మికాభిప్రాయములు వానిని నిరసించి యున్నవి. ప్రాతీయభిప్రాయములు అతిశ్రుముగ శిథిలమై పోవుచున్న కాలమువిరూప ఈమద్య నిషేధాశయము భారతదేశమున తన యోన్నత్యము నిల్పుకొన్నది.

వ్యక్తిసంబంధమైన నైతికనిర్ణయమునుబట్టికాక, జాతిధర్మము అలవాటు అనే కారణములనుబట్టియే అమాత్యులలోనివ్యప్తులు మద్యపానమును బహిష్కరించుచున్నను, ఈనిషేధమునకు ఆధారము అమాత్యులయొక్క తెగలయొక్క నైతికజ్ఞానమే, పురాతన

ధర్మశాస్త్రాల నిర్ణయమే యుండును. సర్వాంగికాంక్షమును బోధి, విశిష్టమైన ఒకానొక విషయమును నైతికనిర్ణయమునకు సంబంధించిన సహజమైన వ్యయంత్రకటనమే యిది. కావున, యూరప్ దేశముల ఆర్థికదృష్టికిను స్వీకరింపని-ఎన్నడును దానిని సంపూర్ణముగ స్వీకరింపను నియే మన మాతించుకొందము-మనదేశములో మద్యపానము యొక్క నైతికవిభాగమే బలవత్తరమైనది; మన ప్రచారములో రూపాయలకు, అణాలకు నైపలకు మన మెక్కువకాలమును స్థలమును వినియోగించుమేని, దానికి కారణము ఆర్థికపనుస్యయే యెక్కువ ముఖ్యమైనదనుట కాదు. రెండవది (నైతికపనుస్య) విషయముననే, దానిని ప్రజలు తిరుంతలు తామే చిక్కలెట్టుకొనగలరనుటయే ఆకారణము.

త్రాగుదుకు సంబంధించిన ఆర్థికపనుస్య, పాశ్చాత్యదేశములలోకన్న, వియమితములైన కార్యరంగమున, మనదేశములో ఎక్కువగ హానికరమగుచున్నది. మనదేశపు దారిద్ర్యము విపరీతమగుటచే, నీయంశ సమసరించియే, పాశ్చాత్య దేశములలోకన్న, నీదురాచారము, మనదేశమున మరింత యెక్కువ ప్రచారము గలిగియున్నది. ఈత్రాగుదు విలాసములకై, ఇంగ్లాండుదేశము ఏటకు 300 మిలియన్ల పానులను ఖర్చుకెట్టుచు నిచ్చి యించుకొనవచ్చును. అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రమున, మరల ఐదుకొట్లదిగి, మాడు బియ్యన్ల చాలగ్రను వ్యయపరచుటకు నిశ్చయించుకొనవచ్చును. కాని భారతదేశములో, ఏదానికి తిలకొక్కింటిది ఏమితిరూపాయల యాదాయమైనలేని ననము, వ్యవసాయము చేసికొని చాలభాగము వ్యవసాయదారులకు మాత్రమే యుపయోగపడు వస్తువులను మాత్రము తయారుచేసికొని తీరిత

* కడదిన డిసెంబరు నెల 28 వ తేదీనాడు లాహోరునగరమున మద్యనిషేధపథ సమావేశమైకపుడు, ఆధ్యక్షులగు రాజగోపాలాచార్యులు గారి సంగిన యుపవ్యాసమున కిది యనువాదము.

ములను గడపు మానము మనసంసారములకు సంబంధించిన ఖర్చులలోగాని సంఘమంతకుమ సంబంధించిన ఆహారపదార్థములలోగాని మద్యపదార్థములకు తెలివించి ధరింపజాలము. కత్తుగమే జనించు ప్రబలమయిన ఆర్థిక పరిణామమునకు సంబంధించి నంతవరకు, దుష్టమను మద్యాభివృద్ధికి గానిపోవు ఒక్కొక్కమెట్టు గూడ పాశ్చాత్య దేశములలో కన్న మనదేశములో నెక్కువ హానికరమగును. ఒక్కమాటలో నిదియంతయు నిష్పక్షపాతము వచ్చును. గ్రేట్ బ్రిటను దేశములో కలకొల్పింటికి పౌ. రి. షి. 9, పే 10, బు (త్రాసుదుఖర్చు) పగలు ఆదాయములో ఎనిమిదవవంతు మాత్రమే యగుచున్నది. ఇదిపోన, ఇంకను ఏడాదికి రు 650 బు లెక్కిన ఖర్చుకై మిగులుచున్నది. కాని త్రాసుదుకై తోజుకు వాలుగకాలకు ఖర్చుపరచినచో దానికై ఒక భారతీయ కుటుంబముయొక్క ఆదాయములో ఏగము ఖర్చునున్నదన్నమాట, ఆరోగ్యకరమైన జీవితము గడపవలెనన్న, అధమపక్షము తప్పనిపరిగ ఎంతకావలసి యుండునో, దానికన్న తక్కువయే యింక మిగులుచున్నదన్నమాట. ఆర్థికపరిణామములు భయకరములగు నిట్టి పరిణామములకు వచ్చినాన్నచో, మనము మితిమీరితి మనియే దాని యర్థము. ఆర్థికపరిణామము అగమ్యును నీతిమాననతనముగ మారుచున్నదనియే దీనిభావము.

కుదకు మనము సారాయిని నల్ల ముందును, హానికరములగు ఇతర మద్యపదార్థములను, నిషేధించియే తీరనిలయునవలసి అందగును విశ్వకొన్న పంకియే. ఈవిషయము ఇప్పుడా, మరిగొంతకాలము సాగిన మీదటనా? అనునదియే యింక మిగిలిన ప్రశ్న. వేచియున్నచో లభమేమైన కదా? ఎప్పుడో కంటే ఇప్పుడే మంచిదని నానమ్మకము. కాలము గడచిపోయిన కార్యము మరింత కష్టపాద్యమై పోవును. సంవత్సరములు గడచినకొలది నిగురభ్యాసములు మరింత వేరువాటుకొనిపోయి వ్యాపించుట తప్పదు. ఎక్కువ ధనపంపద యేమియు లేక, ఇంచుమించుగ వ్యవసాయమే ప్రధానాధారముగ గల మదరాసువంటి రాష్ట్రమునకు జేరిన లేక్కలను తీసికొనుదు. ఒక్కయేడాదిలో లేక రెండేండ్లలో మద్య

పానము సాంఘికరిగిన యభివృద్ధిని జూచును. 1928-29 సం॥ లో ఖర్చయిన బీరు-సారాయి (Beer) 1927-28 సం॥ లో కంటే నూటికి ముప్పదివంతుల చొప్పున ఎక్కువైనది. 28-27 సం॥ లో కంటే 41 వంతుల చొప్పున పెక్కువయినది. 1928-29 సం॥ లో ఖర్చయిన వాటు మద్యములు జనుకటి సంవత్సరములో కంటే నూటికి 11 వంతుల చొప్పున పెరిగినది. దిగుమతియైన సారాయి ములు (విదేశములనుండి) 1926-27 సం॥ లో కంటే నూటికి 20 వంతుల చొప్పున వృద్ధిబొందినది. ఈపద్ధతిని ఏండ్ల కేండ్ల దొర్లిపోవచ్చినచో, భవిష్యత్తులో మనమీ దురాచారము నెక్కొన గలుగుదుమా?

కాలము గడచిపోయిన కొలది పరిష్కారమునకు వీలులేకుండ ఆర్థికమయిన క్లిష్టత్వముగూడ మరింత గట్టి పడిపోవుచుండును. ముప్పది రేండ్లకుమునుపు, హిందూ దేశములోని పెద్దరాష్ట్రములలో గూడ ఈవ్యాపారము వలన వచ్చు ఆదాయము ఒక్కోటి యాపాయలకు మించి యుండ లేదు; కాని వేకు మదరాసురాష్ట్రములో నీయదాయము ఆరుకోట్లకు దిగ్గబడినది. బొంబాయిలో వాలును కోట్లవరకున్నది. పంజాబులోను, మధ్యరాష్ట్రములలోను, రెంగాలులోను ప్రధానమైన ఆదాయపు మొత్తములో, నీయదాయము వాల్చవంతెనును; బొంబాయిలో మానవంతు; మదరాసులో ఇంతకన్న కొంచె పెక్కువ. దీహాలో స్వత్రాసుదురాబడి అసలు ఆదాయములో నించుమించుగ పగలున్నది. పోలీసుతో సహా, మొత్తము ఈ పరిపాలకాఖ కంతకు గావలసిన వ్యయము బొంబాయిలో ఎక్కువ ఆదాయము (వస్తువులపై పన్ను)నకు పరిపోవును. మదరాసులో వది సాధారణ పరిపాలకమునకు పోలీసు వ్యావహారికము గావలసిన వ్యయముతో తులనానును. అన్ని రాష్ట్రములయందును అవి విద్యాకాఖ వ్యయమునకు రెండింతలకన్న పెక్కువయినది. ప్రభుత్వమున ప్రతికాఖలోను ఖర్చు ఎక్కువైపోవుచున్నది. రాబడి సాధనములు అభివృద్ధిలో నున్నట్లు కనబడెను. కావున, ఆర్థికదృష్టిని బట్టి ఇంతకన్న అమూలమగు తిరుగుము ఇకముందెన్నడు లభింపవోదు. అంతేకాక, అది మరింతకష్టపాద్యమగుటయు నిశ్చ

యము. ఆదాయమును బట్టి వ్యయమును ఎక్కువచేయవలయుననియే సాధారణముగ నభిప్రాయమై యున్నది. వ్యయము పెక్కువగ నక్షేపించు బలములగు సంబంధములు పృష్టింపబడును. ఇవి మరి వెనుకకు మరలనీయక ప్రబలమైన యాతికములుగ నేర్పడిపోవును.

త్రాగుడువల్ల వచ్చురాబడి, నిజముగ, నపలాకరాబడియేకాదు; మాబరాఖర్చునుండి యేరుకొన్న భాషకు. కొంచెము మన ఆలోచనకేర్చి దృఢత్వమును ప్రోగు చేసికొని, జవత్వమును విసరి ఆవలచారవై చినచో, మన మీ మాబరాఖర్చును నిరోధింపగలము. ప్రభుత్వసాగరములోనికి లోతువానికి వెనుకెల్ల సామ్యమున యిండ్ల నిల్పుకొనగలము. ఆర్థికసామర్థ్యము విషయమునను ప్రతికాభివృద్ధి విషయమునను దేశముకొని పనివాండ్రు, కిట్లు చేసినచో, కావలసినంత మిలును. నేరములను నిరోధించుటలోను శిక్షించుటలోను తగులచున్న ఖర్చులో ఎంతయో తగ్గిపోవును. ఈ లాభము మిగులు, ఇదియంతయు, చిరకాలము; ప్రభుత్వమునకు కావలసిన ధనమును మరల, ప్రైవేటుతో సహా, సమహున్నును. ఇదియంతయు ఆమెరికాలో ప్రత్యక్షమైన అనుభవమువల్ల తెలియబడినదియు, నిష్పక్షపాతులైన సమర్థులర అర్థకాప్రవృత్తిలచే నంగీకరింపబడినదియు.

కాని వ్యవహారము సాగించుటకు కావలసిన ఖర్చు సంగతియేమి? ఇదియొక పెద్ద వాదముగ, నిషేధములచే నుపాదానము ఇప్పుడైనను, స్వేచ్ఛ వ్యాపారమునకుగాని మద్యములను తయారుచేయుటకుగాని స్వేచ్ఛలేవరియు, అల్పరిజయములలో గూడ ఎన్నియో విధములగు నిషేధములు ఆలోచింపబడుచున్నవియు జ్ఞాపకముచుకొనరు. నిషేధవిస్త్రువుల నిర్మాణమును, వ్యయమును, ప్రతి అల్పవిషయముననుగూడ పరిక్షించుటకు శేషమునకు ప్రతి రాష్ట్రమునను 20 మొదలొకటి 50 లక్షల యాపాయలవరకు వ్యయమునకు కారణమునచున్న ప్రభుత్వకాఖయోజికలను, నేటియూ అధికములైన లైసెన్సియములకు లకన్న, నిజమునకు, నిషేధమునకులలో పెట్టుటకే ఖర్చు తక్కువగును. కొంగతనములను. దోపిడలను, గుత్తేచ్చి లైసెన్సు సంపాదించిన

చిన దోపిడిగాండ్రు నిర్ణయించు కాలనియమునకు, సదా తులకులోబడియుండు నియమములతోను, దోపిడిపంపకములతోను గూడిన కార్యవిధానము నేరమును పూర్తిగ నిషేధించి, నిరోధించు కార్య విధానముకన్న చాకవద్ధతియగునా? సంపూర్ణ నిషేధము మొదటమొదట యెక్కువ వ్యయకరమే యగునని భావించెను. ఐనను, అది మన వెనుకటి నేరముయొక్క విలువ. కట్టుబట్టముగ ననులు పరచినచో కార్యము కులభమగుననియు, మామూలు పోలీసుకాఖకను ఖర్చులో వొక భాగముగ మాత్రమే యీ ఖర్చు మారుననియు విశ్వసించి పై విలువను మనము చెల్లించి తీరవలయును. దీనిని గూర్చి, ఇంక నే విధముగను ఇబ్బంది పెట్టిన మాతనయుగ మొకటి వృద్ధిగాంచును అల్లరి కల్పింపవలయునని త్రాగుడు-ప్రచారకులు ప్రయత్నించుటకు కొనసాగించినను, నిషేధము ఆమెరికాలో జరిమానాలవల్లను, శిక్షలవల్లను తనకయిన ఖర్చుకన్న యెక్కుగనే ఆదాయమును సమహున్నినది. భగ్నము చేయవలయునను యత్నించుట సాగుచున్నంతవరకు జరిమానాలు, శిక్షలు ఎక్కువగనే యుండును; ఇవి తగ్గిపోయిన నిషేధమును సాధ్యమైపోవును.

ఆమెరికాలో, ద్రవపద నిషేధము నవలంబించినది. ఇప్పుడు మరల పక్కాల్తైప్రపశుమన్నది. అందుచేత మన మాపారపాటు చేయూడదు అనిచెప్పువాడు కొందరుగలరు. ఆమెరికాకు నిషేధమువలంబించుటకు చాలకాలము పట్టివది, అందుచేత మనము-గూడ చాలకాల ముట్టే గడవవలయును అని కొందరందరు. ఈ రెండు తెగలవారును పారవిమచున్నారు. మొదటివాడము సిద్ధాంతములో తప్పు; రెండవవాడము గర్హయములో తప్పు. ఆమెరికా తొందరపడి నిషేధము నవలంబింపలేదు. జాతీయ నిషేధమున (National prohibition) ముందుకు గొనివచ్చుటకు 66 ఏండ్లుకట్టివది. మొదట ప్రభుత్వము 1881లో నిషేధము నవలంబించెను, వార్తదేశాలూ 1889 సం॥లో నవలంబించినది. ఇట్లే క్రమముగ 1899 సం॥లో ఇంకొక ఆరు ప్రభుత్వములు నిషేధము నవలంబించినవి. 1913 సం॥లో 9 ప్రభుత్వములు సంపూర్ణ నిషేధము గలిగె

యండినది; 89 రాష్ట్రములు కొంతవరకు నిషేధము గలిగియుండినవి. 1920 సం॥న, అనగా, జాతీయ నిషేధము తమలు జగగుటకు, పూర్వము 88 రాష్ట్రములు తమంతట పూర్తి నిషేధము నవలంబించినవి. ఇంకొక 15 రాష్ట్రములు చాలభాగము నిషేధము గలిగియుండినవి. మొత్తము అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రముల జైత్రాల్పములో నూటికి 85 భాగములు — ఈ 85 భాగములలోను మొత్తము జనసంఖ్యలో మూడింట రెండు వాతుల ప్రజలు నివసించుచున్నాడు — 18 వ సవరణ అంగీకరింపబడిన నూటికి నిషేధము గలిగియుండెను. 18 వ సవరణ అమెరికా కాంగ్రెసువారిచే నామోదించబడి 1917 సం॥ న వానియొక మోదమునకై 48 రాష్ట్రములకు పంపబడినది. 1919 సం॥లో వాల్ ఫ్రైడ్ ఆక్ట్ అనబడు నిర్బంధ నిషేధ శాసనము (Prohibition Enforcement Act) కాంగ్రెస్ ఆమోదించినది. అధ్యక్షుని అనంగీకారము (Veto) వచ్చిన తరువాత ద్రతిని సభయు సీనేట్ సభయు, రెండును, అధికసంఖ్యాకముగ దాని నామోదించినవి. 15 నెలలలోపుగ 45 రాష్ట్రములు సవరణ నామోదించినవి. 46 వది 1922 సం॥లో నామోదించెను. రెండు ప్రభుత్వములు మాత్రమే దానిని సంగీకరింపలేదు. చెయకటి 17 సవరణలో చేదీయు,

* అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రముల రాజ్యాంగవిధానముయొక్క 18 వ సవరణ మధ్యనిషేధమునకు సంబంధించిన. 1917 సం. సీ అమెరికా కాంగ్రెసుసభ-ఇదియే అమెరికాపరిపాలన వ్యవహారములను నిర్వహించును. — ఈ సవరణ నామోదించినది. 1919 సం. జనవరిలో నది వివిధ రాష్ట్రములదేశము అంగీకరింపబడి 1920 సం. జనవరి 22 లో అమలుకు వచ్చినది సవరణ యిది.

1 వ భాగము—ఈ శాసనము అంగీకారమును (ఆయా రాష్ట్రములయొక్క) పొంది ఒక సంవత్సరము గడచినది మొదలుగ ప్రాంతములోనను అమెరికాలో మద్యములును తయారుచేయుటగాని అమ్మటగాని ఒక ప్రాంతము నుండి మరియొక ప్రాంతమునకు పంపుటగాని అమెరికాకు వానిని దిగుమతి చేయుచుకొనుటగాని అమెరికానుండి వానిని ఎగుమతిచేయుటగాని ఇందుయాలమున నిషేధింపబడుచున్నది.

2 వ భాగము—అనుమతమును శాసనపద్ధతిని ఈ శాసనభాగము ననుసరించుటకు కాంగ్రెసుకును ఆయా రాష్ట్రములకును నూనములను సభికారము లందును.

3 వ భాగము—రాజ్యాంగవిధానములోని నియమముననుసరించి కాంగ్రెసు దీనిని వానినాని యామోదమునకై పంపిన ఏడేడ్లకలోపుగ, ఆయా రాష్ట్రముల శాసనసభలచే రాజ్యాంగవిధానమున కొక సవరణగ సంగీకరింపబడినచేతపు యా శాసనభాగము అమలులోనికి రాజాలదు.

రాష్ట్రముల సంఖ్యను బట్టికాని, శాసనసభలలోని వోట్ల సంఖ్యను బట్టికాని ఇంతగొప్ప యామోదము సంపాదించియుండలేదు.

అంతేకాక, హార్బర్ట్ హూవర్ 444 వోట్లతో అధ్యక్షపదవి కన్ను కొనబడెను, వ్యతిరేకములైన వోట్లు 92 మాత్రమే. అతడు నిషేధపక్షమువాడు. గవర్నర్ స్మిత్ మొదలగు వ్యతిరేక పక్షమువారు దానినే ప్రధాన మధ్యగదీసిగాని తరువాతే సాగించిరి. దీనినిబట్టి, తాత్కాలికమైన విపరీతపరిస్థితి వేళయితోగాని దురభిమాన మతోగాని, అమెరికా నిషేధము నవలంబింపలేదనుట స్పష్టమగుచున్నది. ఇంకేమి?

ఒక దేశము సత్యమును గ్రహించుట ఏన్నో యెండ్లు, పొరగడి, చీకటిలో తిరుగవలసివచ్చినదన్నచో, సంకమాక్రమణ తక్కినదేశములు నూతన అంశుకై అన్ని యెండ్ల గాలము చీకటిలో గడపవలయునని యొక్క సూచన. మానసి సంఘమునకు సత్యదీపము వ్యక్తి నుండి వ్యక్తికి, జాతీయంజి జాతీకి క్రమముగ సంక్రమించుచుండును. ఇదియు ముగించిన చోటనే మనమారంభించును. ఇదియే మానసి సంఘముయొక్క అభివృద్ధికి మార్గము; ఇట్లే ఒకజాతికి మరొక జాతి లోడ్చునట్లు. కళలు

కాస్త్రములు, ప్రభుత్వము అన్నిటికి నిది యొక్కటి యేదాది.

క్రమక్రమముగ దుకాణములను తగ్గించుటచే క్రమ క్రమముగ నీ దుకాణమును మాన్పదమునువలెటి అర్థము లేనిమాట మరియొకటి లేదు. సలహాసంఘము వారియభిప్రాయములు అక్కడ నొక దుకాణము ఇక్కడనొక దుకాణము ఎత్తి వేయుటను నూచించుచున్నట్లు ఎత్తిన దాకాభివారి నివేదికలలో తెలియజేయబడుచుండును. 1904 సం॥లో 90,000 కట్ల దుకాణములుండినవి. ఇంతాదారులకు ఏరవ్వంతి వస్తుమును గలగతేయకయే పై సంఖ్య కట్లగ 45,000కు తగ్గింపబడినది. దుకాణముల సంఖ్య పగము తగ్గిపోగా త్రాసుదురాబడి నాలుగింతలు పెరుగుట దీని ఫలితమైనది. ఎత్తైన సలహాసంఘము వారి సలహాలు మామూలుగ ఇరుగు పొరుగుల అస్తిపై ఆధారపడియుండు కాలికాము లను ప్రజలకై చేయబడు నవికాని, సంస్కరణకార్య క్రమముతో వానికి సంబంధ మేమియు లేదు. నిజమునకు, త్రాసుబోతు అలవాటులకును క్రమక్రమముగ దుకాణములను తగ్గించుటకును సంబంధములేదు; మొదటిదాని నడక వేరు, రెండవదాని నడక వేరు. కాని ప్రభుత్వమువారిని మన మీదివయమున విమర్శించు నప్పుడు, దురదృష్టవశమున, వారొకేయభిప్రాయమునకు లోబడియున్నారని భాషకముంచుకొనవలయును. వారిష్టమై యెల్లప్పుడును దొంగతనముగ నడుపును తియ్యచేయువానిపై నుండును. ఇట్టి శేరగాండ్రు శేరని యొక్కరును చెప్పుటలేదు. కాని వారితో పోటీచేసి నునము పరిపాలనము సాగింపజాలము. వారిని, తక్కిన శేరగాండ్రులవలెనే, తక్షిండి యాగ ద్రొక్కుట యొక్కటియే కాన పనియై యుండివలయును. వ్యాపారపద్ధతిని, చోక అమృతములనుబట్టి, మనము వారి నొడింపజాలము. కాని ప్రభుత్వమువారుచేయ జూచుచున్న పని యిదియే. ప్రతి రాష్ట్రమునందును పరిపాలనకాళి నివేదికలు భర లేక్కువ చేయుటనుగూర్చి, దుకాణములను తగ్గించుటనుగూర్చి అమృతమున శేర్వదిన కాలనియనుములను గూర్చి మొర పెట్టుకొనుచుండును. 'అయ్యో, మన వ్యాపారమంతయు పడిపోవుచున్నది. దొంగ ఆదా

యమునంతను కా జేయుచున్నాడు!' అనియే ప్రతి ఎత్తైనా కమిషనరు పాడేపాట. అసలుబోపము చైర్యహీనత. శేరగాండ్రుల చక్కబరచుటకు వసిన ఆత్మవిశ్వాసము లేకుండినచో, వారికి లై సెన్సులిచ్చి వారితో పోటీచేసి వారికంటె తాను తక్కువధరల కమ్మలయునని నూచించినచో, ఏ ప్రభుత్వముగాని యేలుబడి సాగించుటకు తగదు.

కొన్ని యేండ్లకు మునుపు తాను స్వీకరించిన సంస్కరణ విధానమును కొనసాగించుటకు బాంబాయి ప్రభుత్వము తిరస్కరించినది. ఆరికపరిసితులు చక్కబడునధకు, 1902 సం॥పు 'మితి' పత్రిక యెడలించిపలసి యుండుననియూ, అంతకన్న పగకు వాడికమును తగ్గించుటకు ప్రభుత్వమువారుంగీకరింపరనియు, మంత్రి కాసనపద్ధిలో ప్రకటించెను. ఇట్లునుటకు గల కారణములను మేముంగీకరింపము. ప్రభుత్వ వ్యాపారములోనున్న కాపట్టుమును స్వప్రపరిచి పథ్యప్రపంచముయొక్క నిరసనకు పాల్పరచుటకు ఈమంత్రిగారి మాటలకన్న మంచి పాధనము మరియొకటి యుండదు. రవ్వంత పరీక్షించి చూచినచో ఈమితి కగ్రములేదని తెలియుగలదు. మితి వ్యక్తికాదు, దేశమునకంతకును. డబ్బుగలవాడు ఎంతయైన కొనవచ్చును. వాడుకదారుపై నిదితప్ప మరియొక నిగ్గుంధ మేదియు లేదు. ఈవిధముగ జిల్లా మొత్తమునకు ఏర్పరుపబడిన మితి యెంతయనిచూచిన అదియు మామూలువాడుక కంటె యెక్కువయే. కడచిన ఆరేండ్లలోను ఈమితి అసలు వాడుకకంటె 24 లక్షల పూగలను ఎక్కువగనే యుండెను. ప్రభుత్వము చిల్లర అమృతమును పూర్తిగ స్వాధీనపరచుకొని, వ్యక్తిమీదను ఇస్తువు పరిమాణముమీదను బలియనుగు నిగ్గుంధ మేదైన నుంచి ననే తెప్ప ఈ మితియనునది అర్థములేనిమాట. ఎత్తైన ఉద్యోగుల దృష్టి మారనంతవరకు ఏప్రయత్నమును కొనసాగదు. నిషేధమునునది లోపలనుండి రావలినదే కాని పైనుండి రావలినది కాదని ఎత్తైన డిపార్టుమెంటు వారి ప్రయత్నాంతము. ఏదైన దురాచారమును మానవలయునను కొరిక లోనుండి రావలినదే, బయటనుండి కాదు. నిజమే. ఒకరియొద్దని పాడు జేయుటను మానవలయు

నడుటయు ఈవియమమునకు లోబడియుండవలసినదే. జ్ఞానము వ్యాపింపజేసిననే బలవంతముగు బహిష్కారము సాధ్యమగును. ఇంతమాత్రమున దీనినిబట్టి యీలోతుగ ప్రజలయొడుట మనమెన్ని యాకర్షణములైన నొంద వచ్చునని తలపరాదు. బహిష్కారము లోనుండియే కాని పైనుండి రావలసినదికాదను సిద్ధాంతముతో ప్రభుత్వము వారు స్వతంత్రులుగు రహస్యవ్యాపారమును సాగనిచ్చె దరా? జ్ఞానవ్యాపినిబట్టియే విచక్షణశక్తినిబట్టియే పూర్తిగ బాగుపడుట సంభవించును. కాని మనము ఈ కష్టమును అవతలిచైపునుండి చూడ, అనగా 'వాప్యా బహిష్కారము' వెలనగూడ, తక్కింపవలసి యుండును. నిషేధకాసనములను మనము కోరుచున్నచో, పూర్తిగ వానిమీదనే యాధారపడవలయునని కాదు; మన ప్రచారము, మన సంస్కరణము, తృప్తికరముగ వృద్ధిజొందు నట్లు అవి మనకు తోడుపడవలయు ననియే. ఎవరైన లోగగ్రస్తులైనప్పుడు వారికిని వారినికాదుకోని యుండు వారికినిగూడ మనము ఆహారనియమమునుగూర్చి బోధింతుమా, కాని 'నిషేధము లోపలనుండి పుట్టవలసినదే' యనిచెప్పుచు, మనమే, ఆకేపెట్టి వారి మనఃస్థైర్యమును పరీక్షించుటకుగాను, అపర్యవధార్థములను వారియొడుట నుంచము. మానవునకు జాతము మొదలగు దురాచారములపై మనసుంచుట సరాజము. ఏన్నియో దోంగదారులను గలిగియుండి మానవు డేదో యొకవిధమగు జాదమును తిరిలియేయుండును. అన్ని జాదములను మాన్పుట దుస్సాధ్యమని మన మెరుగును. 'ఆంతరిక బహిష్కారమే' జాదమునాపుటకు దారి. కాని మన ప్రభుత్వమువారి త్రాగుడు వర్తకమును అంత మొదించుటకు గానించువాందోలేవమగూడ పైపద్ధతి నేయున్నది. తమతమ ఆర్థికవైతిక లాభములను జాగ్రత్తపరచుకొనవలసినదని మనము ప్రజలకు బోధింప వచ్చును. కాని 'పాల్' అన్నట్లు "ఎవ్వరును, తమసోదరులలో నెవ్వరిని, అందరికంటె బలహీనులనైననుపరే, పడద్రోయునట్టి యాటంకములను గాని అవకాశములను గాని కల్పింపకుండుదురా?"

మొన్న మొన్ననే మనరాగు ఎత్తైనాడిపాద్య మొంటు అధికారి వాలో గలిసి కొన్ని పల్లెటూళ్లకు వచ్చెను. అక్కడ నతనికి విలక్షణ మగు దృశ్యమొకటి కన్పించినది. దుకాణములవద్ద మూగిన త్రాగుబోతులు గూడ దుకాణములను మాయవలయునని ఆయన నడిగిరి. 'మరి యింక దుకాణము నెక్కడ పెట్టుదము' అని ఆయన ప్రశ్నించెను. "ఎక్కడో, దూరముగ, మేము నడిచి రా లేనట్లు, పదిమైళ్ల దూరమున" అని వారు సమాధాన మిచ్చిరి. మనదేశమునలె నిషేధమునకు సిద్ధముగనున్న మరి యొకదేశము లేదనట నిస్సంశయము. సుమారు మారెండ్ల నుండియు, నీదురాచారము బాగుగ వ్యాపించి స్థిరపడునట్లు ప్రభుత్వమువారు ప్రయత్నములను సాగించుచు వచ్చిరి. ఇంతయైనను, 1919 సం॥ వాటి ఆమెరికాకన్వను, నేటిగ్రేట్ బ్రిటనుకన్వను గూడ మనము సంపూర్ణ నిషేధమున కెక్కువగ తిరియున్నాము. ఉదాహరణముగ, లెంగాల్ రాష్ట్రమును గూడదు. ఇది గ్రేట్ బ్రిటనుకన్వను పెద్దది. మొత్తముమీద నిర్బట నూర్గురికి శి గాలన్లు మద్యము ఖర్చునుచున్నది. ఇంగ్లండ్ దేశములో 117 గాలన్లు. దీనినిబట్టి త్రాగుడు లేని వారి సంఖ్యను పోల్చి చూచిన, లెంగాలులో 156 గునున్నచో ఇంగ్లండు లో ఒక్కరుండురు. ఎవను ప్రభుత్వమువారు సంపూర్ణ నిషేధము బ్రకటింపరు; ఎక్కువ అనుకూలముగు తరుణమునకై కాలియుండురు; ఈలోతుగ వైసంఖ్యను (156 ను) తగ్గించుటకు సాధ్యమైవంతవరకు ప్రయత్నించెదరు. రవ్వంత యవకాశమువైన నొసంగక యీ ప్రభుత్వముతో మనము పోరాడవలయును. విజయము మనది.

గతవర్షము డిసెంబరునెలలో కలకత్తానగరమున సమావేశమైన ఆఖిలపక్షముచేసభవారు భారతదేశపు రాజ్యాంగవిధానములో, సంపూర్ణమగు మద్యనిషేధము, వైద్యపారిశ్రామికకార్యములకు తప్ప, ఒక ప్రధాన సిద్ధాంతముగ నుండవలయునని తీరుమానించిరి. ఆరోగ్యాభివృద్ధికై వైతికాభివృద్ధికై, తగు విద్యాప్రబోధము గలిగియుండుట యెట్లో, ఈ దుర్యాపారమునొక రక్షింపబడుట గూడ అట్లే పాఠుల హక్కు యున్నది.

నిషేధమకగా, విదేశముల దిగుమతుల సంతమొందించి కార్యవిధానమును సమన్వయపరచుకొనుటయు, సైనిక దళములతో సహా, అన్ని కాఖలయందును ఖర్చు తగ్గించుటయు గూడనగును. అందుచే దానిని రాష్ట్ర ప్రభుత్వముల కాపనముక్రింద పరిపాలనముక్రింద నుంచుటకు వీలులేదు. మాంటేగూస్మిసంస్కరణములలోని విధిజన సిద్ధాంతమును అవలంబించినచో నిషేధము అసాధ్యమై పోవును.

పాస్టిలి ఆశాజనకముగ నున్నది. ఉద్యమమును ధ్వంస మొనర్చు వ్యాధి ప్రతిఘటనము కాను, నిర్బంధ నియమ గాదు, ఉపేక్ష. ఈ ఉపేక్షను తనము దాటి నాము. ఈ సమస్యపై నింత వికాలము, హృదయపూర్వకమునగు ధ్యాన యింకెటుముం దెన్నడును పుట్టలేదు. పత్రికలలో వెనుకటికన్న చాల ఎక్కువగ నిషేధమునకు పాన మొపంగబడుచున్నది. అన్నివైపులనుండియు నీసము స్యము దర్శించిన యువ వ్యాపకులు ఇంటెకుముందు లెక్కనగ నుండిరి. ఇంతవరకు ఉపేక్షనహించి యుండిన రాజ్యాంగవేత్తలు ఇప్పుడు దీనిని తమ కార్యక్రమములో

ప్రధానభాగముగ దీనికొనుచున్నారు. నిషేధమునకు వ్యతిరేకాభిప్రాయము హిందూదేశములో వెన్నడు నుండలేదు. ని యా విషయమున నిర్మాణాత్మకముగ సమాలోచన చాల ఎక్కువగ గన్పించుటయే యిప్పటి విశేషము. నిషేధము వచ్చుచున్నదని ప్రతీయొక్కఁడును తలంచును. జవహర్మహస్యులు, హృదయపూర్వకముగ దృఢముగ నిషేధమున కనుకూలమై యుండి, నాయకులకు సాయపడుటకు సిద్ధముగ నుంటయే కాక, తనకు తానై నాయకత్వము వహించుటకుగూడ తగిన క్షేత్రిగలిగి యున్నది. ఇది నిషేధమును విశ్చయపరచు చున్నది.

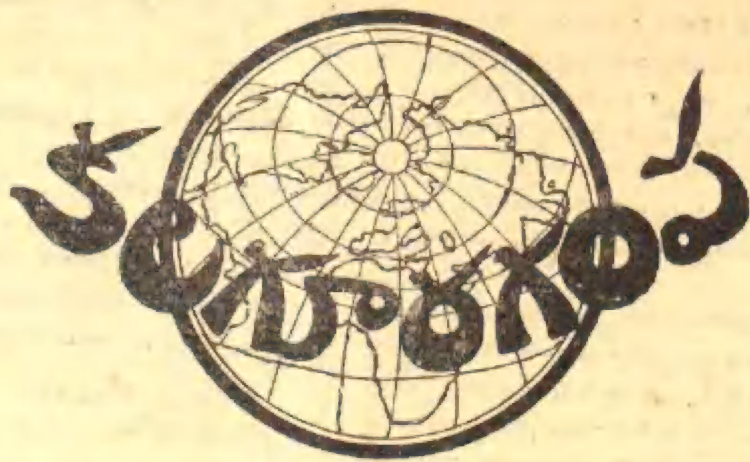
ప్రపంచపరిస్థితులు గూడ మన కనుకూలముగ నున్నది. అమెరికా తన సంస్కరణముతో తృప్తిబొంది యూరపుండను. ప్రపంచము దంతిలను ఈ క్షేత్రమున నది రించి పోరాడి తీరవలయును. సభ్యప్రపంచముంతయు త్రాగుడుకు వ్యతిరేకముగ నున్నది. ఈ విశాదమును పార ద్రోలుటకు భగవంతుడు మనకు క్షేత్రనిహంగు గాక.

[అనువాదకుడు: ప్ర. రంగారావులు.]

భారతీయ మహిళామండలి

మిస్. వేదాంతాచారి గారు పి. పి. ప్రభుత్వమునా గీమెను కర్నూలు ను గిరిపాటి సభ్యులలో నొకరినిగా నియమించిరి.

వాక్యావళి

1. మరణమునకంటె భయంకరమును తీవ్రము ననుభవించుటయే నిజమును భీరత్వము. (సర్. టి. బ్రాన్)
2. అపజయమున్న భయపడుటయే అపజయమునకు కారణము. (షేక్స్పియర్)
3. ఎద్వరును ఎల్లప్పుడూ బుద్ధిహీనులుగా నుండరు. కాని ఎల్లరును ఆవృతవృత్తు బుద్ధిహీను లగు చుండుదురు. (యంగ్)
4. సేత్రావంధము యుగభంగము. కారీరక సేత్రము అర్హుడు సేత్రము కాదు. (కాంట్)
5. శ్వేషించుటకంటె ప్రేమించును ముజాఫ్ఫు బాషము. (హోథావ్)
6. సానుభూతి, భయ మానవులందరను ఒక్క కొకరిని బంధువులుగా నోనర్చుచున్నవి. అందరి తగిరములలోను ఎర్రగనె ప్రభవించెను రక్తమునకు గాని, అందరి కండ్లనుండి ఉప్పుగ వోలుకు కమ్మిటికి గాని కలభేదము లేదు కదా! (అర్నాల్డు)
7. ఈ రోజు నిన్నటిదివము కాదు. మనము దినదినమును మార్పుచెందుచున్నాము. మనము చేయు పనులు, తలచెను తలపులు సామ్యుదాయకములుగ నుండ

వలె నన్నచో నవి మారుమండవలయును. మార్పు చెందట కష్టముగ దోషవచ్చును. కాని ఇది అత్యవసరము. (కార్లైలు)

8. మానవజీవితము ఒక ప్రయరణము మాత్రమే ప్రకటింపబడిన గ్రంథము.

9. ప్రేమించి ప్రేమింపబడకుండుట విచారకరము. కాని ప్రేమింపలేకుండుట మరియు విచారకరము. (మేటర్లింగ్)

10. ప్రపంచమునం దెచ్చుటనైనను అనువదించి తెప్ప నక్కరలేని భాష గాన మిక్కటిమాత్రమే. "గావభాష" యందు ఒక అర్థ ముకొక అర్థమో సంభాషించును. (ఫ్రెయిర్)

11. ఆచారమునంటి నిరంకుశమైనది మరొకటి లేదు. దానిని అతిక్రమింప లేవిచోట స్వేచ్ఛ యుండదు. (హోలీ)

12. నిజమును విద్య "జ, న, మ"ల నుండి ప్రారంభించదు. రిల్లీ కంటిమాపుతోను, లెండ్రీ తల యొత్తుతోను, సోవరి కర స్పర్శముతోను విద్య యుపయించుచుండును. (పాలా)

వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణమూర్తి

ప్రాతఃక్రొత్త

ప్రాతః-మానవుని ప్రధానగమ్యము ఈశ్వర సంక్రీతనమే.

క్రొత్త-మానవుని ప్రధాన గమ్యము శ్రోత్రిగను, జాతిగను తాను వర్ధిల్లుటయే.

ప్రాతః-మానవుడు స్వతస్సిద్ధముగ నీరుడు, బూడిదలోని పురుగు.

క్రొత్త-మానవుడు స్వతస్సిద్ధముగ మంచినాడు, అనంతమైన అవకాశములు గలవాడు.

ప్రాతః-మానవుడు ఈశ్వరశిష్యుడు తలయొగ్గవలయును.

క్రొత్త-మానవుడు ఆన్యాయమునకును, ఆర్థికని ఏదురాడక తలయొగ్గరాదు; మతీయు తత్కై-రణముల తొలగింప యత్నింప వలయును.

ప్రాతః-సత్యము ఒక్క-మతమునందే కలదు.

క్రొత్త-అన్ని మతములందును, వెలుపటను గూడ సత్యము లున్నవి.

ప్రాతః-జగత్తును, మానవుని ఈశ్వరుడు సృష్టించినాడు.

క్రొత్త-జగత్తు, మానవుడు పరిణామఫలములు.

ప్రాతః-పాపము, ముక్తి, ప్రాయశ్చిత్తము, ప్రార్థన, యజనము-ఈ భావములు ముఖ్యములు.

క్రొత్త-మతమున ఈ భావములు అముఖ్యములు.

ప్రాతః-ముక్తి మానవునికి బాహ్యమునుండి లభించును.

క్రొత్త-అభిప్రాయాంతరమునుండి వచ్చును, మానవుడు గాని, ఈశ్వరుడుగాని వేటొక మానవుని 'రక్షింప'జాలడు.

ప్రాతః-సరకము పాపులు కాశ్యేతముగ యాత వపడు నెలవు.

క్రొత్త-ధర్మ్యశీనవము భంగించుటవలన గలుగు స్వాభావికమగు ఫలమే అర్థి.

ప్రాతః-స్వర్గము సత్పురుషులు నిర్యాణానంతరము పొవు తావు.

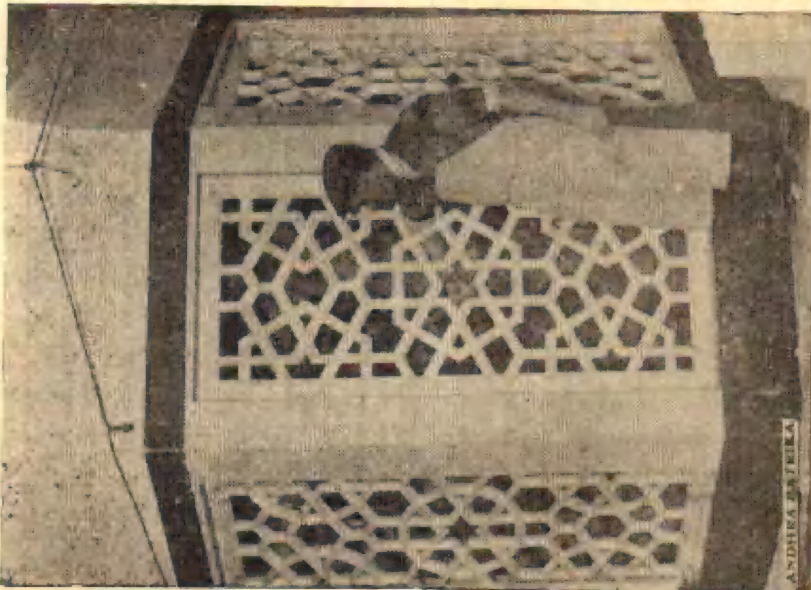
క్రొత్త-ధర్మ్యచరణమే ఒకానొకర్యుని నిడును.

"ది వర్ల్డ్స్ యూత్."

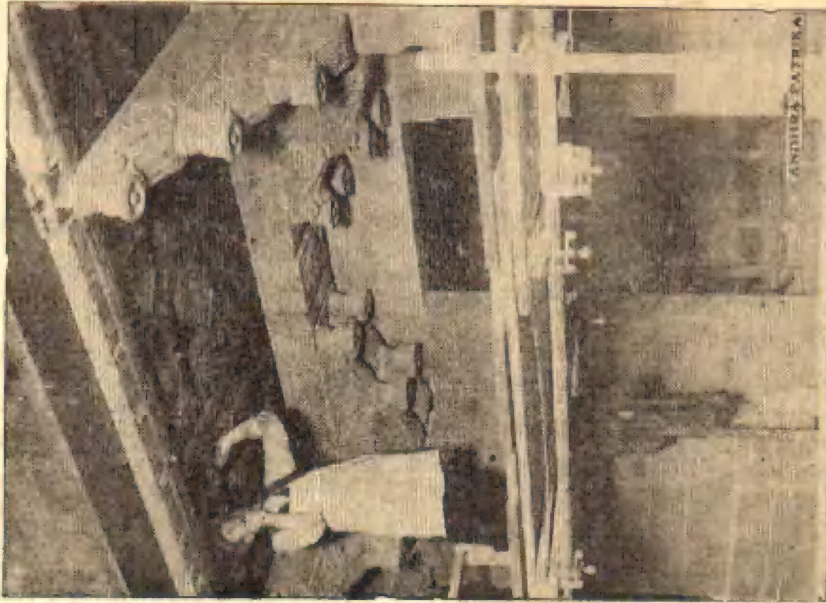
లండన్ నగరమున భారత కార్యాలయ సూతనభవన చిత్రములు 3

౧. కిటికీలపై ఏనుగుతలు చెక్కబడినవి.

౨. మధ్యమస్థ చాపటికి ఎగువ చతుస్థ గల చలన రాతిపై శిల్పము. ఇది ఢిల్లీలో తయారయినది. ఈ చలనరాతిని ఆ ఆంధ్రము దిగిస్తరి అయినది.

౩. ప్రధానపు పోలినందు విజయగిరి కట్టలో బుద్ధసంబోధితుని రాతిపై శిల్పమును చేర్చుట.

జవహరిలాలు నెహ్రూగారు-

భారతదేశాదర్శము

అమెరికాదేశపు సుప్రసిద్ధ వ్యాసకర్త యగు అప్టను క్లౌజుగారు గతవత్సరాంతమున భారతదేశమునకు వచ్చి మహాత్మా గాంధీగారు, పండిత జవహరిలాలు నెహ్రూగారు మున్నగు నాయకులను సందర్శించి యీ దేశపరిస్థితులను స్వయముగ జూచిపోయిన పిదప 1929 డిశంబరు 22వ తేదీ న్యూయార్కుపైమున్ పత్రికలో దీర్ఘ వ్యాసమును వ్రాసిరి. మహాత్మునితోను, పండిత జవహరిలాలు నెహ్రూగారితోను ఆయన ముచ్చటించిన దాని గూర్చి ఆయన వ్రాసిన యీదిగువ వ్యాసభాగము గాంచినచో భారత యువజనాదర్శము లెట్లున్నవో, యెట్టియున్న తాళయములు వారి యాత్మల వికసింప జేయుచున్నవో తెలియగలదు. వారిట్లు వ్రాసిరి:-

భారతీయ విప్లవమునందు పాశ్చాత్యప్రకటన దినముగ 1929 డిశంబరు 31 తేదీ పరిగణింప బడవచ్చును. మహాత్మాగాంధీగారును, వారీమధ్య పరువుపై చేరబడినాతో ముచ్చటించుచున్న పుడుచుట్టు నుండిన వారి అనుచరులును అట్లే ఆగించిరి. భారతదేశమున ఈ చివర నుండి ఆచివర వరకు జోయి చూచి వచ్చితిని. నే గాంచినవి పెక్కు చిత్రములు గలవు: వృద్ధుడగు పత్రికాపంపాచకుని చెరబట్టుట, తెంపు లేని వాడపరంపరలో నిమగ్నమైన పత్రికలు, స్థలము లేకుండ నిండిన తెయిల్లు, మెడకు కార్లకు ఇనుపసంకల్లతో కఠిన నిర్బంధమునం దుంపబడిన గుంపులు, ఉద్రేకపూరితములగు కుట్రకేసులు, తెయిల్లప్రవర్తన సహింసక నిరశనప్రత మూని ప్రాముఖ్యత్యలించు ముద్దాయిలు.

"1930 జనవరి 1 వ తేదీనాటికి మామరకు లంగ్గ కరింపబడక, బ్రిటిషు సామ్రాజ్యముతో భారతదేశము

నకు గల మోమాటములన్నియు తీరిపోయినచో నాభారతము తీరును" అని భారతదేశపు మహాత్తర పురుషుడును, గొప్పత్యాగియు, రాజకీయ నిధియు నగు మహాత్ముడు నడిచెను. "అందువలన మే మింకను ఎక్కుడు బాధల పడవలసి యుండును. అట్టి బాధల నొందుట మాకు మంచిదే. మే మందుల కర్హులమే యగుదుము. నేనట్టి బాధల కోరి కొందును, చివరకు భారతదేశము నిజమున స్వేచ్ఛను బడయగల్గును; రాజకీయ వైజ్ఞానిక అర్థికాధ్యాత్మిక స్వేచ్ఛను బడయును."

తీర్ణదృష్టియై నిగర్వముగ జూచుచుండిన జవహరిలాలు నెహ్రూ, "యోవన భారత ఆదర్శపురుషుడు, జాతీయ మహాసభాధ్యక్ష పీఠము నధిష్ఠింప నున్నవాడు, "స్వేచ్ఛ"యను నపుడు తల పంకించి కదలుచుండిన పెదవులను విగబట్టెను. బాధల నొందెదమని మహాత్ముడన్న పుడు భారతీయ యువకులును బాధలకు చెరవరని నే గాంచిన దృశ్యముల బట్టి యనుకొంటిని.

నెహ్రూ కుమారునితో నేను చాలసేపు ముచ్చటించితిని. మాపాదముల వద్ద నున్న గట్టుదిగువను వేచిత్రమును నిర్మలాదకముల్ల ప్రవహించుచుండెను. వైసున్న ఆర్థచంద్రుని కిరణములు ఎగువ నున్న పంలెనను, తాజ మహాలు శిఖరములను జూపుచుండెను, ఆతని ఆక్సఫర్డు ఉచ్చారణయు, గంభీరముగు కంఠస్వరమును ఆదేశపు నేటి యోవన విప్లవకారు లందరియం దుండు ఆత్మోద్రేకమును యగుపరచుచున్నది నేను గుర్తించితిని.

ప్రస్తుతమున్న చిక్కులను, ముందు ప్రపంచము నందు జరుగనున్న మార్పులనుగూర్చి మేము ముచ్చటించి లేచుచుండ, "అవును, ఇది యొక(great game) గొప్ప పేట—మాకు ధైర్యము కలిగించునదియే. నేను పోవలసి యున్నది." అని యాతడు చేతిగడియారము చూచుకొనెను. "అర్ధరాత్రిలోపల జైలుకు చేరవలెను. నేను రాత్రి మీతో ఏమంటితో ఆమాటలే యున్నందుకు మాలో నొకరిని బంధించిరి. ఆగొప్పింటి యువకునిచే చేయరాని నీచపుపములు చేయించుచున్నారు. అతను నిరాకరించెను; రెండు వారములనుండి నీకటి-కొట్టులో

పడియున్నాడు. నన్ను తప్ప ఆత నింకెవరిని చూడ
వీలులేదు. నే నాతని పక్షమున జూడవచ్చును. నేను—
లేక, మాలో నెవరయినను—లే పాతనివలె పడియుండ
వలసివచ్చును. తమింపును. నే నాతనికి ఆకాశంకము
కలిగించెదాను.”

లిల్ల బంట్లోనులు మాకు బయటకు దారి జూపిరి.
ఇరువురము చెరియొకవైపునకు ఆచీకటిరాత్రిని బోరిమి.

డిశంబరు 31 వ తేదీని జరుగజోవుదాని గూర్చి
యూ, భారతయువకుల మన ప్రత్యేకముల గూర్చియు ఆతను
నా కించుక నూచించెను. “అర్రోజన ఆన్నంతపని
చేయుటకు సిద్ధముగ నున్నారా?” అని నేను ప్రశ్నించి
యుంటిని.

“మే మనుకొనినదంకయు చేయజాలము.” అని
కొంత తాళి, “మా ప్రత్యర్థులు అనుకొన్నదాని కంటె
ఎక్కువ చేయ గల్గుదుము” అనెను.

“అప్పు డేమి జరుగును?”

“ఏమి జరిగినను జరుగ వచ్చును. ఏమి జరుగక
పోదు.”

“బ్రిటిషు వారు అధినివేత స్వత్యము ఇత్తు ను
న్నారా?”

“వారు విశేషముగ నొక తేదీ నిర్ణయించువరకు
వారిమాటలను మేము గణించము. తేదీ నిర్ణయించి, మే
కుంగీకరింపదగ్గ కార్యక్రమము నూచించి, మహాత్ముడు
చెప్పినట్లు, వాగ్దానముల కనుగుణ్యులుగు వైఖరి గవ్వరచు
వరకు సరకుకేయము. డిశంబరు 31 లోపల మారాజ్యాంగ
విధాన నూనల ప్రకారము సంపూర్ణ స్వపరిపాల నావకా
శముగల అధినివేతస్వత్యము నిర్ణీతమగు స్వల్పకాలములో
నొసంగబడవని నమెకముగ చెల్పినచో, అది నిరపడు
టకు కొంతవ్యాధి నొసంగెదము. మారతన పరిపాలన
విధానము ఏర్పాటుకేయునట్టి కమిషనులో మాకు
తూర్తిగ భాగ ముండవలెనని కోరెదము.”

“మరి బ్రిటిషువారు బహులు చెప్పకున్నను,
అస్పష్టముగ బల్కినను నూతివత్సరాదిపాడు దౌర్జన్యము
కల్గునా?”

“అచ్చే, ప్రారంభమున నే యట్లుండదు. మా నమ్మి
కలు వేరైనను మా గురువును గౌరవింపవలెను. మొదట
సాత్వికనిరోధము మరల తీవ్రముగ ప్రారంభింపబడును.
పన్ను నిరాకరించుట, బ్రిటిషు కోర్టుల నుపయోగించకుం
డుట (ప్రభుత్వతీతములగు సాంతకోర్టులను స్థాపించుకొం
డుము), బ్రిటిషువస్తు బహిష్కారము, ప్రజాప్రభోధము,
వీలయినచో ప్రభుత్వకాగ్రాహకముల నాక్రమించుట
జరుగును.”

“అటు విమృశిం?”

“బ్రిటిషువారు విడిచిపోవలెను, లేదా మరఫరం
గులను లేవలెను.”

“మరఫరంగులే తెత్తు రను కొనుము?”

నెహ్రూ తన కోమలములగు పెదవులను కదిపి
ఒక ప్రక్కకు వంచి ముందహాస మొనర్చి, “మాలోని
త్యాగమూర్తులను వారు కాల్చి చంపిన, కోపోద్రేకఫలిత
ముగా వారిపై దౌర్జన్యము జరుగునని మీ రనుకొనరా?”
అని యాతడు మెల్లగ వసెను. వినప నిట్లు పదురించెను:
“కాని మావలెనే వారుగూడ దౌర్జన్యము కోరరు. ఆ
యొక్క విషయమునందే బలహీనముగ నుంటచే మేము
దౌర్జన్యమునకు దిగము. వారంతవరకు రానిచ్చుట కిచ్చు
గింపరు. ఏమన, దేశీయస్వత్యముల పరిమితి వారికి తెలి
యదు. 70,000 మంది బ్రిటిషు వారున్నచో నూట
యేబది వేలమంది నుంచి సిపాయిలు, స్వదేశమునం
దున్నవారు, గలరు, తెలియునా? వారిచేతిలో ఆయుధ
ములు గలవు. తక్కిన వెక్కడ మన్ననో వా రెరుంగుదురు.
తమ గురువులను కాల్చి చంపినచో ఈసిపాయిలు కినియ
వచ్చును.”

“కాని మీకు ఆయుధములు లేవు—బయట
నుండి రాకుండ అధికారులు కాపలా కాయుదురు.”

ఆతను చేయి చాచెను. “ప్రొవ లేక పోలేదు,
పోలేదువారు తెలిసికొనజాలనివి అనేక లక్షల రూపాయలు
ఇండియాలో గలవు. వాటి తెచ్చెడి విధము తెలిసిన
వారుగూడ గలరు.”

ఫాల్గునమాసము]

“కార్మిక ప్రభుత్వము చాల మేలు చేయునని మీ రాశించుట లేదా?”

“నేను సోషలిస్టు పక్షమునకు చెందిన వాడను” అని యువకుడగు మౌన భారతదేశవానికుడు వసెను. “మహాత్మునితోను, మార్కెండ్రెగారితోను నే నేకీభవింపని విషయమిది యొకటి. కావున నేను రాష్ట్రమార్గవాద్యుగా రిని ప్రశంసింతును. కాని అతడు అధికారమునకు వచ్చుటే మాకు ప్రతిబంధకముగ నున్నది. అంతకుముందు మాత్రోవ చిక్కగ నుండెను — సంకుచిత స్వభావులగు టోరీలు మమ్మెన్నడు గౌరవింపరు; సర్వదా మరఫిరంగలనే ఉపయోగింతురు. ఏది యంతవరకు జరుగునో మేము తెలిసికొందుము—చివరవరకు పోరాట మయ్యెడిది.

“మహాత్మునకు మార్కెండ్రెగారికి గల భేదాభిప్రాయమునందు నేను మహాత్మునితో నేకీభవింతును. సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము బడయుచున్నయమున బ్రిటిషు సామ్రాజ్యముతో నెట్టి రాత్రీ రాగూడదని నా సొంత యభిప్రాయము. ఎట్టి పరిస్థితులలోనైనను కార్మిక ప్రభుత్వము వారు ఆశీయాభివృద్ధిమునకు పెద్దపై నికదేశమును పంపెదరని మే ముకొనము.

“బహుశః రాష్ట్ర మార్గవాద్యులగు మాకోర్కీలన్నింటి నంగీకరించుటకు నిశ్చయింపవచ్చును. కాని కార్మిక పక్షమునకు చెందిన ప్రధానియైనను ఆంగ్లేయుల నోటిహాటిని పడగొట్టునట్టి నూతనల గావించునని యనుకొనజాలను. మా అంధ్యసంకేతమున కదే యర్థము. అతడట్లు చేసినను ప్రతిహాలపక్షమువారి చాడి నోర్చి అతని ప్రభుత్వము బ్రతుకజాలదు. మేము స్వయంసహాయముపైనే ఆధారపడెదము. తీవ్రప్రతిఘటనకు సంసిద్ధులమయ్యె యుందుము. మార్గవాద్య ప్రభుత్వము ఈతగవు పరిష్కరించినచో కృతజ్ఞతజూపకపోము. అతడు గొప్ప సౌహార్దప్రాయుడనిపించుకొనును. అంతే గాక బ్రిటిషుసామ్రాజ్యమును వదలుకొనిన ప్రధాని యనిగూడ పేర్కొనబడును.”

బట్టుమనుడల వింతవైఖరులు

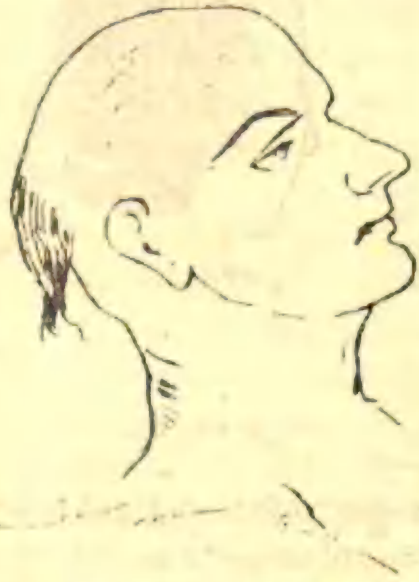
ముద్దులొలుకు ముచ్చటముడి గిరబాలు

ఈ యవకను కర్పల్లోనగము తలమానెకు, మరియు గిరబా తిప్పుటకు మహాశ్రమపడినాడని తెలియవచ్చుచున్నది.

కొబ్బరి టుంకజాట్టు శాస్త్రులు గారు

కాస్త్రములు వచ్చునో రావో గాని జాతువల్లనే నను సార్థకవామధేయుడు, ఈయన తాతగారికి కాస్త్రములుమాదా వచ్చునట.

లెక్కకు పదిపెండ్రుకలు

ఈయన అతివాది కాని హిందువుల పూర్వపుటో న్నల్లి చిహ్నముగ ఈ పదిపెండ్రుకలుంచివాడు. పేలు ఒక పెద్దచుహానభి చేసి అందులో ఈయనమీద ఒకపెద్ద తీన్మనము చేసి వైప్రాయుగారికి పంపిరట!

‘పోయ్యి!’

అంటే ఈయనకు మిక్కిలి కోపము వచ్చును. పోయ్యిబట్టు పెల్లారువైపు లెక్కకు మిక్కిలము.

జైరంగజేబు లేఖలు

The poets in our youth begin in gladness
But thereof come in the end despondency
and sadness."

“మనము (కవులము) మన యౌవనకాలమును ఆనందముతో వారంభించుము. కాని దాని అంతము విరాళాదుఃఖములతో వగును.” అనుమిల్టన్ (Milton) కవి వాక్యములు కవులకి కాక సకల మానవులకును వర్తించును. జైరంగజేబు చక్రవర్తి మేధాశాలియై, రాజ్యశోలుడై, సుతానేత్రుడై, ఉద్రేకోత్సాహములతో తపశ్వితము వారంభించెను. ఆపార్యశోముడు తనవాంఛాప్రపూర్తికొరకు సలిపిన నిరంకుశ వ్యాపారములు అనల్పములు; టర్కితప్రసిద్ధములు. అంతిమకాలమున వాతడు భగ్నహృదయుడై పశ్చాత్తప్తుడై తన ప్రాణముల విడిచెను. చివర నిష్ఠులం దాతకు కుమారులకు లిఖించిన ఈ క్రిందిలేఖలను ఆతని వ్యాఖ్యల హృదయము గ్రహింపవలెను:

○

“యవరాజును ఆశమునకు—

నీకును నీవారికిని కాంతి కలుగు గాక! నే నతి పృథ్విదేశ, బలహీనుడను అయిపోయితిని. అవయవముల పలుత్వము నశించినది. నేను నొంటరిగ పోవుచున్నాను. ఈలోకమున కేల వచ్చితిని, ఎచటినుండి వచ్చితినిో నాకు తెలియదు. భగవదర్చనమును మరచి గడిపిన కాలమున కిప్పుడు నిలపించుచున్నాను. దేశమునకు గాని, ప్రజలకు గాని నే నేయుపకారమును చేయలేదు. వత్సరములు నిష్ఫలముగ గలించినది. ఈశ్వరుడు వాహ్మదయమున నే నపించుచుండెను. కాని నా అంధకారనయనములు బాని లేజనును గ్రహింపలేక పోయెను. శీవితము త్నగభంగము. గడిచిన త్నగము తిరిగి చెనుకకురాను.

భావిని నా కేఆకాయను లేదు, జ్వరము పోయినది, కాని చర్మమును, శుష్కించిన మాంసమును మాత్రము నావిగా నున్నవి. నైవ్యములు, దైవమువకు దూరమై, హృదయశాంతిలేక యుండిన నావలెనే విస్ఫోయములై ద్వర్ధ్యంహీనములై యున్నవి. వారికి ప్రభువున్నదియు లేనిదియు తెలియదు.

నేను ప్రపంచమున కేమియు తీసికొనిరాక రిక్త హృదయై వచ్చితిని కాని పెడలానవుదు మాత్రము పాప భారమును మోసికొని పోవుచున్నాను. నాకై ఏశిక్షలు విధింపబడియున్నవో ఎరుగను. భగవంతుని కరుణయందు నాకు సంపూర్ణ విశ్వాసమున్నను నాపాపములకై చిల పింపక తప్పదు. నాయుండలి ఆకేనే నేను గోల్పోయి నవును, ఇతరులయందెటులాశింప గలను. రానున్నది రానిందు, నాకాకను జలములలో చేల్చితిని-పోయెదను."

౨

“కడసారి కుమారుడగు కామబ్రహ్మనకు—

ఆత్మాధిపతి! నేనివును ఒంటరిగ పోవుచు న్నాను. నీవిస్ఫోయత కంఠయు వోకించుచున్నాను. కాని ప్రయోజనమేమి? నేను గావించిన ప్రతిపాత్యయు, నేనొనర్చిన ప్రతిపాపమును, నేను సలిపిన ప్రతివోషమును నీవి ఫలితమును నాతో మోసికొనిపోవుచున్నాను. నీనీ ప్రపంచమునకు మాన్యహస్తములతో వచ్చి ఇవును కడుభరమను పాపనామగిని కైకొని పోవుచున్నాను. నీ నెక్కడ దృష్టింపినను భగవంతు నే చూచుచున్నాను. నేను మహాపాతికముల నొనర్చితిని. నాకై ఎట్టిఘోర యాతనలు చేదియున్నవో నే నెరుంగను. ముష్టిములు పధింపబడి ఆనింద నానిరర్థక కిరముపై పడకుండును గాక. నిన్నును నీకుమారులను చేవున కప్పచెప్పి విడోలుపు తీసికొనుచున్నాను. నేను నిశితముగ బాధింపబడితిని. వ్యాధిగ్రస్తమును నీతల్లి ఉదయపురి నాతో మరణింపవచ్చును.”

పైబాలులు రెండును “లేనుపో” నుండి అనుననింపబడినవి.

పురిపండా అప్పలస్వామి

ఏ గ్రూపు తెనుగుచెక్ష్ట్ర-టిప్పణములు
స్కూలు ఫైనలు పరీక్ష

ఈ వధును స్కూలు ఫైనలు పరీక్షనిష్ఠయులులో అధికారులు ప్రకటించిన ప్రకటనలో “ఇప్పటివరకేనే యికముందున్నూ, టిప్పణములతోగూడిన తెనుగుచెక్ష్ట్ర అధికారులు ప్రచురిస్తారు” అనే ఆరము గల మాటలున్నవి. “ఇప్పటివరకేనే” అన్నమాటలో ఉద్దేశించి స్వారస్యము (అక్కాన్డస్ యూయర్) కొంత స్ఫురిస్తూ ఉన్నది. ఈ (౧౯౨౯-౩౦) పంచత్వరపు-“ఏ” గ్రూపు తెనుగు చెక్ష్ట్రము, దాని టిప్పణములను పరికిరిస్తే ఆస్వారస్యం కనపడుతుంది.

ముందు టిప్పణములరీతి చూడండి. (రా.=రామా యాము, భా.=భారతము. సా.=సారంగధర చరిత్రము. నీ.=నీలాసుందరీ పరిణయము. ప.=పద్మయు. టి.=టిప్పణము.)

౧. అతిసులభములయి అర్థము చెప్పనక్కరలేని పదములకు అర్థము చెప్పినచోట్లు:—

ఈరు=మీరు (రా. ౩ ప.); అంతర్ = అంతట (రా. ౧౩ ప.); రాముడు = శ్రీరాముడు (రా. ౧౩); ఎంతయున్ = మిక్కిలి (రా. ౧౩); మేని గారిన్ = శరీరముయొక్క-గారిచేత (రా. ౧౪); కురియుచున్ = వర్షించుచు (రా. ౧౪); నికేత్ = దిక్కులు (రా. ౧౪); పగులన్ = పసుననట్లు (రా. ౧౪); అర్జునున్ = ఆరుచుచు (రా. ౧౪); ఏనుచోన్ = రాగా (రా. ౧౪); ఆయ్యోడన్ = అచ్చట (రా. ౧౪); కాంచె = చూచిరి (రా. ౧౪); చేరన్ కాన్ = సహించుటగా (రా. ౨౨); అవును = ఆనయమున (రా. ౨౨); శిరంబు = శిలను (రా. ౨౨), మొ.

౨. ఇంతో అంతో క్రితములయి అర్థము చెప్పవలసినపదములకు అర్థము చెప్పినచోట్లు:—

నాగ (రా. ౪); కరానన (రా. ౧౩); ఆకింక, చక్కటి (రా. ౧౪); ప్రవర, భూరి, చట్టన (రా. ౧౯); రజము, మహారత్తము, సాయకము, కేరము, అస్త్రము, దప్పి, అగ్రవాస (రా. ౨౦); యాకు

ధానులు (భా. ౨౨); భీమగాత్రము (భా. ౨౩); శిస్త్రము (భా. ౨౪); ముక్తనికాటము (భా. ౨౫); కుదుటక (భా. ౨౬); అకుంతితలేజాలు (భా. ౨౭); ఒప్పురి కిందు (భా. ౨౮); శుద్ధవిచార (భా. ౨౯); కొఱగామి (భా. ౩౦); అలమట (భా. ౩౧); ప్రకటిత పత్తుడు, విశ్రుతుడు (భా. ౩౨); పఱుడు (భా. ౩౩); డిందు పఱుడు (భా. ౩౪); సంశిత (భా. ౩౫); ఉజ్జ్వల, స్ఫురణము (భా. ౩౬); పెట్టన, పాడి (భా. ౩౭); పెడ పెడ (భా. ౩౮); అవధానము (భా. ౩౯); ఎక్కిటి (భా. ౪౦); నిరుత్తరుడు (భా. ౪౧); అమరూపము (భా. ౪౨); నెటి (భా. ౪౩); గరిష్ఠ (భా. ౪౪); లాఠి, తెఱంగు (భా. ౪౫); పరిఠి (భా. ౪౬); అస్థికుము, భారవహ (భా. ౪౭); ఎల్లిదము, పటివోపు (భా. ౪౮); ఓలిగిందు (సా. ౧); బలయు (సా. ౨); చొకాటపు (సా. ౩); పంచకము, సాహిణి (సా. ౪), మొ.

౩. అర్థము చెప్పడములో విశేషములు:—

“పాటితడువైన త్రివన-పాటక, నిధబలావరుద్ధ శృం గాటక, గ్రంథిలభుకుటి-గాఢలలాటక, గురతారకా నాటక, నాంత్రకాంచినది-గాఢశేషప్రపత్తిమిచ్చటా టీటక, రక్తసిక్తపటు-భేటక-దాటక-గాంచినయ్యెడన్.” (భా. ౧౬.)

“.....అంత్ర=వేగులనెదు, కాంచి=మొలత్రాటిచే, పరిగఢ=విగింపఁబడిన, శేవ=శివములందు, ప్రపత్తి=పడుచున్న, క్రిమి=పన్నటి పురుగులయొక్క, శటా=దియూహముయొక్కయు, టీటక=పురుగులయొక్కయు, రక్త=నెత్తుటిచేత, సిక్త=తడుపఁబడిన, పటు=వృథమయిన, భేటకన్=పక్షులు గలదియు.....” అని టిప్పణము.

గ్రంథకర్త యెన్నో పాట్లుపడి “టక టక”లు కూర్చున్నావ్యాఖ్యాతిగారు దయచేసి “టక శబ్దముతో సమానము అంతిముచేయని కారణ మేమో? టీటకశబ్దము తరువాతనున్న కామా (,) వయినను పాటించినారు కారు. భేటకశబ్దముకు చాలు అని ముద్రపెట్టిన రూఢార్థముండగా ఆ అర్థము గ్రహించక, అప్రసిద్ధమున్న, శేవ

లము యోగికమున్న అయిన ‘పక్షులు’ అనే అర్థము విల చెప్పుకోవలసి వచ్చినది?

“వినుము యోధిష్ఠి రుద్రైః

మనవారలు నిజపుగా స-మర్థింతురు డీ

కొనఁగాఁ దగరని వాసినఁ

గని యోటమి పెట్టినట్లు-కారవసాధా.” (భా. ౧౦.)

“పాట్లు కడలకున్న కొండను గని యది యోడెనని పలుకువట్లు” అని టి. పద్యమందు కొండనాట లేదు. మనకు తోచినమాటలు పద్యములో లేకున్నా తెచ్చి పెట్టుకో వలసినదేనా? స్తంభమా, గోడో, మాకో అధ్యాహార్య ముకో విచ్చునా? “డీ! కొనఁగం దగరే కొండం! గని” అని పాఠాంతరము గలదు. అట్టి దేదయి నను నూచించాయినా నూచించలేదు.

“...సాదు లేఁగనేని

నివ్వు తలసాలమునన కాని-నిలువగు గుమ్మా.”

(భా. ౧౧.)

“సాదు(వికృతి), సాధువు (ప్రకృతి). తలసాలము=వారిమేర వెంబడి మన్న సాలము.” అని టి. ఈవాక్యముకు వివరణము చాలదు.

“అవయము నొచ్చుచున్న యని-

యంగము లెల్లకు వేగ వచ్చుట

నృపము వశంబు గాదు...”

(భా. ౧౩.)

“అవయము=పత్రము... వేగ వచ్చుటన్ అనునది దేహాగ్రీదత్త దీపస్వాయముగా సుభయాన్వయి” అని టి. ‘అవయము’ అనగా ఇక్కడ మిక్కిలి అని అర్థము చెప్పడము సమంజసము. మరి దేహాగ్రీదత్తదీపస్వాయమునగా మూలుపైరలు విద్యాధులకు తెలుస్తుందా?

“తమఁ దా రెఱుంగుట, వేగవ

డమి, తాలిమి, విదువు గలుగుటయు లేనిప్రభు

శ్విము గలదె వారీయం దీ

సుమానుషము లొందుఁ బట్టి-యాదంగలఁడే.”

(భా. ౨౫.)

టిప్పణమున 'వేగపడమి'కి 'చిరకారిత' అని అర్థము వ్రాసినారు. తేలికయిన తెనుగుమాటకు కఠినమయిన సంస్కృతపదము అర్థముగా చెప్పడము అట్లుండనింది. 'వేగపడమి'కిన్ని 'చిరకారిత' కున్న భేదమున్నది. తగనితోందర మాడవని 'వేగపడమి' తెలియజేస్తుంది. అనానశ్యకమయిన జాగుచేయడము అని 'చిరకారిత' తెలియజేస్తుంది. 'ఓర్పు: 'క్షమయా ధరిత్రీ' అనునట్లు భూదేవి సర్వమును భరించి యొర్పుకొనునది. తండ్రి యొన్నికష్టములను బెట్టినను సహించినవాడు ప్రహ్లాదుడును గలఁడు" అని టి. 'క్షమయా ధరిత్రీ' అన్న వాక్యము ఇక్కడ యుక్తము కాదు. మరి ప్రహ్లాదుని ఓర్పు చేతగాని ఓర్పు. అపాలిక తగదు. "విదువు (త్యాగము): దీనికి శబిదప్రవర్తి, దఫీదినుహముని, జీయాతనావానుఁడు మొదలగువాడు నిడర్కన భూతులు" అని టి. ఇక్కడ 'విదువు'నకు శబి ప్రభృతుల త్యాగమువంటి త్యాగమే అర్థమయినయెడల కర్ణనిత్యాగము ఈచెప్పినవారి త్యాగముకు సాటిరాదా? 'వారియందున్' అని పద్యపుండున్న మాటకు కర్ణ శేఖని దుక్కాసనులయందు అనికదా అర్థము. 'వారియందున్' అన్నమాటకు కర్ణశేఖని దుక్కాసనులయందు అని అర్థమున్న వివరించవలసినదే.

పా. క ప. టిప్పణములో, "మరువు=పాగను, మరువు మరుగు రూపాంతరము" అని ఉన్నది. 'మరుగు' శబ్దముకు పాస్తాధరణము అర్థమయినప్పుడు దానికి 'మరువు' రూపాంతరము. 'మరువు' శబ్దముకు పాందర్యము అర్థమయినప్పుడు దానికి 'మరుగు' రూపాంతరము కాదు. "విరుదు + తలాడంబు = కొప్ప తలగడ" అని టి. 'తలగడ'కు రూపాంతరము 'తలాడ', 'తలాడము' కాదు. పద్యపుండు 'తలాడము'లో ఉన్న డెకారము టకారముకు మారుగా పడిన అచ్చులేప్ర. తలాటము=గుర్రాలపత్తికి కట్టి తురాయి గుర్రానికి తలగడయెందుకు?

క. వ్యాకరణవిశేషాలు తెలియజేయడపు నైపుణ్యము:—

(రా. ౧౩.) "త్రికంబుమీడి యసంయుక్తంబులగు యొక్కరేఫేతరపాల్లులు ద్విత్విమయి త్రికంబు ప్రాప్తమగును" అని టి. 'త్రికము' అనగా ఏమో తెలిపినవిద్యార్థికి ఈమాత్రము అవగతమయి ఉండదా? 'త్రిక' శబ్దార్థ మెరుగనివారికి ఈమాత్రము ఉదాహరించడము నిల్ల ప్రయోజనమేమి? మరి "పాల్లులు ద్విత్విమయి" అన్నారు. పాల్లులకు ద్విత్విమా, పాల్లులే ద్విత్విమా?

(రా. క ప.) "ఋషి అర్థమగునేని మిత్రశబ్దము పరమగునపుడు పూర్వపదమునకు దీర్ఘము వచ్చును" అని టి. 'పదమునకు దీర్ఘము' అనగా ఎటువంటిది? 'విశ్వ' అన్నపదముకు అంతిమా దీర్ఘము రాలేదే. ఈసంస్కృత వ్యాకరణ విశేషము ౬ వ షారము తెనుగు విద్యార్థులకెందుకు?

(రా. ౧౪ ప.) 'కినుక' 'కిన్న' అయినందుకు మాత్రము చెప్పినారు గాని 'కావుత మందాన్' అన్ననోట మాత్రము చెప్పలేదు. మొదటిది కఠినమున్నూ, రెండవది సులభమున్నూ అని ఉహ కాబోలు!

(భా. ౧ ప.) 'దేవర' మధ్యపపురుష సర్వనామముకు మారుగా ప్రయోగించడపు సంప్రదాయము విని రించనదా?

(భా. ౫ ప.) 'కలఁడు' అనేశబ్దము ఇక్కడి అర్థమందు వచ్చినందుకు మాత్రము చెప్పలేదు. ఏమో?

(భా. ౧౧ ప.) 'ఏమిని' అనేపదమునంద వ్యాకరణ చిర్య నదా?

(భా. ౧౭ ప.) "జాడమున యప్పుడు (జాడము + అప్పుడు); ఇచ్చట మధ్యని కారము వచ్చుట విశేషము. ఇట్టివి: ఒకరత్నమ్ము విదర్శదేశమునయందు; ఉత్తరమున యందు కన్నులు" అని టి. నకారము అనగా నకారపుపాల్లు (న్); అకారముతో గూడిన నవర్ణము కానేరదు. నకారము వచ్చినయెడల 'జాడమునప్పుడు' అవుతుంది. అదీ కాక, 'విదర్శదేశమున యందున్,' 'ఉత్తరమునయందున్' "న్ననోట్ల నెగాగముకు నిమిత్తము విభక్తిప్రత్యయము పరముకావడము.

'కాదమున యప్పుడు' లో తక్కువను సమాసము కావడమువల్ల వచ్చినది.

(భా. ౧౩ ప.) "నెవ్వగ = నెఱుఁగఁ గను. మూ॥ అన్యంబులకు సహిత మిక్కార్యంబు కొండొక్కఁ గావంబయియె" అని టి. దేనికంటె 'అన్యంబులు' 'ఇక్కార్యంబు'—రీకార్యము? కుర్రవిద్యార్థులకు వ్యాకరణ విశేషము వివరించవలసిన విధము యిది?

(భా. ౨౨ ప.) "సంతాపంబు కేమించునట్లు భవద్యవనామృతంబు నాయుల్లంబున వెల్లిగొల్పు" అని మూలము. "వచనామృతము = ఉపమిత సమాసము" అని టి. "సంతాపంబు కేమించునట్లు", "వెల్లిగొల్పు" అనేపదములను బట్టి ఆలోచిస్తే, "వచనామృతము" అనేది రూపకసమాసము గాని ఉపమితసమాసము కాదు.

(భా. ౪౨ ప.) "వండంబుఁ బరుసఁదనము" — బువర్ణము తరువాత అరకున్నా, పకారముకు బకారాదేశము రావడముకు నిమిత్త మేమి?

(భా. ౪౪ ప.) "అధికుల హీనులతోడ" — వ్యాకరణ విశేషము?

(భా. ౫౪ ప.) "పువ్వుఁదేనియ, సప్తమీ తక్కురుము" అని టి. అరకున్న యెందుకు వచ్చినది?

(నీ. ౧ ప.) "పిల్లనక్రోలు = మరలి (పిల్ల + క్రోలు). మూ॥ వనర్థకంబు గుణవచనంబులగు నల్లారులకగు" అని టి. వెబాన్, 'పిల్ల' శబ్దము 'నల్లారుల'లోది కాదు. అయినయెడల 'పిల్లక్రోలు' అని కాని, 'పిల్లిని క్రోలు' అని కాని ఉండవలెను. 'నల్లకాకి' అని కాని, 'నల్లని కాకి' అని కాని ఉంటుంది గాని 'నల్లనకాకి' అని ఉండదుగదా.

౫. పుష్పశ్రుతులు:—

మూ॥లు పైవల విద్యార్థులకు పురందరుఁడు, పంచయ్యఁడు మొదలయిన శబ్దములకు పుష్పశ్రుతి చెప్పడము ఆవశ్యకమనినీ, శరీరసము, పుంగవుఁడు, అనుబాదు, నివాసి ఆశేశబ్దముల ఆవాచక్యమనినీ వ్యాఖ్యాతగారికి తోచినది. ఆశ్చర్యము!

౬. భారతశబ్దశ్రుతి:—

"భరతచరిత్రము (బ్రహ్మతెనుటంటే) భారతంబయ్యెనని సామాన్యజనుల యభిప్రాయము. కాని పద్మపురాణమునందలి యాశ్లోకమునుబట్టి శ్లో॥ భారతాన్నాధికం విష్ణోః కుహిమావాధికం క్వదిత, భారతాన్న విరాగాయ భారతాన్న విముక్తయే॥... ఇది ముక్తి సాధనమని లేలుదున్నది. భారతః పంచమో వేదో అను వాక్యశ్రుతిచే..... మహాభారతం బని ప్రసిద్ధి పడెనను" అని టి. ('కాని', 'సామాన్యజనులు' అనే మాటలకిందనున్న గీట్లు నేను గీసినవి.) 'కాని' శబ్దము తరువాతి వాక్యములు తక్కువ వాక్యమందున్న 'సామాన్యజనుల' అభిప్రాయమును ఖండించి దానికి భిన్నమైన 'పండితుల' అభిప్రాయమును స్థాపిస్తూ ఉన్నవా? 'భారత' శబ్దశ్రుతి విషయమున పండితుల అభిప్రాయ మేమి అయిఉట్టు?

౭. అస్థాన ప్రాగల్భ్యము:—

వ్యాఖ్యాతగారు టిప్పణములనడుమ సంస్కృత శ్లోకములు విచ్చలవిడిగా కురిపించినారు. సంస్కృతము అభ్యస్యమాన భాష కాని కుర్రవాళ్ళకోసం వ్రాస్తూఉన్న టిప్పణములు సంస్కృతశ్లోకోదాహరణలకు అస్థాన మని వేరే చెప్పవలెనా? ఇతరకవుల తెనుగుపద్యాలు మాత్రము ఆవాచక్యముగా అనేకములు ఉదాహరించడము ఎందుకు?

౮. కవికత:—

పకనీయ భాగములు ఎంచిన వారి ఉచితజ్ఞత (సెన్స్ ఆఫ్ ప్రాపోర్షన్) తెలియదానికి వారు పారంగ భరచరిత్రలో ఎంచిన పద్యాలున్ను, మన వ్యాఖ్యాత గారు తమపని యెంత తృప్తికరముగా నెరవేర్చివారో తెలియదానికి వారు ఆపద్యాలకు వ్రాసిన టిప్పణములున్ను చూడవలెను.

మొత్తముమీద టిప్పణములు చూడగా, "యత్ప్రకృత్యం తన్నకృతం య దకృత్యం కృత్యకర్త దాచరితమ్" అన్న వాక్కు- జ్ఞప్తికి వస్తుంది.

బులును పాపయ్యకాష్ఠి గారు

నాగాయి శాసనములు

ప్రకాశకులు: నిజాంరాజ్యము పురాతత్వ శాఖ వారు, పరిశోధన పరిష్కర్తలు: గౌనర్మేంటు శాసన శాఖ అసిస్టెంటు సూపరింటెండెంటు సి. ఆర్. కృష్ణ మాచార్యులుగారు. వీరు తమ సంపాదకీయ ధర్మమును చాల సమర్థతతో నిర్వహించి వీటిని చక్కగ ప్రకటించి నందుకు ప్రశంసాపాత్రులు.

ఈశాసనము లన్నియు 'నాగాయి' లోనివి. ఈగ్రామము యొక్క జి. యస్. రైల్వేమీదనున్న 'చిత్రాపూర్' రైలుస్టేషనుకు సమీపమున నున్నది. ప్రకటితములైన ఈశాసనములనుబట్టి ఈగ్రామము యొక్క పూర్వపుడే "నాగవావి" (సంస్కృతమున నాగ వావి). శాసనములను బట్టి యిది కల్యాణపుర పశ్చిమచాళుక్య ప్రభువుల కాలమున చాల ప్రసిద్ధి పొందిన గొప్ప విద్యాపీఠముగ నవలభించును. ఇచ్చటి విద్యాసంస్థ వెవరు స్థాపించినది, అది యెట్లు సాగుచుండినది—ఈమొదలైన (దానికి సంబంధించిన) వివరములను చెలుపుటయంతే ఈశాసనముల ప్రాముఖ్యము కలదు. ప్రాచీనకాలమున మతవిషయిక సంస్థలుగనే కాక వైదికవిద్యకు కూడ దేవాలయములు ప్రధానస్థానములుగ నుండి, అగ్రహారము చోడముల సంస్కృతి పరిణామమునకును తోడ్పడుచుండినట్లు ఇతర దక్షిణ హిందూదేశ శాసనములవలన తెలియవచ్చునత్యయము ఈశాసనములవలన సయితము యాధిపత్యము నున్నది. ఈశాసనములన్నియు కల్యాణపుర పశ్చిమచాళుక్య ప్రభువులవాటివే. వీటియందు పల్లితములైన దానధర్మములు అవశేషములోని త్రైలోక్యములు (క్రీ. శ. ౧౦౪౨—౧౦౬౫), త్రిభువనములు (క్రీ. శ. ౧౦౭౬—

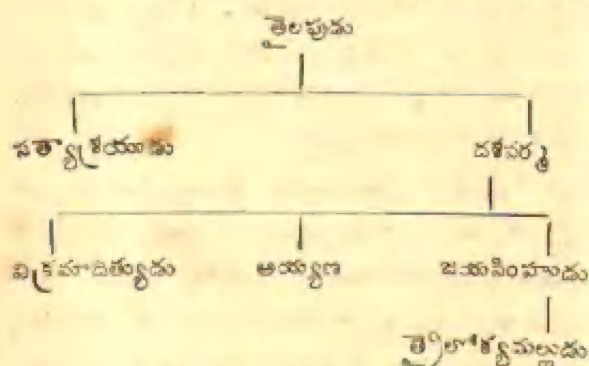
౧౧౨౬), జగదేకములు (క్రీ. శ. ౧౧౩౮—౩౯—౧౧౪౯) ప్రభువులకాలమున జరిగినవి. ఇవి మతవిషయిక మైనట్టియు, విద్యావిషయిక మైనట్టియు దానధర్మములను తెలుపును. వీటిలో పై నుడివిన చాళుక్య ప్రభువుల వంశానుక్రమ, పరాక్రమ కార్యములును, ధర్మకర్తలైన దండనాథులయొక్కయు, ప్రపత్తులైన మహామండలేశ్వరుల యొక్కయు వంశప్రళయమున కలపు. దానంతేవి విద్యావిషయికముగనే కాక చారిత్రికముగ నూడ ఇవి చాల ముఖ్యమైనవి.

ఇందు ప్రచురింపబడిన నాలుగు శాసనములలో మొదటిది "న్యాస" వంశసంధివ కాళిమరసు ప్రముఖులైన నాగవావి అగ్రహారములోని నాలుగు వందల మహాజనులును, సమస్త 'నకరాలు'ను కలపి చాళుక్య విక్రమవర్షము ౧౭ వ ఆంగిర సంవత్సర వైశాఖ పౌర్ణమాస్య ఆదిత్యవారము సోమగ్రహా పుణ్యకాలమున నాగవావి అగ్రహారములో వీరల, పోకచెక్కల అమృతము మీద విధింపబడిన ముంకమును లక్ష్మీ శక్త్యరదేవర అంగభోగ రంగభోగాదులకును, మ్రొక్కుబడులు కలవారు చెల్లించు ముదువులను రామేశ్వరదేవర గోపుర వస్తుద్ధారమునకును చేసిన దానమును తెలుపును. ఈదానకాలమునకు పరియైన ఇంగ్లీషులేది ౧౫ వ ఏప్రిలు ౧౧౯౨.

రెండవ శాసనము దేవాలయతూకారామ నిర్మాణములకును, విద్యాస్థాన సంస్థాపనమునకును సంబంధించినది. ఇది వీరమారాండదేవ, రాయవారాయగ, అహమల్ల వీరుదాంచితములైన పశ్చిమ చాళుక్యాధిపతి త్రైలోక్యములైన వాటిది.

చాళుక్య వంశ విజ్ఞు వర్ణితమైనది: బ్రహ్మకూనన పుత్రు)కు స్వామ్యంభవమవుతు. అతని కొడుకు మానవ్యముని. ఇతని నుండియే ఇతని వంశమువారు మానవ్య-సగోత్రులైరి. అతనికొడుకు హరితుడు. ఇతనికి హరితి జన్మించెను. ఇతని కుమారుడు చతుక్యకు. ఇతనివలననే ఈవంశము చాళుక్యవంశమని పే రొందెను. చాళుక్య వంశోత్పత్తి కథనమున నిది యొక కూర్పు. ఈవంశము వారిది వంశలక్షణము. వీరు కుమారునినుండి మయూర భవజమును, విష్ణుపునుండి ఎరాహముద్రయు, కాత్యాయనీదేవినుండి రాజవృక్షమును బడసిరి. ఈవంశమున విష్ణువర్ధన, విజయాదిత్య, సత్యాశ్రయాది మహానీయుల తరువాతి తైలపుకు పేర్కొనబడెను. తైలపునుండి ఈకాసనమున నీయుబడిన వంశావతార క్రమ మిది:

వసిష్ఠగోత్రులైన "వార్మ" వంశీశాలన బ్రాహ్మణులు ఈచాళుక్య ప్రభువులకు మంత్రులుగను, దండి నాయకులుగను ఉండిరి. ఈవంశమున గోవిందరాజు కొడుకు కాలిదాసును, అతని పోదరులునే కాక కాలిదాసు కుమారులైన గోవిందరాజు, బాదిరాజు, మధుసూదనాదులుకూడ గొప్ప దండినాయకులై, సందిగ్రహులై పేరొందిరి. గోవిందుని మనుమడైన మధుసూదనను మధుసూదన దండాధిపతి చేసిన చానగర్వములను దెలుపుటకే ఈకాసనము పుట్టినది. ఇతడు త్రైలోక్యమల్లునినుండి నిజజనకుడైన కాలిదాసయ్య దండినాయకుని (?) పేర "పరమేశ్వరదత్తి"గ తామ్రకాసనమును వ్రాయించి పొంది చతుర్వేద పారావార పాఠను అనిపించుకొన్న నాలుగువందల బ్రాహ్మణోత్తములకు

తీసవార్థముగా అభిషేక బ్రహ్మలోక మిది యన ప్రసిద్ధి బడసె సకలవసుధులీ తలయనకు తలయని పేరొందిన మహాగ్రహారమైన వాగవావిలో కటక కమలార్క-మను పేర త్రైపురుషదేవుని కాలయమును, నిజాభిధానాభిరంజితమును మధుసూదనాలయమును, రామతీర్థాభిరామమును రామేశ్వరాలయమును, రామతీర్థమును, నిజభర్మకారితాధికారపదవీవిరాజితమైన కాలాక్షంకర్యమును చేయించి, "ఘటికాస్థాన"మును విద్యాశాల పేర్పాటుచేసి, దానికి శ్రీత్రైలోక్యమల్లుడు పృథ్వీరాజ్యము చేయుచు కందూరువాటికి రాజధానియగు జోగూరు నం దుండగా అతనిచేతినండి "మన్నెయము"ను, అహివాయ (హైహయ)కుల కమలమారాండుని అయ్యరను చేతినండి భూమిని ధారావ్రాత్యముగ గ్రహించెను ఈ భూమి నతడు భర్మకార్యముల నిమిత్తము వినియోగించెను. విద్యాసంస్థయైన "ఘటికాస్థానము"ను రెండువందలనుండి వేదాధ్యాయుల నిమిత్తమును, ఏబది యిద్దరు కాస్త్రాధ్యాయుల నిమిత్తము పేర్పాటు చేసి, వారికొకటమువ్వురు కాస్త్రాపాఠ్యములను, భట్టవర్మన, వ్యాస (?) వ్యాయ, ప్రభాకర వ్యాఖ్యాతలు మువ్వురను, వేదాపాఠ్యములు మువ్వురను, సరస్వతీ భండారిపలు అయ్యరను నియమించెను. వీరందఱును గలసి మొత్తము ౨౬౭ గురు వీరి "అశేన (సోజన), ఆచ్ఛాన (పుత్త్రము)"లకును, (దేవాలయ) తీర్థాధార ఖండవృట్టికి నెనుకుధాకర్మలకును, గంధాక్షత పుష్పధూప దీప వైకేద్యములకును, త్రైపురుష దేవకాలా పరీక్షత్తులోని "మామల" (గారవనీయుల)కును ౧,౦౦౦ మత్తర్థభూమి నొసంగెను. భట్టవర్మన వ్యాఖ్యాతకు ౩౫ మత్తర్లు, (?) వ్యాస వ్యాఖ్యాతకు ౩౦ మత్తర్లు, ప్రభాకరవ్యాఖ్యాతకు ౪౫ మత్తర్లు, ప్రతివరస్వతీ భండారిపనికి ౩౦ మత్తర్లు, ఘటికాప్రహారికి (గంటలు కొట్టువానికి) ౩౦ మత్తర్లు ఇచ్చెను. ఇంకను ఇతర భర్మములును గలవు. ఇవి శేక వర్షము ౯౦౦ వాటి కాసనము.

మూడవ కాసనముకూడ "వాణి" వంశీజుడైన మధుసూదనును, అతని కుమారుడు కాలియరనును చేసిన

దానములను తెలుపును. త్రైలోక్యములును “బడ్యేయ దండు”లో మండగా కేశవస్వము ౯౦౮ అను శ్లోభకృతు సంవత్సర పుష్యబహుళ ౬ మంగళవారము ఉత్తరాయణ సంక్రాంతి పర్వదినమితి మున త్రైలోక్యముల దేవరకరమునుండి పడసి ఆతని మహామండలేశ్వరుడును, అహిహయకులజాడును అయిన “చాటి నాయురను” చేతనుండి “పరమేశ్వర దత్తి”గను, “ఈశ్వర దత్తి”గను “నాగవావి,” “రామూరు” మధ్యస్థితిమైన భూమిని పొంది, దానిని ధర్మకార్యములకు వినియోగించెను. కడచిన కాసనమున ఈతడు తన పేర కట్టించినట్లు తెలుపబడిన మధుసూదనాలయము వర్ణన ఇందు కలదు. అది “ఉత్తుంగ తోరణ ప్రాసాద ప్రాకారపమన్వితము”; “అభిలగ్న విభ్రాజితోత్తుంగ సోమర్గ కలశలలితము”; “అనేక కూట కోటివిశాలకాలభంజికారంజితము”; “నాట్యశాలాలంకృతము”; “ఏకదండి, త్రిదండి, స్నాతక, బ్రహ్మచారి, పాంస, పరమపాం సానుసేవ భవనము”; “ఋగ్వేదాస్సా మాధర్వతాభిధానా ద్యనేకాఖ్యాసహస్ర చేదవేదాంగ పకనమకవిరాజితము”. త్రిభువన వల్ల దేవుడు కల్యాణాపురమునుండి పరిపాలనము చేయుచుండ చాళుక్యవిక్రమ వర్ణము ౧౦ అను శ్రోధన సంవత్సర భాద్రపద “పున్నమి”అదిత్యవారము సోమగ్రహా పుగ్యకాలమున కాలియరను మధుసూదన దేవిని నిమిత్తమున, నాగవావి అగ్రహారములోని నాలుగవందల మహాజనుల నిమిత్తము “తాళకంగణేన” ప్రతిష్ఠించి, “త్రిభోగాభ్యంతర సిద్ధి”యను, “సర్వసమస్యము”నుగా త్రిభువనములుని చేతనుండియు, ఆతని మహామండలేశ్వరుడైన అహిహయకులజాడును “లోకరకు”చేతనుండియు భూమిని ధారామూర్త్యకముగ పరిగ్రహించి బానిని బ్రాహ్మణులు మొదలైన వారి నిమిత్తము ధర్మకార్యములకై వినియోగించెను.

నాలుగవ కాసనము త్రిభువనముల విక్రమాదిత్యుని నాటిది. ఇందు ౪౪౪ దేవసము చేసిన దానములు—రామ దీర్ఘమునకు, రామేశ్వరాలయమునకు సంబంధించినవి—వర్ణితుములైనవి. ఏతడాలయ విద్యాస్థానమున నాలుగు వందల మంది విద్యార్థులు విద్య సభ్యులగుచుండువారు. వారిలో నూలుగురు “కవిసూను”ని, నూలుగురు వ్యాసుని,

నూలుగురు మనువును అధ్యయనము చేయుచుండిరని కాసనము తెలుపుచున్నది. కాసనపంక్తులు చెడుటచేత మిగిలిన నూరుగురు వీగ్రంభములు చదువువాలో తెలియుట లేదు. కవిసూనుడు ఔలేననుడు: కవిసూనుని జదువువారన ఔలేనసస్మృతి సభ్యయనము చేయువారనియు, మనువును జదువువారన మనుస్మృతి సభ్యయనము చేయువారనియు నూహింపదగినది. అట్లే వ్యాసరచితములైన గ్రంథములను—వ్యాసనూత్రములను, వ్యాసస్మృతినిగూడ—అధ్యయనము చేయువారు. వ్యాసరచితములైన పురాణములగూడ పకనీయములలో చేరిన చేరియుండవచ్చును. పదపాఠముగూడ పాఠ్యగ్రంథము కావచ్చునని పరిష్కారముచున్నారు. మొదటి అధ్యయనగ్రంథములు రెండును స్మృతులే కావున మూడినదిగూడ (వ్యాస) స్మృతియే యగునేమో. అట్లయిన నీచట ప్రత్యేకమీ స్మృతిత్రయోధ్యయనమునకు ప్రామాఖ్య మొసంగబడినట్లు సాహించవచ్చును. ఇంచే జగదీశులునినాటి మఱియొక దాన కాసనముగూడ కలదు. అది ఆతని పదునొకండవ వర్ణమునాటిది. ఈకాసనము నందును అహిహయచండాలైన మహామండలేశ్వరులు గొందఱు క్షేత్రినబడియున్నారు. ఈ నాలుగవ కాసనమున మరలివయ్యకములైన దానములును, అగ్రహారదానమును క్షేత్రినబడినవి.

ఈవిధమున ఈ కాసనములు క్రిన్దుకము పదునొకండు, పందెండు శతాబ్దాలనాటి మన ప్రాచీన వైదిక విద్యాసంస్థల వ్యవస్థను తెలుపుచుండుటచేత మన ప్రాచీన విద్యానిధులయొక చారిత్రమున కివి చాల ముఖ్యమైనవి. ఈ “ఘటికాస్థానము”న అఱుగురు సరస్వతీ భండారికులు ఉండినట్లు ఈకాసనములు తెలుపుచున్నవి. సరస్వతీ భండారికులు ఇప్పటి “లై ప్రేరియనులు”. అఱుగురు పనిచేయుచుండుటకు ఆ సరస్వతీ భండారము ఎంత గొప్పదిగ ముండి యుండవలయునో! కల్యాణపుర పశ్చిమ చాళుక్యులనాటి అహిహయ (హైహయ) సంకీర్ణులను గుఱించి తెలిసికొనుటకుగూడ ఇవి తోడ్పడుచున్నవి.

కృష్ణమాచార్యులుగారు వీటిని చాల క్రద్ధతోను, బాగ్రత్తతోను ప్రకటించినను అందందు ఒకటి రెండు ప్రమాదములు దొర్లినవి. అవి ప్రమాదములు మాత్రమే.

ఏదవపుట ౨౬-వ పంక్తిలో కాలివాసయ్య మధునూద నుని తాతగారని చెప్పబడినది. ప్రమాద మిది: తాతగారు కారు; మూలమున అతడు మధునూదనునికి “నిజజనకు” డనియే కలదు. ఇదే ప్రమాదము ఆపుటలోని ౩౧-వ పంక్తిలో కూడ పడినది. వేదాధ్యాయులు రెండుపందల మంది, కాస్త్రాధ్యాయులు ఏబది యిద్దరు అని చెప్పి, పిదప ఆచార్యులుగారు ఆపుటలోనే వేదోపాధ్యాయులు మువ్వరు, భట్టదర్శన, వ్యాస (వ్యాస), ప్రభాకర ములను శేర్వుటకు కాస్త్రాధ్యాయులు మువ్వరు, సరస్వతీ భండారికు లార్వరు అని విద్యాకాలలోని యుపాధ్యాయులను పేర్కొను పందర్భమున వ్రాసియు వ్నారు; కాని యిది పొరపాటు: మూలపాఠ మిది:

“వేదాధ్యాయగ శిష్యున్వృక్షణం కాస్త్రాధ్యాయగ శిష్యుడింబగ్గం తదుపాధ్యాయ గళు ౩ భట్టదర్శన, వ్యాస, ప్రభాకర వ్యాఖ్యాత్మిగ్ శిష్యావగ్గణం, వేద మనోదిను పుపాధ్యాయ మ్మృక్షణగ్గణం కాలేయసరస్వతీభండారిగ రాక్షణం అంతు.....౨౫౭. ”

దీనిని బట్టి చూచిన,

వేదాధ్యాయులు	౨౦౦
కాస్త్రాధ్యాయులు	౫౭
కాస్త్రోపాధ్యాయులు	౩
భట్టదర్శన, వ్యాస, ప్రభాకర వ్యాఖ్యాత్మిలు	3
వేదోపాధ్యాయులు	౩
సరస్వతీ భండారికులు	౬

మొత్తం ౨౬౭ గురు.

౨౬౭ ను మూలమున ౨౫౭ పడినది. భట్టదర్శన, వ్యాస, ప్రభాకరములు శేర్వుటకై కాస్త్రోపాధ్యాయులు మువ్వరనుట ప్రమాదము. మూలమును ప్రకటించు పందర్భమున ఏ రీతివ్వును పఠించియుండుటచేత వివరణములోని ఈవ్రాతి ప్రామాదికమే యగును.

ఈశాసనములనుబట్టి మనకు తెలియవచ్చు మరియొక ముఖ్యవిషయము కలదు. మూడవశాసనమున మధువిరను

త్రైలోక్యమును చేతనుండి పడసి, అహిహయకులజాడైన మహామండలేశ్వరుని చేతనుండి భూమిని పరిగ్రహించినట్లు కలదు. ఇట్లే కాలియరను త్రిభువనమును చేతనుండి ధారాపూర్వకముగ బడసి, అహిహయకులజాడైన మహామండలేశ్వరుని చేతనుండి భూమిని ధారాపూర్వకముగ పరిగ్రహించినట్లు కూడ మూడవశాసనముననే తెలుపబడి యున్నది. పరిగ్రహితలు భూమిని మహామండలేశ్వరులనుండి పొందినయెడల వారు చాళుక్యప్రభువులనుండి పొందిన దేదీ? దీనికి జవాబు రెండవశాసనములో కలదు. ప్రభువు నుండి పొందుచున్నదని “మన్నెయము”. కన్నడ మున “మాన్యము”యొక్క తద్భవము మన్నెయము. పరిగ్రహితలు “దత్తి” (దానభూమి)ని “మాన్యము” చేయించి, అనగా ప్రభువునుండి సత్త్వమును గ్రహించి, అసలుభూమిని—అది మహామండలేశ్వరుల రాజ్యములో నిలై యుండుటచేత కావచ్చును—వారినుండి పడయుచు వచ్చిరి. భూమి సామంతులైన మహామండలేశ్వరుల రాజ్యములోనిదైనను వారు దానిని మాన్యముచేసి దానమొసంగుటకధికారము లేకపోయినకారణముననే కావచ్చును, దాన పత్రమున నట్లు వ్రాయబడవలసినచ్చెను. ప్రభువుయొక్క అధికారము కాని, అనతి కాని లేనిదే మహామండలేశ్వరులకు భూమిని దానమాన్యముగ నిచ్చుట కధికారము లేదను ననియే మనకు తెలియవచ్చు. రాజకీయమైన ముఖ్యవిషయము. పైనుడివినశాసనములలో ధాతలు చాళుక్యప్రభువులే. పరిగ్రహితలును, ధర్మకార్యము లాచరించినవారును మంత్రు, పండనాథులు. “దత్తి”ని పరిగ్రహితలు గ్రహించినది మహామండలేశ్వరులనుండి. ఈసిద్ధాంతము పరియైన దనునో కాదో తెలిపినాడుటకు ఇతర పశ్చిమచాళుక్య శాసనముల నింకను పరిశోధించవలసియున్నది. ఇతర శాసనములనుబట్టి నిజమగనో కాదోకాని, యీశాసనములనుబట్టిమాత్ర మట్టి సిద్ధాంతము చేయుట కవికాశము కలదు. ఈ విషయము శాసన వివరణములలో అంత పరిష్కృటము కాలేదేమోయని నాయనమనము.

“పరమేశ్వరదత్తి”, “ఈశ్వరదత్తి”—ఈపదములకును, “తాళకంగణిగ” పదమునకును పరియైన యర్థము తెలియుట లేదు. “సర్వసమస్య” మనునది భూమిసోగము

లలో నొకటియని కల్యాణపుర చాళుక్యప్రభువుల కాస నములను బ్రకటించు పంపర్థమున బార్పట్టు దొరగారు వ్రాసియున్నారు కాని ఆదెట్టి భూమిభోగమో వారు తెలిపియుండులేదు. “సర్వసమస్యము” గా ఇయ్యబడిన భూమిదానము మాడవకాననమున తెలుపబడినది. “సర్వ సమస్య” విధానమునకు “మాన్య” పద్ధతికి ఎట్టి పాదుక, వ్యత్యాసములు కలవో.

కృష్ణహచార్యులుగారు బహుపరిశ్రమ చేసి ప్రకటించిన ఈకాసనగ్రంథము చరిత్రాధిమానుల కవశ్య పకనీయము. (మ. సా. శక.)

ఆత్మదర్శనము

శ్రీ వివేకానందస్వామి ప్రణీతము. శ్రీ తత్త్వా నందస్వామిచే ఆంధ్రీకృతము.

క్రామ. పు. రశి. వెల రు ౦-3-౦.

శ్రీ సహజవాక్రమమువారిచే తదాశ్రమ గ్రంథ మాల తృతీయప్రమానముగా ప్రకటించబడిన పరమపవిత్ర మగు నీగ్రంథరాజమును కృత్తిజ్ఞులతో వందుకొంటిమి. ఇది గ్రాంథి కాండ్రమున వచన గ్రంథముగా వ్రాయ బడినది.

ఇందలి విషయమంతయును వేదాంత చర్చయే. భారతదేశమునందు సకల మతములనుగూర్చియు—వేద ప్రామాణ్యము నంగీకరింపని వైవర్థ్యాదిమతములనుగూర్చి సంగ్రహముగను, వేదప్రామాణ్యము నంగీకరించిన మత త్రియమును, అనగా ద్వైత, విశిష్టాద్వైత, శుద్ధాద్వైత సిద్ధాంతత్రయమునుగూర్చి విపులముగను—ఇందు వివరింప బడెను. చివరకు అద్వైతసిద్ధాంతమే వేదాంతముయొక్క ఉత్తమ పరిణామమని స్థిరపరుపబడెను. ఈమాదు సిద్ధాంతముల ముఖ్యలక్షణములును, భేదములును, సమాన భర్తృములును గూడ వివరింపబడెను. కాని యీ మాదునుగూడ పోపాసపద్ధతులని తెలుపబడెను. అధికారి భేదమునుబట్టి అధమాధికారులగు బహుజ నులు గ్రహింపగలిగినది ద్వైతమేయనియు, దానిపై పెట్టు విశిష్టాద్వైతమనియు, దాని పైపెట్టు అద్వైత

మనియును, ఈ అద్వైత సిద్ధాంతము సాధారణముగా గ్రాహ్యమగుటయే కష్టమనియును, గ్రహింపగలిగిన వారి లోగూడ వాని సమష్టినమునకు లేగలుగువారు మిక్కిలి కొద్దిగానే యుండురనియును ఇందు మూచింపబడెను. ఈ మాదు సిద్ధాంతములను అనాది కాలమునుండియును కలవు. శ్రీమద్వ శ్రీరామానుజ శ్రీశంకరులు ఈసిద్ధాంత ములకు పునరుద్ధారకులే గాని వానిని మూలముగా నిర్మించినవారు కారు. క్రుతి స్మృతి పురాణాదులన్నిటిలోను ఉభయవాదులకును గూడ సాధారణము లేక పోలేదు. కాన వీనిమ్యానతాధిక్యములను గూర్చి యిదమిత్యమని నిర్ణ యించుట యేరికినిగూడ శక్యముగాదు. వారివారి పూర్వ సంస్కారములను బట్టి ఆయా మతముల నకలంబించు చున్న వారి కుటుంబములలో జన్మములు లభించుచుం డును. వారువారు ఈ సంప్రదాయముల నమసురించు చున్నట్లు భావింపబడుచుందురు గాని అదిగూడ నిజము కాదు. మధ్యల కుటుంబములలో పుట్టినవారిలో శ్రీమ ద్వాచార్యులవారి సిద్ధాంత మిది యని చూచాయగానైన గ్రహింప గలిగిన వారు నూటికి పదిమందియైన మందరు. అట్టివో ఆమహనీయుడు వ్రాసిన అమాల్మగ్రంథరత్న ములను, వానిపైని వ్రాయబడిన టీకలు, టిప్పణులు మున్నగు అసంఖ్యాక ద్వైతవాఙ్మయమును సరిగా ఉపదేశించుట కధికారులగు గురువులవద్ద నభ్యసించినవారిక నెంద రుండురో వేరుగ చెప్ప బనిలేదు. అద్వైతసిద్ధాంతము నమసరించెడు వారనబడు పారిలో దానిని సరిగా గ్రహింపగలిగిన వారింకను చాల తక్కువగనే యుండురు. అట్టివో నిట్టి యఖండవిషయమునుగూర్చి యీచిన్న పాత్రమున సాకల్యముగా చర్చించుట కవకాశ ముండని మాట నిజమే యైనను, వీని ముఖ్యలక్షణము లన్నియును చాలవరకు ఖండాంతరులకు గూడ గ్రాహ్యమగునటు లిందు విశుద్ధముగనే వివరింపబడెను. ఆంధ్రమహాశిరయ లీగ్రంథము నించుక శ్రద్ధతో గదివినవో శ్రీమత్సిద్ధాంత సారముల స్వరూపమును గ్రహింపగలుగుదురనుట కెట్టి సంశయమును లేదు. దీని నాంధ్రీకరించిన శ్రీ తత్త్వానంద స్వామియును, దీనిని ప్రకటించిన శ్రీ సహజన గ్రంథ మాల వారునుగూడ ఆంధ్రులకృత్తిజ్ఞులకు పాత్రులు.

ఈ గ్రంథములకు పాఠ్య పుస్తకం ఒకరూపాయి. రెండువెలల కొక గ్రంథము పంపించారు కందలేయబడును. ఇదివరకు గృహస్థాశ్రమ తత్వము (శ్రీ రామతీర్థ ప్రణీతము), మృత్యుంజయము (సాక్షాత్ సుమంతము) నను రెండు గ్రంథములు వెలువడినవి. ఈ ఆత్మదర్శనము (శ్రీ వివేకానంద ప్రణీతము) మూడవది. మొదటి గ్రంథము పునర్ముద్రణము కానున్నది. విడి సంచికలను బడయ గోరువారు రు 0-3-1 కు రిపాలిటెన్షన్లు ఈ దినన అడ్రసుకు పంప ప్రార్థింతులు:

శ్రీయుత కందేవు నరసింహంగారు,

మేనేజరు, శ్రీ సవాతనాశ్రమము,

కావపోట్ల, కొల్లూరు మార్గము, నుంటూరుజిల్లా.

వెనుదుమూడి శేషగిరిరావు.

భారత దేశ పునరుద్ధరణము

RENASCENT INDIA

ఆంగ్ల గ్రంథము. మొదటి ఒకరూపాయి.

ఆంగ్ల భాషా కోవిదులును, మృదుమధురరచనా ఘోషాలు వను శ్రీమూర్తి కె. ఎస్. వెంకటరమణి ఆయ్యరుగా రీగ్రంథమున భారతదేశ వ్యాపారత్రై సమ స్వయం సమగ్రముగా చర్చించారు. వికోపా మహాసం గ్రామము పూర్తియై నప్పటినుండియు ప్రపంచమందెల్ల సర్వమానవ కాంతి సౌఖ్యములకై తీరసంక్షోభము జరుగుచున్న దనియును, భూలోకస్వర్గ విర్యాగా మనదగు నిట్టి ఫలితమునకు భారతదేశము చేయవలసియున్న దివ్యకృపికి స్వకింత్రికృతి యశ్వేనసరమనియు విందు నిరూపింపబడినది. ఈ స్వరాజ్యధిరవము విదేశాచారముల యనుకరణము మైగాక ఆర్యవాగరకతా కీలక మన దనుత్యాగ సంపత్తిపై వాధారపవలెనని వీరు చేసిన ప్రతిపాదన వీరి మాక్కుదృష్టికి తార్కాణము. సకలభాగ్యభోగ్యముల కాలవాలమై, భూదేవికి శోభాయమాన మగు లిలకమై ఆర్యాచర్యము విడిచిపెట్టి పూర్వపు మునిములలో పడె భావిస్వరాజ్యయుగమున నూడ గ్రామమే రాజ్యాంగమునకు సమ ప్రదేశకాగ్రా ప్రదముగపూర్వముమై విరాజిల్లవలెనని వీరి ఆశయము. దేశీయమహాసభా ప్రారంభదేశలో

నెట్టున్నను, రాజకీయరంగమున సత్యాగ్రహాశ్రీ బయల్ పడవిన నాటినుండియు జాతీయవాదకుల కృషి కూడి నీవిషయమున ప్రబలముగా జరుగుచునే యున్నది. రాట్న రత్న మిదియే కదా! భారతదేశము ప్రపంచమున కొడుగులవిన యాధ్యాత్మిక సంజ్ఞమునకు ప్రాజాధారమైన వ్యాపారత్రైకిదికి చరిత్రప్రసిద్ధములగు వాంగ్ల భారత జాగులు రెండును సర్వవిధత్యాగముల సమీపనీ యందు నవి గ్రంథకర్తగారు హెచ్చరించుచున్నారు. దైవ మిందుకు తోడ్పడుగాకయని ప్రార్థించుచున్నారు. వివిధదేశ విజ్ఞానాధిదేవత లిందుకు లిను లిను యుచ్చైః స్వరముల బుల్కుచున్న ధన్యవాదము లీదేశభక్తుని మనోరథము త్వరలో నీడేరగలదని తెలుపుచున్నది.

సకల విధముల ప్రసన్నయై యుప్పుచున్న యీ యుద్ధోగమున నొక గొప్పలోపము క్షురించుచున్నదని చెప్పుచునీ విద్వివందుల కెంతయు దింతిలుచున్నాము. గ్రంథకర్తగారు ప్రతిపాదించిన ప్రాచ్యవాగరకతా తీవ్ర శక్తియును త్యాగాచర్యమునకు నవయుగమున ప్రత్యేక సుందరమూర్తులై, తమ పవిత్రపాద స్పర్శచే భారతదేశమును జునీక మొనర్చి, తత్సందేశమును దక్షిణాంశుల చెదజల్లినట్టియు, ప్రస్తుత మాసంజ్ఞావ్యాప్తిని సకల ప్రాజ్ఞలోక సమ్మతార్థమైన విధమున విర్యపించుచున్నట్టియు మహాత్ముల చేరె త్రవ్వకుండు సమంజసము కాదు. వీరారాధనాతత్పరముల యువభారతహృదయమున కిది మిక్కిలి ఆకాంక్షకరము. కీర్తి శేషులైన శ్రీ మద్వివేకానందస్వాముల వారి శేషు సారపాటున నీగ్రంథమునబడిన ట్టున్నది. రాబోవు మార్పునం దీలో టును దీర్చి ఇంకను గ్రంథమున కెంతయు విస్తృతేదగు నవి శ్రీ ఆయ్యరుగారికి వినయపూర్వకముగా మనవిచేయుచున్నాము. మొత్తముమీద గ్రంథము శీఘ్రలోచనా ప్రేరకమై దేశహితైక సేవాభిలాషు లెల్లరును శ్రద్ధాగు పులై పఠింపవలసి యున్నది.

మయవారు శ్వేతారణ్యాశ్రమము, మైలాపూరు నకు గ్రంథకర్తగారి పేరిట వ్రాయవలెను.

వె. వేం. కృ.

ద్రవిడియన్ ప్రాలంబజ్-శ్రీనారాయణరావుగారు

AN INTRODUCTION TO DRAVIDIAN

(Philology) by M.C. Narayana Rao, M A; L.T

ద్రావిడశబ్దశాస్త్రమున కుపోద్ఘాతమునిచ్చే, శ్రీ చిలుమూరి నారాయణరావుగారి రొక్క పుస్తకమును రచించి ప్రచురించెడిది. ప్రాచీన ద్రావిడశబ్దశాస్త్రమును గూర్చి యిహములోఁ గన్పిసల్పినవారు దాక్షిణ్యులలోఁ జాలితక్కువ. ఒకద్రవిడినఁ జాలును. ఆంగ్లములో నాకు తెలిసినంతవఱకు శ్రీ రామమూర్తి పంతులవారి తర్వాత, వారి శిష్యులగుములోని వారనడగు శ్రీ నారాయణరావుగారే.

ఈ పుస్తకములోని విషయమంతయు వారొక తూరి చెప్పే పురి విశ్వవిద్యాలయము పక్షమున, ఆంగ్లమున నిచ్చిన యుపన్యాసముల యొక్క సారాంశమే అయ్యునుగాక ఆంగ్లచారిత్రక పరిశోధక సంఘమువారి పత్రికలో వీరుప్రాసిన వ్యాసమిత్ర పుస్తకమందలి విషయమున కెల్లను మాతృకయనిచెప్పవచ్చును. (Influence of Sanskrit and Prakrit on Telugu(October 1926 The quarterly journal of Andhra Historical Society. Rajahmundry.) అను వ్యాసమును జనువరులు చూడవగును; గ్రంథవిబంధనమున కన్న విమర్శనము సులభమని చెప్పెదరు గాని, విమర్శకుడు కృతిః పుస్తకము గ్రంథంబు విషయపరిజ్ఞానమునందు మిన్నయై యుండవలెను. అట్లుండకు నా కీగ్రంథవిమర్శన ములని కాని పనియేమో? కాని గ్రంథకర్తకే, శాస్త్రమునందు ల సాంక్షిక్యము పదిపాళ్లు తక్కువయని సంశయము లందు.

ఈ గ్రంథరచనమునకుఁ గారము, కార్టెవ్ పండితుడు రచించిన 'Comparative Grammar' లోని విషయము లన్యతీతముని దృక్పథము ననుసరించి విరచింపఁబడుటచే, వందలకుగాను రెండవ పక్షమైన దేశీయ దృక్పథమును గూడ విశేషీకరించుటకునై యున్నది. ఆంగ్లమున రచించుటకుఁ గారము బహుభాంగ్యమును ప్రపంచమునకుఁ దెలియఁజేయుటకు.

కార్టెవ్ పండితుని వాదములు (1) ద్రావిడ భాషలకును సిథియన్ భాషలకునుగల ఆనోన్యత సంబంధము. (2) ద్రావిడ భాషల యొక్క సారూప్యము రెండవది నారాయణరావుగారు ఒప్పుకొనినదే. మొదటిది వారొప్పురు. శబ్దశాస్త్రము లొప్పురు. అందులో విశేషములేదు. (3) సంస్కృత భాషలో ద్రావిడ భాషల కేవిధమైన సంబంధమును లేదు. ఈ విషయమై ముఖ్యముగ నారాయణరావుగారి అతివాదము గ్రంథమునందు గలదు. వీరి వాదము సమంజసమే. ద్రావిడ భాషావ్యాకరణ విరూపణలు ద్రావిడ భాషలను వికృతి గణములోఁ జేర్చిన అందరు నెరింగినదియే. ఆంగ్లవ్యాకరణములు బదివిన వా రీ మూర్తిముల నెఱుంగక మానరు.

సంస్కృతములు ఆర్యప్రకృతి. ప్రాకృతములు ద్వితీయ ప్రకృతి-ఆంగ్ల భాషవికృతి-సంస్కృత ప్రాకృతశబ్దముల బగు భాష తిత్సములు-సంస్కృత ప్రాకృత భవంబగు భాష తిత్సములు. ఇట్టి నూత్రముల ననుసరించి సంస్కృత ప్రాకృత భాషలకును ద్రావిడ భాషలకు ననోన్యతై రుద్ధము లేదనియు, వీని కనోన్యతై రుద్ధములనియు స్పష్టము. అదియే కార్టెవ్ పండితుఁ డొప్పుడు. నారాయణరావుగారి ముఖ్యవాద మిదియే. ద్రావిడ భాషలయందు తత్సమపదములను దర్శనపదములను బ్రత్యేకించి చూచిన యెడల చేత్యములు మిక్కిలి అరుదని వీరి విశ్వాసము.

నారాయణరావుగారు ద్రావిడ భాషలను గూర్చి చర్చించుచు, వీరాంగ్రమునుగూర్చియే ముఖ్యముగ ప్రశంసించిరి. వీరాంగ్రమునకును, ఇండో-ఆర్యన్, ఇండో-ఇరానియన్ (Indo-Aryan Indo Iranian) భాషా సమాహములకును గల ప్రత్యేక సంబంధమును నూచించిరి. ప్రాకృత భాష సంస్కృత భాషకన్న పురాతనమనియు, సంస్కృతము మొదటి ప్రకృతియనియు, తర్వాత ప్రకృత భాషలు క్రమక్రమముగా అపభ్రంశములని నామమును దాల్చినవియు, వీనిలో కొరనేన, మహారాష్ట్ర భాషలు ప్రాకృత భాషలలో ముఖ్యము లనియు, అపభ్రంశములనైతె ప్రాచీన భాషలుగా వ్యాకరణకర్తలు పరిగణించిరనియు, నారాయణరావు గారు వక్కాణించి యున్నారు. కార్టెవ్ పండితుడు ద్రావిడ భాషలలో మండి సంస్కృత

ములోనికి కొన్ని పదములు వచ్చిన వనెను వాదమును ఖండించి, ఆపదములు చేదములలో గలవని నిరూపించిరి.

పాలీ, మహారాష్ట్రము, కౌరవేని, వైశాచి భాషల నుండి, ఆంధ్రములోనికి పదములు వచ్చిన విషయమును లక్ష్యములనిచ్చి చూపిరి. పాలీభాషనుండి, ఆంధ్రభాష మూడు సంవత్సరములు పరిగ్రహించెనని పేరు నుడువు చున్నారు. ఆపదముల పట్టిక సంకలనమున వాదము మేలుకలంగఁజేసిన వారగుదురు. Childers Pali Dictionary provides us with about three hundred words to which Telugu words can be traced' అనిపేరు ఆంధ్రచారిత్ర పరిశోధక మండలివారి పత్రికలో రచించిన వ్యాసమునందుఁ దెల్పిరి. ఈ వ్యాసము సేకరించెము మార్చి 'I have picked up at random 300 Pali originals to Telugu words' అని ఈ గ్రంథమునందు వ్రాసిరి. ఆంధ్రభాషలో తద్భవములు, వర్ణలోప, వర్ణాగమ, వర్ణాదేశ. వర్ణవ్యత్యయముచే గలుగునని ఆంధ్రవ్యాకరణ కర్తలు వ్రాసిన ప్రకారము, ప్రాకృత భాషలైన పాలీ భాషయందును, తదితర మహారాష్ట్ర, కౌరవేని భాషలయందునుగల పదముల గాంచి, వానిని ఆంధ్రభాషయందలి పదములకు గల సారూప్యమును నిర్ణయించినఁగాని ప్రాచీనాంధ్రభాషా తత్వము తెలియదు.

ఆంధ్రభాషాపండితులు ఆంధ్రభారతరచనాకాలమునాటికి ప్రాకృత వైశాచిభాషలయందు పరిపూర్ణ పాండిత్యముగలవారని రాజరాజనందంపూడి శాసనమునుబట్టి తెలియచున్నది. వారాయణభట్టు ప్రాకృతవైశాచిభాషలయందు ప్రావీణ్యముగలిగి వానిలోఁ గవిత్వము చెప్పగలవాడని శాసనము వక్కాణించుచున్నది. "యశస్సంస్కృతకర్ణాటప్రాకృతవైశాచికాంధ్రభాషాసుః కవిరాజతేభిర ఇతిప్రథితః సుకవిత్వభజేన"

ప్రాకృత వైశాచిభాషలలోఁబాండిత్యము సంపాదించిన వారుగాని ఆంధ్రభాషకును ఆభాషలకును గల మైత్రిని నిరూపింపఁ జాలరు. శ్రీ నారాయణరావుగారు ద్రవిడవాక్యములలో దేశ్యపదములే లేవనియు, దేశ్యము అని చెప్పుటకు పదములు ఏప్రాకృతభాషలలోనో కనఁ

బడుననియు, నవి గ్రామ్యప్రాకృతభాషలుగాఁ బరిగణింపబడిన అపభ్రంశభాషలలోఁ గన్పట్టుననియు వక్కాణించుచున్నారు. వీరిమతమున ద్రవిడభాషలు పూర్తిగా సంస్కృతప్రాకృతభవములు. ఈభాషలకుమాతృకలు పాలీ, వైశాచిభాషలు. దేశ్యపదములు లేనేలేవు. ఈ కడపటి లక్షణమునకు లక్ష్యములు సకారణముగఁ జూపలేరి. ఒకటి నెండు పదములు జెప్పినఁ జాలదు. ఆంధ్రమునఁగల దేశ్యములన్నియు వపభ్రంశభాషలలోనుండియే వచ్చెనా? భాషను సంస్కృతిభవము, ప్రాకృతిభవ మని వక్కాణించి, దేశ్యము అనియుఁ గూడ నేల విభజింపవలెను? శబ్దరత్నాకరము ప్రకారము ఆంధ్రభాషలో ౧౨, ౩౩౭ దేశ్యపదములున్నట్లు శ్రీ నారాయణరావుగారి లెక్కపెట్టినారు. ఈ ౧౨, ౩౩౭ దేశ్యపదములును అన్యదేశములై ఏవైశాచిభాషాపద కాలమునో ముడిపెట్టననునా? ఆంధ్రభాషప్రాకృతవైశాచిభాషాసంభ్రతమా? ఆంధ్రభాషకేలము వైశాచిభాషయేనా? భాషకు ప్రత్యేకస్వత్వములేదా? ఇట్టి ప్రశ్నలకు వారి గ్రంథము ప్రత్యుత్తరమిచ్చుటలేదు. ఆంధ్రభాష సంస్కృత ప్రాకృతిమల్యము, సంస్కృత ప్రాకృతిభవము అని చెప్పుచుండుటచే నియ్యది ముఖ్యముగా నేప్రాకృత భాషలలోనుండియో పెక్కుపదములను గ్రహించెనని వేఱెచెప్పవక్కరలేదు. 'That at least the Telugu Language had its origin in a variety of Pali sachi seems to be the opinion of some of the Telugu grammarians' అని నారాయణరావుగారు వ్రాయుచున్నారు.

ఆంధ్రభాషయందనాద్యములగు వర్ణములు ఏ, ఓ, ఓ, ఓ, జ, జ, అ, అనెడి యాక్షరములు సంస్కృత ప్రాకృతభాషలందు లేవు ఈ వర్ణములు గల పదములు మాడ ప్రాకృతవైశాచిపదములేనా?

శ్రీ నారాయణరావుగారు ప్రాకృతభాషలకును, ఆంధ్రభాషకును గల సంబంధము పదజాలముతోను, వ్యాకరణ సారూప్యముతోను కొంతవఱకు నిరూపించిరి. ఆంధ్రపదములు, ప్రాకృతపదములు అంగ్లాక్షరములలో వ్రాయఁబడుటచే జరుపుటకు కష్టముగానుండి, పదము

గొండిక సులభముగా గ్రహింపలేకపోతిని. వారి పరిశోధనపథము తెలియకుంటే వంతగా శోధింపలేదు.

వీరి ముఖ్యవాదము ద్రావిడభాషలు సంస్కృత ప్రాకృత భాషాభవములు. అందుముఖ్యముగా వాంద్రభాష యుద్భిదియ. ప్రాకృత భాషలయందలి వాద్యమును, వాని వ్యాకరణమును గృహించినవో, వానిని ఆంధ్రభాషకును గల పరస్పర బాంధవ్యమును గమనింపవచ్చును అని ఈ విషయము వారు తెప్పినట్లుగ ఆంధ్ర వ్యాకరణకర్త లిదియుకే కాసిందియున్నారు. పరిశోధన కాలయందును, అందువీరు ముఖ్యముగ పరిశోధనలు సల్పించుచుంటుచే, వీరి కృషి ఫలించి, ఆంధ్రభాషకు మేలు కలుగుగాక!

కుందూరి ఈశ్వరదత్తు.

ఆంధ్ర మేఘ సందేశము

ఇది శ్రీ వేంకటగిరిరాజావారి కలాశాలాగ్రంథమాల తొలికవితము. నెల్లూరియందలి శ్రీ వేంకటగిరి రాజావారి కలాశాలలో నాంగ్లేయోపన్యాసకులయిన మ.రా. రా.శ్రీ నుజ్జం వేంకట సుబ్బరామయ్య, (యస్.ఏ.) గారు దీనియనువాదకులు.

వీరు వారి గవ్యపడి దీని నాంధ్రీకరించినట్లు తామే పేజీలో వ్రాసినారు. నిజమే, కాళిదాసుగారి కావ్యము లాతికావ్యములందోలే సుకరముగ నాంధ్రీకరింపబడుగానిదిగదా! అయినను, వీరు సుకరముగనో, కవ్యపడియో-యెట్లులయిననీమి-తమ కందికంఠవట్టు భావమును గ్రహించియు, వ్యవస్థపదములను సమస్తముగఁ జేసియు, గొన్ని చోట్ల వ్యాఖ్యానమునందలి ప్రతిపదములను గ్రహించియు, దమగురువుగారి పదప్రయోజనిక యందు దృష్టియించియుఁ బాలవలకుఁ జక్కఁగానే యాంధ్రీకరించి యున్నారు. అయినను, అందందు నాకు గోచరించిన మాట విద్యుద్భావములను మాత్రమే మాపఁ బలచుకొన్నాను.

మొట్టమొదటి శ్లోకములో “జనకతనయాస్నావ” అనియుండఁగా, వీరు “నీతజులకేలిని” అని తెనిగించి

నారు. మూలమునందలి “స్నావ” శబ్దసారస్యమును వీరి “జలకేలి” సాధింపఁజాలరు. సామాన్యముగ, జలకేలి, వనవీచారము మొదలయినవి శృంగారరసాంగములుగాఁ గవు లుపయోగించుచుండురు. ఆశ్రమములు కాంతరసప్రధానములు గనుక నందు “జలకేలి” యుండదు. అదిగాక, నీతయవస్థ యప్పట్లున జలకేలికిఁ దగియున్నదా? లేదనక తప్పదు. ఆయాసంగులను, చునఁసులో నుంచినానియే కాళిదాసు “స్నావ” శబ్దమును ప్రయోగించియున్నాఁడు. వాస్తవములో జలకేలియన్నను నీటిలో మనుఁగుటయే యైనను, అనీటికి స్నానముచేఁ గలిగిన పాపనశ జలకేలి చలనఁ గలుగదు కావున నిది యోచిత్య భంజకమగును. మఱియు, యక్షుండు కాపముచేత వస్త్రంగమితమహిమఁ జయివట్టు సన్నిహితముగాఁ బ్రయోగింపఁబడిన యా రెండుపదముల యర్థమును వ్యవహితముగఁ జేయుటచే మూలమునందలి యభిప్రాయ ముండు రాఁజాలదు. మూలములో “స్నిగ్ధచ్ఛాయాతరుఁ” అనియును, “రామగిర్వ శ్రమేఘ” అనియు నుండఁగా, వీరు “సాంద్రమిత నమేరువులు” “రామగిరిప్రతితాశ్రమములు” అన్నారు. ఇందలి నుత ప్రతిశబ్దములు ఇందఁజున్న పూర్తిచేయుటకే యుపయోగించును గాని యంతికంటె విశేషమును తెలుపవు.

2 వ పద్యములో — మూలమున “తస్మిన్నజ్రా” అని యుండఁగా, వీరు “అంద” అన్నారు. దీనిచే రామగిరి ప్రతితాశ్రమములందే యని యన్వయించును గాని, ఆకొండవం దని యన్వయింపదు. “ఎ” ఎందులకొ? కాళిదాసుగారి “కామి” ఇందు లేదు “నప్రతీ దాపరిగితగజప్రేక్షణీయమ్” అని మూలమున నుండఁగా, వీరు “పరిగతోద్భవ్యప్రభేలాతి సంతోషయాత కరింద్ర రమ్యము” అని యంతికన్నను పెద్దనమాసముతో మూలములో లేని యంతమును గూడఁ జేర్చి కూర్చియున్నారు. పాదాదిని “ఆహాహ” మను ప్రయోగించుటచే “భూహ-సంతోష” పదము లనవలయునుగ నిందు నూర్చక తప్పినది గాదు.

3 వ పద్యములో — “కాశుకాధానహేతువను నామేఘునియెరుటు” నని మూలార్థ మగుచుండఁగా, వీరు “అటనే” అన్నారు.

౪ వ పద్యములో—మూలములో లేని “సుభ గుడు” భక్తారప్రాసకే యుపయోగించినాడు గాని యంతకుముంచిన ప్రయోజనము వాని కచ్చటలేదు. “స్వభుకలయ్యాం ప్రవృత్తిమ్” అనుదానికి “స్వకేమ దుర్లభవృత్తాంత” మన్నాదు. “ప్రత్యగై” కుఱజకు ముమో కల్పితార్థాయ” అను పదములకు వీరు “మాత్మ కులబార్థంబిచ్చి” అని తోగించినారు. కాని కాలి దాసుగారి యభిప్రాయము యక్షుడు మేఘునికిఁ బాలు గోపి యిచ్చుట గాదు. మతేమన? అతఁ డాపూలను అర్చముక్తందను మనసులోఁ గల్పించు కొనుటయే. “శ్రీతిఁ, ప్రహదభరంబు” రెండెదులకు? మొదటిది “శ్రీతిః” అను దానికిని, రెండవది “శ్రీతిప్రముఖంబవమ్” అను దానికిని గాఢోలును! “స్వాగతిం వ్యాజహార” అని మూలములో నుండఁగా, వీరు “స్వాగతింబొందుచుకొ దాఁగొల్పె జీమాకునికొ” అన్నారు. స్వాగతి ఎడిగ నని మూలమున కర్థము. “కుశలగాననం ప్రపచ్చ్యేన్యథా” అని మల్లి నాథసూరియు, “కుశలముగా వద్దితివా—అను మాటను పర్చెను” అని శ్రీ కామ్యులవారును పుస్త ముగా వ్రాసియుండఁగా, వీరు—అడుగుటకు బదులు ఒసఁగుచుకొ—అన్నారు. స్వాగతిపత్కారము వా గ్యాయపారముగాని హస్తవ్యాపారము గాదు. “ఒసఁగు చుకొ దాఁగొల్పె జీమాకునికొ” అనుటచేఁ గొల్పింకరి నేపును ఒసఁగుచుండెనని యర్థ మేర్పడుచున్నది. మూలము లోఁగొలుచుట లేనేలేదు. లేకపోయినను వీరు యక్షుని చేతను మేఘునికొల్పించినారు. ఇదియొక మెఱుంగో యేమో? మఱియుఁ గాలిదాసుగారు ౨౩వ శ్లోకము లో “స్వాగతీకృత్యకేకాః” అన్న చోటనుగూడ “సమిష్ట రిమకేకలను స్వాగతిపదనములంకఁజేసి” యనుటకుమాటుగా “స్వాగతి మిడఁ గేకలకొ” అని ప్రయోగించి యిప్పించి నారుగాని యిడింపలేదు. ఇది యిప్పటివారి సంప్ర దాయము గాఢోలును!

౫ వ పద్యములో—“ధూమశోఠిష్ణులిల మరు తాం పన్నిపాతి క్యమేఘం” అనుమూలమునకు వీరు, “ధూమము, శోఠితి, మారుతము, రోయముఁ చేరినమేఘ మేడ!” అని తెలిగించినారు. పన్నిపాత మనగా

సంఘాతము=కూటమియని యర్థముగాని (చేరిన=ఘనీభ వించిన) అని యర్థము కాదు. “పటుకరణైః ప్రాణిభిః” అని మూలములోనుండఁగా, “మహి లేంద్రియతో మను జాతే” అని వీ రన్నారు. అట్లైన మూలకర్త “మానవైః” అనలేకపోయినాఁడా? మనుజు లేకాని చేపలిలు వార్తను గొనిపోఁగూడదా? మఱియు పటుపదమునకు, మహిత పదము సరియైనది గాదు. “చేతనాచేతనములు”—అనుట సంప్రదాయముగాని, అచేతనచేతనము లనుట కాదు. “కా మాత్మాః ప్రకృతికృపణా హి” యనుమూలమునకు “కా మవిపన్ను లద్యైవదరుగా సహజప్రవృత్తిమై” యనుట సరి యైన తెలుఁగు కాదు.

౬ వ పద్యములో—“జాతం వంకే భువనవిదితే పుష్కలావర్తకాశామ్” అని మూలము. దీనికి వీరు ఆవర్తకపుష్కలంబు లనఁ జేర్చునట్టి వంకేంబునకొ జన నం బందితి” విని వ్రాసియున్నారు. “లోకవిదితియైన పుష్కలావర్తకముల వంకేమందుఁ బట్టినవాడవు” అని మూలమున కర్థము. ఆంకితము పుష్కలావర్తకము లదిగాని పుష్కలావర్తకము లని పేరంబ లేదు. మఱియు, పుష్కలావర్తక మేమనను లనియే లోకమునఁ బ్రసిద్ధము గాని ఆవర్తకపుష్కలము లని కాదు. “పుష్కలాశ్చ, ఆవర్తకాశ్చ కేచిన్మేఘానాం కూటస్థాః పుష్కలావర్తకా ఇత్యుక్తయే” అని మల్లి నాథసూరి వివరించుచున్నాడు. “పుష్కలములు ఆవర్తకములు అను పేర్లుగల కూటస్థ మేఘముఁ యొక్క” అని శ్రీ కామ్యులవారును వ్రాసియు న్నారు. “మఘోవః ప్రకృతిపురుషమ్” అను మూలము నకు వీరు “ఆన్యారాడమాత్యుండవు” అని తెలిగించి నారు. ప్రకృతిపురుషుఁ డనఁగా, ప్రధానపురుషుఁ డనియే వ్యాఖ్యాతలు వివరించినారు గాని, ఆమాత్యుఁ డనలేదు. “రాల్పాంగాని ప్రకృతియో” అని యమరసింహుఁడు. ఇంకెవరును, ఈ మేఘుఁ డింద్రునకు మంత్రి కాఁడునాడను. కావునఁ బ్రధానపురుషుఁ డనఁగా మాత్యుపురుషుఁ డనియే కాని యమాత్యుఁడనను నర్థము రాదు. “యాచ్ఛామేఘా వరుషధిగుణే నాథమే లభికామా” అను మూలమునకు వీరు “అల్పవెడకొ గోల్పా ఫలించుకంటె నది కోల్పో నేక నుడికొ కేడుచోకొ” అని తెలుఁగుచేసియున్నారు.

ఇది మూలమునందలి యభిప్రాయమును తెలుపజాలదు. “అధికగూఢాంశపురుషుని విషయమున యాచన విధుల మయినను ఇంచుకప్రియము, నిర్గుణునివిషయమున యాచనమో లభకాదు మయినను ఇంచుకప్రియముగూడఁగాదు” అని వ్యాఖ్యాతలు వివరించియున్నారు. “వరం మవాక్ప్రియ”మని యమరసింహుఁడు. కావున మూలములోని యభిప్రాయ మీ తెనిగించుటలోనికి సరిగా రాలేదని నాయభిప్రాయము.

ఇక ప్రతిపద్యమును విమర్శింపఁబూనక యందం దుఁగల కొన్ని విశేషములను మాత్రమే విమర్శించెదను.

౮ వ పద్యములో—“మందంమందం నుదతి పసిన శ్వామహలో యథా త్వాన్” అన్నయలమునకు “అను మాలానిలఁ జొప్పురీతి నిను నల్లల్లఁ విహించుకొ” అని పీరు తెనిగించినారు. “నుదతి=ప్రేరయతి” అని వ్యాఖ్యానము. విహించుకొ=మోయును—అనవలెనుగదా; ప్రేరణ చేయుట యనఁగా మోయుట కాఁజాలదు. “వామశ్చాయం నదతి మధురం చాతక ప్లేచగంధః” (ఇదిగో గర్వముతోఁ గూడినదై నీయొక్క యెడమప్రక్కపన్న చాతకముకూడ మధురముగఁ బలుకుచున్నది) దీనికి పీరు “సగంధనన ప్రేరిత చాతకంబు లెడమకొదా మొప్పి వే నూయుఁ దీయఁగా” అని తెనిగించియున్నారు గాని, దాని కెట్లర్థము చేసికొనవలయునో నాబుదికి గోచరింపలేదు. శుభ్రనూచకముగాఁ గాళిదాసు గా రొక్క చాతకపక్షిని మాత్రమే కైకొన్నారగదా! అది “అధికస్యాధికం ఫల” మ్మని కాఁబోలెను పీరు పెక్కింటిని కైకొన్నారు. (వే=కోగము) మూలములో లేనిదైనను దీనిచలన నేమేవిప్రయోజనమున్నదా? లేక పాదపూజార్థమే ప్రయోగించినారా? పాదపూజఁగఁ ప్రయోజకమనుచో “దామొప్పదుకొ గూయు” నన్ను పరిహారా? ఏమో వా రెందులకా “వే” ప్రయోగించి యున్నారా? “పవనశ్చ, చాతకశ్చ” అని రెండు కారములున్నవి. వారియర్థము పీరు కైకొనలేదు. ఎందుచేత? నిమ్మియోజనమని. అటులేని కాళిదాసు వర్ణనముగా రెండుకారము లేల ప్రయోగించును? “నిరర్థకములగు పదములు కాళిదాసునికవిత్వమునం దెచ్చటను గన్పించుట లేదు...అనుచోకవి వాచిన ప్రతిపదముకూడ గంభీరమును

అర్థమును స్ఫురింపఁజేయునట్టిదిగనున్నది” అని పీఠికలో వారు వ్రాయించి యున్నారగదాను. కావున, అధికార్థము లుండనేమోయునేమో?

౧౦ వ పద్యము—మూలమునందలి “ప్రాయశః=తఱచుగా, అనయము=ల్లప్పుడు”, అనికదా చెప్పవలెను. మఱియు, మూలమునందలి యుత్తరార్థమునకు పీరు తెనిగించిన భాగముత సరసమయినదిగఁ గనుపట్టదు.

౧౧ వ పద్యములో—మూలములోని “ప్రభవతి”కి పీరి “మేటి” సరియైన యర్థముగాదు. ప్రభవతి=సకలమునున్నది. మేటి=వీరిక, శ్రేష్ఠము. శ్రేయఃగుర్ధగమొ చెపులకించైనది. దీనికి మేలిమివీసవించు—అని పీరి తెనుఁగు. మానసోక్తుకములై, అను మామనర్థమునకు పీరు “మానస శ్రీ నరించి” యన్నారు. హంసలు మానసశ్రీల వరించి యనుటచే బురుషహంస కనిమాత్ర మే తోచును. వానకారున హంసలన్నియును మానస సరస్సున కేఁగునుగదా! “ఽజహంసాః” అనుదానికి స్త్రీపుంసంప లనియే యర్థము. అప్పుడు స్త్రీలింగపులింగస్వార్థస్యమునఁ గలుగు వరించుట యనుచితముగాదా? హానిని, మూలానుక్తమయినను “హాని” యనవలెను. మేరి, మిశ్రలు, హాని యిది ఛందస్సును సరిపఱచునచేకాని చేటుకావు.

౧౨ వ పద్యము—“పుంసాంశం ద్విగ రఘుపతి పదై, మేఖిలాసు అంకితమ్” పురుషాంశు సంకల్పములయిన రఘుపతి పాదస్యాపములచేరిన కటకముయొం సంకితమైన” అను సర్థమునకు పీరు “సుపర్యవంద్యమిజానా శాంఘీపద్యద్వయాంకితసానుండు” అని తెనిగించినారు. పుంశ్చిత్తమునకు సుపర్యవనఁగా దేవత లర్థముగాదుగదా! దేవతలనియు, మనుజులనియు విభాగము లేకుండ ప్రతిపురుషునకు రామునిపాదములు పంద్యములే యగును. మేఖిలా=కటకములు. అవి సానువులుగావు.

౧౩ వ పద్యము — “త్యక్త్రయజానురూపం మార్గమ=సీప మనమునకుఁ దగినదారిని” అనుదీనికి “మృక రత్నోపధము” అన్నారు. కాని మూలమునందలి భావమును ప్రకటింపజాలదు. “మృకరత్నం” కంటె “మృగమత్నం” అనుట యుక్తము. “పరిలఘు ప్రాత్రసాంపయః=

మిగులఁ దేలిక యగు ప్రవాహముల నీటిని" అను దానికి పేరు "పయోలఘభోజనము" అన్నాడు. లఘుశబ్దము నీటికి విశేషణముగదా! మేఘునికిని లఘుభోజనము గురుభోజనము ఉండునా?

౧౪ వ పద్యము—“ఉన్ముఖిభిః కుగ్ధాంకనాభిః చక్రిత చక్రితం దృష్ట్వా త్సహాః=ఉన్నత ముఖులయిన ముగ్ధ లగునీర్ధస్త్రీలచేతను మిగుల భయపంధ్రములతోఁ గూడు కొన్నట్లు చూడఁబడిన యుత్సహముగలవాఁడవై” అను దీనికి “భృతిదాగ్ధోఁగనుదుర్ నిమిత్త శశిముఖుల్ మొగ మెత్తుచు నీడముగలు అని తెలియించినారు. ముఖమెత్తినాడు రుగాని ఎత్తుచు చూడరు.” ముగ్ధవిధాంగవలకు నీడముగలు శశిముఖుల్ సరియైనట్లు లేదు. చక్రితశబ్దమునకు భయముతోఁ గూడిన పంధ్రమువర్ధముగాని చక్రితభృతి యర్థముగాదు. కాలి దాసుగాని యుత్సహము పేరి తెలియింపుతోఁ గావరాదు. “సరసనిచులాల్ అస్థాత్ స్థానాత్ = సరసనిచు మైన యాహోటసుంకి” అను దీనికి “ఆహోగము నొంది పన్ని చుల మోహనమొనిట” అనునది సరియైనదాదు. మఱియు “సరస” పదమునర్థమువేలు “సత్” పదమునర్థము వేలు. “పశిదిక్ష్వా గావాం స్థూలహస్తానిరేపాన్ పశుపాదా ఉప బుద్ధిస్సక్ ఖం ఉచ్చేతి=మార్గమందు దిక్ష్వా గనంబంగ ములైన స్థూలహస్తానిరేపములను పరిహరించుచు నుత్తరముఖుఁడగుచు నాకాశమునున్న యెగురుచు” అను దీనికి “స్థూలదిక్ష్వా గకరావలి ప్రే సలగ్ధా దివి సేను ము దబుద్ధిఘంపవై” అని నీరి యనువాదము. అప్పుడు కాలిదాసుగారి “పశి” విడిచినందున “సారస్వతీమార్గ మందు” అను ధ్వని యందు రాఁజాలదుగదా!

౧౫ వ పద్యము — “పత్మికాగ్రాత్ ప్రథవతి” పుట్టుకొనినుండి పుట్టుచున్నది” అని మూలమున మండేగా “పుట్టఁ బుట్టు” అని అనుమించినారు. “యేన తవ క్ష్యామం పుష్ప స్ఫురితమిదా బర్హణ గోపవేషస్య విష్ణోః క్ష్యామం కపురీవ అతితరాం కాంతిమాపవ్యక్తే=దీనిచేతను నీనల్లనిశరీరము స్ఫురించుచును ఎత్తముచేతను గోప వేషుఁడగు విష్ణుని నల్లనిశరీరమునది మిక్కిలి కాంతిని పొందఁగలదా” అను దీనికి నీరు, “అది కైతివగోపవ విష్ణు దేహముకొ దండీగఁ బొల్పుపించెమటు నల్లని నీవపుపుకొ

మహాప్రభామండీతమం బొవర్చి విడుచున మొసంగును గన్నుకోయికి” అని తెలియించెయున్నాడు. కాని యిది సరియైనదికాదు.

౧౬ వ పద్యము—“మాలం త్రేత్రం పద్యనీరో త్కమగి గురభి ఆరహ్యా=మాల మనుపేరి పాలమును తెత్కాలనుండే వాఁగళ్ల చేతను నున్నట్లచేత పరిమళము గలది యగుకట్టుగా వెక్కి” అను దీనికి “దున్ను కఱిఁ దావినబుల్కొన మాలమెక్కి” అని తెలియించెయున్నాడు. మూలమునందలి “త్రేత్ర”పదమును పేరు విడిచి వారుగదా! “మాల మెక్కి” యనుదానికిఁ దెనులనదు నగు శేషుని యర్థము చేసికొనఁబునుదురో యాలోచింప వలదా? కించిత్పాత్ వ్రజ, లఘుగతిః భూయః ఉత్తరే చైత్ర వ్రజ=కొంచెము వెనుకకు అనేగా, పడమరగా వెళ్ళుము. వేగగమనము గలవాఁడవై మరల నుత్తరమార్గ ముననే వెళ్ళుము” అను దీనికి పశ్చిమ మొక యింకి దాటి మఱి చెచ్చెల నుత్తరమార్గమేగుమా” అని తెల్పు. లఘు గతి యర్థము చెచ్చెరకు వచ్చునా? చెచ్చెర-లఘురేఖ యుండుగా నగవచుచున్నది. దాటుట వెళ్ళుటయననా?

౧౭ వ పద్యములో—అధ్వశ్రమపరిగతుఁ డధ్వ ఘోనిలిమఁ డనునా? కాదు. దానియర్థమువేలు, దీనిది వేలునని తోచెదని.

౧౮ వ పద్యము—ర శరీరకఫలవ్యోలిభిః కాన వామైశ్చిక్ష్మే కాంతా=రశరీరకమము లయిన కఫములచేతను ప్రకాశించు నడనికామిశ్చిత్రము కప్పఁబడిన పార్శ్వ ములు గలది” అనుదీని తెనుగు “ప్రక్కలఁ గానవాన్ములు పండుమఁ గప్పఁగ” అనునది. మూలమునందలి “వ్యోలి” పదము విడుచుటచే “పదప్రయోజక” లోని “ఫలములు వెక్కిలై యాకుల నగపడినీయక తామె యగపడుచున్నది” అనుభావము వీరియనువాదములో నభావమునది. “పండుమక” నిర్దమానకాలము పనికి రాదు. భూతికాల ముండవలెను. “పంపినకానవాన్ములు ప్రక్కలఁ గప్పఁగన్.” అనినను గొంతవల కను మాలముగ మండుచేమా? మఱియు, “క్ష్మిగ్ధ వేణీసంజ్ఞే త్వయి శిఖర నూరూఢే పరి=విద్వపుజవతో సమానమయిన

కాంతిగల-అనగా, నలుపురంగుల నీవు శిఖరము నెక్కి-
నవాడె పగురుండెగా" అనుచీరికి వీరు "నీవు శృంగమం
కెక్కిగ నున్నచేటికళి లీనుచుకా" అని తెల్లించినారు.
ఇక్కడను "ఈనుచుకా" అని పర్వమనకాలమునే
ప్రయోగించినారు. "నీవు నీలదేహుండవు శృంగదేశమున
నుండగకా" అనివను పరిపోవునుగాదా! "పాండు" శబ్దము
నకు వీ రిచట "వెల్లనైన" దని గ్రహించినారు. "పండిన
పండ్లయిన పసుపుగాను తెల్లగాను ఉండును" అని పద
ప్రయోజనిక. మఱియు నీ "పాండు" శబ్దమునకే
యు త్తరమేఘములోని రెండవశ్లోకము పద్యమునందు
"పనికి వింతలు" అని యన్నారమాడను. సామాన్య
ముగ మామిడిపండ్లు పచ్చగ నుండువరి వీ రెఱుంగరు
గనుకనా ఏల "వెల్ల" యన్నారు? "హరిణః పాండరః
పాండుః" అని యమరము-కచటఁ బాండుశబ్దమునకుఁ
బసపురంతోడితెలు పనియే యున్నది. "నూనం
యాస్య త్యమరమిథునప్రేక్షణీయా నువస్థాప్య=నిశ్చయ
ముగ దేవదంపతులచే జూడఁదగిన యవస్థను పాండరః
గలదు" అనుమాలమునకు, "మిక్కిలి శ్రేష్ఠపర్వ మాని
మేషయుగాలి కిడుకా" అని వీరితెనుఁగనేత! "ప్రక్క
ల"తోఁ బద్య మెత్తుబడి చేయుటచే మాలమునకుఁ గాని
"మిక్కిలి" ప్రాసకై చేయవలసినదనిది. 'మికి యతి
స్థానమాన 'మే' పెట్టుకట్టినదిగాదు. అందుచే "అనిమే
షయుగాలి" ప్రయోగించినారు. కాని మాలమున
"అమరమిథున" పదము వివేకానే దేవదంపతు లని
స్ఫురించును. వీరి "అనిమేషయుగాలి"కి నిమేష మనఁ
గా తొప్పపాటు, అది లేనివారనిమేఘలు, అనఁగా
దేవతలు. వారి "యుగ=జంట" ఆజంటల "అలింపయా
హము" అని యంతవఱకుఁ జెప్పినను మాలార్థము రాజా
లదు. "అరలము మాడఁదగిన యవస్థను పాండరగలదు"
అనుమాలము పర్వమునకు వీరు "గిరింద్రముకా" శ్రేష్ఠపర్వ
మిడుకా" అనిమాత్రమే యన్నారు. కర్తృపదనయిన
"గిరింద్రము"నకు సముచ్చయ మెందులకో? ఇంతయినను
"నూనం" పదార్థము లేనేలేదు.

౧౮ వ పద్యము—“ఉపలవమే వింగ్యపాదే
విశిర్ణాం రేవాం గజస్య అంగే భక్తిచ్చేదైః విరచితాం

భూతిమివ ద్రక్ష్యసి=జాలచే విమచుచుయిన వింగ్యపాద
మునం దంతటను వ్యాపించినదైన పర్వదానదిన, ఏనుఁగు
యొక్క శరీరమునందు రేఖలధంగులచేతను విరచింపఁ
బడిన భూతినంతఁ జూడఁగలవు" అనునిట్టిదీనికి వీరు
“భూతిమయాత వింగ్యపాదశీర్ణము గనులారఁగాంచుట
పర్వద, వారణధాతుభూతి నాన్" అని యనునదించినారు.
మాలమున "రిస్మిక్=ఆకొండయందు" అని యొక్కసారి
మాత్రమే ప్రయుక్త మయినది. దానికి వీ రావృత్తిచేసి,
“నందరకధాభుక్తకుంఠే రిస్మిక్ మాహూర్తంత్య=నందర
స్త్రీలచే అనుభవింపబడిన పొదలుగల ఆకొండయందు
ఇంచుకనే పుండి, అనుదీనికిఁ దెలుఁగగు నందరకామనీ
మణులవాంఛలు దీర్చు నికుంజపుంజముతో గన నగు
నయ్యెడకాక్షగము కాలమునీర్పి" అను దానన, "అయ్యె
డకా" అని యొకసారియు, "కాంచుటకా" అను దాని
లో అటకా అని ఒకసారియు నుపయోగించినారు. మఱి
యు "విశిర్ణామే" అనుపదములో ముఖ్యముగా నుండఁ
దగిన "విని" విడిచినారు. అక్కఱకు వాదిన "ఆయతి"
పదమును చేర్చినారు. మాలమున/కనుగూఁపైన "కాంచె
దు" నాని "కాంచుము" అన్నారు.

౨౦ వ పద్యములో—“వాంత వృష్టిస్సన్ తిక్తే
వనగజసుదైః వాసిరం జంబూకుంజత్రితిహితరయం తస్యాః
తోయం ఆదాయ గచ్ఛే=శిర్షి వర్షుండె పగురుఁ దిక్తము
లయినవనగజసుదములచేతను వాసిరీమును, శేరేటిపొదలచే
నడ్డఁబడ్డ శేగముగలదియు పగునాపర్వదయొక్క నీటిని
గ్రహించి పామ్ము" అనెడి మాలమునకు వీరు "వానను
గ్రక్కి నాగమద వాసితి తిక్తవదీ జలంబు జంబూనివ
పాప్రదధయమున్ గ్రహించియుఁ బామ్ము" అని
యాంధ్రీకరించి యన్నారు. విఘ్నాతోదీర్ణ వాంతాది
శబ్దములు గొణవుత్తి నాశ్రయించినప్పుడే గుండరము
లనియు లేనిదో గ్రామ్యకమ్యోకమమును పాంచుననియు
వనుకానన మున్నది. వీరు వింగ్యగృహమునఁ బోఁచునర్థ
మునుపయోగించుటచే నా దోషము తప్పినది గాదు.
“తిక్తములయిన వనగజసుదములచేతను వాసిర మయిన
దాని నీటిని" అని కాలిదాసుగారు రచింపఁగా, వీరు

వాగమదవానీతి తిక్తవదీజలంబు "అని రచించివారు గాని ఆసాంపు దీనికి రాలేదు. ఆయన పైశ్చోకమున వర్ణ దను చెప్పివారు గనుక నిందు దానిని తిద్వబ్రహ్మతో బరామర్శించివారు. వీరు ఆట్లు చేయక కేవల వదీనే ప్రయోగించివారు. "దానివారి" అనవలసినది. మూలములో "జంబూకుంజ" అని యున్నది. వీరు, ఆకుంజ పదము విడిచి కేవలజంబూకబ్రహ్మమనే త్రొక్కివారు. కుంజ పదముతోఁ గూడిన ప్రయోగములును, తత్ఫలమును కాస్తులవారు చక్కఁగా వివరించియున్నారనుచున్నాడు. జంబూ కుంజము లయినచే నీటి వేగము వదును గాని జంబూ ఆకులు నీటికిఁ దగులను బాలవుగదా! "గ్రహియించియున్" సముచ్చయ మేలఁగి వృక్షము లడ్డము బాలవు "తిక్తవదీజ్" లిప్పున్వలె? అంతస్సారకూన్య మయిన దంతయుఁ జాలుక నగును" అనుచునీ వీరు "హీన బలండు చుల్క నగు నెచ్చటన్" అన్నారు. కాళిదాసు గారు రచనవిధన, ప్రతిపక్షపును అంతస్సారకూన్య మయినచోఁ దేలిక యగు నని లేలుచుండఁగా, వీరి రచనవలనఁ బురుషుండు మాత్రమే చుల్క నగునని లేలుచున్నది. సర్వవృక్షమునకు వీరు "ఎచ్చటన్" అన్నారు. "ఎచ్చటన్" అనినను మూలము ననుసరించెడిది. "పూర్వత్వము గౌరవముకొలు కనును" అని మూలము. వీరు "పూర్వండు గౌరవాధ్యుడొ" నన్నారు. "పూర్వత గౌరవార్థమో" ననిననే లెప్పుగనుండును. ఇచ్చటను పై యట్లే విస్తృతముగా నుండుటయే సమంజస మగును.

౨౧ వ పద్యము— "పారంగాః ఆర్థయాజ్ఞైః కేసైః పారితకపిశేం నీపం ద్విప్రైః చ, అనుకర్షం ఆనిర్భూతప్రథమముకుళాః కందళాః జగ్ధ్యా చ, అరణ్యేషు అధిక సురభిం ఉర్వాశ్చః గంధం ఆఘ్రూయ చ, జలలవమునస్తే మార్గం నూనయమ్మృచ్చి=పారంగములు, ఏకశోద్ధతము లయిన కింజల్కములచేతను హరితము, కపిశమునగు నీపమును చూచియు, అటు పములకుండు ప్రథమోత్పన్నముకుళములగు కేలయనఁబులను తినియు, అరణ్యముల యందు హెచ్చుగా ప్రూణాదిర్వణములను భూమియొక్క గంధము వాఘ్రూణించియు జలలవములను విడుచునీ దారిని నూనింపఁగలవు." ఇది కాళిదాసుగారి రచన

యు దానియర్థమును. వీరికి వీరు వ్రాసిన పద్యమిది. "సరవిజా నీహాదివిమృదారిఁ బలుపుక; సామెల్వఁ గింజల్కముల్, హరితంబుక గపిశంబు నా కడివి వత్వా పత్తి నీక్షించి, కచ్చరహమ్మల్ తొలిమొగ్గకేలయనఁ బుల్ చక్కంగ భక్షించి, కాన రహింపక భువితాని మూరుకొని యానందించు పారంగముల్." "సా మెల్వక" ఇది సమాసమా? కానియో "సాము"లోని మువర్ణమునకు లోప మెట్లు? వృత్తియందే సాములోని "ము"లోపించున. "సామేమ—సాబాలు" ఇత్యాదులు ప్రయోగములు, మూలములో "మాని భక్షించి" అని మాత్రమే యుండఁగా వీరు "అత్యాపత్తి నీక్షించి చక్కంగ భక్షించి" అన్నారు. మూలములోని "అధికసురభి"ని వీరు పూర్తిగానే వదిలి దానికి బదులుగా "రహింపక" చేర్చివారు. "అనందించు" మూలములో లేనేలేదు. సముచ్చయార్థకములయిన చకారములను వీరు పాటించిన లేదు.

౨౨ వ పద్యము— "అంభోబిందు గ్రహణ చతురాక చాతకాక పీతమాదాః=జలబిందువులను గ్రహించుటకుండు జతురములయిన చాతకములను చూచుచున్న వారై" అను దీనికి వీరు "విసుమానముగా జలబిందువుల్ గ్రహింపన్న తి గల్గచాతకసమాజముఁ గాంచుచుక" అని తెనిగించి యున్నారు. ఇందు "విసుమానముగా" అను నది మూలమునకుఁ గానిది. "గ్రహణచతురములైన చాతకములను" గ్రహింప న్నతి గల్గచాతకసమాజము" చతుర శబ్దమునకు నెఱి పరియైడిదిగాదు. కాక, తెలుగు చదువరు లేమని యర్థముచేసి కొందురో? "త్రేణీభూతములైన బలకలను పరిగణనచేతను నిర్దేశించుచున్నవారై" "త్రేణీ గట్టియాసన్నము లౌబలకలను జక్కగఁ నెమ్మచుక" ఇందు "అసన్నములు—చక్కంగ" మూలానుక్రమలే.

౨౩ వ పద్యము— "నీవు సమీపించినవాడ నగుచుండగా, దత్తార్థ దేశము, ముకుళాగ్రములందు వికపితములయిన మొగిలిపూవుల చేతను పొందుపర్ణములయిన యంపనవావరగములుగలవియు, కాకాదిగ్రామ్యపత్యులకు లాయనిర్మాణములచేత సంకల్పములయిన గ్రామరక్షా

వృక్షములు గలదియు, పండినపండ్లచే నల్లనైన నేరేటి
వనములచేతను రహస్యమైనదియు, కొన్నియేదినములు నిలి
సిందు నంచలు గలదియుఁ గాఁగలదు." ఇది మూలశ్లోక
మునర్థము. దీనికి వీరి తెలుఁగఁ: "ఆరవిరిగేదగుత్ వెలయు
నచ్చువుఁడెల్పుగుఁ కోటకట్టువత్; కరటతెరుత్ కలాయ
ములఁ గట్టుటఁ గందగు రచ్చచెట్టులఁ; పరిగత మైన
పండుగమి నల్పున నేరటితోఁపులుక; మనోహరమగుఁ
గొన్ని నాల్గిడియునంచలు; నీవు దశార్ణ మేఁగఁగా." అనునది. దీని కిట్లర్థము చెప్పవచ్చును "నీవు దశార్ణ
మేఁగఁగా, తోటకట్టునలు=తోటకంచెలు, ఆరవిరిగే
దగుత్ = మొగ్గ మొగలులు, వెలయక = బిప్పఁగా, లేక
ప్రకాశింపఁగా, అచ్చువుఁడెల్పు=స్వచ్ఛమైన శుక్లవర్ణము,
అనుక=అగును, కరట తెరుత్ = కాక సమాహము
లు, కలాయములక = గూండ్లను, కట్టుటక = కట్టుటచే
తను, క్రందు=అలికిడి, లేక, పండడి, అను= అయిన,
రచ్చచెట్టులక = రథాశ్రయశ్రుములును, పరిగతము = పండి
నది, విసి, పండుగమి = పండుపిండు చేతను, నల్పు
అను నేరేటి, తోఁపులుక = తోటలును, కొన్ని,
నాల్గ్ = 3వములు; విడియు నంచలు=పోవుచు నొకచో
బసచేసిన హంసలును, మనోహరము=చక్కనిది, అనుక.
ఇట్లుగదా చెప్పవలయును. వీరి పద్యమునకు దండాన్వ
యము చెప్పవలయుచో—("మేఘుఁడా!) నీవు దశా
ర్ణము వెళ్ళఁగా, తోటకంచెలు, మొగ్గ మొగలులు బిప్పఁ
గా లేక ప్రకాశింపగా, స్వచ్ఛమైన శుక్లవర్ణము అగును.
కాక సమాహములు గూండ్లను కట్టుటచేతను అలికిడి లేక
పండడి అయిన రథాశ్రయశ్రుములమ్ము, పండినదియైన
పండుపిండుచేతను నల్పు అయిన నేరటితోటలుమ్ము,
కొన్నిదినములు పోవుచు నొకచో బసచేసిన హంస
లుమ్ము చక్కనిది అగును. కాలిదాసశ్లోకార్థము, వీరి
పద్యము, దానియర్థము, దండాన్వయము వానిద్దిన
నిఘంటువునుబట్టి వ్రాసియున్నాను. కడపవిషయములు
చదువరులే గ్రహించుకొందు రని యాభారము వారికి
వలయున్నాను. "కొన్ని నాల్గు + విడియు" వీ రీపద
మునకు ఉకారలోపముచేసి "నాల్గిడియు" అని
ప్రయోగించినారు. కాని నాలవ్యాకరణములోని ప్రక్రీర్ణ

పరిచ్ఛేదమున ౧౬ వ మాత్రము "పదాంతంబులయి
యసంయుక్తంబులైన నులు రులయ్యెత్వంబునకు
లోపంబు బహుళంబుగ నను" దీని ప్రకారమునఁజూడఁగా
ఉత్పల్లోపము రాదు. "నాల్గు" అని సంయుక్తము
గదా! నేదగి యనఁగా, పునినిపూవులుగల మొగిలి
గదా; దీనిచేతను అచ్చువుఁడెల్పెల్లగును? పాండుశబ్దము
నకుఁ బసపు తెలుపునర్థ మని యర్థము చెప్పఁబడియున్నది.

౨౫ వ పద్యము—"దిక్కులయందుఁ బ్రసిద్ధ
మయిన విడిశి యనుపేరుగల యాదశార్ణ దేశపు రాజధా
నినిగూర్చి పోయి యపుడే విలాసితకుఁ బూర్ణమయిన
ఫలము నీచేతను పొందఁబడఁగలదు" ఇది మూలము
నర్థము. దీనికి వీరు "అవిరళశక్తి నిద్రెసల నొ విడిశాఖ్య
ను రాజధానినికొ, దవులుచు నొందు పూర్ణఫలితంబు
విలాసితకు" అని తెలిగించియున్నారు. మూలమునం
దలి తస్యబ్దమునర్థమును వీరు గ్రహించుచే నీరాజధాని
దేని దని చెప్పటకే పోయి అని భూతకాలము ప్రయో
గింపఁబడియుండఁగా "దివులుచుక" అని వర్తమానకాల
మును ప్రయోగించియున్నారు. ఇచ్చటనే కాదు వీరు
భూతమునకు వర్తమానము తెలుగుగనే ప్రయోగించినారు.
నీచేతను ఫలము పొందఁబడఁగలదు—అనఁగా నీవు ఫల
మును పొందవపు అనుదానికి వీరు ఫలమును పొందుము
అన్నారు. "సభ్రాభంగం ముఖమివి" అనుదానికి "అధ
రంజను భ్రూకటియుక్తముక బలక" అన్నారు.
అధర మెప్పు డయినను భ్రూకటియుక్త మగునా?
వ్యాఖ్యానములో "ముఖమివి=అధర మివేత్యర్థః" అని
యున్నది. అయధరపదమునే వీరు గ్రహించుటచే నాడే
పార్థమైనది. "ప్రసితకుభంగం" దీనికి 'ప్రసితవైపుడేమి'
అనునది సరియైనది గాదు. ఇంకను విమర్శింపబూనినచో
నిం దెంతేని గలదు.

౨౬ వ పద్యము—"ప్రాశస్త్యములగు కదంబ
ములకే" దీనికి వీరు "నీపక్కుటాంచక్రుమంబు"
అన్నారు. "నాగరుల యాద్రాముము లయిన యావనము
లను" ఇది మూలార్థము. దీనికి వీరు "నాగశోద్యద్యయః;
ప్రాభాగ్యము" అని తెలిగించినారు. "అవిడిశి దగ్గఱ
విక్రాంతి కొఱకు నీవైర్గిరియందు విసింపుము" దీనికి

విశ్రమించి యట వానికేలు వీరైరిన్" అన్నారు.
 "వానికేలు" మని కాలిదాసుగా రనవేలేడు.

౩౦ వ పద్యము—“చెక్కుల చెమ్మలను తుడుచుటచే వైన పీడచేతను క్లాంతములయిన కర్ణోత్పలములు గల పుష్పలావీ ముఖములకు చాచుదానములన న్నగు పరివితుడవై పొమ్ము” అను దీనికిని “పొమ్ము వీరదావల్ బాలకపోలపుణ్ణ తెనుటఁ బాపుట వాడిన పుష్పలావికాబాల ముఖానికిఁ జలద, చాచు నొసంగి న్నజాను రక్తిమై” అని తెనిగించివారు. ఇది యేటి తెనిగించాకద! కలఁజేలు వాడినట్లు కాలిదాసుగారనఁగా, ముఖములు వాడినట్లు వీరవ్వారు. ఇదియు నొక మెఱుంగోయేమో!

౩౧ వ పద్యము—“తరంగచలనముచేతను ముఖరములయిన పక్షులవరుసయే కాంచీగుణముగఁ గలది” దీనిని తెలిగించిన విధ విట్లున్నది:

“కలితోర్మిప్రసరిత్యజ ప్రకరమే కాంచీగుణంబై తగ్గణ”
 “స్థలితభగముగ సర్పించినదియు, దర్శితవర్తనాభియు, అగు దీని తెలుగు “స్థలితాంబుధగప్రవృత్తిమది వాగ్గణవాళి కన్పడునా” అనునది. ఎంత సరసముగఁ దల్లింపఁ బడినదో చిత్తగింపుఁడు.

౩౨ వ పద్యము—“ఇచటఁ బ్రద్యోతుని ప్రియదుహితను వత్సరాజు పొరించెను” “వనఁ బ్రద్యోతను నన్దుఁగూఁ తుఁగొని యిచ్చుక వత్సరా జియ్యెడక” ఇది మూలమునకు సరికాదు. “ఇచట నాప్రద్యోతరాజుజేయను బంగారపు తాటిచెట్లవన ముండెడిది” “కనకంబావిని తాళపును ననముకొ గ్రానక గదా యిచ్చుటక” అతిని దనఁగా వత్సరాజుదా? లేక ప్రద్యోతునిదా? వీరి రచన వత్సరాజు దనియే చెప్పుచున్నది. “ఇచట నలగిరి—(అనఁగా ప్రద్యోతుని కిందఁ దిచ్చిన దోమఁగు) మదము నలన స్తంభమును పెల్లగించి యెగిరి భ్రమణము చేసినది” “పనికొ గంబముఁ లీకి యానలగిరి ప్రాంతద్విపంబిక్కడక” పనికొ=ఆగ్రహించెను—అని నిభంబు. ఆనలగిరి=నలగిరి? ప్రాంతద్విప మేమిట? మూలము వర్ణ మెట్లున్నది—వీరితెనుఁ గెట్టున్నది? మూలస్థ కిలార్కమును పేరు గైకొనవే లేదు. “ఇట్టివైన కథలచేతను, చెను

కఠిన్వబడినకథల నెఱిగిన బనము దేశాంతరముననుండి వచ్చిన బంధువులను వివోదింపఁజేయుచుండును “కనుమం చావతిబంధుకొటి కిడు నానందం బభిజ్ఞం డటక” నీవితో పద్యము సరి.

౩౩ వ పద్యము—“బంధుప్రీతి” యను మూలము నకు” బంధురతి పది గాదు. మఱియు “కేశపంస్కార ధూపము” అని కాలిదాసుగా రనఁగా “కేశధూపము” అని వీరవ్వారు.

౩౪ వ పద్యము—“తను ప్రభువైన నీలకంఠుని యొక్క మేడయొక్క కాంతివంటి కాంతిగలవాఁడె వను కారణమునఁ బ్రభులచేతను ఆదరముతోఁ జూడఁబడుచున్న వాడవై పావనయును, కలువలపుష్పాడియొక్క పరిమళము గలదియు, జలక్రిడాసక్త లయిన యువకుల స్నానప్రవృత్తులచేతను పరిమళము గలదియు నగు గంధవతీనది వాయువులచేతను కదల్చఁబడిన యుద్యానముగలదియు నగు శ్రీభువనగుండెను చందీశ్వరునిసావము మగూర్చి పొమ్ము” ఇది మూలము వర్ణము. దీనికి వీరి తెలిగించి పట్టున్నది “ప్రమథులు భర్తకంతపుప్రభృక కలఁపించుట నిన్ను వాదరం, బమరఁ గనక, ద్రిలోకపతి యుండిక వాగుని పూర్వధామ మేగు; ముపసనిక గదల్చు నట, గ్రొందోవ పుష్పైకి వల్పు వారికేలిమకులస్నానపుక విలపు లిట్టులు గంధవతీసమీరముల్” మూలార్థమునకును తెనుఁగునేడకును గల భేదమును చదువరులే తెలిసికొని పఠింపింతురుగాక;

౩౫ వ పద్యము—“గ్లాగురీయమైవశూరియొక్క సాయంకాలపుఁ బూజించుచు భక్త్యా వాద్యమును గలుగఁజేయుచున్న వాడై కొంచెము గంభీరములయిన యులుములకుఁ బూర్ణ మయిన ప్రయోజనమును పొందఁగలవు” అని మూలార్థము. దీనికిఁ దెనుఁగు “కడు గ్లాగుఁగదా మహాదేవు నయ్యుండెంతట గదసంజప్రాజఁ బలహోహంబునుకొ నూర్చునుక బొందగల్గును మంద్రగల్గలకు సంత్రాల్లంపు సాఫల్యముక” అని యున్నది. భేదమేమేని యున్నచోఁ జరువరులే తెలిసికొందురు.

౩౬ వ పద్యము — “ఆ సంద్యాప్రాజ యందుఁ భాదవ్యాపములచేతను భవనిచేయుచున్న మెలమాల్గు గల

చారున్న విలాసము చేతను కంపింపఁచేయఁబడినవియు, కంకణమణికాంతిచేతను ఖచితములయిన (చామర)దండములు గలవియు నగు చామరములచేతను బడలికనుచెందిన హస్తములు గలవారును అగు వేళ్ళును నీలవన సఖత్వములయందు సుఖకరములు లేక సుఖహేతువులుఅయిన వర్ణము యొక్క మొదటివిందుకులను పొంది నీయందు మధుకర శ్రేణిదీర్ఘములయిన కటాక్షములను విడువఁగలరు" ఇట్లు మూలమునర్థమై యున్నది. దీనికి కీరు రచించినపద్య విట్లున్నది—“అవేళే మొలనూళ్లు మోగఁ బదవి న్నాసంబుచే, లీలమై వీరక రత్నపుకాంతి గ్రమ్ము పిడులక వింశామరతో చేరు లెంతే వాడక, గణికతో నఖత్వములక నీవానతోల్పొట్టు సౌఖ్యావేశం విడఁ బట్టు” నీకడకు దీర్ఘపాఁగభృంగావళిక” “మధుకర శ్రేణిదీర్ఘములయిన కటాక్షములను” అని కాలిదాసుగారనగా, వీరు “దీర్ఘపాఁగ భృంగావళిక” అన్నారు “రత్నపుకాంతిగ్రమ్ముపిడులక వింశామరతో చేయు” అన్వయక్రమమెట్లో నాకుఁ దోచలేదు.

రగ ౧ పద్యము—“అయ్యజ్ఞయినయందు రాతిరి ప్రియుని యింటికిఁ బోవుచున్న స్త్రీలకు, నూచిభేద్యములయిన చీకట్లచేతను అడ్డగింపనబడిన దృష్టిప్రసారము గలదైన రాజమార్గముందు, బుఁగారముయొక్క పెరియక గీతవంటి దీప్తిగలదైన మెఱపుచేతను దారిని చూపుము. వానచేతను, కలుములచేతను ధ్వనిచేయువాడవు కావము. వారు భీరువులు” ఇట్లు మూలము ననుసరించిన యగ్రము. దీనికి వీరిట్లు పద్యము రచియించియున్నారు. “రమణుని జేహసీమకట రాతిరి యేగఁడు చెల్యకొటికల్ప మొదవ నూచి భేద్యతిమిరప్రతిరుద్ధవిలోక రాజమార్గముగనికోల్ల సన్నికమకల్పతటిల్లతచేరిఁ బెల్పు; కల్పమునను గర్జలక విమతిరావము సల్పుకు; భీరువులే నుమా.” రెంటితో రతిమ్యమును పాశకులే తెలిసికొనదురుగాక!

రగ ౨ పద్యము—మూలమున “ప్రణయిభిః” అని యుండగా వీరు “కాముకు” లన్నారు. కావున “పదప్రయోజనిక” లోనిభావము వీరికి రాలేదు. మఱియు, “ఆతఁడును పద్మినియొక్క కమలవదనమున నుండి హిమాశ్రువును కేమింపఁజేయుటకై ప్రత్యేగ

తుండె నీవు కరకోధము చేసినవాడ వగుచుండఁగా, అధికవిద్యేషము గలవాఁ డగును” ఇట్లు మూలార్థము. దీనికి “అతఁడు పద్మినిక దమకలిఁ దీర్చి దా మరలి, తామరమోముహిమాశ్రుధారఁ బుట్టు; నిజకరాళి కడ్డ మగుచో నతఁ డొందు ననుందకోషము” అని వీరి తెనుఁగు. ఇందలి తనుకలిపదమున కర్థమేమో నాకుఁ చెలియలేదు. నాయొద్దకున్న “లక్ష్మీనారాయణీయ” మనునిఘంటువులో ఆపదము లేదు. “అనల్పార్థునూ యుండుఁ అధిక ద్వేషుఁడు” అని యర్థము వ్రాసియుండగా వీరు “అనుందకోషము” అని వ్రాసియున్నారు. మూలమున “సోఽపి” అని ఉండగా “అతఁడు, అతఁడు” రెండుమార్లున్నా రెండుకు?

రగ ౩ పద్యము—“గంభీరయశస్తి నదియొక్క, చిత్తమువలెఁ బ్రసన్నమయిన నీటను, స్వభావముచేతనే సుందరమయిన నీప్రతిబింబ కిరీతమేనియుఁ బ్రవేశము నందగలరు... ఇది మూలార్థము. దీనికి చిత్తంబుక జలమక బ్రసన్నమగుమక జెల్వొందు గంభీరలో హస్తక నీసహజప్రకృప్తమగు ఛాయాయాపమేక;” అని వీరి తెలుగు. ఏమి తెనుఁగో? ఏమో? ధ్వనితమగు నర్థముకూడ మూలముతోఁ జేర్చినారుగా! “ప్రకృతిసుధగము.” దీనికి “సహజప్రకృప్తము” సరియైనది కాదు. “దుర్వృత్తిక” దీనికి మూలము లేదు.

రగ ౪ పద్యము—“హరించియు” యు ఎందు లకో? “జ్ఞాతాస్వారుఁ డెవఁడు వివృతిజఘనను విడుచుటకు సమర్థుఁ డగును?” ఇది మూలార్థము. దీనికి “ఏరస వేది వలంతి యాను గన్నట్లుగ నీలవేణిజఘనంబు, రయంబునఁ బాసి పోఁగఁక” అని వీరు తెనిగించినారు గదా! ఇది సరియైన రచనయే యగునా అని సందేహము.

రగ ౫ పద్యము—“నియతివసతిం స్కందమే నిత్యసన్నిహితుఁడైన కుమారస్వామిని” అను దీనికి “కాపుండ కందుక కాపుండు కందువని కాఁబోలును! అగుఁ గాక! అయినను నియతివసతికి; కాపుండు సరి కానే కాదు. మఱియు, స్వర్ణదిగాని స్వర్నది గాదు. (“స్వర్ణ దీనురదీర్చి కా” అమరము.) “ఆకుమారుఁడు, ఇంద్రునిది

యను నేనలయొక్క రక్షణకొరకు పాలపండ్రధారితేతను వహింపుమును నుంపఁబడినదియు నూర్వని మించి నదియు నగు లేజముగదా!" అనుమూలాధ్యక్షునకు "ప్రభు వించెకొ గద, పావ్యభుజ్యులునునకా బా లేంబుభృత్యం భృతుం డిభయాపాది మహేంద్రునేన, కతఁ డత్యాదిత్య లేజండు నై" అనెడి వీరితెనుఁగురచనము పరియైనది గా నని స్పష్టపడుచునే యున్నది.

౪౨ వ పద్యము—“పుత్రిప్రేక్షా=పుత్రిప్న హముచేతను” అని మూలమై యుండఁగా, వీరు “పుత్రి రతిక” అన్నారే! శినివా! ఎక్కడనైనను తిల్లికిఁ గొడుకునందు రతి యుండువా? పద్యము రచించున్నా మన్న పంబు మే కాని యాచిత్యము యాచుకొన ఎక్కడ లేదా? ప్రేమ వేణు, రతి వేణు, అని మాత్ర మెఱుఁ గరా? ఏల యిట్లు ప్రయోగించినా? వారియభిప్రాయ వాక్కడ నెట్టిదో? పరబుద్ధి యప్రత్యక్షము గదా? ఏమ యినను వెనుకటి “బంధురతి” ఈ “పుత్రిరతి” రెండు ముగూడ ననుచితప్రయోగములే అనివాచకము.

౪౩ వ పద్యము—“వీణిభిః=వీణలు గలవా రగు, సిద్ధిద్యం దైవః=సిద్ధిమిధునములచేతను” అను దీనికి “వైణికిసిద్ధిదంపతుల్” అని వీరితెను. కాని కాళిదాసుగారు వీణలు గలవా రని యర్థ మిచ్చు“వీణిభిః” అను పదమును ప్రయోగించినారు. వీణో “వైణిక” అన్నారు. వీణలు దగ్గఱ లేకున్నను వైణికులు గావచ్చును. కనుక నీది పరి యైన తెలుగు గారు. మఱియు, “మరభిరనయాల భ వామ్” అను పదమునకు “మరభిభవేష్టిజరణు” పరియై నది గారు.

౪౪ వ పద్యములో—“క్షత్రిప్రభువహినుమ= రాజాలయార్థమునకు నూచకమైన” అనుపదమునకు “క్ష త్రిమసమిత్రై కువ్య విక్రౌఞి” అని వీరి తెలుగు. మూల మును మించిపోయినది. “అర్జునుడు నికిరచాణ సహస్ర ములచేతను రాజాలముఖములను, ధారాపాతములచేతను కలలములను నీవువలె నభిముఖముగా వర్షించివాడు” ఇదిమూలాధ్యము. దీనికి “ధారావృష్టిక నినుఁబోలి, గాం డివి మహారాజవ్య క్రాత్రిజముల్ తా వాలంపజవాన ముం చెకా” అనునది వీరి తెలుగు. ఇందు మేఘుండు కమలముల

కభిముఖము గ ధారాపాతములచే వర్షించివాఁ డన్నది వచ్చునా? మూలములో ముఖములు వేణుగాను, కమల ములు వేణుగాను చెప్పఁబడినవి గాని, వీరు అది యంత యు సమాసము చేసివేసినారు. పొడయినది.

౪౫ వ పద్యము—“సమరనిముఖుడైన లాంగలి” అనుదానికి “కయ్యుచుచోఁ బెడవూ మిడినట్టివీరి” యనునది పరియైనదిగాను. “అభిభుతరసాః=అభిష్టసా దను” దీనికి “అభిష్టరుచ్యను” పరిగాను. సరస్వతికి భిష్ట విశేషమువలన నేమేనియుఁ బ్రయోజన మున్నదా?

౪౬ వ పద్యము—“అశురుక్షేత్రముననుడి కన ఖులపర్య తసమాపమందు తెలరాజావత్తిర్యయు, సగరుని కొడుకుల స్వర్ణసోపానపంక్తియు నగు బాహ్మవినిరూర్పు పొమ్ము” ఇది మూలాధ్యము. దీనికి “కనఖుల మేఱి, పాంఠిక గవగా నగు వాగిరివాయకావత్తిర్య నవఖు జహ్నుకన్య, సగరప్రభుపుత్రిలు నాక మెక్కు సోపన ములపంక్తి” అని వీరి తెనుగు. రెండును సరిగఁ జూచిన వాఁకి భేదము తెలియకపోయి, ఇది శ్లోకపూర్వాధ్యము. ఇంక నుత్తరాధ్యము—“ఏ బాహ్మవి గేరియొక్క ముఖ మునందలి ధూభంగకరగామును మరుగులచేతను నవ్వివలె (శిరోమాణిక్యభూతుడైన) చంద్రునియందు లగ్నములైన యల్లునెడి హస్తములు గలది యుచును కంఠుకేళి ప్రహ గమును చేసినదో” అనునది. “ఘేములఁ జార్యతి ధూ కటి గేరినీయుతీఅన, కళి నూర్మికల్ తగుల రుద్రుని జూటముఁ బట్టుకొనక చెలికా” అని వీరి తెనుగు.

౪౭ వ పద్యము—“ప్రవాహాయనందు సంక్రమిం చుచున్న నీ ప్రతిదింబముచేతను” అనుదానికి ప్రవాహ ములోఁ జొరు నీరుచాయచేకా” అని తెలియించినారు గాని“చొచ్చు”ధాతువునకు“చొరు” సప్త వాదేశమునకు గమించినవారుగాను, కనుక నే“చొచ్చు”నకు “చొరు” అన్నారు. “నూ. అగు వచ్చు చొచ్చు చూచుకు ముక్తు పరం బగునపుడు కా రా చొరు చూడు లను.” బాలవాక్య కరణము-క్రియాపరిచ్ఛేదము.

౪౮లో—“క్షేత్రములసంపదలాపన్నులయ్యారీరి నివారించుటయే ప్రయోజనముగఁ గలవిగదా!” దీని

తెనుగు “ఉదాత్తులసంపద లాత్తరక్షకే” అనునది. కలిదాసుగా రన్ని యక్షురాలతోఁ జెప్పినదానిని మీరు చాలఁ గాలఁదియక్షరములతోనే చెప్పఁగలిగినారు. సంస్కృతము సంస్కృతమే; తెనుగు తెనుఁగే!

౫౮ వ పదములో — “నిష్ఠ” ములయిన పనుల యందుఁ బ్రయత్నించువా రెవరు తిరస్కారపదము కాకుండురు?” అనుదానిని “ఎంతవారయ్యెను : పులింపుఁజను లంట తిరస్కృతి నంద నుండురే.” అనునది లెలుగు. ఎంతవారనుచి మూలము గాదు. ఎవరనుచియో. ఇది వాక్యాలపైపైని గావించిన విమర్శనము. ఎట్లో యింతవలకుఁ బూర్వమేఘమును ముగింపఁగల్గితిని. ఇత నుత్తరమేఘము నాగామిసంచికలోఁ బూర్తిగ విమర్శించి కృతార్థుఁడ నగుటకై భారతి యనుగ్రహించును గాక!

పు. సూ. నా.

మూన్ బీమ్స్

(Moon-Beams.)

క్రానునైజ. 3౨ పుటలు.

గ్రంథకర్త: వి. యాక్. భూషణ్ గారు.

ప్రకాశకుఁ: ది యూత్ ఆఫ్ ఏషియా సొసైటీ (The Youth of Asia Society), మచిలీ పట్టణము.

ఇది అంగ్ల ఖండకావ్యముల సంపుటము. చిత్రకు దితో, స్వాభావికమును, మనోజ్ఞమును భావనతో, హంజలమును శైలిలో శ్రీధూమణ్ గారు ఈ చిన్ని కావ్యములు రచించినారు. గ్రాటిట్యూడ్ (Gratitude), వాయిసెస్ (Voices), టు ఎ జాస్మిన్ (To a Jasmine) మున్నగు కావ్యములు మీరి భావసంస్కృతికి, రచనాలాభివ్యక్తి మునకు, వికలాభిరుచికి నిదర్శనములు. రసానుభూతికి తానెలమగు వ్యాసయశోవ్రమునుండి ఆశీర్వాదము సమగ్రముగ వ్యసరింపజేయు యత్నము మీరింకను చేయవలెను. కఠినపద ప్రయోగాభిలాషమును తమకు సహజమగు సోమమార్గ ప్రయత్నము ఇంకను లోబలుచుకొనుట మెఱుగు.

కొం. జ.

కమలావాచకములు-విదవతరగతి

ఈవాచకమునుగూర్చి చెప్పవలయునన్న వాచక మంత చెప్పవలసియుండును. ఇంతకు మున్ను భారతి యందు ప్రకటితములయిన ౨, 3, ౪ తరగతుల వాచకముల విమర్శనములే యీ కమలావాచకముల యోగ్యతను, ప్రయోజనమును ఆంధ్రలోకమునకు తెలియజేసినవి. వానిని తిరువాతిది వాని! ‘అన్న’ యేకావ దీనినిగూర్చి వివరింప బనిలేదు. తమతమ బాలబాలికల విద్యాభివృద్ధి నాకాంక్షించు వాంఛమహాశయు లిట్టి వాచకముల ప్రచారము నరికట్టు ప్రయత్నమునకు బూనుట విధి. పాశ్య గ్రంథనిర్ణయ సంఘమువారును బాలబాలికల విద్యాభివృద్ధివిషయమున గల తమబాధ్యతను చక్కగా గుర్తించి ఉచితము లగువానినే పాశ్యగ్రంథములుగా నిర్ణయింపవలెను. లేకున్న సంఘమువలని ప్రయోజనము క్రమముగా కూన్యమగుటయే కాక తిత్సంఘ నిర్వహణమునకును వ్యయమును వృద్ధిమగను. గ్రంథరచయితలను తమకు గల సామర్థ్యమును తెలిసికొనక అవకతవకగా గ్రంథములను-పిల్లలకొఱకయిన వానిని-రచియింపకుండుట భాష్యము.

—భారతి.

గ్రంథస్వీకారము

(౧) పాండురంగ భక్తవిజయము

రాయలు నైజ. ౮౩౨ పుటలు. వెల ౬ రు.

గ్రంథకర్త: కోయిల్ ధనాల దేవరాజు దాసులవారు.

(౨) శ్రీ త్యాగా రాజస్వామి కీర్తనలు

క్రానునైజ. ౫౨౨ పుటలు. వెల ౪ రు. పరిశోధనకర్త: విద్యావ్ క. వి. శ్రీనివాసయ్యంగారు.

(౩) సంగీత సుధాంబుధి

క్రానునైజ. ౪౬౧ పుటలు. వెల ౩ రు.

(ర) శ్రీత్యాగరాజ హృదయము

1. క్రానుపైజా. సంపు ౧. ౫౩౫ పు. వెల ౪ రు.
2. " ౨. ౫౧౨ " "
3. " ౩. ౫౫౩ " "

గ్రంథకర్త: విద్వాన్ కె. వి. శ్రీనివా

సలయ్యంగారు.

పై గ్రంథములకు ప్రకాశకులు: యస్. ఆర్. ఆండ్ కంపెనీ, 11/288, ఎస్. ప్ల. రోడ్డు, మద్రాసు.

(౧) వీరపూజ

ప్రథమభాగము: భారతకౌరవము. క్రానుపైజా. ౧౮౯ పుటలు. వెల ౧ రు.

(౨) శృంగానవాటిక

సవల. క్రానుపైజా. ౨౧౦ పుటలు. వె. ౧ రు.

(౩) వారకాంత

వాటకము. క్రానుపైజా. ౯౬ పుటలు. వెల ౮ అ. పై మూటికి

గ్రంథకర్త: పండిత శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు,

కలాభిరర్థనీ పరిమత్తు, రాజమహేంద్రవరము.

ఆంధ్రవచన శ్రీకల్కిమహా పురాణము

క్రానుపైజా. ౧౩౫ పుటలు. వెల రు. ౧-౪-౦.

గ్రంథకర్త: కే. విజయ రాఘవయ్యంగారు, మేనేజరు, మ్యూనిసిపలు ఆఫీసు, తాడిపత్రి.

బాలకృష్ణ వాచకపుస్తకములు:

మొదటి వాచకము

క్రానుపైజా. ౫౪ పుటలు. వెల ౩ అ.

గ్రంథకర్త: దువ్వూరి బాలకృష్ణమూర్తిగారు.

ఆంధ్రప్రతికా కార్యాలయము, 7, తంబుకెట్టిబిగ్గి, మద్రాసు.

స్వప్నలబ్ధిద్వైతబోధ

క్రానుపైజా. మొదటిభాగము ౧౯౧ పు. రెండవ భాగము ౪౩ పుటలు. ఒక్క సంపుటముగా. ౫ అణా విల్లలు గ్రంథకర్తకు పంపిన ఉచితముగా ఒక్కొక్క ప్రతి పంపబడును.

గ్రంథకర్త: నిమిషకవి వెంకయ్యగారు, మోడేస్టు, రాజోలు తాలూకా, తూర్పుగోదావరి.

జన్మాంతరము

క్రానుపైజా. ౪౬ పుటలు. వెల ౩ అ.

శ్రీ అభేదానందస్వామి ప్రణీతము.

అనువాదికులు: తిత్వానందస్వామి, ప్రకాశకులు: కంచేపు నరసింహముగారు, శ్రీపవిత్రగ్రంథమాల మేనేజరు, క్రాపాపాస్ట్రు, కొల్లూరు మార్గము, నంటూరు జిల్లా.

అనందాబాయి

చరిత్రాత్మకమను వచనరూపకము. డెమ్మిపైజా. ౧౩౬ పుటలు. వెల ౧౨ అ.

గ్రంథకర్త: పద్మ సూర్యనారాయణగారు, బోర్డు హైస్కూలు ఉపాధ్యాయులు, పాలకొండ, వికాఖపట్టణం జిల్లా.

మారుతి విజయము

అయ్యదంకముల వాటకము. డెమ్మిపైజా. ౮౦ పుటలు. వెల ౧ రు.

గ్రంథకర్త: జీలపాటూరు సుబ్బరావు గారు.

ప్రకాశకులు: రోబాల సుబ్బరావుగారు, 67, తులసింగ పెరుమాళ్ రోడ్, వెలూరి, తిరువళ్ళేటి, మద్రాసు.

శ్రీరామపాదుకా పాలనము

వాటకము. డెమ్మిపైజా. ౧౦౮ పుటలు. వెల ౧ రు.

గ్రంథకర్త: గుండు లక్ష్మణ శాస్త్రిగారు, వేగం, కాకినాడ తాలూకా, తూర్పు గోదావరి.

ప్రేమ

కౌనువైజా. ౬౩ పుటలు, వెల ౮ అ.

గ్రంథకర్త: అశ్వినీకుమారదత్తుగారు.

అనువాదకుడు: వెంకటేశ్వర శాస్త్రిరామయ్యచౌదరి
గారు, శ్రీభాషా సంకీర్ణసంఘము, ఆంధ్రప్రదేశ్, తేనాలి తాలూకా.

శ్రీవేంకటపతిదేవ మహారాజు

కౌనువైజా. ౩౯ పుటలు, వెల ౧ రు.

గ్రంథకర్త: టి. శివశంకరంగారు,

పెనుగొండ.

ముప్పది యిద్దఱు మంత్రుల చరిత్రము

కౌనువైజా. ౧౨౦ పుటలు, వెల ౧౨ అ.

గ్రంథకర్త: కనుపర్తి మార్కండేయ
శర్మగారు,

స్వర్ణ ప్రకాశిని, బృందావనం, కీల్వాట్, మద్రాసు.

గ్రంథ విమర్శనా రత్నమాల

డెమ్మివైజా. ౧౭౨ పుటలు, వెల రు ౧-౪-౦.

గ్రంథకర్త: యేలూరి బుల్లి కొండల

రాయుడుగారు,

గవర్న మెంటు పేడపాడు, కాకినాడ తాలూకా, తూర్పు
గోదావరి.

ప్రబంధోపకథావళి

కౌనువైజా. ౮౮ పుటలు, వెల ౯ అ.

గ్రంథకర్త: చింతలపూడి శేషగిరిరావు

గారు,

సిద్ధార్థ హైస్కూలు, పొన్నూరు, గుంటూరుజిల్లా.

విఘ్నేశ్వర చరిత్రము

కౌనువైజా. ౮౮ పుటలు, వెల ౧౨ అ.

గ్రంథకర్త: గొబ్బూరు వెంకటానంద

రాఘవరావుగారు,

ప్రకాశకులు: ఆంధ్రావతి గ్రంథమాలా కార్యదర్శి, యలమంచిలి.

అంబరీష విజయము

డెమ్మివైజా. ౭౫ పుటలు, వెల ౧౨ అ.

గ్రంథకర్త: గుడిపూడి ఇందుమతిదేవి

గారు.

c/o గుడిపూడిరామారావుగారు, గాంధీనగరము, బెజవాడ.

నిసా

కౌను ౩౨ వైజా. ౩౨ పుటలు, వెల ౧ అ.

గ్రంథకర్త: కె. వెంకటరమణాచార్యులుగారు, తాడిపత్రి.

దశరథనందన శతకము

గ్రంథకర్త: పొత్తూరి రాఘవకవిగారు.

విశాఖపట్టణం శ్రీకారదాసుకుటు ముద్రాక్షరశాలలో
ముద్రితము.

జానకీపతి శతకము

గ్రంథకర్త: కొవ్వలి వెంకట రాజేశ్వర

రావుగారు,

c/o భారతీ ముద్రశాలయము, బరంపురం, గంజాం.

చెన్ను కేశవ శతకము

వెల ౩ అ.

గ్రంథకర్త: పంకాయలపాటి రామకో

టయగారు,

గొట్టిపాడు, ప్రత్తిపాడు పోస్టు, గుంటూరుజిల్లా.

సిద్ధాంత పత్రిక

‘శ్రీమచ్ఛంకర భగవత్పాదాచార్యులగారి పరంపరాగతమున నిర్ణయించునట్లే, శ్రీమచ్ఛంకరస్మిత్కళాశాస్త్రకాలంకార పాఠ్యభాములగు గుఱ్ఱం వెంకన్నకామ్యులగారిచే విరచితం లైన శ్రీ ముఖవ్యాఖ్యాగ్రంథ పతనకుగాను శ్రీమదేకాంబరేశ్వరాలయమున జేరిన, శ్రీ చెన్నపట్టణస్థితాశేష విద్యనృహాపథముందు అగ్రాసవాధిపత్యము వహించిన శ్రీమత్సరమహంప పరివ్రాజకాచార్యోభయవేదాంత ప్రవర్తక శ్రీవేదాంత రామానుజ జయ్యగార్లగారి సిద్ధాంత పత్రిక.’

గురురత్న మాలికా

(అంశము.)

శ్రీనర్యజ్ఞవల్తాశివ బ్రహ్మాండకృతము.
కామకోటిపీఠము, కంచి.

స్వరాజ్ కాన్స్టిట్యూషన్
(Swaraj Constitution)

క్రామపైజా. ౧౬ పుటలు. వెల ర ౪.

గ్రంథకర్త: కె. యస్. వెంకటరమణిగారు.

శ్వేతారణ్యాశ్రమము, మైసూరు, మద్రాసు.

‘రినేసెంట్ ఇండియా’ (Renascent India)

ఆను గ్రంథమునుండి పునర్ముద్రితము.

తామ్రశాసనములు

(అంశము.) కామకోటిపీఠ శ్రీ శంకరాచార్య
స్వామిలవారికి చెందినవి.

(Copper-Plate Inscriptions belonging
to the Sri Sankaracharya of the Kamakoti
Pitha)

రాయలపైజా. ౧౩౪ పుటలు.

గ్రంథకర్త: టి. ఎ. గోపీనాథరావు గారు,

‘మాపరిం పెండెంట్ ఆఫ్ ఆర్కియాలజీ’, తిరు
వాన్కూరు రాజ్యము.

ఉమాపరిణయ నాటకము

(సంస్కృతము.) డెమ్మిపైజా. ౮౮ పుటలు.

గ్రంథకర్త: గుండు రామస్వామిశాస్త్రి గారు.

౧౯౧౦లో ప్రకటితము. దొరకు చోటు:
గుండు లక్ష్మీనాథాస్త్రిగారు, వేళంగి, కాకినాడ తాలూ
కా, కూర్చుగోదావరి.

శంకరాచార్య ది గ్రేట్ అండ్ హిజ్

సక్సెస్సర్స్ ఇన్ కాంచి

(Sankaracharya the Great and His
Successors in Kanchi)

క్రామపైజా. ౧౦౬ పుటలు. వెల రు. ౧-౮-౦.

గ్రంథకర్త: యన్. వెంకటరామన్, యమ్.ఎ,

ప్రాఫెసర్ ఆఫ్ ఫిలాసఫీ, మహారాజావారి కళాశాల,
విజయనగరిము.

పారిజాతావహరణము

పండి తిమ్మవార్యకృతము. నాగపూడి కుమ్మ
స్వామయ్యగారు రచించిన పరిమళోల్లాసమును వాణి
భాగవముతో గూడినది.

డెమ్మిపైజా. ౪౦౦ పుటలు. వెల రు. ౪ ఆంధ్ర
పత్రికా కార్యాలయము, తంబుకెట్టిపేటి, చెన్నపురి.

పత్రికలు

ది జర్నల్ ఆఫ్ ది మ్యూజిక్ ఎకాడమీ
మద్రాసు

The journal of the Music Academy,
Madras

త్రైమాసిక పత్రిక

౧౮ సంపుటములను సంకేత, జనవరి, ౧౯౩౦,
మాతాకార్యాలయము చేరినది. క్రామపైజా. ఈసంచిక ౮౧
పుటలు. సంపాదకులు: టి. వి. ముచ్చారావుగారు, బి.
ఏ, బి. యచ్. ప్రకాశకులు: ది మ్యూజిక్ ఎకాడమీ,
౩౨౩, తంబుకెట్టి పేటి, జి. టి. మద్రాసు. వార్షిక
మూల్యము ర రు. విడిసంచిక వెల రు. ౧ ఆ. ర

ఆంధ్ర భారతకవితావిమర్శనము: (ఆంధ్రగ్రంథమాల ౧౨-వ గ్రంథము) క్రొను
ర.౨౦ పుటలు. వెల రు. ౨-౦-౦.

గ్రంథకర్త: కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారు, యం. ఏ.,

ప్రకాశకులు: ఆంధ్రగ్రంథమాల; ౭, తంబుకెట్టివీధి, చెన్నపురి.

ఈ గ్రంథమునందలి విమర్శింపబడిన ఈ క్రిందివిషయములే దీని ప్రశస్తిని వేనోళ్ల
చాటుచున్నవి.

ఆంధ్రవాఙ్మయము; ఆంధ్రమహాభారతము:

విమర్శనపద్ధతులు ఆంధ్రవాఙ్మయయుగములు ప్రాచీన దేశకాలపరిస్థితులు, చాళుక్యుల
కాలమున నాంధ్రభాషాస్థితి, అహదనకరశాసనములోని తెలుగుభాగము, చాళుక్య భీమరాజు
శాసనము, దీర్ఘాసిశాసనము, యుద్ధమల్లుని శాసనము, శిష్టభాష, జానుదెనుఁగు, భారతరచన-
ఫలదస్సామగ్రి, ప్రాచీన భాషాస్వరూపము-జన్యభాషలు.

మతస్థితి-వాఙ్మయము:

భారతరచన-ఆవతారికలు, నన్నయవైదికదృష్టికి నిదర్శనములు, నన్నయ తరువాతి
కాలస్థితి, ఆరణ్యపర్వశేషపూరణప్రశంస, ఆరణ్యపర్వశేషమునందలి తిక్కన యనుకరణములు,
తిక్కన భారతరచన, తిక్కన అద్వైతభావము, తిక్కన యవతారికలు, తిక్కన కవితా
వేశము.

తిక్కనార్యుని కళాప్రతిభలు:

విరాటపర్వకథ, అందలి వస్త్రైక్యము, సాంక్షపప్రవేశము, శమీపృథ్విముపై నాయుధ
నిక్షేపణము, బృహన్నల సారథిగాఁ గుదురుకొనుట, విరటునికొలుపు-భీముఁడు, కీచకవధ
ఘట్టము, కీచకవధానంతర విశేషములు.

భారతాంధ్రీకరణము—తిక్కన:

విరాటపర్వము—ప్రబంధలక్షణములు, మూలకథపై తిక్కనవేసిన యాంధ్రతాముద్ర,
తిక్కనార్యుని పద్యనలు, ప్రకృతివర్ణనలు, తిక్కన మనోవృత్తివివరణశక్తి, నాటకకళా చాతు-
ర్యము, తిక్కన శృంగారపద్యనలు, పాత్రపోషణీతులు, రసపోషణీతులు, నాటకరీతులు,
తిక్కనార్యుని భాషాశైలులు, పూర్వోత్తరసందర్భములకుఁ జక్కనిపొందిక కల్పించుట, ఉప-
మాలంకార ప్రయోగము, సందర్భానుకూలముగ భావమును స్ఫురింపఁజేయు పదరచన,
ఆంధ్రభాషా జాతీయప్రయోగ వైపుణ్యము, అర్థముమాచిన ఛాతువులు, పదజాలము, కారకవి-
శేషములు, ఉపసంహారము.

త్వ ర స దు డు.

ఆంధ్ర వాఙ్మయ సూచిక

(ముద్రితముద్రితగ్రంథముల పట్టికలు — ఆంధ్రగ్రంథమాలలో ౧౧-వ పుస్తకము)

ఈ పుస్తకమున ౧౯౨౭-వ సంవత్సరము చివరవరకు అచ్చయిన తెలుగుపుస్తకముల పట్టిక ఒకటి, ఆ పుస్తకములను వ్రాసినవారి పట్టిక ఒకటి, విషయమునుబట్టి విభాగించి ఆయా విభాగములక్రింద వచ్చిన పుస్తకములకుపట్టిక ఒకటి, ఇంకా కాకినాడ ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు లైబ్రరీలోను, తంజావూరు సరస్వతీ లైబ్రరీలోను, చెన్నపురమున ఓరియంటల్ లైబ్రరీలోను ఉండే వ్రాతపుస్తకములలో ఇప్పటికి అచ్చుకాకుండ ఉన్న తెలుగుపుస్తకముల పట్టికలును, ప్రత్యేకము అకారాదిగా ఉన్నవి. ఆంధ్రవాఙ్మయవిమర్శనరూపమయిన ప్రకాశకులపీఠిక ౧౦౮ పుటల పరిమితిగలది యీ పుస్తకమున ఉన్నది.

తెలుగుభాషలోపుట్టిన పుస్తకములను, వానిలో ఇప్పటికి అచ్చయినవానినీ, కానివానినీ తెలిసికొనుటకు ఈ సూచిక చాల ఉపయోగకరము.

భారతీయైజపుస్తకము, పుటలు ౬౨౦, మంచి కాగితములు, వెల మూడురూపాయలు మాత్రమే

అంచెక కొనువారిదే.

శతక మంజరి (భక్తిసంపుటము)

ఆంధ్రగ్రంథమాలలో మొదటి పుస్తకము

ప్రకాశకులు : కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు

ఈపుస్తకంలో వృషాధిపశతకము, సర్వేశ్వరశతకము, దేవకినందనశతకము, ఒటిమిట్ట రఘువీరశతకము, నారాయణశతకము, కాళహస్తీశ్వరశతకము, దాశరథిశతకము, రంగశాయి శతకము, రామతారకశతకము, రామచంద్రశతకము అనే పదిశతకాలు ఉన్నవి. ఒక్కొక్కశతకానికి దానిని విమర్శిస్తూ ప్రకాశకులు వ్రాసిన మందిరీతిక ఉంది. చాలా వ్రాతప్రతులతో సరిచూచి వాటిల్లోనుంచి తీసిన పాఠాంతరాలున్న ఎక్కింపబడినవి.

డిమ్మిపైజ ౨౫౯ పుటలు, మంచికాగితాలు, మేలు బైండు. వెల రు. ౧-౪-౦.

ఈ శతకాలు ఒక్కొక్కటిప్రత్యేకం దొరకును. ఒక్కొక్కదాని వెల రు. ౦-3-౦.

మేనేజరు : ఆంధ్రగ్రంథమాల,

6-7, తంబు శెట్టివీధి, జార్జిటవుణ్, చెన్నపురి.

సా భి ప్రాయ వి శే ష ము లు

ప్రపంచప్రవృత్తియందు కపటనాటకప్రదర్శనమునకు గల ప్రతిభ సత్యప్రదర్శనమునకు గలుగకున్నది. మమకారాహంకారములకు గలప్రతిష్ఠ సత్యమునకు గలుగకున్నది. స్వార్థమునకు గల యవలంబనము త్యాగమునకు గలుగకున్నది. భోగభాగ్యములకు గల సమాదరణము ధర్మమునకు గలుగకున్నది. ధర్మక్షేత్రమునందు విజయు నావహించిన విషాదయోగము మహానష్టాహమును గలుగజేయుచున్నది. ప్రజలకు, నాయకులకు, వ్యక్తులకు, జాతులకు ధర్మనిరీక్షణము సంకుచితమైన నిత్యమైన మానవధర్మము వికృతరూపమును దాల్చుచున్నది. కులధర్మము, జాతిధర్మము, స్త్రీధర్మము, పురుషధర్మము, వర్ణాశ్రమధర్మము, మతధర్మము, సంఘధర్మము, రాజ్యధర్మము మొదలగు ధర్మశాఖలు ప్రబలుచు నిత్యధర్మమును నావరించుచు ధర్మారాధనమును దుస్తరము చేయుచున్నవి. వ్యక్తులు, జాతులు భాగ్యభోగముల నుపార్జించుటకై ధర్మమును ధ్వంసము చేయుచున్నవి. ధర్మోపదేశములు పరుల కేర్పడుచున్నవి కాని, యుపదేశకుల కేర్పడుట లేదు. వ్యక్తులకును, కుటుంబములకును, జాతులకును స్వధర్మానుష్ఠానమునందు లక్ష్యము పోయినది; పరధర్మానుష్ఠానమునందు లక్ష్యము ప్రబలినది. చిన్నరాజ్యములందును, పెద్దరాజ్యములందును, స్వతంత్ర రాజ్యములందును,

దును, పరాధీనరాజ్యములందును పరధర్మానుష్ఠానము ప్రతిష్ఠను బడయుచున్నది. సాంఘిక వ్యవస్థలు, రాజ్యాంగములు, పరిశ్రమలు, వాణిజ్యము స్వప్రయోజనమునకును, పరపీడనమునకును వినియోగపడుచున్నవి. ప్రపంచావృతమైన ప్రళయావస్థయందు శాంతిస్థాపనము దుస్తరముగ నున్నది. నానాజాతినమితి, మహారాజ్యముల సమావేశములు స్వల్పప్రయోజనములకు వినియోగపడుచున్నను మహాప్రయోజనములకు నిరర్థకము లగుచున్నవి. యుద్ధనావలను నియమించుటకై లండనునగరమునందు సమావేశమైన వివిధరాజ్యముల సమావేశ మీ విషయమును సహస్రముఖములను బోధించుచున్నది.

* * * *

సంగ్రహవ్యయము

విరోపామహాసంగ్రహాసంతరము భావికాలమునందు సంగ్రామములు దుస్తరములని పండితులు నిర్ణయించిరి. పర్తమాసకాలమునందు సంగ్రామసన్నాహములకై మహారాజ్యములు చేయుచున్న వ్యయము ప్రజలను నాశనము చేయుచున్న విషమును ఫిలిపు స్నోడను గారు బట్టబయలు చేసిరి. ప్రపంచమునందు వివిధ రాజ్యములందును పరిశ్రమలు పాడుపడుచున్నవి. ఆయురారోగ్యములు క్షీణించుచున్నవి. ఆహారము దుర్లభ మగుచున్నది.

సంగ్రామసన్నాహ జ్వరము మాత్ర మభివృద్ధిని బొందుచున్నది. ఇంతవరకును మితిమీరి పెరుగుచున్న సైన్యవ్యయమునకును, నౌకాదళ వ్యయమునకును ఆకాశయానవ్యయము జతపడినది. గ్రేటుబ్రిటను గతసంవత్సరము నందు ఆకాశయానములకై 1,69,60,000 నవర నులను వ్యయము చేసినది. సంగ్రామసన్నాహములకై నిమిషమునకు 1,000 నవరనులను, సంవత్సరమునకు 52 కోట్ల నవరనులను గ్రేటు బ్రిటనువ్యయము చేయుచున్నది. ప్రపంచమంత యును 90 కోట్ల నవరనులను నౌకాదళము నకు వ్యయము చేయుచున్నది. నౌకాదళము లను నియమించుట కేర్పడిన సమావేశమునం దెవరికి వారు మినహాయింపును గోరుటయును, సమావేశము నిర్దేశమగుటయును జగద్విదిత మైన విషయము. చేసిన ఆర్భాటమున కిందు కైనను ఫలము గలుగలేదు. వాయువార్తలు, గంభీరోపన్యాసములు, ధర్మోపదేశములు, రాజ సందేశములు దర్శిద్రమనోరథములుగ సంతము నొందినవి. సామ్రాజ్యములు పరరాజ్యములను పీడించుచు బలియదలచినంతవరకును రాజ్యము లకును, ప్రపంచమునకును శాంతిసౌఖ్యములు దుర్లభములు. బ్రిటీషురాజ్యసీతి వివిధప్రాంతము లందును సంపూర్ణముగను మారవలసిన యవ సరమును గ్రేటుబ్రిటను స్థితిగతులును, సామ్రాజ్యాంతర్యాగముల స్థితిగతులును విశదము చేయుచున్నవి. 'కొపీనసంరక్షణార్థమయం పటా టోపి' అను నార్యోక్తిని గ్రేటుబ్రిటను స్వస్థ

లమునకువలెనే భరతవర్షమునకును సమ స్వయయము చేయుచున్నది.

* * *

భరతవర్షాధిపతి

సామ్రాజ్యశాసనసభయందును, రాష్ట్రీ యశాసన సభలయందును చర్చింపబడుచున్న కోశవ్యవస్థలు దేశము నావరించిన దుర్దశను విశదము చేయుచున్నవి. దేశాదాయము నందు 55 కోట్ల రూప్యములు సైన్యవ్యయము నకు వినియోగపడునపుడు దేశమునకు శుభ స్థితి దుర్లభము. ఆదాయమునకు మించిన వ్యయ మెప్పుడును సంప్రాప్తమగుటయును, క్రొత్తపన్నులు వేయుటయును సహజావస్థలు. విదేశవస్తుములు, చక్కెర, కెరోసినునూనె మీదను సుంకము వృద్ధిచేయుటకును, ఆదాయపు పన్నును వృద్ధిచేయుటకును సర్జార్జి షూప్టరుగారు నిర్ణయించిరి. ఈ నిర్ణయమువల నను 410 లక్షల రూప్యము లధికముగ రాగ లభు. సైన్యవ్యయమును తగ్గించుటయందు తెలిపిన సమాధానము యథార్థమైన సమా ధానము గాదు. బ్రిటీషువస్తుముల మీదను సుంకమును హెచ్చింపకుండుట బ్రిటీషు రాజ్య సీతి కనురూపముగ నున్నది. షూప్టరుగారు బ్రిటీషుప్రజల ప్రార్థనయని తెలుపుటకంటెను నిరంకుశప్రభుత్వపులాజ్ఞ యని తెలుపుట యు క్తముగ నుండుగలదు. కోశవ్యవస్థలందు గారడీ విద్యను చూపుటయందు కోశాంగమంతరి సమ ర్థుడు. శక్తిలేని సామ్రాజ్యసభ షూప్టరుగారి నిర్ణయముల నంగీకరించుట యవసరము. భార

తీయ కోశవ్యవస్థలు బ్రటిషు ప్రయోజనములకు వినియోగపడునటులు భారతీయుల ప్రయోజనములకు వినియోగపడుట లేదని ఘోషింపగారు ప్రకటించిన ఆర్థికపత్రము విశదము చేయుచున్నది. దార్శిద్ర్యము సనుభవించుచున్న ప్రజలు పన్నులను, వ్యయమును తగ్గించుటవలనను లాభమును పొందగలరు కాని పన్నులను, వ్యయమును హెచ్చించుటవలనను లాభమును పొందలేరు. కేంద్రప్రభుత్వము నందువలెనే రాష్ట్రప్రభుత్వమునందును కోశవ్యవస్థలు ప్రజాభ్యుదయమునకు నిరుపయోగముగ నున్నవి.

చెన్నరాష్ట్రదాయ మేటటును సభివృద్ధిని జెందుచున్నను ప్రజాభ్యుదయమున కవసరమైన పనులభివృద్ధిని జెందుటలేదు. రాష్ట్రదాయము 1928-29 వ సంవత్సరమునందు రూ. 18,08,13,360; 1929-30 నందు 18,75,88,000; 1930-31 నందు 18,47,24,800 మదింపు వేయబడినను హెచ్చుట సహజము. రాగల సంవత్సరమునందు వ్యయము 18,61,90,300; లోటు రూ. 14,65,500 మదింపు వేయబడినను ఆదాయము హెచ్చగుటయును, వ్యయము తగ్గుటయును సంభవము. నాలుగేండ్లయం దాదాయము ఘోషారు నాలుగు కోట్ల రూప్యములు పెరిగినది. ఆదాయము నందు భూమిపన్ను, మద్యము, స్టాంపులు వృద్ధిని జెందుచున్నవి. భూమిపన్ను ఇదివరకే హెచ్చుగా నున్నను ముందు హెచ్చించుట కవకాశము లండవని ఆర్థికసభ్యుడు పలవరిం

చుట విచిత్రముగ నున్నది. 1929-30 యందు మద్యాదాయము, 59,639 వేల రూప్యములు; లంచనాకన్న 43 లక్ష లధికముగ వచ్చినది. రాగల సంవత్సరమునందును సభికముగా గలదను సూచనలు గలవు. శాసనసభ మద్యపాలన నిషేధమును జేయవలయునని తీర్మానించినది. వ్యవహారమునందు మద్యపానమనుదినము వ్యాప్తిని గొంచుచున్నది. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమునకు 36 లక్షలును, మద్రాసు క్రైస్తవ కళాశాలకు కొన్ని లక్షలును మంజూరు చేయబడినవి. ప్రాథమిక విద్యావ్యాపనమునకు ద్రవ్యము లేకున్నది. జలాధారములను, మార్గములను, నీటి వసతులను సభివృద్ధిచేయుటకై యేర్పాటులు జరుగుట లేదు. సంస్కరణములవలనను ప్రజావికాసమునకు ప్రయోజనము గలుగక పోయినను, ఖర్చులు మాత్రము హెచ్చుచున్నవి. ప్రజాదాయము సభివృద్ధి చేయుటకు సాధనములను ప్రభుత్వ మవలంబించుట లేదు. వ్యవసాయము, గృహపరిశ్రమలు, చేతిపనులు వృద్ధి చేయుటకు ప్రభుత్వము శ్రద్ధవహించుట లేదు. సానారాష్ట్రములందును ఈ దురవస్థనే ఆదాయవ్యయ వ్యవహారపరిస్థితులు విశదము చేయుచున్నవి. ఈ దురవస్థ కేవలము భరతవర్షమునకే గాక ప్రపంచములోని యన్నిరాజ్యముల నావహించి మిక్కిలి సంతాపమును గలిగించుచున్న విధమును ప్రపంచపరిస్థితులు విశదము చేయుచున్నవి. భిన్న దేశములందు రాజ్యాంగసమన్వయ భిన్నరూపములను వెలయుచున్నను, ప్రజలను కృశింపజేయుచున్న

వ్యయభారసమస్యయే అన్ని రాజ్యములకును ప్రధానసమస్యగ నున్నది. భారతీయ స్వాతంత్ర్యసమస్యకును వ్యయభార సమస్యయే మూలకారణముగ నున్నది. గాంధీమహాత్ముడు సంస్కరింపగోరిన 14 విషయములును సీసమన్యకే సంబంధించినవి. లాహోరు కాంగ్రెసు నిర్ణయించిన స్వాతంత్ర్య తీర్మానమునకును వ్యయభారసమస్యయే కీలకముగ నున్నది.

లాహోరు కాంగ్రెస్, స్వాతంత్ర్యనిర్ణయము లాహోరునందు భరతవర్షము శాంతి మార్గమున పూర్ణస్వరాజ్యము సంపాదించవలయునని కాంగ్రెసు నిర్ణయించినది. ఆ నిర్ణయమున కనురూపముగ శాసనోల్లంఘన ప్రస్తానమును నిర్ణయించుటకు సబరత్తీ నత్యాగ్రహశ్రమమునందు ఫిబ్రవరి 14 తారీఖున కాంగ్రెసు కార్యనిర్వాహకవర్గము కూడినది. ఆసభకు వివిధప్రాంతములనుండియు నాయకులు వచ్చియుండిరి. కాంగ్రెసు కార్యనిర్వాహకవర్గము ఈక్రింది తీర్మానమును చేసినది:

“పూర్ణస్వరాజ్యమును బడయుటకు ఆహింసా ధర్మమునందు సంపూర్ణవిశ్వాసము గలవారే శాంతి సహిత శాసనోల్లంఘనమును ప్రారంభించురని కార్యనిర్వాహకసంఘమువారు నమ్ముచున్నారు. కాని, కాంగ్రెసు సంస్థనందు అట్టివారే గాక ప్రస్తుతస్థితిలో ఆహింస ననుసరించుట తాత్కాలికముగ లాభకరమని నమ్ము వారుగూడ కేరియున్నందున, గాంధీమహాత్ముని సూచనను ఈ సంఘమువారు ఆమోదించి, వారును, వారితో గలపి పాటుపడుచు ఆహింసను విధ్యుక్తధర్మమని విశ్వసించువారును శాంతిసహిత శాసనోల్లంఘనమును వారి

యిన్మము వచ్చినప్పుడు వారు చేయదలచిన విధమున వారు నిర్ణయించెడి పరిమితిలోపల నిర్వహించుటకు అధికార మిచ్చుచున్నారు. ఈ సందర్భము కొనసాగుచున్న సమయమున, కాంగ్రెసుసభ్యులందరును, తదితరులును సత్యాగ్రహవలంబులకు సర్వవిధముల తోడ్పడి, ఎట్టి కోపకారణముల మధ్య నయినను సంపూర్ణమగు దౌర్జన్యరాహిత్యమును ఆవలించి దాని కెట్టిభంగము కలుగకుండ కాపాడెద రని కార్యనిర్వాహక సంఘమువారు నమ్ముచున్నారు. సమష్టిశాసనోల్లంఘనము జరుగనిదల, నింత వరకు ప్రభుత్వముతో విచ్చిక సహకారము సలుపుచున్న వారు, అనగ న్యాయవాదులును, ప్రభుత్వము ద్వారా లాభము బొందుచున్న వారు, అనగ విద్యార్థులును సహకారమును మాని, దానివలన గలుగు లాభములను విడనాడి, స్వాతంత్ర్యమునకై జరుగు సందర్భమునందు పాల్గొనెద రని కార్యనిర్వాహక సంఘమువారు నమ్ముచున్నారు. వాయకులు అరెస్టుచేయబడి, కారాగృహమునందు బంధింపబడినపుడు వెనుకనుండి త్యాగబుద్ధియు, నేవాసక్తియు గలిగినవారు కాంగ్రెసు సంస్థను నిర్వహించుచు, కాంగ్రెసు ఉద్యమమును శక్తివంతమైన తేకుండ పొగించెదరని కార్యనిర్వాహక సంఘమువారు నమ్ముచున్నారు.”

ఈ తీర్మానము గాంధీమహాత్మునకును, వారియనుచరులకును శాసనోల్లంఘనప్రస్తానమును నడిపించుటకు సంపూర్ణాధికారము నొనగూచున్నది. గాంధీమహాత్ముడు శాసనోల్లంఘనప్రస్తానమును కాంగ్రెసుఆజ్ఞ ననుసరించి నడుపుచున్నను, స్వయముగ నడుపుచున్నటులును, కాంగ్రెసువశమున నడవనటులును పై తీర్మానము విశేషముచేయుచున్నది. గాంధీమహాత్ముడు చేయదలచిన శాసనోల్లంఘన ప్రస్తానవిషయమై రాజప్రతినిధికి మార్చి 2 న తెలి (శ్రీ)ముఖమును బంపినటులు వార్తలు తెలుపుచున్నవి. దీనిపర్యవసానము కాలము

విశదముచేయగలడు. అహమ్మదాబాదునందు మార్చి 20 వ తేదీయందు కూడనున్న అఖిల భారత కాంగ్రెసుసంఘము భావికార్యవిధానమును నిర్ణయింపనున్నది. గాంధీమహాత్ముడు శాసనోల్లంఘనము చేసి నిర్బంధింపబడనంతవరకును ఇతరులు శాసనోల్లంఘనమును జేయ కూడదని గాంధీమహాత్ముడు తెలిపియుండెను. మహాత్ముని నిర్బంధానంతర మన్ని రాష్ట్రముల వారును వారివారిసంస్కారానుసారము శాసనోల్లంఘనము చేయవచ్చునని, ఆప్రస్థానమును ఆపజనదనియును మహాత్ముడు తెలియజేసెను.

కాంగ్రెసునందు రెండుపక్షములు కలవు. ఒకపక్షము అహింసాధర్మమును పరమధర్మమని నమ్ముచున్నది. రెండవపక్షము అహింసాధర్మము వర్తమానకాలమునందు స్వరాజ్య సంపాదనకు సాధనముగా సంగీకరించుచున్నది. ఈ రెండుపక్షములవారును శాసనోల్లంఘన ప్రస్థానమును కాలక్రమమున నడుపవచ్చునని గాంధీమహాత్ముడు తెలిపియున్నాడు. దౌర్జన్యమునకు అవకాశములు నిరంకుశప్రభుత్వవిధానమునందే కలవు. ప్రజలందరును శాసనోల్లంఘన ప్రస్థానమును చేయుటకు పూనుకొనినపుడు దానివరిణామము నిర్ణయించుట దుస్థరము. సామాన్యముగ శాసనోల్లంఘనము చేయుటకు దేశము సిద్ధముగ లేదను నభిప్రాయము వెడలుచున్నది. కాని ఇది యుక్తమైన అభిప్రాయము కాదు. ప్రజాహృదయమునందు ఉత్సాహము, కార్యపరత్వము ప్రబలునపుడు వేనకువేలు నిరంకుశాధికారవర్గమును

ప్రతిఘటించుటకు బయలుదేరుట సహజము. గాంధీమహాత్ము డిట్టివిశ్వాసముతోడనే శాసనోల్లంఘనప్రస్థానమును ఉపక్రమించినటులు వారివ్యాసములు సంభాషణలు విశదముచేయుచున్నవి. ఆంధ్రమహాజనులందరును వారివిశ్వాసమును సఫలముచేయుదురను విశ్వాసము కలదు.

బెజవాడయందు ఫిబ్రవరి 23 వ తేదీయందుకూడిన ఆంధ్ర రాష్ట్రీయసభచేసిన యీ క్రింది తీర్మానమును గాంధీమహాత్ముని శాసనోల్లంఘన ప్రస్థానమునందు విశ్వాసమును వ్యక్తముచేయుచున్నది. ఆంధ్రమహాజనులు గాంధీమహాత్ముని విశ్వాసమును ఆంధ్రరాష్ట్ర కాంగ్రెసుసంఘ విశ్వాసమును పూర్ణస్వరాజ్యప్రస్థానమును సఫలముచేయుదురనినమ్ముచున్నాము.

(ఎ) అఖిలభారత కాంగ్రెసు కార్యనిర్వాహక వర్గమువారు ఈనెల 15 వ తేదీని శాసనోల్లంఘనమును గూర్చిగావించినతీర్మానము నీసభవారు హృదయపూర్వకముగా వామోదించుచు, రాజోవు సంరంభములో మహాత్ముగాంధీగారి వాయుకత్వమునందు తమకు గల సంపూర్ణ విశ్వాసమును ప్రకటించుచున్నారు.

(బి) కార్యనిర్వాహక సంఘమువారి తీర్మానమునములు జరుపుటకు చలసిన స్వచ్ఛంద సేవకులను, అహింసాప్రతిమను ధర్మవిశ్వాసముగా నమ్మినవారి వాయుకత్వము క్రింద పనిజేయుటకు శిష్యములను పోషించినవారిని, ఆంధ్రరాష్ట్రీయులొక్క ఆవశ్యకమునకు చాలినంతమందిని సమహృద్బుల నీసభవారు తీర్మానించుచున్నారు.

(సి) ఈ రాష్ట్రీయులలోని కాంగ్రెసు సభ్యులందరును శాసనోల్లంఘనోద్ద్యమమునందు జేరి శాసనోల్లంఘనవారు లయెడల సర్వవిధముల సంపూర్ణ సహకారాభిమానములను జూపుచు, ఎంతటి ఆగ్రహోద్రేకసందర్భములలోను

సంపూర్ణమైన అహింసావ్రతమునే చేపట్టియుండవలెనని యీ సభవారు తీర్మానించుచున్నారు.

(డి) ఈదేశములో గలర్ష మెంటువారితో పూర్తిగానో కొంతవరకు సంబంధముగల సంస్థలలో జేరియున్న లాయర్లు, ఉపాధ్యాయులు, విద్యార్థులు మున్నగువారందరును దేశముయొక్క ఆఖరుస్వాతంత్ర్యసమరములో జనసమూహ మందరితో పాటు చేరవలెనని యీ సభవారు గోరుచున్నారు.

(ఇ) ఈతీర్మానములను ప్రయోజనకరముగా వచులుజరుపుటకు కావలసిన ప్రచారముచేయుట, స్వచ్ఛందనే వకులను సమకూర్చుట మున్నగు కార్యముల నిర్వహించుటకును, ఆంధ్ర రాష్ట్రములో కాననోల్లంఘన సంగంభమును ప్రారంభించి నడిపించుటకు సంపూర్ణాధికారము పొందిన ప్రత్యేకోపసంఘము నొకదానిని నెలకొల్పుటకును అ. రా. కా. కార్యనిర్వాహక సంఘమున కీసభ వారిందుయాలముగా అధికార మిచ్చుచున్నారు.

(యఫ్) ఈలోగా జిల్లా కాంగ్రెసు సంఘములన్నియు తమతమ స్థానికసందర్భముల కనుగుణ్యముగా వీయే అనుకూలప్రదేశములందు ఎటువంటి కాననోల్లంఘన ప్రయత్నముల నెంతవరకు సాగించుటకు వీలుగా నుండునో, అట్టిచోట్ల నెట్టి సానుభూతి సహాయముల కవకాశ మున్నదో అయోచితముల నెల్ల గూతెరి పం|| మార్చి ౬వ తేదీలోగా అ. రా. కా. సంఘ కార్యస్థానమునకు జేరునట్లు పంపవలెనని యీసభవారు కోరుచున్నారు.

(జి) ఈపై తీర్మానములను వీలైనంతవరకు అమలు జరుపుటకుగాను జిల్లా కాంగ్రెసు సంఘములన్నియు కాంగ్రెసు ప్రచారకుల సహావేశములను తమ తమ జిల్లాలలో వెంటనే సమకూర్చవలెనని యీ సభవారు కోరుచున్నారు.

ప్రపంచమునందంతటను మహాసంచలనము బయలుదేరినది. స్త్రీలు యువకులు,

పండితులు సామరులు, ఆస్తికులు నాస్తికులు, ధనస్వాములు, కర్మకారులు మహాపరివర్తనమును గోరుచున్నారు. అన్ని దేశములందును పైన్యవ్యయభారము ప్రజలను కృశింపజేయుచున్నది. పరాధీన దేశములందు వ్యయభారమునకు పారతంత్ర్యము తోడ్పడి ప్రజలను కృశింపజేయుచున్నది. భరతవర్షము నూతన మార్గమున ప్రపంచోద్ధరణమును, స్వాతంత్ర్యసంపాదనమును చేయుటకు నిర్ణయించినది. ప్రపంచమునకు సామాన్యముగ నవరిచితమైన సత్యాగ్రహ ధర్మమును నిరంకుశప్రభుత్వము సకలవిధములను ప్రతిఘటించుటకు విశ్వప్రయత్నములను జేయుట సహజము. ప్రపంచమును దుఃఖమయము చేయుచున్న ఆయుధముల నియమమునకు, మద్యనిషేధమునకు, పారతంత్ర్య ప్రతిఘటనమునకు మహాత్యాగ సాధ్యమైన సత్యాగ్రహము పరమ సాధనముగా నున్నది. సత్యాగ్రహ ప్రస్థానమున లికోట్ల ప్రజలుగల దేశమునంతయును స్థానికము చేయుట సాధ్యము గాదు. భరతవర్షము సత్యాగ్రహ ప్రస్థానమునందొక యంతరమును స్థించుటయందు దుఃఖవేదన ననుభవించి, లోకకల్యాణమునకును, దేశకల్యాణమునకును నిది వినియోగ పడగలదు. గాంధీమహాత్ము సత్యాగ్రహదీక్ష భరతవర్షమునకును, లోకకల్యాణమునకును నుపచరించుటకు భగవంతుడనుగ్రహించు గాత!